

*«Кожна річ, коли писанням утверджена не буде,
прийде в забуття і невідання».*

Святитель Димитрій Туптало

(«Житіє Нестора, літописця руського»)

1. НАРИСИ ІСТОРІЇ СЕЛА

ГЕОГРАФІЧНЕ РОЗТАШУВАННЯ ТА КЛІМАТ

НАЗВА СЕЛА. КОРОТКА ДОВІДКА

Красноставці (Krasnostavtsi, в польських архівних документах Krasnostawce) – центр сільської ради, село розташоване на правому березі р. Белелуйка (ліва притока Пруту, у селі цю річку називають Совиця, в історичних джерелах – Тополівка), північніше Снятина на висоті 222 м над рівнем моря. Його місцезнаходження на південному сході Снятинського району Івано-Франківської області, в басейні р. Прут. На півночі Красноставці межують із с. Підвисоке, на півдні – с. Белелуя, на заході – с. Задубрівці, на сході – с. Русів. Має адміністративну границю з Городенківським районом, на північному заході з с. Топорівці. Населений пункт засновано у XV ст. (перша письмова згадка про село припадає на 1416 рік). Сільськогосподарські угіддя займають 1086, 52 га, водні плеса, стави – 9,5 га. Площа населеного пункту – 471,40 га. Населення (проживали постійно в селі на 2016 рік) – 770 осіб, житлових будинків – 250. Віддаль до Снятина – 9 км, Івано-Франківська – 86 км, Чернівців – 50 км, найближчої залізничної станції Хутір Будилів – 18 км.

За офіційною версією топонім Красноставці походить від етнічної назви «красноставці» (з Красностава), первісно «люди, які прибули (переселилися) із с. «Красностав», що викликає великі сумніви. Цікаво, що села із назвою Красностав є у Волинській, Житомирській, Хмельницькій та Чернігівській областях. А ще одне село Красноставці знаходиться в Хмельницькій області.

Корінні мешканці небезпідставно вважають, що назва Красноставці закріпилась від «красних» (гарних) ставків, які тут були вже у XVII–XIX ст. (що історично підтверджено). Рибальство у них велось на орендних умовах, що давало доходу 500 злотих річно власнику ставків. Сьогодні можна простежити сліди давньої греблі на стику красноставських і белелуйських ставів (на «Млаках», навпроти «Битої» і «Сивульки», в давнину це були

панські стави). На жаль, час та обставини не зберегли їх до наших днів. Та й ще зовсім недавно, село славилося ставами, що й зрозуміло з його назви. Найбільші водойми були в Куті, (по-сільському вони звалися): найбільший став – «біля Андрія Канадника», а другий – «під Гарасимовим городом». Разом вони займали площу у кілька десятків гектарів, у великій кількості водилося в них коропа, карасів, окуня та інших видів риби. Славилися вони далеко за межами Покуття, порибалити у вихідні приїхали любителі з нашої та сусідніх областей. Щоби заповнити їх водою, зробили спеціальний дерев'яний жолоб і брали воду з Совиці, у «Яловій». Між цими двома ставами збереглася гребля, що одночасно служила дорогою: на ферму, в поле від задубрівського, до млина і в Топорівці. Для того, щоб її насипати, селяни возами возили землю з найближчих полів. Пізніше зверху її зашутрували. Цю дорогу дотепер так і звать – «гребля». Були ще два великі стави, за Совицею по дорозі на Підвисоке з обох боків. Крім цих великих водойм, були менші: один за «Бердою», два від русівського (по сільському середній і третій), три на «Гуральні» (які раніше використовувалися для зимівлі маток). З цих усіх водойм залишилася лише одна: «великий» став, справа від дороги на Підвисоке. Найбільші три стави спустили для збільшення посівних площ на початку 70-х років.

Красноставці мають географічні координати 48°31'57"N (48.532592) північної широти та 25°28'60"E (25.483264) східної довготи, це південні широти помірного поясу. Клімат села перехідний від морського до континентального. Повітряні маси переміщуються переважно з заходу і північного заходу, менше дме вітер зі сходу та південно-східного напрямку. Взимку «східняк», як його ще називають в селі, приносить великі морози, нижче –20 °С (тоді до нас доходять повітряні маси з полярних районів Сибіру). Абсолютний максимум температури +35 °С (в тіні), абсолютний мінімум –34,2 °С (20 січня 1963 р.). Середня температура січня –10 °С, липня +18 °С. Тривалість безморозного періоду на ґрунті 150–160 днів, вегетаційного 210 – 220 днів. Середня річна кількість опадів 650–700 мм.

Максимум припадає на літні місяці, мінімум – на зимові. Висота снігового покриву становить до 22 см. Міститься у вологій, помірно теплій агрокліматичній зоні. Ґрунтовий покрив в основному представлений чорноземами (на височинах), за складом вони важко суглинкові, зернистої структури, темного кольору і темносіримі опідзоленими ґрунтами («Долини» та «Млаки»). Оскільки село розташоване переважно в долині, біля Совиці (лише західна і південно-західні частини села на вищій, горбистій місцевості, це «Гора» і «Коржівка»), дуже часто бувають ранні приморозки. Що призвело майже до зникнення яблунь, груш і особливо горіхів. Збереглися плодові дерева насаджені в 60-70 роках, що були районовані до нашої місцевості. Найпізніші приморозки спостерігалися в середині травня. Перші заморозки бувають в кінці вересня.

Мальовниче красноставське довкілля. Населений пункт поділяється на своєрідні мікрорайони чи кутки: Кут, Центр, Осередок, Коржівка, Гнила, Гора. Головна вулиця села прямує з півночі на південь, паралельно Совиці (з Підвисокого в Белелуя). Через село проходять два автошляхи Снятин – Коломия, через Ганьківці та Городенка – Коломия, через Тулуків. Біля школи є розгалуження дороги на Русів. Більшість сучасних господарств розташовані вздовж головної вулиці Шевченка, від неї відходять кілька невеликих вуличок – Степана Бандери, Чорновола, Василя Стефаника, Марка Черемшини, Квіткова, Січових Стрільців.

В селі функціонують три бетонні мости: перший в кінці Кута (через Совицю) по дорозі на Підвисоке, другий між Центром і Коржівкою (через потічок, що тече з Задубрівців і впадає в Совицю навпроти Сивульки), третій при виїзді з села по дорозі на Русів (через Совицю). Перші два побудовані ще за Австрії в другій половині XIX ст., коли облаштовувалася центральна «сипана» дорога (шутер возили фірами сільські газди з Пруту). Спроектовані та виконані дорожні роботи після скасування панщини з коштів, які давали селяни за викуп з феодалної залежності. До того часу функціонували ґрунтові шляхи (після дощів була непролазна грязюка). Дорога названа

«сипаною», через те, що місцями там де були великі перепади висот її піднімали, тобто насипали землею з шутром (висота насипаної частини доходила місцями до 5 м.). Третій міст побудований в 70-х роках за радгоспу, біля старого дерев'яного мосту, за 50 м від нього вниз за течією річки. Був ще один, четвертий, дерев'яний міст через Совицю по прямій дорозі на ферму, до млина і до Топорівців, який в 80-х роках прийшов в аварійний стан та був розібраний працівниками будівельної бригади. В наш час при поїзді на ферму і до млина доводиться робити невеликий об'їзд.

Свою назву ліва притока Пруту – Белелуйка, отримала від назви села Белелуя (впадає в Прут в селі Устя, тече з Белелуя, – Белелуйка). Річка бере початок у селі Вікно Городенківського району з невеличкого струмочка. Тому в Топорівцях і в Чернятині її називають Вікнянка. В Топорівцях це вже невеличка річка, зливається біля млина з потічком Тополівка утворюючи річку Совицю (Белелуйку). В нашому селі і в інших селах Совицю поповнюють багато потічків, утворюючи при впадінні в Прут досить гарну річку. У Совицю в Красноставцях впадають кілька невеличких рівчаків-потічків. Один витікає з Тополівки, тече через Дубниче, відділяючи наше поле від топорівського і впадає в річку біля «Спустів». Ще два витікають з русівських ставів, один тече під Острою горою і протікає через великий став. А другий протікає між Бердою та Фрасининою, через Млаки. Ще один із рівчаків витікає з Нивів, протікає біля оселі Кульганика та колишньої сільської лазні.

В 60-х роках, за допомогою потужного ескаватора – землекопача, Совицю углибили на кілька метрів, місцями змінивши русло річки. А до того часу після великих дощів вона розливалася і вода в Куті доходила до самих хат, затоплюючи Долини та Млаки. Старші люди добре пам'ятають повинь 1956 року, літом після великої зливи, тоді біля «цементованого» мосту топилися коні.

У річці та в рівчаках раніше водилося багато різноманітної риби – лини, карасі, коропа, окуні, щуки, ковблики, клени, в'юни, а також раки. Ще

в середині ХХ ст. рибний улов з річки був значним в раціоні односельчан. Ловили рибу та раки не тільки на вудочку, а й руками, саками, локатками. Малеча ціле літо купалася в річці. Коли на полях почали використовувати мінеральні добрива та гербіциди, раки і більшість видів риби зникли. На даний час Совиця, через діяльність людини, перебуває на межі екологічної катастрофи.

Як згадувалося вище, село в основному знаходиться в долині і з усіх боків оточене горбами (деякі висотою понад 200 м над рівнем моря). Найвищі з них: з південного боку найбільш відома гора – «Бита», назва якої пішла від жорстокої битви з татарами або турками у ХVІ або ХVІІ ст. Однією з історичних версій є історія про похід татарського ватажка Бен Алуя в 1622 році на наші землі. Оскільки урочище Бита знаходиться, на нашій стороні, між Красноставцями та Белелуєю, то можна припустити, що дійсно цього Бен Алуя вбили в бою неподалік «Битої» і села Белелуя (вбили Луя, звідси і походження назви села Белелуя).

Вчені з Чернівців та Івано-Франківська неодноразово на території горба проводили археологічні розкопки. Були знайдені різні елементи зброї та військового спорядження середньовічної епохи. Частина знахідок зберігається в Чернівецькому університеті. Під час першої світової війни, під найвищою бавкою на «Биті» розміщувалася артилерія австрійської армії (бавка – стрімкий вершечок з одного боку горба, висотою до 25 м). На даний час урочище «Бита» – це ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Воно займає територію близько 10 гектарів. Тут на верхівці пасма горбів зберігся фрагмент природної степової рослинності завдяки тому, що поля довкола розорані й таким чином це місце майже недоступне для випасу худоби. Поряд з типовими видами рослин, що характерні для західних степів (рутвиця мала, смовдь оленяча, дивина чорна), збереглися реліктові види центральноєвропейських степів (чина паннонська, конюшина паннонська). Виявлені рідкісні рослини Червоної книги: цибулька гадюча, горицвіт

весняний, ковила гірчаста, сон великий. Після їх цвітіння територія використовується як сіножаті і пасовище.

Зі східного боку село оточують горби – «Берда», «Фрасинина» і «Остра» («Гостра», на русівській території) гора, схили якої досить круті і опоясані рукотворними межами, що залишилися від першої світової війни, де за переказами були розміщені бойові позиції однієї з армій. На «Берді» зараз пасовище, з північного її боку також є межі, але іншого походження. В давнину, для збільшення посівних площ і щоб можна було орати кіньми, селяни робили схили менш крутими і утворювалися межі, а між межами поле обробляли. В давнину такі межі господарі поробили на кількох крутих схилах (в «Середньому жолобі», «Саду» та ін.), пізніше за колгоспу їх розорали і порівняли для зручності обробітку с/г технікою. На півночі знаходяться «Бавки», з найвищої бавки видно більше десятка сіл, а в ясну погоду видно навіть гори Карпати.

Внизу урочища «Бавки» на стику трьох сіл, біля рівчака, що відокремлює наше поле від топорівського і підвисоцького, є болотиста місцевість де росте татарське зілля (аір - дев'ятисил). Воно має лікувальні властивості, нижня частина якого дуже приємно пахне. Перед «Зеленими святами», вночі з суботи на неділю хлопці йдуть по це зілля. Його стелять в хаті на підлогу, а також на «Святу Неділю» встеляють ним підлогу в церкві. Пахощі татарського зілля розходяться довкола і піднімають настрій людей. Із заходу село оточене менш крутими горбами («Чемерисова», «Бакалярикова» і «Базюкова»), які простягаються в сторону Задубрівців.

Найбільшим нашим багатством в усі часи була земля, вона годувала і годує жителів села. Це городи і поля, які крім панських угідь, 100 років були власністю сільських жителів, від 1848 року (скасування панщини) і до 1949 року (створення колгоспу). З проголошенням Незалежності України земля знову розпайована і є власністю мешканців села. Деякі польові лани з тих далеких часів зберегли назви своїх власників. А саме, «Михайла Андрієвого бавка», «Русівське», «Ленькова», «Фрасинина» (власники цих трьох були з

Русова), «Настасина», «Базюкова», «Бакалярикова», «Шлемкова», «Павликова», «Северінова», «Лазарова». А деякі лани та урочища зберегли свої історичні назви: «Дубниче» (сама назва говорить про те, що там росли дуби, з північного боку закінчується бавкою з багатьма лисячими норами), «Чемерисова», «Ялова», «Ниви», «Довгі ниви», «Рівна» (вверх Битої), «Сивулька» (дослідження з супутника показали, що північний схил Сивульки, найбільш придатний для сонячної енергетики в нашому краї), «Бавки» (так в селі називають стрімкі горби), «Кирнички» (містять водняні джерела), «Середній жолоб», «Ланища», «Рокитки» (болотиста місцевість, поросла осокою), «Кругла» (від форми поля, з півдня і заходу оточена бавками, з сінокосом), «Долини», «Млаки», «Між Водами» (назву отримало тоді, коли на Совиці побудували пристрій, за допомогою якого перекидали течію річки і воду спрямовували по новому руслу до млина). Є назви полів, що з'явилися порівняно недавно, зокрема: «Ланки великі» і «Ланки малі» (після колективізації). Є навіть в дечому екзотичні назви. А саме: в 50-х роках ХХ ст. розбудовується колгосп, від людей забирають стодоли, стайні для зведення приміщень колгоспної ферми (в селі розруха, як війна). В цей час розпочинається військовий конфлікт на корейському півострові, північну Корею підтримує московсько - совіцька імперія. Ферма в селі будується в той час, коли повсюди багато говорилося і агітувалося за комуністичну Корею, тому до цього часу в Красноставцях ферму (вона від села знаходиться в тому напрямку, що й географічна Корея) називають «Коресю». І відповідно поля: вище ферми – «верх Корей», а нижче ферми – «під Коресю».

Є на території села запаси будівельної глини, що використовується селянами при будівельних роботах. Один із горбів, справа від дороги на Підвисоке носить назву – «Жовта глина». Частина горба зрізано для промислових потреб, в 70-х роках там був кар'єр, з якого брали глину на підвисоцьку цегельню. Одного року в ньому працював найбільший вантажний автомобіль того часу – БЄЛАЗ, що було дивиною для місцевих

хлопчаків. Жовту глину жителі села беруть дотепер або з покинутого кар'єру, або з поля вище зруйнованого овочесховища на фермі.

Раніше в селі були великі сади, але в останні кілька десятиліть клімат для них був несприятливим, хоча в наш час садоводство почало відроджуватися. Серед плодкових дерев переважають яблуні, сливи, груші, вишні, горіхи, зрідка абрикоси. Проблемою є те, що більшість сучасних саджанців не районовані до нашої місцевості, а також вимагають до себе дбайливого та клопіткого догляду. Особливо в боротьбі зі шкідниками та хворобами, тобто хімічного обробітку.

Був колись і великий колгоспний сад, в якому росли та плодоносили яблуні, груші, сливи, горіхи. Його на початку 80-х років вирубали для збільшення посівних площ (площі колишніх саду, ставів, лужків не обліковувалися і засівалися зерновими, таким чином збільшували «на папері» середню врожайність). З тих пір це поле отримало назву - «Сад». На ньому залишилися лише насадження акацій, невеликий лісок (в селі кажуть – лакації).

Рослинність села у природному стані збереглася на території лук, пасовищ, боліт, чагарників. Крім плодкових дерев росте багато верб, акацій, ясенів, лип, тополь, дубів, каштанів і інших дерев. На пасовищах та сінокосах росте шипшина, папороть, суниця, калина, ожина, різноманітні квіти, лікарські трави: ромашка, звіробій, пустирник, череда, мати-й-мачуха, чистотіл, спориш, тимін, полин та багато інших, а також різноманітні гриби і печериці: підпеньки, шампінйони, масляки, гливи (глеви). Досить велику територію займають луки і сіножаті, які утворилися на колишніх заболочених місцевостях. Вони розміщені в основному біля Совиці та потічків. За Австрії та Польщі «Млаки» і «Долини» належали панові, тут були найбільші сіножаті, оскільки їх часто затоплювало і вони не годилися до землеробства. Були тут і солончаки (по сільському-солонець, в основному там росте лише осока), за переказами в одному із солончаків пірнув пан разом з бричкою та кінями, за однією з версій у «Яловій», за іншою – на «Долинах».

В 70-х роках на цих заболочених місцевостях («Кругла», «Між Водами», під «Коресю», «Долинах», «Млаках», в «Ковборах») виконали меліоративні роботи і ці землі за радгоспу використовувалися для вирощування зернових культур. В наш час їх роздали жителям села під городи. Колись в цих урочищах та в «Дубничому» простягалися вербові лужки (по сільському ліски). Вони давали вербову лозу, з якої в'язали кошики, робили віники, городили плоти. Діти, що пасли худобу, гралися в лісках та робили в них намети (буди) з вербової лози. Для малечі то була велика радість. В них можна було заховатися від негоди. В 40-роках ХХ ст. жителі Кута в лісках на «Долинах» ховалися під час НКВДистських облав.

Село належить до зоогеографічного району – лісостепу. Тваринний світ, як і рослинний зазнав великих змін під впливом антропогенного фактору (діяльність людини вплинула на склад флори і фауни, змінивши природне середовище). В селі водяться у невеликій кількості типові для даної місцевості звірі, птахи, земноводні. З найбільших звірів – це лисиця, борсук, куниця, тхір, і заєць. Були випадки, коли біля села бачили диких свиней та диких кіз. Біля сільських хат селяться їжаки, котрі виловлюють мишей і вужів, що появилися на території села після великої повені 2008 року. Наше село ця біда обминула на відміну від припрутянських сіл, але вперше майже за п'ятдесят років Совиця вийшла з берегів і затопила «Долини» та «Млаки», разом з людськими городами. Після повені в селі та біля нього крім вужів з'явилися також гадюки. За останні десятиліття майже зникла видра. У сприятливі, для зимівлі роки є багато куріпок, на яких ведеться полювання. З хижих птахів найбільші: половик і сова. На ставках і болотистій місцевості, вкритою комишем багато водоплавної птиці: в основному це перелітні качки, гуси, журавлі. Нещодавно на великому ставі почали гніздитися лебеді, а одного року вони на ставку зимували. Прилітають чорні лелеки, що занесені до Червоної книги та чаплі.

В селі є достатні підземні запаси питної води. Усі криниці в господарствах переважно наповнені водою. Ще в другій половині ХХ ст. в

окремих господарствах воду з криниць набирали за допомогою пристрою, що звався – «Журавель». Джерела-кринички є майже на кожному полі та в урочищах. Вода в них дуже смачна. В Дубничому збереглася криничка, що зветься бандерівською. За переказами її облаштували повстанці, які переховувалися від ворогів та брали з неї воду для своїх потреб. Є урочище, яке так і зветься – «Кирнички». В Куті, «між берегами» (коли будувалася сипана дорога, частину горба зрізали і розгалуження дороги, що вела на Топорівці опинилося внизу, між берегами), є криниця, що зветься «Никільчиковою». Вода з цієї криниці наскільки м'яка та збагачена корисними домішками, що її мешканці села протягом багатьох століть використовували для приготування їжі і домашніх потреб (зокрема: для приготування квасолі та інших страв, що потребують багато часу для варіння, для миття голови з допомогою народних миючих засобів, для прання білизни).

Корінними мешканцями села були українці. Згідно архівних даних, у 1564 році в ньому жили родини українців – Самійла Докоссовича, Федора Нагірного, Василя Юринича, Прокопа Юринича, Федора Юринича, Ілька Гродзів, Лазарука Женчука, Ігната Мізурича, Івана Кузьміча, Кузьми Голохвата, Іваська, Івана Шпака та отамана Михайла.

Наступними архівним документом, що подає перелік родин у селі, є «Йосифінська метрика» (перепис населення), проведена у 1789 – 1810 роках. В цій метриці подані прізвища тих родин, що на той час володіли якимось майном. Прізвища на той час, коли проводилась «Йосифінська метрика», деякі родини вже мали; а тим, які їх не мали, то присвоювали австрійські урядники, котрі писали цю метрику. Згідно патенту (указу) австрійського цісаря Йосифа II (1741 — 1790 рр.), всі галицькі жителі мали мати прізвища. Як це робилось? Наприклад, голова двору був на ймення Антін — то йому присвоювали прізвище Антонюк. А так як з тієї причини, що Антонів на той час могло було декілька і щоб не було плутанини в цьому, робили різні приставки: Антонів, Антонишин і т.д., Василь — Василик, Василишин;

Михайло — Михайлюк, Михайлишин. Деяким родинам узаконили прізвища від вуличних прізвицьк: Бойчук, Гузіїк, Грищук, Муринюк, Пішак, Свищук, Долинчук Угрин та ін. Присвоювались прізвища від сільських ремесел і якогось сімейного виробництва або роду занять: Мельничук, Ткачук, Шевчук, Проданюк. Багато родин, які згадуються в «Йосифінській метриці» на сьогоднішній день зникли. Хоча прізвища законодавчо закріплені ще в 1789 році, проте в селі до цього часу родини майже не називаються по прізвищах, а переважно за сільськими прізвицьками (за іменами батьків або професійною діяльністю): Їльо Їлашишин, Микола Марці Їлашевої, Василина Федунева, Никола Єленин, Василь Петра Вітового – тато був сільським війтом, Михайло Мирося Штельмахового – дід стельмахував, тобто робив вози (фіри) та дерев'яні колеса для них; вдови та їхні діти звалися за іменем чоловіка – Василюха, Митриха, Никола Іванишин. Звичайно, що з того часу в селі появилось багато нових родин.

Тепер у селі до типових прізвищ належать: Антонюк, Неп'юк, Муринюк, Мандяк, Проданюк, Кантемир, Пішак, Процик, Гордійчук, Юрійчук, Аксанюк, Долинчук, Дем'юк, Бакалярник, Гнидко, Никільчик, Кульганик, Свищук, Угрин, Печенюк. Майже всі вони українські, крім Угрини – мадярського походження або українці із Закарпаття та Кантемири – молдовського або татарського походження. За часів Австрійської імперії та другої Речі Посполитої, в Куті (сучасна вулиця Шевченка) переважна більшість господарів дворів з парними номерами від 2 до 52 (якщо їхати на Підвисоке, то по праву руку) носили прізвище Неп'юк. Сучасні родини Неп'юків жителі або вихідці з Кута. Слід відмітити, що більшість прізвищ зустрічаються лише в Красноставцях, хоча Угринів і Пішаків є багато в Топорівцях, Печенюки є в Стецеві, а Проданюки в селах за Прутом.

ІСТОРИЧНЕ МИНУЛЕ КРАЮ.

Історія заселення нашого регіону розпочалася сотні тисяч років тому. Сліди давньої людини на Покутті датуються пізнім палеолітом (бл. 40 тис.

років тому). Стоянку кам'яного віку виявлено між Красноставцями і Белелуєю. Основним заняттям людей було полювання і збиральництво.

Археологічні матеріали свідчать про те, що на території села та поблизу відкрито поселення і могильники межановицької, комарівської, голіградської культур, сліди культури шнурової кераміки. Це поселення середнього, початку пізнього етапів розвитку трипільської культури. Люди цього часу вже вели осілий спосіб життя і займалися землеробством, тваринництвом, опанували кераміку, прядіння, ткацтво, обробку кременю. При розкопках на території села, що вели вчені з Чернівців та Івано-Франківська було знайдено вироби з кременю, фрагменти керамічного посуду, наконечники стріл, кам'яні сокири. Пізніше високого розвитку досягла металообробка. Це переважно сокири та серпи.

На території села відкрито давньоруське поселення і могильник датовані періодом перед татаро - монгольською навалою. Тут було знайдено вироби з бронзи, виявлено монети IV–VI ст. з Візантії, поховання давньоруського часу, а також сліди поселення трипільської культури. Трипільці були землеробським народом, що першими в світі почали обробляти землю та стали зародком протоукраїнської цивілізації. Про це свідчать знахідки зернотерок, великих посудин, на стінках яких часто трапляються відбитки злаків. Урожай збирали за допомогою серпів – крем'яних пластин, закріплених у рогових оправах. Ці пластини мали зубчастий край і були досить ефективними в роботі.

На всіх етапах свого розвитку трипільці займалися скотарством, полюванням і рибальством. Серед домашніх промислів значне місце відводилося обробці шкур тварин, виготовленню взуття та одягу, прядінню та ткацтву, добуванню кременю і виробництву знарядь праці. Трипільці вірили в потойбічний світ, в існування різних божеств і духів покровителів. Одне з центральних місць посідала богиня родючості. Значного поширення набув культ бика, який символізував сонце і чоловічу силу, змії – охоронця дому. Мистецтво трипільських племен дійшло до нашого часу у вигляді

малих глиняних фігурок людей і тварин, а також у зображеннях на глиняному посуді.

На подальший розвиток трипільських племен вплинули несприятливі природні умови, тиск загарбників-сусідів, послаблення зв'язків між племенами тощо. Занепад трипільської спільності племен став закономірним історичним явищем. У ті далекі часи постійний розвиток вперед одного й того ж народу був неможливим. Переймаючи досвід одних племен – розвивалися інші.

Історія краю багата на події. На зміну трипільській культурі прийшли скіфи, що стали продовженням протоукраїнської цивілізації. Починаючи з початку нашої ери різні завойовники намагалися захопити землі між Дністром і Прутом, через які йшли торгові шляхи з Європи на Схід та з Півночі на Південь. Покуття пам'ятає дакійського царя Децебала, що в I ст. нашої ери вів завойовницькі війни з племенами, що населяли наш край. На початку II століття Дакію завоював римський імператор Траян і до 271 року римляни володіли землями до Дністра.

Після чого давньоукраїнські племена об'єдналися в могутню державу антів, що прийшла на зміну Великій Скіфії. Настала пора боротьби з кочівниками зі сходу, які мов саранча спустошували край. Різні азійські народи час від часу переходили через Прикарпаття. Пам'ятає наша земля і переможні походи Аттіли (Богдана Гатила), в яких брали участь предки сучасних українців, зокрема галичан. В V і VI ст. анти вели неперервні війни з тюркомовними аварами, що прийшли з Азії і осіли на території сучасних Угорщини та Болгарії. В цій боротьбі антська держава занепадала.

Пізніше, з утворенням слов'янського суперетносу землі між Прутом і Дністром, зокрема Покуття, були заселені племенами тиверців. За Дністром тиверці межували з уличами, на півночі та північному сході з дреговичами і деревлянами, на заході в передгір'ї Карпат з білими хорватами. Союз цих племен створив державу Велика чи Біла Хорватія, перша столиця якої знаходилася на території сучасної Львівської області. Територія держави

простягалася від Дністра на сході до сучасних Франції і Італії на заході, від земель біля Балтійського моря на півночі до Адріатичного моря на півдні. Найвизначнішими володарями якої були праукраїнці Отко - Одоакр (що завоював Рим і став римським імператором) та Самослав (в історичних хроніках Само), який переміг франкського короля Дагоберта і зупинив рух германців на схід. Саме він у VII ст. об'єднав усі найближчі племена у великий давньоукраїнський племінний союз, який під його проводом у 627 р. розгромив аварський каганат і покінчив з цим паразитарним утворенням, яке базувалося на жорстокій експлуатації місцевого населення та пограбуванні сусідів.

Частина істориків притримується думки, що гірська частина Західної України і передгір'я Карпат входили до Великоморавської держави, разом з територією де пізніше заснувалось село Тополівка. В 905 році угро-фінське плем'я мадярів перейшло нашим краєм, здолало Карпати і осіло в Угорській долині. Великоморавська держава від цих ударів розпалася на кілька окремих князівств.

Можна стверджувати, що населення краю і нашого села це нащадки трипільців, скіфів, кіммерійців, антів, тиверців, білих хорватів та інших давньоукраїнських племен з домішками етносів, які переходили нашим краєм. Від них пішли сучасні бойки, гуцули, лемки.

Пора позбутися московсько-шовіністичного впливу на нашу історію і нарешті визнати, що всі давні археологічні землеробські культури на теренах України пов'язані з українським етносом. Вивчати історію України в цілому, та історію рідного краю зокрема, треба починаючи з часів трипільської (давньоукраїнської) цивілізації і поступово рухатися за хронологією; скіфська, сарматська, кіммерійська доба, держави антів і русичів (русинів). Це все землеробські культури та цивілізації, або тісно пов'язані з землеробством. Загальновідомо, що ці етноси не мігрують, а досить тривалий час живуть на певній території, незважаючи на міграційні процеси, асимілюючи пришельців.

Нестор – літописець в «Повісті минулих літ» пише, що в 992 році Київський князь Володимир Великий пішов походом на Галичину і завоював тиверців та хорватів. Таким чином, Галичина, і все Покуття ввійшло до складу Київської Русі. В XI - XII ст. у зв'язку з розпадом єдиної держави на удільні князівства наш край ввійшов спочатку до Галицького, а пізніше до Галицько-Волинського князівства. Тоді ж засновуються міста Снятин, Коломия, Городенка.

ЗАСНУВАННЯ СЕЛА. ПЕРША ПИСЬМОВА ЗГАДКА

В 1242 році прийшла несподівана біда, рухаючись до останнього моря, за заповітом Чингісхана, нашими землями пройшла орда, сплюндровавши все довкола. З історичних джерел, які до цього часу були під забороною, відомо, що серед ординців – песиголовців були жителі земель сучасної Московії на чолі зі своїм правителем (останнім князем Ростово-Суздальської землі з династії Рюриковичів, який загинув в цьому поході).

За переказами, що дійшли до нашого часу, перше поселення виникло на місці сучасного урочища Тополівка, між земельними наділами сіл Красноставці, Топорівці, Торговиця і Задубрівці. Це сталося в часи татаро - монгольської навали. Рятуючись від завойовників люди ховалися в непрохідних лісах. Вціліла жменька людей опинилася в тополиному лісі, де заснували село – «Тополівка». Тут були водяні джерела, що збереглися до нашого часу і непрохідні лісові хащі. Тополиний ліс простягався, аж до сучасного урочища Дубниче, де переходив у дубовий ліс. Долина там була єдиною болотистою місцевістю, болота були непрохідні, зарослі очеретом. В лісах водилося багато дичини. Такі умови сприяли тому, щоб ці люди тут осіли. Так заснувалось перше поселення. Напевно ховаючись від татар, а пізніше від молдован та інших загарбників в селі поселялися втікачі і з інших місць. Поселенці корчували дерева, будували житла, обробляли землю. Коли цих людей питали, звідки вони, ті відповідали: «А звідти де високі тополі».

Так за версією краєзнавця з Топорівців Дмитра Мохорука з'явилося село Тополі, в Красноставцях воно відоме під назвою Тополівка. За його словами, в селі побудували невелику церковцю, старожили ще пам'ятали хрест, що був на давньому цвинтарі в урочищі, біля неї. Через урочище протікає потічок з однойменною назвою і впадає в Совицю в Топорівцях. В наш час, на тому місці, біля першого поселення є ставок з джерельною водою, в якому водяться щуки. Ближче до нашого села, через горб, знаходиться урочище «Дубниче». Назва Тополівка вперше згадується в «Словнику Географічному Королівства Польського». – м. Варшава. – 1892. – том 12. – с. 400.

В другій половині XIV ст. нашими землями пройшла епідемія чуми, або холери, Тополівка майже вимерла. Хто залишився в живих, покинули заражену місцевість і заснували наше село Красноставці (село за красними ставами, від давньоукраїнського: красні – гарні). У наш час уже важко сказати, чи були це стави на місці сучасного ставка у Тополівці, чи можливо це стави, ближче до села між Круглою та теперішнім великим ставом, або на Млаках.

За спогадами старожилів в селі говорили, що «чуму в Тополівці закопали лопатою». За переказами, ті хто не був зараженим знищили старе село і хворих людей не підпускали навіть близько до нового поселення. Швидше за все Тополівку спалили, а потім те, що залишилося прикопали і закидали землею.

Є ще одна цікава версія походження назви села. Коли перші переселенці побачили мальовничу місцевість та природу, яка була тоді на місці нашого села, то вона їм дуже сподобалася і вони вирішили тут оселитися. І від висловлювання – «КРАСНО СТАЛИ» (тобто гарно, вдало осіли) пішла назва села. Згодом вислів «*красностали*» трансформувався в – Красноставці.

Наявність у назві села прикметника красний – гарний, що був в ужитку в далеку давнину, зокрема в давньоруських (давньоукраїнських) літописах, є ще одним із доказів заснування старого та нового поселень в XIII-XIV

століттях. Бо пізніше цей прикметник зникає з письмових джерел та з розмовної мови. Тому велика вірогідність того, що засновниками Красноставців були втікачі-переселенці знайомі з тогочасною літературною мовою. З плином часу жителі села в повсякденному житті замість слова красний (гарний), стали вживати діалект – файний, характерний для Гуцульщини.

Перші переселенці, за переказами старожилів села, поселилися на Коржівці там де тепер господарства Василя Івана Їлашевого (на даний час Михайла Муринюка) та Михайла Тимофія Їлашевого (Тимофія Муринюка), біля потічка, що тече із Задубрівців. Оскільки до наших днів збереглася частина старої дороги, що вела з Осередку до Белелуя, то дехто з старожилів стверджував, що в тому місці де вона пролягала через потічок і оселилися перші переселенці. В наш час біля того місця проходить стежка, яка з'єднує Осередок і Коржівку..

Поселення виникло в стороні від торгових шляхів, це оберігало людей та село від нападів завойовників, через що корінні жителі Красноставців антропологічно відрізняються від мешканців сусідніх сіл (у них відсутні характерні азійські риси обличчя). Близько біля річки не селилися, бо в той час вона після дощів розливалася. Оскільки в селі є куток Осередок (від слова - середина), найвірогідніше на тому місці переселенці з Тополівки, та пізніші покоління, продовжували забудову села і на Осередку в давні часи була середина села. На пагорбі побудували першу невеличку дерев'яну церкву. Нижче теперішньої церкви, на Осередку в ті далекі часи був старий цвинтар. Пізніше розбудова села продовжувалася, переважно, в сторону с. Підвисоке. Існує сільська легенда, яку ще розказували старожили в ХХ ст., що в ХVІІІ І ХІХ століттях на Осередку, при оранці городів, знаходили кістяки людей надзвичайно високого зросту, приблизно в півтора, два рази вищих за сучасних (висотою близько трьох метрів). Чи були це нащадки перших поселенців, чи мешканці ще раніше невідомого поселення нез'ясовано. Така історія заснування нашого села Красноставці.

Інша частина тополівчан, які вижили після епідемії (за даними Д. Мохорука, що врятувалися після нападу молдовських завоювників), заснували на новому місці кілька сусідніх сіл: Топорівці (від слів: тополі та рівці – рівчаки, за допомогою яких осушували болота), Задубрівці (за дубовим лісом), Підвисоке (під високою горою). Одним із доказів даної версії є те, що перші письмові згадки про ці села припадають майже на однакові роки: Красноставці – 1416, Топорівці – 1412, Підвисоке – 1443, Задубрівці – 1469. Є припущення, що село Русів (до 1717 року – Урусів) заснував втікач-переселенець з Тополівки, на ім'я Урус або Рус. Перша письмова згадка про Русів – 1443 рік.

У СКЛАДІ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ

ГОСПОДАРСТВО. ІНФРАСТРУКТУРА

В 1349 році польський король Казимир завоював Галицько-Волинське князівство. З тих пір і до ХХ століття наш край був відірваним від Великої України. Село Тополівка стало королівською власністю. Почалися польсько-угорські війни за право володіти українськими землями. То одні, то другі кликали на поміч татар, що пюндрували наші землі. З 1370 року до 1387 року наш край був під зверхністю угорського короля. В 1387 р. влада переходить до польської королеви Ядвіги. В Польському королівстві приймається закон про переселення поляків в Галичину і про збільшення збору данини із селян. Чи були поляки з того часу в нас невідомо, перші відомості про них в селі датовані ХІХ ст.

Найбільшою бідою нашого краю в ХІІІ – ХVІІ століттях були напади завоювників, особливо татарів, що оточували село, підпалювали крайні хати і коли серед людей починалася паніка, вбивали старих та дітей, а молодь забирали в ясир. Після чого невільників, як рабів єврейські посередники продавали на ринках Європи і Азії. Існує легенда (Д. Мохорук: «Село моє Топорівці»), що в середині ХІV ст. на село Тополівку вночі напали татари і спалили його. Лише одиницям вдалося втекти і сховатися на болотах і в

очеретах. Старих і дітей ординці повбивали на місці. А молодих чоловіків, хлопців, жінок і дівчат пов'язали та забрали з собою. Кілька ординців кинулися в болото за втікачами і вже звідти не вернулися. Коли зійшло сонце, втікачі вернулися в село і перед ними постала жахлива картина, спалене село і десятки вбитих та замучених. Порадившись, вирішили переселитися за болото, щоби завойовники їх не знайшли. Почалася нова розбудова Тополівки. Село з такою назвою проіснувало більше ста п'ятдесяти років, до епідемії. За переказами в Тополівці, і в старій і в відбудованій були церкви.

Від 1387 року на Покуття, крім татарів, починають нападати молдовани. Починається війна між Польщею та Молдовою. За Снятином встановлюється кордон між цими державами. З утворенням молдовсько-польського пограниччя і боротьби між ними за спірні території і зокрема, за землю витягнуту у формі кута, від Дністра і до Прута з Черемошем, з'являється назва «Покуття». Спочатку в молдовських грамотах (вперше в 1395 р.), а потім у польських хроніках (Покутська Русь).

Тополівка знову від 1387 р. під польською владою. Королева Ядвіга, що владарювала в Польщі, приймає закон про переселення поляків в Галичину з метою освоєння лісових масивів. Земля була і є найбільшим багатством, Європа потребувала хліба, наші родючі землі приваблювали різних завойовників. Навряд чи було хоча б одне село на Прикарпатті, щоб у ньому не проживали поляки, їх тут називали «латинниками». Одночасно приймається закон про збільшення збору повинностей із селян. Село на той час розбудувалося і з лівого берега потічка перекинулося на територію сучасного поля, між Красноставцями, Топорівцями і Задубрівцями. Польська влада була зацікавлена у зростанні поселень, для цього виділялися лісові угіддя. Туди переселялися окремі родини, вони корчували дерева, зарості, будували оселі, освоювали звільнені площі. Крім, того новоселів звільняли від феодальних повинностей на десяток років. На зламі XIV – XV століть Покуттям прокотилася епідемія чуми або холери, яка стала причиною

вимирання мешканців і зникнення села Тополівка, та виникнення нових поселень.

Для управління королівськими землями королева Польщі видала указ про створення королівських маєтків по всій Галичині. Закріплені землі за королівськими маєтками розпочали передавати в оренду польським шляхтичам. Наприкінці XIV ст., на початку XV ст. такий маєток засновується на території сучасного села Красноставці. Як видно з карти про поділ Покутських земель на королівські маєтки, вони були засновані в селах: Красноставці, Топорівці, Підвисоке, Задубрівці, Русів, Торговиця, Ганьківці, Слобідка та Козинець (знищене татарами в 1661 році). Місце вибрано не випадково, а саме через територію сучасних сіл Підвисоке і Топорівці на Ганьківці проходив торговий шлях з Буковини м. Василів до Галицького гостинця (раніше званий Берладським шляхом). В Топорівцях була ярмаркова площа, де вирувало торговельне життя. Згадка про ці села є у «Гродських і земських актах». (Львів. – 1906. – Том 19). Галицький гостинець тепер пролягає південніше Ганьківців, а раніше він проходив північніше, між Ганьківцями і Торговицею. Для керівництва королівськими маєтками створюються державні органи – домінії. Красноставці належали до Коломийської домінії, циркулу Заліщики, після створення Снятинської домінії маєток перепорядкували Снятину. Для наведення порядку із сплатою податків у казну польський король Жигимонт II Август прийняв закон про проведення люстрації (перепису) королівських маєтків. Такі люстрації проводилися чотири рази: в 1564 р., 1570 р., 1629 р. і 1661 році. (Географічний покажчик люстрованих королівських маєтків. Львівський ІДАУ, Ф 134, Оп. 2, спр. 47). Про Красноставський королівський маєток є лише дані за 1564 рік на сторінці 118. За інші роки даних немає, або він перестав існувати (через епідемії, напади завойовників чи був об'єднаний з іншим маєтком через зміну власника), або з деяких причин село було звільнено від податків. Тоді ж, відбувся остаточний поділ суспільства на бідних і багатих. Були: «тяглові» або «плужні» селянські господарства, що

мали чотири і більше волів у господарстві; «напівтяглові» або «напівплужні» мали по два, три воли; «нетяглові» або «неплужні» не мали зовсім волів, або мали по одному воліві.

Всередині XV ст. галицькі бояри прийняли католицьку віру, отримавши рівні з поляками права. Всі вільні землі до цього часу остаточно закріплені за панами. Почалося закріпачення селян. Ліквідувалося «Руське (українське) право», яким з княжих часів користувалися селяни. Згідно нього управителями (отаманами) села були українці, діяли навіть свої суди. Про це писав Іван Франко: «Де в чому (тобто «Руське право») було корисне для людності, бо давало громаді значну самоуправу; вона сама собі вибирала голову; сама розподіляла землю і ліси між поодинокими членами громади; сама розсуджувала сварки між своїми членами і разом відповідала за кожного свого члена перед панами та властями, того руська (українська) людність не хотіла покидати «Руського права». З приходом Польщі селянина поступово приковано до панського маєтку де він родився. Не тільки він, але й його діти не мали права піти від свого пана без його дозволу, хіба втікали. В 1521 році на сеймі польська шляхта постановила накласти на селян повинність: один день на тиждень працювати на пана, так виникла «панщина» і прив'язати селян до землі. В Красноставцях відтоді запроваджено панщину.

Жителі наших земель не завжди терпіли гніт польських феодалів. В 1490 році вибухнуло повстання під проводом Івана Мухи, яке охопило все Покуття. Під Галичем повстанці були розбиті польськими військами, можливо в цьому повстанні брали участь і жителі нашого села.

Починаючи з XV століття, нашим землям загрожував новий ворог, підступний і хитрий – татарські і турецькі орди. Свої набіги вони здійснювали зі сторони Бесарабії (південного сходу). Майже щорічно, особливо під час ярмарків, хижі степовики чорною хмарою, наче саранча вкривали Покуття. Вбивали старих і немовлят, забирали ясир (у полон)

дівчат – у гарем, хлопців на галери або інші важкі роботи, а з малих хлопчаків – виховували та муштрували яничар.

З історичних даних відомо, що «складна історія заселення: Красноставці – весь заселена 25 років тому» (1570 р.), тобто наново заселене 1545 року. На нашу думку, незважаючи на різні причини: напади загарбників, епідемії, голод чи інші, село повністю не було знищене ні разу, бо в іншому випадку воно би зникло, як багато відомих історичних поселень. Швидше за все мешканці ховалися як від людоловів, так і від інших напастей – збирачів податку, пошестей, переписувачів, тощо. А відновити поселення могли лише його мешканці, бо жителям інших сіл не було потреби переселятися на нове місце.

У 1566 р. село мало 12 дворів, у 1665 р. – лише два мешканці (двори), у 1768 р. – 71 двір. Ці дані свідчать про те, що село потерпало від завоювників, голоду та хвороб. Зокрема, через появу у Придністровських степах буджацьких татар, ці напади несли найбільші нещастя нашій землі.

В 1491 році на Покуття напав молдовський володар Стефан Великий.

1500 рік – близько 80 тисяч татарських вершників напали на нашу землю і дійшли аж до Вісли.

1509 р. – влітку молдовський господар, син Стефана Великого, Богдан III з великим військом дійшов аж до Львова, пограбувавши Снятин, Городенку, Коломию. Забрали багато полонених та багату здобич.

1516 р. – новий напад татар.

1525 р. – на наш край напали турки і татари.

1531 р. – молдовський господар Петро Рареш з 30-тисячною армією повністю знищив Покуття.

1541 р. – в нашому краї був голод через напад саранчі, яка знищила врожай.

1570 р. – на Покутті панувала холера.

1584 р. – ще один напад татар, в цьому поході татари більше вбивали людей, ніж брали в полон.

1589 р. – вчинено жахливий напад татар і турків, знищено Снятин та багато покутських сіл, в деяких селах залишилося по кілька родин. Чи зачепили ці події наше село достеменно невідомо, але як видно зі зміни кількості мешканців по роках, Красноставці також страждали і то неоднаразово.

Напади загарбників не припиняються і в наступному XVII столітті. З 1594 року по 1676 роки татари і турки 32 рази нападали на Покуття. Особливо спустошливими були набіги в 1594, 1612, 1621, 1623, 1672, 1676 роках. Зокрема в 1612 році татари і волохи знищили повністю Коломийський повіт, до якого в той час належало село Красноставці. В 1620 відбувся похід польського гетьмана Жолкевича проти турків через Покуття, з навколишніх сіл у військо набирали чоловіків. Серед них були, напевно і жителі Красноставців. Останній розбійницький напад на Снятинщину турецько – татарські людолови здійснили в серпні 1692 року. Було забрано в ясир мешканців багатьох сіл, а також худобу та майно. Деякі села: Завалля, Будилів, Стецева, Русів стали пустими урочищами.

Сільське населення було неоднорідним. Про той час Іван Франко писав: «У початку XV віку і ще трохи пізніше бачимо в Червоній Русі двояку хліборобську людність – свобідну і не свобідну». Селяни ділилися на категорії – старшина, ремісники (шевці, кравці, бондарі, тощо), мельники, корчмарі (в основному євреї) та хлібороби.

Матеріали про село Красноставці періоду пізнього середньовіччя і нового часу (XVI – XVIII ст.).

З книги Петра Сіреджука «Інвентар Снятинського староства 1752 р.» (Косів : Писаний Камінь, 2015)

Яка була кількість державних поселень в Снятинському старостві за княжої доби і на перших порах панування І Речі Посполитої судити і твердити щось важко, оскільки з-за відсутності у нашому розпорядженні відповідних першоджерел, можемо лише сказати, що до 1564 р. все оповите

мороком часу відшумілих віків. Перше менш-більш конкретне уявлення про нього дає королівська люстрація 1564 р., котра вписана в Метрику Литовську і сьогодні зберігається в Головному архіві давніх актів у Варшаві. Її в 1895 р. опублікував видатний український вчений М. Грушевський. На той час (XVI ст.) до складу Снятинського староства входило п'ятеро міст (Снятин, Усте, Косів, Завалля, Стецева) та 20 сіл (Белелуя, Будилів, Глушків, Джурів, Драгасимів, Залуччя над Прутом, Здвижен (Кобаки), Карлів (з 1946 р. – Прутівка), Княже, **Красноставці**, Кути (нині Старі Кути), Микулинці, Підвисока, Рибно, Рожнів, Топорівці, Тучапи, Урусів (Русів) і Ясенів (Пільний)¹. (*Сіреджук П. Інвентар Снятинського староства 1752 р. – Косів : «Писаний Камінь», 2015. – С. 8).*

... Перші територіальні втрати і зменшення числа поселень Снятинське староство зазнало в 1533 році. Згодом у 1549 р., Снятинське староство відійшло у посесію магнату Андрію Тенчинському, після чого знову настали територіальні зміни. Він кілька королівських сіл Снятинщини об'єднав в єдиний господарський комплекс і вони склали так звану Белелуйську державу з містечком Устя – Устечком та сімома селами: Белелуя, Джурів, Карлів, **Красноставці**, Топорівці, Тучапи, які знаходилися між Снятином і Заболотовим. Пізніше до її складу включили двоє королівських сіл: Закрівці і Торговицю, котрі територіально навіть близько з нею не межували, бо знаходилися раніше і сьогодні аж під Отинією, а також нововиникле село Липівка. Хоча Устечківська держава виділилася із староства в окремий господарський комплекс, вона територіально і далі підпорядковувалася снятинському старості. (*Сіреджук П. Інвентар Снятинського староства 1752 р. – Косів : «Писаний Камінь», 2015. – С. 8).*

... Після 1687 р. в урізаному вигляді Снятинське староство складалося з міста Снятина, передмістя – села Колачин (Кулачин. – П. С.) та сільських поселень Будилів, Глушків, Драгасимів, Завалля, Залуччя, Княже, Микулинці, Русів, Слобідка, Стецева і Ясенів Пільний. Останнім його посесором, тобто тимчасовим володарем, був чесник великого князівства

Литовського Михайло Ронікер, який щорічно мав від нього доходи в сумі 50 984 злотих і 28 грош. Белелуйська держава, в склад якої входила Белелуя, Джурів, Карлів, **Красноставці**, Липівка, Топорівці, Тучапи і Устечко з Устем також припинила своє існування 1 липня 1787 р. Її М. Ронікер теж продав нащадкам С. Коссаковськогоⁱ. (*Сіреджук П. Інвентар Снятинського староства 1752 р. – Косів : «Писаний Камінь», 2015. – С. 9).*

Непогано в Снятинському старостві було розвинуте ставкове господарство. Стави функціонували в Белелуї, Волівцях, Глушкові, **Красноставцях**, Підвисокому, Топорівцях і Устю. По одному великому ставу діяло в Волівцях, **Красноставцях** і Топорівцях... З ставів Снятинського староства наймолодшим значився глушківський, якого 1564 р. лише ввели в експлуатацію. Стави здавалися в оренду і весь дохід від них становив 456 злотих і 20 грошⁱⁱ. (*Сіреджук П. Інвентар Снятинського староства 1752 р. – Косів : «Писаний Камінь», 2015. – С. 12).*

З промислів на теренах Снятинського староства розвивалися млинарний і солеварний. За даними королівської люстрації Галицької землі 1564 р. по два млини розмелювали зернові на Балках і один на р. Вільховець у Снятині та два в Устю і по одному в Белелуї, Волівцях, Джурові, Драгасимові, Залуччю, Княжому, **Красноставцях**, Кутах, Рибному і Франківцях, а солеварня діяла лише в Кутах. Млини за своєю потужністю були неоднаковими. Так, зерно змелювали одним колом у селах Белелуя, Волівці, Джурів, Драгасимів, **Красноставці**, Кути, Устя та в обидвох снятинських млинах. По два мучних кола мали млини в Княжому, Рибному, Топорівцях, Устю і Франківцях. Ступи в млинах були в Белелуї, Волівцях, **Красноставцях**, Рибному, Топорівцях, Устю і Франківцях ...ⁱⁱⁱ. (*Сіреджук П. Інвентар Снятинського староства 1752 р. – Косів : «Писаний Камінь», 2015. – С. 12).*

Надалі млинарний промисел, поступово розвиваючись, дещо розширив свою мережу. Станом на 23 липня 1768 р. у Снятинському старостві й Устечківській державі налічувалося їх аж двадцять сім, з них шістнадцять

припадало на Снятинське, а решта млинів – на Устечківську державу. Зокрема, по одному млині було в Княжому, Кулачині, **Красноставцях**, Топорівцях, по два – в Завалю, Залуччю, Русові, Торговиці, Ясенові Пільному, Джурові – три, а в Снятині – аж шість млинів. На той час з млинів фолюш мали тільки млини в Белелуї, Джурові, Княжому, **Красноставцях**, Топорівцях, Русові і Устечку. Це дає підстави твердити, що у згаданих селах дуже добре розвивалося виробництво сукна^{iv}. (*Середжук П. Інвентар Снятинського староства 1752 р. – Косів : «Писаний Камінь», 2015. – С. 12–13*).

Млини Снятинського староства та Устечківської держави працювали за рахунок енергії падаючої на колеса води, яка пливла млинівками з ставків чи річок. Зокрема, млини в Белелуї, Закрівцях, **Красноставцях**, Русові, Топорівцях, Торговиці та Ясенові Пільному приводилися в рух водою з сільського ставу. Млини в Залуччю функціонували на відведеній з Пруту річкової воді, а три млини Джурова – на воді річки Рибниці^v. (*Середжук П. Інвентар Снятинського староства 1752 р. – Косів : «Писаний Камінь», 2015. – С. 13*).

Млини вважалися державною власністю і посесори з метою поповнення надходжень до державної казни і власних кишень здавали їх орендарям в оренду. Величина оренди залежала від ролі, яку млин відігравав в економіці села. Наприклад, 1564 р. млин з одним колом у Джурові був зданий орендарю за 20, млини у Волівцях і **Красноставцях**, котрі мали по одному каменю і ступі кожний, віддали орендарям за 38, а в Топорівцях, який зерно розмелював двома каменями, а просо очищував у ступі – за 100 злотих^{vi}. (*Середжук П. Інвентар Снятинського староства 1752 р. – Косів : «Писаний Камінь», 2015. – С. 13*).

... Пасічництвом також займалися і селяни Снятинського староства і Устечківської держави. Про мінімальну кількість вуликів у тому чи іншому селі можна судити по кількості зданих адміністратору посесора вуликів від селянських господарств. Наприклад, 1564 р. в рахунок бджільної десятини

селяни села Залуччя здали 12 вуликів. Це означає, що на той час у селянських пасіках у с. Залуччя було щонайменше 120 вуликів, бо в рахунок десятини від пасіки селянин давав тільки десятий вулик, а за кожний вулик до десятка платив спеціальний податок (так зване очкове) грошами. В інших селах Снятинського староства тоді налічувалося: **Красноставцях** і Тучапах – по 20, Белелуї і Рибному – по 40, Будилові і Підвисокому – по 70, Поточку і Ясенові Пільному – по 90, Драгасимові – 100, Микулинцях – 110, Здвижені – 130, Княжому – 170, Джурові і Кутах – по 210, Рожнові – 360 вуликів^{vii}. (*Сіреджук П. Інвентар Снятинського староства 1752 р. – Косів : «Писаний Камінь», 2015. – С. 13–14).*

... Корчми знаходилися, як правило, при дорогах, а також у центральній частині сіл. Ті шинки, які стояли на заселених шляхах та в місцях для відпочинку з дороги людей і коней чи волів (заїзд) називалися заїздними. Всі інші іменувалися беззаїздні. Заїздні корчми за даними інвентаря Снятинського староства та Устечківської держави 1768 р. фігурували в Залуччю, Княжому, Торговиці, Устю, Ясенові, беззаїздні – в Будилові, Глушкові, Драгасимові, Закрівцях, Карлові, Княжому, **Красноставцях**, Микулинцях, Русові, Топорівцях і Тучапах^{viii}. (*Сіреджук П. Інвентар Снятинського староства 1752 р. – Косів : «Писаний Камінь», 2015. – С. 14).*

... Зовнішній вигляд корчмів Снятинського староства станом на 1768 р. не був однотипним. Так, корчму в Будилові збудували в замітник із зовні та з середини обліпили глиною, а її дах покрили соломною. Заїзна корчма в Залуччю була старою з гонтовим дахом і потребувала капітального ремонту. В Княжому заїзна корчма була збудована з дерева і гонтовим дахом на тракті за пруським зразком, а друга князівська корчма без заїзду, яка знаходилася в селі була збудована з круглого дерева і покрита соломною. В сільських корчмах у **Красноставцях**, Топорівцях, Тучапах дахи теж були накріті соломною. Подібними до цих сільських кабаків були драгасимівська та устечківська корчми. З усіх корчм державних сіл Снятинщини привабливий

вигляд мала тільки корчма Кулачина, яка, згідно даних інвентаря 1768 р., була новою і з гонтовим дахом^{ix}. (*Сіреджук П. Інвентар Снятинського староства 1752 р. – Косів : «Писаний Камінь», 2015. – С. 15).*

... Окрім містечок, у Снятинськiм староствi виникло й ряд нових сiл. За даними королiвської люстрацiї 1570 р. встановлено, що на землях села Белелуя виникло три сiльських поселення: **Красноставцi (1545)**, Волiвцi (1555) i Топорiвцi (1552), Липiвка (1599) i Слобiдка (1647)^x. (*Сіреджук П. Інвентар Снятинського староства 1752 р. – Косів : «Писаний Камінь», 2015. – С. 22).*

Населення українських громад сiльської мiсцевостi Снятинського староства та Устечкiвської держави за майновою диференцiацiєю в 1564 р. було неоднорiдним i складалося з кiлькох верств: дворишних, пiвдворишних, пiдсадкiв, загородникiв, слободян, вiвчарiв, духовенства, сiльської двiрської челядi i сiльської адмiнiстрацiї.

Дворовi селяни були найчисельнiшою i найзаможнiшою верствою селянства державних сiл Снятинщини. За даними люстрацiї Галицької землi 1564 р. iх налiчувалося така кiлькiсть господарств, з яких припадала на с. Рибно – 8, Волiвцi, Тучапи – по 9, **Красноставцi** i Потiк – по 12, Тулова – 13, Голоскiв, Здвижен – по 14, Топорiвцi – 15, Карлiв, Микулинцi – по 15, Залуччя – 17, Белелуя, Будилiв – по 18, Джурiв – 23, Ясенiв – 26, Кути – 33 i Рожнiв – 35 господарств^{xi}. (*Сіреджук П. Інвентар Снятинського староства 1752 р. – Косів : «Писаний Камінь», 2015. – С. 22).*

... Жодних податкiв не платили два отамани, якi очолювали громади сiл Устечкiвської держави, зокрема, Будилова, **Красноставцiв** i т. д. В рештi селах вони сплачували поволiвщину, бджолину десятину та вiддавали кабана вiд двадцяти свиней. Так, отаман села Ясенова Пiльного тiльки поволiвщину, в с. Кути давав бджолину десятину i поволiвщину, а сiл Голоскiв, Здвижен i Потiк – бджолину десятину, двадцятого кабана i поволiвщину^{xii}. (*Сіреджук П. Інвентар Снятинського староства 1752 р. – Косів : «Писаний Камінь», 2015. – С. 24).*

Таблиця 2

**Верстви селянства Снятинського староства та Устечківської держави в
1768 р.**

№ п/п	Назва села	Халупники (родин)	Півнадільні (родин)	Підогрунтові (родин)	Разом	Примітки
1.	Красноставці	17	22	32	71	пусток не має

Примітки: Таблиця 2 складена на основі: ЦДІА України, м. Львів. – Ф. 6. – Оп. 1. – Спр. 103. – С. 126–135, 136–140, 141–157, 160–172.

(Сіреджук П. *Інвентар Снятинського староства 1752 р.* – Косів : «Писаний Камінь», 2015. – С. 28).

У традицію обов'язок охорони дворів адміністрації снятинського староства увійшов близько 1662 р. Тоді на охорону феодалських дворів виходили селяни Белелуї, Джурова, Карлова, **Красноставців**, Липівки, Старого Устя, Топорівців і Тучап^{xiii}. (Сіреджук П. *Інвентар Снятинського староства 1752 р.* – Косів : «Писаний Камінь», 2015. – С. 30).

... Правда, в багатьох державних селах староств Галицької землі, в тому числі і Снятинського, панщини селяни теж зовсім не виконували. Для прикладу, в 1564 р. відробіткової ренти в Снятинському старостві і Устечківській державі взагалі не знали селяни Будилова, Джурова, Здвижена, Княжого, **Красноставців**, Рибного, Топорівців, Тулови і Тучап^{xiv}. (Сіреджук П. *Інвентар Снятинського староства 1752 р.* – Косів : «Писаний Камінь», 2015. – С. 32).

Дводенну панщину на теренах Снятинського староства у більшості державних сіл запроваджено близько 1662 р. У той час її відробляли жителі Белелуї, Будилова, Драгасимова, Завалля, Залуччя, Джурова, Карлова,

Княжого, **Красноставців**, Липівки, Підвисокого, Потока, Старого Устя, Стечеви, Тучап, Топорівців, Тюдова, Франківців і Ясенова^{xv}. (*Сіреджук П. Інвентар Снятинського староства 1752 р. – Косів : «Писаний Камінь», 2015. – С. 33*).

Великих демографічних втрат державні села Снятинського староства понесли 1654 р. від холери. За даними люстрації Галицької землі Руського воєводства 1662 р. у селах Рибно і Ясенів проживало – 3, Белелуя, Драгасимів, **Красноставці**, Липівка, Попільники, Потік, Топорівці, Франківці – по 4, Джурові, Устеріках, Устю Старому, Хлібичині – по 5, Глушкові, Заваллю, Княжому – по 6, Карлові, Стецові – по 10, Кобаках, Підвисокому, Розтоках – по 11, Довгополю, Тюдові – по 12, Залуччю – 15, Заваллю – 18, а в Будилові – 21 і Кутах – 36 родин^{xvi}. (*Сіреджук П. Інвентар Снятинського староства 1752 р. – Косів : «Писаний Камінь», 2015. – С. 36*).

Великих руйнацій і демографічних втрат зазнало Снятинське староство в часі польсько-турецької війни 1672–1676 рр., яке стало театром воєнних протиборств між ворогуючими сторонами. Деякі села стали пустою. Ревізор, які збирали з населення Галицької землі 1675 р. поголовний податок, у своєму реєстрі зазначили, що села Глушків, Драгасимів, Карлів (з 1946 р. – Прутівка), **Красноставці**, Любківці, Поточок, Устечко, Франківці – повністю знищені^{xvii}. (*Сіреджук П. Інвентар Снятинського староства 1752 р. – Косів : «Писаний Камінь», 2015. – С. 36*).

... **Молдовани**. Окрім українців, німців, євреїв, поляків, вірмен у Снятинському старостві також проживали і молдовани. 1768 р. у Заваллю жив Сандул Гаврик, в Карлові – Сандул Воевідка, в **Красноставцях** – Кузьма Кантимір, в Тучапах – Федір Манчул, в Княжому – Сандул Дяк, Сандул Сорохан, Костин Серохан, а в Кулачині мешкали Сандул Кіратчук, Сандул Магопац, а в самому Снятині – Кость Сандул й Сандул Голів^{xviii}. (*Сіреджук П. Інвентар Снятинського староства 1752 р. – Косів : «Писаний Камінь», 2015. – С. 44*).

... **Євреї.** У Снятинському старостві найперше вони почали осідати в містах. Насамперед євреї появилися Снятині. ... Станом на 31 грудня 1765 р., у сільській місцевості староства розселення єврейської спільноти становила 100 осіб, в тому числі, Драгасимові – 2, Карлові – 3, Будилові і Микулинцях по – 4, Белелуї, Кулачині і Тучапах – по 5, Залуччю – 6, Княжому, Русові й Устю – по 7, Заваллю – 8, Стецеві – 11 і Джурові – 26 осіб^{xix}. В інших населених пунктах теперішньої Снятинщини чисельність євреїв становила 52 особи: Келихові – 3, Задубрівцях – 4, **Красноставцях** і Хом'яківці – по 7, Олешкові і Підвисокому – по 9, Трійці – 13. У трьох міських поселеннях налічувалося 2245 євреїв: Кулачківцях – 148, Заболотові – 986 та Снятині – 1111 осіб^{xx}. (Сіреджук П. *Інвентар Снятинського староства 1752 р. – Косів : «Писаний Камінь», 2015. – С. 44).*

Поляки. ... Почасті близькими до реальної кількості католиків, котрих можна ототожнювати з поляками, які жили в Снятинському старостві, є статистичні відомості візитації Снятинської католицької парафії за 1780 р. Зокрема, в Снятині їх налічувалося 337, Будилові – 15, Джурові – 22, Залуччю – 16, Кулачині – 19, Підвисокій – 45, Русові – 17, Стецеві – 29, **Красноставцях** і Топорівцях – 29, Тулові – 18 і Устю – 38 католиків. Отже, 585 осіб – це верхня межа максимального числа польської спільноти, яка на той час жила у вищеназваних державних поселеннях снятинського краю^{xxi}. (Сіреджук П. *Інвентар Снятинського староства 1752 р. – Косів : «Писаний Камінь», 2015. – С. 49).*

Переміни в національному складі сільського населення Снятинського староства і Устечківської держави в 1564–1768 рр. відображає таблиця 4.

№ п/п	Назва села	Рік	українці (родин)	поляки (родин)	євреї (родин)	волохи (родин)	відмени угорці, Молдав.,	Разом родин	К-ть (осіб)
1.	Красноставці	1564	13	-	-	-	-	13	78
		1768	70	-	-	-	1	71	426

(Сіреджук П. *Інвентар Снятинського староства 1752 р. – Косів : «Писаний Камінь»*, 2015. – С. 183).

Додаток 2

Церковна мережа Снятинського староства

Назва населеного пункту	Дата	Джерела та література
Красноставці	1553	AGAD. – ASK. – Odz. 1. – KP. – Syg. 19. – K. 299.
	1565	Tamże. – Syg. 19. – K. 379.
	1579	ZD. – W-wa, 1902. – T. XVIII. – Cz. I. – S. 105.

(Сіреджук П. *Інвентар Снятинського староства 1752 р. – Косів : «Писаний Камінь»*, 2015. – С. 186).

Таблиця 2

Населеність сіл Снятинського староства і Устечківської держави в 1564–1765 рр.

Назва села	Рік	К-ть домів	К-ть жителів	Примітки
Красноставці	1564	13	132	
	1579	9	54	

(Сіреджук П. *Інвентар Снятинського староства 1752 р. – Косів : «Писаний Камінь»*, 2015. – С. 183).

^I Жерела до історії України-Руси. Описи королівщин в Руських землях XVI віку. – Львів, 1895. – Т. I. – С. 1–43.

^{II} Czernyński K. O dobrach koronnych bylej Rzeczypospolitej polskiej. – Lwów, 1870. – S. 240.

^{III} Жерела до історії України-Руси. Описи королівщин в Руських землях XVI віку. – Львів, 1895. – Т. I. – С. 27, 37.

^{IV} ЦДІА України, м. Львів. – Ф. 6. – Оп. 1. – Спр. 103. – С. 180; Жерела до історії України-Руси. Описи королівщин в Руських землях XVI віку. – Львів, 1895. – Т. I. – С. 28, 38, 42.

^V ЦДІА України, м. Львів. – Ф. 6. – Оп. 1. – Спр. 103. – С. 122, 136, 140, 159, 174, 180, 185, 190.

^{VI} Там само. – Спр. 103. – С. 136, 141, 159, 174, 182, 190, 192

^{VII} Жерела до історії України-Руси... – Т. I. – С. 38.

^{VIII} Там само. – Т. I. – С. 37, 42.

- ^{IX} ЦДІА України, м. Львів. – Ф. 6. – Оп. 1. – Спр. 103. – С. 140, 159, 163, 173, 180, 181, 184, 187, 192.
- ^X ЦДІА України, м. Львів. – Ф. 6. – Оп. 1. – Спр. 103. – С. 159, 180, 186.
- ^{XI} Жерела до історії України-Руси. Описи королівщин у Руських землях XVI віку. – Львів, 1903. – Т. VII. – С. 147.
- ^{XII} Жерела до історії України-Руси... – Т. 1. – С. 8, 14, 16, 17, 19, 20, 22, 30, 32–35, 36, 40.
- ^{XIII} Там само. – Т. 1. – С. 14, 15, 16, 17, 21, 23, 32.
- ^{XIV} Lustracja województwa ruskiego 1661–1665. Cześć III Ziemie Halicka i Chełmska. – Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk, 1976. – S. 68–72.
- ^{XV} Жерела до історії України-Руси... – Т. 1. – С. 68, 88, 89, 94, 104, 105, 119, 120, 122, 124.
- ^{XVI} Lustracja województwa ruskiego 1661–1665. Cześć III Ziemie Halicka i Chełmska. – Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk, 1976. – S. 67–72, 95–100, 104.
- ^{XVII} Lustracja województwa ruskiego 1661–1665. Cześć III Ziemie Halicka i Chełmska. – Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk, 1976. – S. 65–71, 95–101, 103–104.
- ^{XVIII} AGAD. – ASK. – Odz. 1. – KP. – Syg. 21. – K. 287v, 289, 291v, 292, 295v.
- ^{XIX} ЦДІА України, м. Львів. – Ф. 6. – Оп. 1. – Спр. 103. – С. 100, 108, 123, 124, 150, 154, 180, 183, 185.
- ^{XX} Balaban M. Spis *Żydów* i Karaitów... – S. 16.
- ^{XXI} Tamże. – S. 16, 17, 18.
- ^{XXII} AALw. – AV. 47. – Syg. 4/4. – K. 1.

З вищенаведених даних книги *«Інвентар Снятинського староства 1752 р.»* можна зробити висновок про те, що в Снятинському старостві на середину XVI ст. соціальний гніт був значно нижчим, ніж в інших державних селах Галицького староства. У той час селянин платив гріш і гривню, давав дві мірки жита або вівса, дві курки, 12 яєць, платив 6 гривень з десятини, давав для священика дві мірки жита, платив подимного податку два гроші і відробляв спочатку 2 дні, а згодом 14 днів панщини. Але з часом закабалення простих українців лише посилювалося.

З 1600 року на Покуття почали масово переселятися євреї. Після того, як їх виселили майже з усіх країн Західної Європи, Польща відкрила для них двері та прийняла ліберальні поселенські закони. А з 1628 року на Покутті почали селитися вірмени. В Снятині, Городенці, Кутах вони мали свої церкви. Кілька єврейських родин проживали в нашому селі. Чи були в нас вірмени невідомо, одна родина вірменів проживала в сусідніх Топорівцях.

На той час в нашому краї панувала деспотична необмежена влада польських панів. В XVI – XVII століттях крім панщини, існували побутові повинності, за порушення яких селяни платили панові «поємщину». Про це

відомо з люстрації Коломийського староства за 1565 рік. Де записано: «Поємщина, то є, якщо котрийсь русин, але не поляк, бо від таких данин поляки є вільні. Якщо дівчина виходить заміж в тому в тому ж старостві, то платить 6 грош, а якщо йшла у село у маєтність іншого пана, то той русин, що бере цю невісту платить 3 злотих, з яких 3 гроша війтові». Тому до середини ХХ ст. одружувалися переважно в своєму селі. Хоча старші люди казали: «Женився там, куди міг заїхати конем». За розлучення, які в люстрації називали «розпустою» платили 3 злотих. Як записано в люстрації: «В тім краю русь є своєвольна. З якої-небудь причини чоловік або також жінка не хоче жити і той, хто дає причину тому, платить 3 злотих, з яких війт бере третій гріш».

У XVII ст. українські селяни були повністю закріпачені. А вся земля стала панською власністю. Найбільшою і найтяжчою з повинностей була панщина, поступово збільшуючись, вона становила 52, 104, 156, 208 днів на рік, а деколи доходила до шести днів на тиждень. Її розмір залежав від земельного наділу і тяглової сили. Якщо панові праця на землі була непотрібна, то він вимагав плати грішми, за один день платили по три гроші. Панщину відробляли всі селяни, і ті, що мали землю, і безземельні. Крім панщини, були ще й натуральні повинності – сплата зерном, яйцями, пряжею, курми. У 1662 році було введено поголовний податок, за яким кожне селянське господарство сплачувало 15 грошей, це півзлотого, подимного податку (« Akta grodzkie i zemskie», т. 24, с. 453/2,4). Наш люд був позбавлений всіх прав та приречений на важку підневільну працю, що часто межувало з виживанням. Про той час, великий українець, галичанин Іван Франко написав: «Панщина для хлопа значила ненастанну кривду, здичіння і втрату почуття людської гідності. Бодай такі порядки нікому й не снилися». І це в той час, коли Європа переживала період Відродження, людське життя ставало найвищою цінністю. Зрозуміло, що вічно це тривати не могло.

Слід відмітити, що мешканці краю не хотіли терпіти панського гніту. 1637 року під проводом П. Павлюка селяни краю виступили проти Петра

Потоцького, що особливо пригнічував краян і був найбільшим власником земель. Цей виступ був жорстоко придушений. В 1641 та в 1646 роках на Покутті спалахували повстання під проводом Василя Цинти, які на жаль не мали успіху.

Під час визвольної війни 1648-1654 років, після розгрому поляків під Пилявцями та походу козацьких військ в Галичину, в наших селах з'явилися посланці гетьмана Богдана Хмельницького. На Покутті організувався загін козаків - покутян, що налічував близько 15-ти тисяч чоловік. Повстанці палили панські маєтки, був спалений і королівський маєток у Топорівцях, до якого належали Красноставці. Повстання очолив отаман повсталого черні Семен Височан. Селяни Красноставців брали участь у нападі на замок у Печеніжині в 1648 році. На жаль Хмельницький зрадив простий народ та пішов на договір з польським королем. Після повстання Височана боротьба селян продовжувалася в різних формах, майже ціле десятиліття. За даними Ярослава Романюка в наших краях козацький сотник Павлюк розбив загін поляків у 500 чоловік, а 1674 року через наш край переходив походом на Хотин польський король Ян Собеський.

З другої половини XVII століття в Карпатах розгортається опришківський рух. За історичними даними в 1656 році опришки захопили Снятин і винищили усю шляхту. Серед них найбільшої слави зажив Олекса Довбуш з 1745 року, одне лише його ім'я наводило на панів панічний страх. Легенди про народного месника живуть до наших днів. В нашому селі дотепер про нього співають пісні. Гроші та награване панське майно він роздавав простим людям. Опришки мали зв'язок з козаками – запорожцями. Найбільш сміливі люди вступали на шлях боротьби за права простого народу.

Поселення Красноставці належало до розряду невеликих населених пунктів. Згідно подимного реєстру Коломийського повіту від 17 травня 1670 року тут нараховувалось 10 домогосподарств.

До 1700 року церква в селі була православною, належала до львівської єпархії. А з того часу, як Львівська єпархія прийняла унію, тобто перебувала в єдності з Вселенською Апостольською церквою в Римі, духовний храм в Красноставцях став уніатським і входив до Городенківського деканату. Церкви снятинського краю за архітектурним стилем, в залежності від величини і заможності громади ділилися на три види: шопні, з однією та трьома купольними банями. Якого виду був храм нашого села не знаємо. Відомо лише, що всі сільські церкви були дерев'яними і криті гонтами, подекуди соломою. Дзвіниці на той час не було. Збереглися лише деякі елементи храму, що стояв в селі до 1866 року, зокрема частини іконостасу (ікони Христа Спасителя і Богородиці) та царських дверей. За їх виглядом можна припустити, що наша церква того часу була однокупольною і значно меншою і нижчою від сучасної..

В наших селах основною формою в господарюванні стала оренда. Орендарі і посесори стали правителями в королівських маєтках. Станом на 15 серпня 1752 року орендарі отримували від сіл Белелуя, Устя, Карлів, Микулинці, Топорівці і Красноставці 1030 злотих доходу на рік. Особливо селяни потерпали, коли орендаторами ставали євреї, які сильно визискували людей.

У Красноставцях функціонував рибний промисел, який розвивався на двох ставках під Битою на Млаках. У селі діяв млин. Перша згадка про нього припадає на 1564 рік. Він мав один камінь і ступу. Його здавали в оренду за 38 злотих у рік. Цей млин був збудований на ставку біля Совиці навпроти Битої зі сторони Белелуя. Як і водойми, млин не зберігся. Пізніше новий млин власник Красноставців побудував з іншого боку села, від Топорівців. Старші люди згадують, що ще в середині ХХ століття біля Совиці, коло Ковбурів було видно залишки греблі і дерев'яні палі забиті в землю, на яких стояв млин.

Про це свідчить і наявність в селі родини, що носила прізвище Мельничук. Є ще дві родини, які носять сільські прізвиська –

«Мельниківські» (Орися Мельниківська, за переказами, предки працювали у млині навпроти Битої). Друга родина – «Мельники» (Михайло Николи Мельникового, Іван Мельників). Засновник, якої був родом з села Сороки і за переказами побудував в Куті на горбі біля Никільчикової криниці млин, що працював на енергії вітру.

Із нових повинностей почали впроваджувати у життя возову і сторожову та шарваркові (дорожні) роботи. Ось, як описано панщину та інші повинності селян в книзі Д. Мохорука: «Село моє Топорівці». «Селяни ходили на панщину впродовж року – від святого Юрія (6 травня) до святого Михайла (21 листопада). Хто мав чотири воли, працював на панщині три дні в тиждень. Хто мав два воли або одного коня, працював два дні в тиждень. Всі селяни виконували так звані шарваркові роботи – шість разів на місяць: ремонтували дороги, робили порядки в панському маєтку, в саду, на ставах ремонтували греблі, а також виконували підвозну повинність на шість миль. Першими на теренах Снятинського староства і всієї Галицької землі їх почали виконувати селяни сіл Белелуя, Глушків та Підвисоке. В люстрації Снятинського староства 1564 р. зокрема, зазначається, що селяни Белелуї зобов'язані «будівлі старого двору поправляти, тобто ремонтувати», а Підвисокого «маючі доброго коня повинні з підстаростою їхати на кордон або в разі потреби. Ставів, які є у власності, часом доводиться пильнувати і робити коло них, що потрібно». У цей час возову повинність теж виконували селяни деяких державних сіл і Галицького староства. Крім того селяни платили чинш: від вола, від коня від корови – по одному злотому; від бичка, яловиці – півзлотоного; від вівці, від свині і теляти по 10 грош, хто мав бджоли – віддавав десятий вулик; хто мав 20 овець – віддавав двадцять вівцю. На Великдень селяни повинні були давати панові одну курку, одного півня і шість яєць. А ще селянин мав виходити один раз в тиждень на варту у двір. Усі селяни, незалежно від тяглової сили, платили данину від трьох до семи злотих на рік. Крім того тягловий був зобов'язаний випрясти з панського прядива один моток пряжі на двадцять пасем. Селяни ще давали панові по

три гелетки зерна, з них половину ячменю і вівса. А також виконувалися різні роботи в зимовий період».

Так важко, під тягарем примусових робіт, різних повинностей та податків наші предки жили та працювали аж до скасування панщини в 1848 році.

Великого горя зазнали жителі нашого краю під час російсько – турецької війни 1739 р. Декілька загонів російського війська вдерлися на Покуття. Було пограбовано і розорено обійстя жителів Снятина і навколишніх сіл. «Російські брати» не погребували і церковним майном.

Під 1768 роком у документах згадується про існування у селі корчми. Це був типовий сільський будинок, який був покритий соломою. І звичайно, що власником або орендарем корчми був єврей, по нашому – жид. Уряд сприяв розвитку гуральництва, це давало великі прибутки в казну. Дотепер, одне із сільських урочищ носить назву «Гуральня», там напевно в давнину гонили спирт (сприяло цьому наявність протічної води і віддаленість від хат, для запобігання пожеж), власниками або орендаторами гуральні були жиди. Тому, що українцям, тобто русинам не дозволялося вести торгівельно – гендлярські відносини. Поширення горілки привело до змушеного спротиву, бо пияцтво серед селян набувало поширення. З тих пір в селі появились родини з прізвищем Неп'юк – не пили (не вживали спиртного). Слід відмітити, що прізвище Неп'юк зустрічається лише в селі Красноставці.

У першій половині XVIII ст. у селах Снятинського староства почали культивувати виноград, кукурудзу та картоплю і вирощувати тютюн. З утвердженням фільваркової системи господарювання у Речі Посполитій та стабільності політичної ситуації в краї сільське населення Снятинського староства за соціальною диференціацією почало складатися з трьох верств: халупників, півнадільних і надільних або цілоґрунтових. Найбіднішою верствою з них були халупники, а найзаможнішими – надільні. Середню верству складали півнадільні селяни або півґрунтові. У 1768 році у Красноставцях нараховувалася 71 селянська родина, всього 426 осіб. З них –

17 родин халупників, 22 родини напівнадільних селян та 32 – цілогрунтових, усього – 71.

Крім українців, у Красноставцях проживали й представники інших народностей. Так, наприклад, у 1768 році мешкав молдаванин Кузьма Кантимир. А станом на 31 грудня 1765 року у селі нараховувалося сім євреїв. Жили у селі й поляки. Їх у 1780 році нараховувалося 29 осіб.

При люстрації з 1765 р.: села Красноставці і Топорівці імпортують річно на 5990 золотих. З того, що спускають три стави. Стави орендують згідно контрактів 1100 золотих за один рік за один став. За оренду корчми в тих селах на один прихід 1963 золотих 15 гр. до цієї оренди ще роблять панщину (Рукопис РКр Осолінського №1872 с. 33).

Загалом про польську владу на українських землях від XIV до XVIII ст. можна сказати наступне, володіючи багатими українськими землями поляки не зробили для нас нічого доброго, нещадно визискуючи та експлуатуючи український народ вони стали найбагатшими землевласниками в Європі. Для себе будували розкішні палаци та резиденції з величезними парками, а для того щоб захистити простих людей від набігів людоловів не побудували жодного укріпленого замку. Як результат цього, українські землі в кінці XVIII ст. були найвідсталішими у Західній та Центральній Європі. Тож не забуваймо, що лише: «В своїй хаті, своя правда і сила, і воля».

У СКЛАДІ АВСТРО-УГОРЩИНИ

У 1772 році відбувся перший поділ Польщі. Галичина перейшла під владу Австрійської імперії. Красноставці ввійшли в губернаторство Галичини та Буковини. Але влада на місцях і надалі залишалася в руках польських чиновників та магнатів. Слід відмітити, що землі Східної Галичини (до чого їх довела польська влада) та Буковина були найбільш відсталими в Австрійській імперії, яка на той час була однією з розвинутих держав світу. Економічне і культурне становище польської держави було на рівні середньовіччя, особливо в селах. Панувало замкнуте, натуральне

господарство, а в усіх галузях культури – варварство і темнота. За словами цесаревича Йосифа, який влітку 1773 р. вдруге відвідав Галичину, галицький селянин являв собою «нещасне створіння, яке фізично існуючи, нічого крім людської подоби немає». Коней було обмаль. Основна тяглова сила – воли і дерев'яний плуг. Упряж виготовлялася самостійно з виправлених шкір. Весь інвентар та домашній посуд були дерев'яними, або з випаленої глини, зробленими самостійно.

Тому загалом приєднання краю до Австрії стало позитивним для наших людей. На відміну від панської Польщі, цісарський уряд набагато більше дбав про простих людей. Восени 1772 року австрійські урядовці роз'їхалися по краю з указом про приєднання наших земель до нової держави. Були вони і в Красноставцях, де перед церквою зібрали сільську громаду та зачитали універсал цесарівни Марії Терезії, виданий першого вересня 1772 року про приєднання Галичини, і в тому числі Покуття, до Австрії. 27 грудня по всій Галичині і в нашому селі жителі склали присягу на вірність цесаревій Марії Терезії. Ось, як це описано в книзі Д. Мохорука: «Село моє Топорівці». Всі жителі села, після відправлення в церкві Служби Божої, зібралися перед храмом і повторювали слова австрійського чиновника: «Слюбуюмо і складаємо тілесну присягу Всемогучому Богові, найяснішій імператорській княжні і пані Марії Терезії, з ласки Божої цісарській Римській, як тепер найласкавішій королеві, а також слобуюмо, що кожного часу будемо вірними і послухними підданими».

Галичина була поділена на округи, Красноставці належали до Коломийського округу, пізніше до – Снятинського. І взагалі, порівняно з польським пануванням, стало легше жити.

У зв'язку з турецько – російською війною, Австрія, як союзник Московського князівства, оголосила війну Туреччині. У цей час австрійські війська переходили через наші землі. В 1772 році Буковину було звільнено від турецького панування. Після війни в наших селах проводилися рекрутські набори в австрійську армію. Військова служба для хлопців складала 14

років. Для багатьох наших молодих парубків та газдів це стало важким випробуванням, особливо під час військових дій. А з 1845 року служба для сільських рекрутів, згідно закону прийнятим австрійським парламентом, скоротилася до чотирьох років. Починаючи з 1860 року до армії брали згідно з приписом, який починався для кожного хлопця з дитинства. З розповідей старожилів відомо, що в військо набирали лише високих, фізично сильних молодих хлопців. З нашого села були рекрути, що служили в цісарській гвардії в Відні.

В 1771-1773 роках на Покутті панувала холера. Померлі були в кожному селі. Крім того складні погодні умови в ці роки не давали можливості нормально вести землеробство, не було чим і удобрювати землю. До цього ж якась комаха нищила врожай. Почався голод, хто працював у пана, то харчувався частково у маєтку, а решту виживали, як могли.

В 1774 році видано цісарський патент (указ) про будівництво в Галичині греко-католицьких (народних парохіяльних церков). Почалися відкриватися школи з українською мовою навчання. На той час в селі була «стара» церква, а про школу, хоча б, «дяківку» нічого не відомо.

В 1779 році згідно цісарського патенту (указу) по всій Галичині проведено зйомки місцевостей. Було проведено зйомку території нашого села і нанесено на карту.

В 1786 році цісарським указом селянам дозволено піти від поміщика, але з його дозволу. Особиста залежність селян скасовувалася, проте економічно вони залишалися від панів залежними.

В 1789 і в 1820 роках проведено перепис населення і складено відповідно Йосифінську і Францисканську метрики. Було проведено всього 12 таких переписів. З 1789 року всім жителям села присвоєно законодавчо прізвища.

У кінці XVIII ст., згідно імператорського універсалу почалася передача королівських і церковних земель у власність австрійської держави. До

половини XIX ст. всі королівські і церковні маєтки були конфісковані та продані, або новим або старим власникам.

За даними «Автобіографічного словника» Красінського (бібліотека ім. В. Стефаніка у Львові) власником маєтку в Красноставцях в 1778 році був барон Андрій Вишинський – «мечник Красноставський» (польська державна військова посада). Барони Вишинські мали свій герб: в червоному полі три срібних хрести, нижній з яких без правого кінця у вигляді вил, і під ним три золоті зірки, щит увінчаний графською короною, над якою шолом з короною шляхтича. Інших письмових підтверджень, щодо власності сільського маєтку за родиною Вишинських не виявлено.

Згодом маєток у Красноставцях купив український шляхтич литовського походження Отто Комар. Його родичі володіли маєтками у Топорівцях, Белелуї, Устю, Карлові.

Пізніше власниками маєтку, згідно письмових джерел, були: в 1879 – М. Вржовська; в 1910 – Марія Коляса.

Губернатор Галичини в 1844 році видав постанову про створення при парохіях товариств тверезості. Греко-католицькі священники стали ініціаторами заснування цих товариств по селах краю. В Красноставцях воно звалося – «братство тверезості».

17 квітня 1848 року австрійський імператор Фердинанд підписав патент про скасування в Галичині панщизняних робіт і підданських данин – з 15 травня 1848 р. 16 травня 1848 р. в церкві, під бій дзвонів відправили Службу Божу, на яку зійшлося все село. Після Святої Літургії, жителі села разом з отцем Данилом Окуньовським встановили та освятили хрест, в честь цієї події. Під хрестом у символічну насипану могилу закопали батоги і список панщизняних робіт. З того часу в кожному селі Галичини 16 травня велике свято з музикою, співами і танцями. В яке раніше ніхто не працював. Люди зранку сходилися на церковну відправу, а потім з процесією йшли селом до пам'ятного хреста. Пізніше в кінці XIX або на початку XX ст. біля хреста збудували дерев'яну капличку (за даними старожилів її поставив Іван

Кантимир родом з Коржівки, пізніше оселився в Куті). За Польщі свято дещо зневажили, почали працювати в полі по полудні. З приходом більшовиків відзначення дня скасування панщини було під заборонаю. Могилу з хрестом і капличку місцеві комуністи зруйнували. В наш час, починаючи з 1990 року, щороку 16 травня біля відновленої рухівцями пам'ятної могили та хреста відправляється панахида за нашими предками, що жили в часи нелюдської панщини.

Від панщини селяни звільнялися за викуп. За переказами русівські люди, при допомозі місцевого пана, швидше звернулися до тодішньої влади про викуп від панщини і отримали чи викупили більше землі. Їхнє поле (земельні наділи) простягалися аж до Совиці. З того часу залишилися русівські назви полів – Ленькова і Фрасинина. Лише після, того як красноставські господарі змогли заробити певний капітал (в основному на заробітках в північній Америці), то почали викупувати землі за Совицею. Остаточний поділ землі між сусідніми селами відбувся в середині ХХ ст., після створення колгоспу.

13 березня 1848 року у Відні та в інших містах з'явилися барикади і розпочалася революція, так звана «Весна народів». 2 травня у Львові створено Головну Руську Раду, яка стала представником українського (руського) населення в Австрійській імперії. У Львові відбулися вуличні бої, але повсталі зазнали поразки. Перша українська газета Галичини «Зоря Галицька» вийшла 15 травня 1848 року. Після «Весни народів» (революції 1848 р.) та її придушення московськими військами, що прийшли допомогти царській владі, вся повнота влади перейшла до польської шляхти. За даними Дмитра Мохорука 18 травня 1849 року через Покуття і наші села пройшли російські війська для придушення угорського повстання. В Галичині до 1854 року діяв військовий стан. Хоча події «Весни народів» були жорстоко придушені, але вони вплинули на життя селян краю. Українсько – польські відносини ще більш загострилися, після відміни викладання українською мовою у 1856 році. Почало зростати «москвофільство».

Зокрема, москвофілом був настоятель нашої церкви о. Іоан Сінгалевич, який через це конфліктував з нашими місцевими радикалами. За московські гроші, москвофіли проводили роботу за впровадження на офіційному рівні, в освіті, літературі церковнослов'янської мови (ця мова близька до московської). Вони вважали українців-руси́нів і москвинів за один народ. В середині ХІХ ст. українцями велася також боротьба проти заміни кирилиці на латинський алфавіт.

В 1860 році на Покутті, була посуха. У 1860-1861 роках в наших селах панував голод. Були випадки голодної смерті. В 1852 і 1870 роках в селах Покуття був спалах холери. Наскільки ці події зачепили наше село невідомо.

Після початку австро-пруської війни в 1866 році в Красноставцях проведено мобілізацію до війська. На жаль не всі жителі села повернулися з фронту до рідних осель.

Галицький сейм прийняв закон проти пияцтва. П'яниць затриманих у громадських місцях, карали штрафом до п'яти золотих ринських або арештом на 3-4 дні. За продаж горілки п'яним та підліткам до 16 років шинкарів очікувала кара до 15 золотих ринських. Це було своєчасним заходом, тому що п'янство було великою бідною для наших сіл. Були випадки коли селяни в корчмі пропивали свій земельний наділ. Дуже часто єврей – корчмар обманював малописьменних мужиків, після чого зі Снятина приїхали урядові виконавці і в рахунок боргу забирали в сім'ї земельний наділ та передавали його хитрому корчмареві.

В 1875, 1897 і 1908 роках жителі села брали участь у виборах до Австрійського парламенту у Відні. Виборча система того часу українцям віддавала лише десять відсотків виборчих мандатів, русини-українці вимагали тридцять три відсотки.

Про вибори в Красноставцях та в Снятинському повіті писав львівський часопис «Діло» (збережено тогочасний правопис)

1. «Зі Снятинщини доносять до “Kurjer-a Lwowsk-oho”, що в тамошнім повіті множать ся щораз більші признаки передвиборчі. Так комендант

жандармерії Коваль від імені старости дав порученє війтови в Красноставцях. Кожного, хто проявить ся в селі, щоби агітувати за неправительствених кандидатів зараз арештувати і зв'язаного відставляти до староства. До цікавих речей Снятинського повіту належать також громадські вибори. Відколи народ став боротися з накидуваною йому опікою при тих виборах, заведено таку тактику. Єжели поборе опозиція, тогди фабрикують дотеперішни радий протест. Сей протест полагоджуєть ся не скорше, як за два роки, а тим часом урядує давна рада громадска. Відтак повторяє ся тотя комедія знов “з конця” і так аж до найближчих виборів соймових або до ради державної». (газета Дьло, Львовь, Середа 1 (13) лютого 1895. Ч. 24 и 25. Рочникъ XVI, з правопису (російського) зрозуміло, що газета перебувала під впливом москвофілів).

2. «Дня 12 лютого відбули ся передвиборчі збори в Красноставцях; реферував о. Мод. Лукашевич; вибрано громадський виборчий комітет; голова п. Василь Проданяк. Проголошено кандидатуру д – ра В. Охримовича». (газета “Діло”. Львів, второк 19, н. ст. лютого 1907. Ч. 28. Р. XVIII, минуло 12 років і правопис уже руський (український)).

Перед виборами проходили віча, де виступали кандидати в депутати або їх прихильники. Ці віча відбулися в 1883, 1897 роках в Снятині і Городенці, в яких вірогідно брали участь наші односельчани (є дані про участь селян багатьох сіл). 1910-го року в Задубрівцях відбулось велике віче, в якому брали участь жителі Красноставців та інших сусідніх сіл. Присутніх було більше тисячі чоловік. На віче із звітом про свою діяльність виступив Василь Стефаник, як посол до Австрійського парламенту. Було прийнято рішення про відкриття Українського Університету у Львові та засуджено дії поляків за вбивство українського студента Адама Коцка. Крім того, слід відмітити, що з утворенням «Січі» регулярно відбувалися «Січові свята». Але мова про це піде в наступному розділі.

Село поступово розросталося, збільшувалося його населення. Динаміка його зростання виглядає так:

- по дворах: 1781р. – 37, 1890 р. – 288, 1900 р. – 307, 1921р. – 309, 1931р. – 329 домогосподарств (за 150 років майже в дев'ять раз);
- по населенню: 1781 – 465, 1800 – 635, 1857 – 744, 1870 – 1243, 1910 – 1600 мешканців.

В XIX столітті у Красноставцях окрім традиційних землеробства і тваринництва поширювалися та розвивалися ремісничче і деревообробне виробництво. Насамперед ті їхні види, які забезпечували основні види діяльності жителів села.

З давніх часів розвивалося ковальство (на початку XX століття в селі ковальство ставало сімейною традицією). Відомо про дві красноставські родини ковалів – Пішаки (походження прізвища Пішак, вірогідно від дієслова ходити пішки, засновник(и) родини прийшов(ли) в село пішки – пішаком) і Проданюки. Антін Пішак і Дмитро Проданюк ковальського ремесла вчилися в Коломиї, на своєму господарстві мали власні кузні, які в 1949 році були насильно забрані до колгоспу. Згодом їхню ремісничу династію продовжили їхні нащадки. Племінник – Дмитро Пішак (посільському Митро коваль) та син Мирослав Проданюк (в селі проживає його сестра – Наталка Митра коваля). Дмитро Пішак мав своїх учнів, що працювали ковалями у колгоспі і радгоспі.

Розвивалося стельмахарство – виробництво возів, коліс. Були спеціалісти (боднарі, бляхарі) з виготовлення бочок, цебрів, виробів з бляхи, шевці і ткачі, які з конопляного, лляного волокна, на саморобних ткацьких верстатах ткали полотно на одяг, верені, а також гаптували і вишивали. Саморобними були майже всі речі, якими користувалися в домашньому господарстві. Лише після Першої світової війни у селян появились швейні машинки – ручні й ніжні. Відомо про дві – одна була у Вишньовської, а друга у польки Фальботної. З'явилася нова ремісничча спеціальність кравці, які шили нижній і верхній жіночий та чоловічий одяг.

На початку XX ст. почався виїзд наших людей на заробітки в північну Америку. Еміграція сільських жителів тривала і за Польщі. Люди продавали

своє поле, або закладали своє майно жидам, щоби купити квиток на пароплав, що переплавляв їх через океан у невідомі світи. Там вони корчували предковичний ліс, будували землянки і освоювали ще ніколи неорані простори. Важкою працею заробляючи невеликий капітал, щоб вернутися на рідну землю. І, дійсно, частина емігрантів поверталася, особливо за Польщі. Тут вони купували землю, будували нові хати. Так в селі вперше появились будинки покриті бляхою. Через десяток років з приходом москалів, більшість з них втратить все, і землю, і господарку. Еміграція, але вже вимушена, тривала і під час другої світової війни. Слід відмітити, що допомога родичів з північної Америки, тим хто їх звичайно мав, була дуже великою підмогою жителям села в другій половині ХХ ст.

ЕТНОГРАФІЧНІ ТРАДИЦІЇ ТА ПОБУТ СЕЛА

До кінця ХVІІ століття, через напади ординців і руйнування, оселі зводилися з нетривких і легких матеріалів, з хмизу, лози, очерету, соломи і глини. Такі будівлі було легко відновити чи звести наново. Пізніше, аж до початку ХХ століття будували більш надійні будинки, загальноукраїнського типу. Зводили хати відповідно до майнового стану: а) менш заможні – оселя на одну половину, кімната з сіньми (в селі їх звать хороми); б) більш заможні – оселя на дві половини, дві кімнати з хоромами посередині і коморою під чотирисхилим солом'яним дахом і острішком, збоку часто доробляли шопу з дощок. Власного хвойного дерева – кругляка наші люди не мали, його можна було придбати у сплавників по Черемошу. Тому переважна більшість мешканців села хати ставили у «закид». Без фундаменту, на «лакаційових» підвалинах, встановлених на великих каменях. Простір між опорними стовпами (по нашому слупами) заповнювали дерев'яним матеріалом і з обох боків обмащували жовтою глиною, замішаною на соломі. Для закиду використовували місцеві породи дерев. Стіни потім білилися вапняним розчином. Для обмащення хати та стриху скликали толоку. Заміс глини робили босими ногами, при цьому по можливості використовувалися коні.

Підлоги не було, всередині кімнати утоптували глину та намащували розчином з жовтої глини і кінських кізків та стелили верені. Підлоги з дерева появилися значно пізніше. В одній із кімнат обов'язково була піч, під якою була порожнина, що звалася «підстандарами», в якій зберігалися переважно їстівні припаси. Пізніше між піччю і ліжко появився припічок, який розсувався. Під вікнами довга лавка та саморобні стіл, рідко ліжко (переважно спали на долівці), стільці, пізніше з розвитком деревообробки з'явилася «бомбетля» (розсувне ліжко). Дуже часто в хаті разом з людьми зимували вівці і кози. Вхід до хати завжди був через хороми, з яких був вхід на стрих (по нашому «під») через встановлену там драбину. Надворі навколо хати були призьби, які перед великими святами також змашували тим самим розчином, що й підлогу (ця традиція зберігалася до кінця ХХ століття). Димарів не було, бо вони обкладалися податком, дим виходив через стріху. Хати були низенькі з маленькими вікнами, замість віконного скла натягували бичачий міхур. Для мінімального освітлення вночі використовували каганець. Незалежно від напрямку дороги всі хати будувалися витягнутими з заходу на схід, фасадом на південь. Місце під хату господар вибирав ретельно, інколи звертаючись до знахарів. Зокрема, не можна було ставити хату на «окапинах», тобто там де стікала вода. Були й інші народні повір'я та традиції, що мали оберігати нове житло від злих сил і недоброго ока. З часом багато з них ми втратили і забули. Нехитре господарство обгороджувалося плотом з верби. Для цього через кожні півметра по периметру господарства забивали кілки висотою півтора метра і переплітали їх гілками з вербової лози. З часом плоти замінили дерев'яні паркани і штахети. Для в'їзду та виїзду з господарства робили ворота і брами, збоку була хвіртка для людей. Біля кожного будинку від вулиці вздовж огорожі копали рови, що служили для відведення води. Кожен господар відповідав за його чистоту та порядок. Якщо рів був занедбаним, то на газду гміна накладала грошовий штраф. Догляд та ремонт сільських доріг до 1939 року був покладений на жителів села. Раз в місяць кожний господар виходив на шарваркові роботи (дорожня

повинність). За колгоспу і радгоспу була спеціальна дорожня бригада, що займалася доглядом за ровами і сільськими дорогами. На жаль в наш час це все занепало.

Переносили різного роду вантажі торбами, тайстрами, ділетками, корцями, цебрами, а також мішками і відрами. Для перевезення вантажів використовували різні типи возів (фір), взимку – сани, в які спочатку запрягали волів, а пізніше коней. Пани, а також заможніші селяни їздили на бричках. Відстань між селами (кілька кілометрів), до Снятина (10-15 км), до Чернівців або Коломиї (50 км) на базар селяни долали часто пішки або возом по декілька сімей. Основним шляхосполученням між Красноставцями і Снятином була дорога через «Каламітну», попри водозабірник, з якого беруть воду для міста. На даний момент вона закрита, хоча в 70-х роках нею часто користувалися. Зокрема нею рухалася похоронна процесія з Красноставців до Снятина в 1971 році, коли ховали першого директора радгоспу В. В. Чепигу.

Ровери (велосипеди) з'явилися у 30-х роках ХХ століття, першим на нім пересувався в селі польський жандарм. Перші автомобілі і мотоцикли в селі побачили під час Першої світової війни, а з'явилися вони після 1939 року. А автобусне сполучення між населеними пунктами – після 1960 року. Перший автобусний маршрут Снятин – Красноствці пролягав через Устя, пізніше він проходив дорогою на Будилів. В другій половині 70-х років відкрили ще один автобусний маршрут Снятин – Красноставці через Русів. Два рази в 8.30 і 15.00 автомус прямував в Підвисоке для підвозу школярів 9 і 10 класів. На початку 90-х років цей автобусний маршрут через нерентабельність закрили.

Електрику і радіо в селі провели наприкінці 40-х років ХХ ст., а перші телевізори з'явилися близько 1970 року. Старші люди після появи радіо казали, ніби воно від лукавого, бо не могли повірити в те, що людський голос чути з далеких усюд.

Залежно від статків на господарстві будувалися стайня для худоби і коней, колешня для овець і кіз, карник, курник, стодола. Коршниця сплетена з лози для зберігання кукурудзи, будувалася збоку хати або стодоли, шопа. Посеред току був майданчик для обмолоту зерна, але в основному ціпом молотили зерно посеред стодоли взимку або дощову погоду. На подвір'ї копалася криниця з «журавлем» та «півниця» (погріб) для зберігання харчових продуктів, яка обкладалася каменем. Для зберігання картоплі, буряків, моркви на городі копалася велика яма в яку кагатували овочі. На низ стелили солому, потім коренеплоди знову накривали соломою, зверху землею. Для вентиляції посеред кагату вставляли соняшникове бадилля. Протягом зими овочі зберігали свою свіжість.

Декілька таких осель, покритих соломою, в нашому селі збереглося до другої половини ХХ століття. З кінця ХІХ ст. житло будували з дерева, яке купували у гуцулів. Стіни продовжували обмащувати глиною з соломою і з яшною половиною. Спочатку це були оселі на дві кімнати, хороми і збоку комора. Пізніше дехто будував хату на три кімнати. Обов'язково в хоромах були й «задні» двері. Починаючи з 60-х років ХХ ст. починають зводити «чвораки» (хати на чотири кімнати) – по дві кімнати з східного та західного боку, а посередені хороми. Після відкриття цеглень у сусідніх селах житло та інші господарські прибудови дотепер жителі села будують з цегли, а оштукатурюють розчином з піску, вапна і цементу. Солому при покритті будівель спочатку замінила черепиця (череп) Коломийського виробництва, а пізніше шифер з оцинкованою бляхою. Черепиця була двох видів: червона з випаленої глини та менш міцна – пресована сіра.

Одяг та полотняні вироби виготовлялися власноруч з конопель, льону та овечої вовни. Коноплі після збору урожаю, довго вимочували в Совиці, після чого їх на спеціальному пристрої «тіпали», звільняючись від непотрібних рослинних залишків. Таким чином отримували повісмо, з якого за допомогою куделі і веретена отримували нитки. А вже з ниток робили полотно. Для цього в господарстві були ткацький верстат і відповідні засоби

– мотовило, куделя та інші. Готове полотно вибілювали на сонці. Залізних виробів, прості люди в той час не знали, вони з'явилися значно пізніше. Тобто всі необхідні для прожиття засоби селяни виготовляли самостійно, важко працюючи від зорі до зорі. Звідси напрошується висновок: що в селі до кінця ХІХ століття велося майже закрите натуральне господарство і всі майстри були свої, все необхідне для прожиття робилося в родині.

Одяг мешканців Красноставців ділився на повсякденний і святковий. І той й інший був ручної роботи, виготовлявся у господарстві. Чоловічий складався з довгої, до колін, білої вишитої по ковніру сорочки, поверх якої вдягали прикрашений різнокольоровим сап'яном кептар без рукавів, вишиваний волічкою. Святковою була вишита лляна сорочка. Взимку на кептар одягали приталений кожух з овечої шкіри, на нього сердак з темного сукна власного виробництва. Штани («поркиниці») носили з білого сукна, влітку – з тонкого лляного полотна, які звалися «гачі». Зимом для праці носили теплі вовняні штани. Підперезувалися тканим поясом, а на свята широким витканим у яскраві кольори. На голову взимку вдягали смушкову овечу шапку, а влітку носили капелюх або солом'яний бриль. На ноги холодної пори взували хромові чоботи, підковані з високими халявами, влітку – черевики. Менш заможні взували власноруч зроблені постолі з виправленої шкіри або «дерев'янки».

Жіночий одяг був більш привабливим, особливо святковий. Головними елементами якого були багато вишиті, довгі сорочки, вовняні, ткані з овечої вовни в червоні смужки гобортки, запаски, широкі з гарними узорами пояси та прикраси – гердани, коралі, стрічки. Натільним одягом була довга лляна сорочка і «підтичка». Для праці вдягали ручної роботи спідниці. Носили легкі оздоблені вишивкою кептарики. Зимовий жіночий кожушок був набагато коротшим за чоловічий. Жінки на голову зав'язували хустини, святкова була з вишитими кольоровими тороками, взимку вовняну хустку. Влітку незаміжні дівчата голову не покривали. Взували жовті чобітки, черевики і мешти (напівчеревики). Одяг виготовлявся, як правило, у

господарстві для власної сім'ї, які були багатодітними. Лише наприкінці ХІХ ст. в селі появилися свої кравці і швачки. Наприкінці першої половини ХХ століття сільський традиційний одяг почав витісняти «міський стиль». Появилися костюми, пальта, кашкети, жіночі спідниці та блузки, хустки - павунки. Після ІІ світової війни «по старому» вдягалися, лише старші газди і газдині. Відійшли у минуле дерев'янки, постолои, гачі, поркиниці та інші традиційні вдяганки. Разом з москалями появилися куфайки, шапки – вуханки (кубанки), кірзові і гумові чоботи, валянки. Які з розпадом СРСР теж пропали разом з комуною. Національною ознакою одягу в наш час залишилися в основному вишиті сорочки, як чоловічі так і жіночі, різноманітних фасонів і вишивки. Незважаючи на заборону в радянський період національних традицій і культури сучасні українці, особливо молодь все більше повертаються до національного колориту та самоідентифікації.

Село Красноставці знаходиться на стику трьох етнографічних районів – Гуцульщини, Буковини і Бойківщини. Воно зберігало та дотримувалося традиційних для сіл Покуття звичаїв обрядовості і побуту. Привносячи до спільних і свою кольористику. В нашому селі батька називали – дедя, а матір – неня. Про це все можна прочитати в будь-якій праці з українського народознавства.

Духовно – релігійні свята зберегли народні традиції з дохристиянських часів. Вони повинні захистити родину від впливу злих сил, забезпечити її добробут, здоров'я і щастя. Це зимова обрядовість (Святий вечір, Маланка, Водохреща), Великодні святкування, Зелені свята, свято Івана Купайла, Андрея та інші. Починаючи від народження і до кінця свого земного шляху наші люди тісно пов'язані з народними та церковними обрядами. Але були часи, за комуністичної влади, коли це переслідувалося. Заборонялося хрестити новонароджених, брати шлюб в церкві (шлюб вимагали реєструвати в ЗАГСі), ховати померлих за церковним обрядом (за радянщини ховали з оркестром). За невиконання даних вимог можна було поплатитися роботою, кар'єрою, а то й свободою. Багато хто вінчалися та хрестили

новонароджених таємно, в церквах або на дому, інколи далеко від рідної хати. Забороняли мати навіть образи (ікони) у власній оселі. Однак різного роду колонізаторам та завойовникам, особливо москалям, найдревніші наші традиції й обряди знищити не вдалося. Народні звичаї охоплюють сьогодні майже всі ділянки родинного і суспільного життя нашого села. Складовою частиною яких є релігійні та державні свята і обряди.

СІЛЬСЬКІ ЛЕГЕНДИ ТА БУВАЛЬЩИНИ

1. Про пшеничний колос. В давнину пшеничний колос був довжиною, як зараз стебло, а стебло було – як колос. В людей було вдосталь хліба. Вони настільки зазналися, що почали зневажливо ставитися до нього. Розгнівавшись Бог вирішив покарати людство, знищивши зернові культури. І лише на прохання кішки з собакою залишив колосок теперішньої довжини. Тому старі люди казали, що ми їмо пайку хліба, яка належить котові і собаці. Через, що кожен господар повинен з пошаною ставитись до домашніх улюбленців. Серед українців панував звичай, якщо хліб або його скибка упаде, то треба його шанобливо підняти і поцілувати.

2. Про буська. Дуже давно, Бог усю гадину, яке є на Землі зібрав у один мішок. І дав його чоловікові, щоби той скинув все те у глибоке провалля. Але при цьому суворо заборонив, ні в якому разі не відкривати мішок. Чоловік довго йшов, його замучила цікавість. Думає він собі: «Що там таке, подивлюся, хоч одним оком». Не встиг чоловік повністю розв'язати мішок, як вся гадина розповзлася по землі. Побачив це Бог, розгнівався і перетворив того чоловіка на буська, наказавши йому: «Будеш ходити по землі і ловити гадів та жабів до того часу, поки всіх не визбираєш». Так на світі з'явилися лелеки.

3. Про втечу Святого сімейства. Після того, як Ірод вирішив знищити всіх немовлят чоловічого роду в Іудеї, Йосиф з Дівою Марією і маленьким Ісусиком тікали до Єгипту. По дорозі вони побачили людей, які в полі сіяли жито, розговорилися з ними і на прощання побажали їм: «Боже помагай». За

ніч Бог зробив так, що те жито виростило і допіло. На другий день тих самих людей в полі, що вже жито жали побачили воїни Ірода, переслідувачі Святого сімейства. Вони спитали женців, чи не бачили вони подружжя з немовлям. Робітники відповіли: «Ми бачили пару з дитиною в той час коли сіяли це жито». Воїни вирішили припинити переслідування, бо після сівби мало минути багато часу. Таким чином старенький Йосиф, Діва Марія з маленьким Ісусом були врятовані, щасливо добравшись до Єгипту.

4. Про сільського богатиря. Близько 150 років тому, десь в середині ХІХ століття в нашому селі проживав чоловік, який мав дуже велику силу. За переказами він міг дорослу людину перекинути через хату. Господарка його знаходилася в Куті, приблизно там де жили Михайло Макіїв і Микола Грицишин. Чоловік той мав злу вдачу, його всі боялися, бо міг серед білої днини забрати в будь-кого чуже майно. Старожили оповідали, що якщо попри його подвір'я хтось із сільських газдів перевозив фірою соломі або лабуз, то він заставляв розвантажити воза біля своєї хати. Одного разу, коли в Русові було храмове свято, цей чоловік перебрав на Храму оковитої і по дорозі додому заснув в полі біля Сивульки. Сільські газди домовившись між собою, взявши палиці-довбні вирішили його провчити. Останніми словами богатиря були: «Або ви мене добийте, або я очухавшись повбиваю вас». Отаку бувальщину оповідали старі люди.

5. Про Джана. Як згадувалося раніше, за Польщі хати будувалися дерев'яні на дві кімнати, між якими були хорони. Збоку містилася комора. Для захисту від злодіїв двері комори з житлової кімнати засувалися ще довгим металевим стержнем – засувом. Оскільки цементу в той час не знали, то в якості фундаменту служили підвалини з акації. Злодії дуже часто вночі підкопувалися під них і виносили цінне майно. В коморі зберігався святковий одяг, запаси їжі, тому після пограбування постраждала сім'я почувалася дуже скрутно.

Досить відомою, не тільки в нашому селі, в 30-х роках була злодійська згряя під орудою жителя Красноставців на прізвисько – Джан. Вони

прославилися не лише пограбуваннями, а й убивством сімейної пари, яка фірою поверталася з Заболотівського ярмарку. Джан з двома поплічниками перестріли їх в полі біля Зібранівки. Забравши гроші, виторгувані від продажу свині, бандити чоловіка з жінкою прирізали на смерть. Поліція швидко розшукала і заарештувала розбійників. Їх повісили привселюдно на площі в Коломиї. На публічну страту польська влада возила і наших односельців.

Записано від Олени Неп'юк (Бакалярник) доньки Андрія і Фрасини.

Етнічний розвиток населення по роках і сусідніх селах (згідно даних в книгах “Шематизму” і даних перепису 30 вересня 1921 року)

роки	Топорівці			Підвисоке			Красноставці			Задубрівці		
	гр.-кат.	євреїв	латинян	гр.-кат.	євреїв	латинян	гр.-кат.	євреїв	латинян	гр.-кат.	євреїв	латинян
1841	1655	-	-	-	-	-	1100	-	-	970	-	-
1887	1399	-	-	1566	-	-	1268	-	-	1525	-	-
1889	1429	-	-	1603	-	-	1270	-	-	1270	-	-
1890	1470	-	-	1657	-	-	1270	-	-	1230	-	-
1892	1498	76	67	1693	56	45	1270	90	10	1428	38	27
1893	1500	76	67	1698	56	45	1291	90	10	1486	38	27
1894	1520	-	-	1708	-	-	1311	-	-	1509	-	-
1895	1526	25	30	1710	-	-	1322	-	-	1523	37	27
1898	1550	25	30	1735	30	45	1342	41	9	1566	47	29
1900	1562	25	30	1745	30	45	1352	42	9	1670	47	25
1903	1576	25	30	1730	30	45	1408	57	4	1657	47	20
1906	1581	25	30	1732	30	45	1477	63	4	1790	38	-
1909	1598	25	28	1714	40	45	1504	63	4	1729	60	30
1912	1736	42	49	1840	82	85	1572	63	4	1720	38	28
1921	1667	26	102	1717	57	25	1330	33	13	1486	15	38
1925	1745	18	28	1835	28	45	1429	57	6	1773	38	1
1927	1752	30	35	1837	35	45	1449	57	6	1798	38	1
1929	1769	20	33	1872	25	47	1449	57	6	1798	38	-
1930	1790	30	28	1894	45	42	1449	59	6	1798	38	-
1931	1812	27	30	1914	43	40	1458	59	6	1837	38	-
1938	2126	23	32	2250	33	42	1492	59	6	1890	38	-

Національно-культурне відродження розпочалося у другій половині XIX ст. У боротьбі з провладною польською та москвофільською позиціями багатьох українських діячів того часу, свідомі українці (русини) 8 грудня 1868 року у Львові заснували Товариство «Просвіта». В селах організуються читальні, видаються книги, газети, підручники, Ведеться політична робота, зокрема проводяться українські народні віча. Читальні стали центрами створення аматорських драматичних та хорових колективів, позичкових і ощадних кас, господарських спілок, курсів з ліквідації неписьменності.

На противагу проукраїнським народним читальням та читальням «Просвіти» москвофіли засновували на Галичині читальні ім. М. Качковського. В книзі нашого краянина Мирослава Попадюка «Просвіта Снятинщини» наведено дані про заснування читалень в наших селах.

«... У 70-80 роках XIX століття посилювалися польські позиції у Галичині, які підтримувалися місцевим єврейським населенням. Це й породило в людей спротив. Як і в більшості сіл Покуття, гору взяла думка, що “краще втопитися у російському морі, ніж у польській калабані”. На противагу народовській “Просвіті” прихильники московської орієнтації засновують у селах свої так звані “ руські читальні” москвофільського товариства, яке розпочало свою діяльність 1876 року в Коломиї. За передостаннє десятиліття вони заіснували у 30-ти селах Снятинщини. Москвофільські читальні відкрили у Снятині в 1881 році, про що згадувалось вище, Стецеві- 1882, Балинцях- 1883,Тростянці, Видинові, Карлові, Кулачківцях- 1884, Демичу, Русові, Джурові - 1885, Підвисокому- 1886, Будилові, Вовчківцях - 1887, **Красноставцях**, Тулові - **1888**, Заваллю, Олешкові, Ганьківцях, Іллінцях, Попельниках, Хлібичині, Задубрівцях, Трофанівці, Келихові - 1889, Потічку, Бучачках, Залуччю, Новоселиці- 1890, Орельці, Княжому- 1891. Отже, як бачимо, такі москвофільські гнізда появилися мало що не в кожному поселенні краю».

Читальня містилася в простій селянській хаті. Але скоро русофільська читальня, за словами громадсько – культурного діяча о. Северина Матковського “заснітилася”. А вже в 1909 році в селі відкрилася читальня «Просвіти».

Ось, як про це пише Мирослав Попадюк: «Історія читалень - то історія нашого національно - культурного розвою. Кожне покутське село мало свою специфіку на кожному з етапів розвитку, зокрема становлення і діяльності читалень, вибудови для них приміщень. Цікава з цього приводу одісея читальні та її діячів у селі Красноставці.

Михайло Бажанський в книзі “Краса Снятинщини” твердить: “29 січня 1939 року в селі Красноставці помер 86-літній Василь Проданюк. Покійний у 1888 р. заснував у селі читальню “Просвіти” (у власній оселі, то була “Руська читальня” москвофільського типу. - *М.П.*), а в 1902 році - товариство “Січ”. Працював на народній ниві під впливом Василя Стефаніка і Леся Мартовича. Виголошував реферати не тільки у своєму селі, але також у сусідніх. Зокрема, був діяльним членом у «братстві тверезости» при церкві, поборюючи пиятику серед селян. Відновила читальня у 1909-у, прилучившись до тих справ, які вершилися в повіті».

На 1914 рік в Красноставцях працювало вже дві читальні (для порівняння; в Снятині – 4, Заваллі – 2, а в інших селах району по одній). Всі читальні урочисто відзначили 100-й ювілей Шевченка.

Спочатку люди збиралися по хатах, переважно в неділю або свято. Було вибрано раду товариства, тобто керівництво. Дотримувалася субординація, повага до старших. Допізна засиджувалися люди, а замість вживання оковитої вели розмови про своє нелегке життя, про громадські і сільські справи. У «Просвіті» була створена невелика бібліотека, купували або виписували газети. Обговорювалися новини з навколишніх сіл, повіту, Галичини. Читали вголос книжки та пресу, вислуховували виступи-реферати більш освічених промовців. Влітку лавки виносилися надвір під високе дерево і до пізнього вечора тривала бесіда.

ТОВАРИСТВО «СІЧ»

До найдавніших та найдіяльніших громадських організацій села належало пожежно-руханкове товариство «Січ», що утворено 1902 року, на прапорі якого був портрет гетьмана Петра Дорошенка (фото опубліковано у календарі «Запорожець», Відень 1921-й рік, ст. 75). Є дані про те, що одним із засновників «Січі» у нашому селі був Василь Проданюк (1851–29.01.1939).

Спомини про нього залишив Михайло Вахнюк (депутат польського сейму з Русова): « В часі Різдва та Великодня збиралися в домі В. Стефаника в Русові завжди громада молодших і старших гостей. Час минав дуже приємно і весело на дискусіях, жартах, оповіданнях. ...Учитель Василь Костащук (з Тулови) зотягав улюблену народну пісню Стефаника: « Ой, коршмонько, ти дикуне! В тобі праця моя гине». А Василь Проданюк, селянин з Красноставець оповідав усячину про панів і жидів».

«Січ» мала свій статут, товариські відзнаки (ленти та ін.), а також січовики присягали на вірність народній справі. Керував товариством кошовий. Січовики збиралися на свої зібрання у хаті кошового, тут містилася й українська читальня. Молодь займалася спортивно-руханковою і протипожежною справами. Старшина товариства дбала про те, щоб січовики, окрім шкільної освіти, читали газети і книжки. Вечорами вголос читали тогочасні часописи «Громадський голос», «Зорю», «Хлопську правду», «Діло», історичну літературу, слухали реферати про славу минувшину, особливо про Запорізьку Січ, співали січові пісні. Січові вправи і походи, вистави і концерти позитивно впливали на молодь з національного погляду. Січовики повели боротьбу з пияцтвом, і корчми світилися пусткою, хіба що в неділю хтось з старших газдів заходив випити гальбу пива та побалакати. Більшість січовиків на загальних зборах товариства складала присягу про дотримання тверезого способу життя і активно підтримували сільське «Брацтво Тверезости». Однією з важливих ланок громадської роботи «Січі» була діяльність з ліквідації неписьменності серед селян. З цією метою

активно діяла читальня – бібліотека, яка розташовувалася в оселі кошового отамана і комплектувалася самими січовиками. У грудні 1903 року жителі Красноставців взяли активну участь у зборі продуктів харчування на підтримку 10 бідних учнів української бурси в Снятині.

Представники Красноставської «Січі» взяли участь у повітовому січовому святі у м. Снятин 31 липня 1904 року. В ухвалі віча прийнято рішення вести роз'яснювальну роботу, щоби більше селянських дітей відвідували школи. Народні збори закінчилися співом патріотичних пісень і січовим походом. До січовиків записувалися цілими родинами. Красноставські січовики брали активну участь у проведенні всіх сільських і повітових січових святах та заходах.

До 1914-го року відбулося шість загальнокрайових січових свят. Зокрема, 20 березня 1910 р. делегація наших січовиків взяла участь у звітно-виборних зборах повітової Січі в Снятині. Особливо пам'ятним стало проведення VI Загального Січового свята Галичини у Снятині 1 липня 1912 року. На якому зібралося близько 15 тисяч січовиків з усього повіту. Цей день став тріумфом січового руху на Покутті.

Свято відкрилося урочистим парадом сільських січових паланок. Січовий кіш з Красноставців під своєю короговою в січових одностроях у колоні з січовиками з інших сіл в пішому і кінному строю під запорозькі марші пройшов Снятином двокілометровою колоною. Після цього на міському майдані січові товариства демонстрували вправи з списами, топірцями, драбинами і стрічками.

Повітовий кіш був розташований у Снятині, при ньому для сільських січовиків були організовані навчання руханкових вправ, курси по наданню першої допомоги потерпілим від вогню, побоїв.

Січове товариство долучилося до кооперативного руху, зокрема до заснування «Сільського господаря». Заснований в Красноставцях у жовтні 1910 року, про що писала газета «Господарська часопись». -1910. -10 листопада. с. 6. Скасування панщини та проведені демократичні реформи на

житті села значно не позначилися, робота в полі залишалася в основному ручною і не забезпечувала нагальних потреб людей. Зубожінню села сприяли також відсутність у селян знань передової агротехніки та технології сільськогосподарського виробництва, відсутність можливості користуватися пільговими кредитами. Для покращення стану сільського господарства кращими представниками нашого народу були створені у західноукраїнських селах різні акціонерні товариства, зокрема і «Сільський Господар». Він своїми порядками допомагав селянам у придбанні січкарень, млинків, інших речей потрібних у роботі та веденні на той час передового сільського господарства.

Активність січового товариства та старшини у передвибірній діяльності по виборах до австрійського парламенту і Галицького краєвого сейму, їх виступи на вічах, героїзація козацтва викликала занепокоєння пропольськи налаштованої влади. Урядовці зайняли ворожу позицію стосовно січових товариств, вони небезпідставно вважали, що руханка може швидко перетворитися в рахунки з колоніальною владою. Застосовувалися – накладання штрафу або арешт найбільш активних січовиків, заборонялося проведення публічних заходів. Та спинити січовий рух було вже неможливо.

Товариство «Січ» стало основою у створенні національних військових формувань – Українських Січових Стрільців. У складі УСС воювали на полях Першої світової війни й жителі Красноставців. Сьогодні вже важко достовірно встановити їхню кількість і прізвища, майже сторіччя їх імена та діяльність були під заборонаю. Найкращою пам'яттю для них стала «Могила Борцям за волю України», насипана у 1942 році і зруйнована москалями після II світової війни та відновлена сільськими рухівцями у 1990 році. Вона є свідком нашої пам'яті про красноставських патріотів, які закладали початки українського відродження і національного війська України. Подальший національно – культурний розвиток села перервала війна. За нашу землю у смертельній борні зійшлися світові імперії.

Підсумовуючи період перебування нашого села у складі Австрійської імперії, слід відзначити, що вперше з часів Галицько – Волинського князівства жителі Красноставців, як і всієї Галичини відчували свою окремішність від інших народів Європи та національну гідність. Монархія Габсбургів була відносно цивілізованою і демократичною державою. Наш нарід чи не вперше засвоїв правові та виборчі засади, що сприяло консолідації української нації і реалізації національних інтересів.

ПЕРША СВІТОВА ВІЙНА

Влітку 1914 р. вибухнула Перша світова війна. При наближенні австро – російського фронту згорнули свою діяльність осередки «Просвіти», «Січі» й «Сільського господаря». У селі провели мобілізацію хлопців і чоловіків віком від 19 (21) до 42 років. За наказом жандармів вози з мобілізованими вирушили на залізничну станцію Хутір-Будилів. Поїзди один за одним відходили на Львів. Після вишколу у 24–му Коломийському піхотному полку їх направили на італійський фронт. У селі плакали діти, батьки, жінки, це справило гнітюче враження на жителів села. На селян з кожним днем накладалися нові, все більші, обов'язки. У людей забирали коней, волів, вози. Цього вимагав фронт. У Львові було створено Бойову Управу «Українських Січових Стрільців» (УСС). Яка разом з Головною Українською Радою почала формування легіону УСС. Наші односельчани воювали у складі австрійської армії, Українських Січових Стрільців і Української Галицької Армії (УГА).

Розпочалася для українців братовбивча війна, в обох воюючих арміях значну частину війська становили українці. З наближенням фронту до села, почали копати окопи, до чого залучали місцевих жителів. В кінці серпня 1914 року в село ввійшли російські війська. Москалі поводитися дуже цинічно, зруйнували символічну могилу Тараса Шевченка, заборонили в школі навчання українською мовою. Позиційні бої на території нашого села тривали з перемінним успіхом. Основні позиції австрійських військ

розміщувалися недалеко Ганьківців, а москалів поблизу Русова. Між ними часто виникали артилерійські сутички. Кулі, гільзи від куль та артилерійських снарядів жителі села знаходили на своїх городах і в полі ще довгий час після тих подій. Гільзи, калібром 100 мм від канонів (гармат) селяни використовували в домашньому господарстві. Був випадок, коли молоді хлопці після Першої світової війни в полі знайшли артилерійський снаряд. Після необережного з ним поводження, снаряд вибухнув і один з них зазнав важких тілесних ушкоджень. В лютому 1915 року в село вступили передові зағони австрійців. Була проведена ще одна мобілізація серед жителів села. Наші односельчани воювали на багатьох фронтах I світової війни, зокрема в рядах Січового Стрілецтва в Україні, а також в австрійській армії в Італії, в Альпах, на Балканах. На початку літа 1915 року почався Брусиловський прорив, в село знову вступили москалі. Красноставці ввійшли до Чернівецького генерал-губернаторства. Отже жителям наших сіл довелося пережити перебування російських військових частин двічі: перший раз - з 15 вересня 1914-го до 1 березня 1915 року, другий - від 15 червня 1916-го до 13 липня 1917 р. Особливо нестерпним було перебування російської воячини під час другого приходу на наші землі. За адміністративним підпорядкуванням вони увійшли до Снятинського уїзду Чернівецького губернаторства. Російська військова адміністрація на території краю запровадила надзвичайний військовий стан. Населення забирали на різні роботи військового значення, зокрема на зміцненні російських військових позицій в Кімполузькім уїзді Буковини працювали мешканці нашого та сусідніх сіл. Російські вояки поводити себе по-завойовницьки зухвало і нахабно: реквізували у селян худобу, сіно, солому, продукти харчування, домашніх тварин. Аж 20 липня 1917 року Покуття повністю звільнили від москалів.

На початку 1918 року почався процес створення української держави. Першого листопада 1918 року утворено Західно-Українську Народну Республіку. Влада в селі перейшла до українців. В селі організували збір

коштів у бойовий фонд Української Галицької Армії (УГА). Проводиться робота з соціально – економічного та культурного розвитку села, зокрема шкільництва та просвітництва. Але радість нового життя була недовгою.

Покуття стало ареною боротьби між різними арміями. 24 травня 1919 року, коли основні сили УГА відступили до Коломиї, Снятинщину і наше село зайняли румуни. Але вони в нас пробули недовго, 25 серпня 1919 року польські війська захопили Снятинщину. Були заарештовані греко-католицькі священики. В 1920 році вперше оголошується набір до польської армії. Жителі села сприйняли це неоднозначно і неохоче його виконували.

У серпні 1920 року через села Покуття пройшла Червона армія. Зазнавши поразки, під Варшавою, вона ганебно відступила. В боях під час першої світової війни та в буремних подіях української революції прославилися та брали участь наші односельчани:

Українські Січові Стрільці

1. Аксанюк Василь Миколайович	13. Онуфрейчук Михайло Дмитрович
2. Гордійчук Андрій Романович	14. Пішак Андрій Іванович
3. Гордійчук Василь Андрійович	15. Процик Микола Гнатович
4. Гордійчук Іван Юрійович	16. Свищук Іван Семенович
5. Гордійчук Василь Ілліч	17. Северин Павло Іванович
6. Гордійчук Василь Антонович	18. Северин Данило Онуфрійович
7. Грищук Петро Олексійович	19. Стрілецький Іван Лук'янович
8. Долинчук Іван Матвійович	20. Турик Андрій Васильович
9. Кнігніцький Іван Матвійович	21. Угрин Михайло Яцкович
10. Муринюк Данило Матвійович	22. Угрин Ілля Тимофійович
11. Неп'юк Микола Іванович	23. Юрійчук Андрій Васильович
12. Неп'юк Іван Ілліч	24. Юрійчук Іван Лук'янович

Вояки Української Галицької та австрійської армій

1. Антонюк Онуфрій Онуфрійович	26. Мандяк Микола Михайлович

2. Антонюк Андрій Онуфрійович	27. Мельничук Дмитро Тимофійович
3. Антонюк Тимофій Олексійович	28. Антонюк Іван Семенович
4. Бакалярник Андрій Матвійович	29. Мандрикович Василь Онуфрійович
5. Бакалярник Іван Васильович	30. Мандрикович Петро Маркович
6. Бакалярник Ілля Никифорович	31. Мандрикович Михайло Дмитрович
7. Грищук Василь Олексійович	32. Никільчик Іван Григорович
8. Грищук Михайло Семенович	33. Неп'юк Яцко Ілліч
9. Гаврилюк Юрко Григорович	34. Неп'юк Юрій Олексійович
10. Гнидко Матвій Олексійович	35. Неп'юк Олексій Миколайович
11. Долинчук Олексій Миколайович	36. Неп'юк Іван Ілліч
12. Долинчук Петро Олексійович	37. Проданюк Онуфрій Іванович
13. Долинчук Іван Васильович	38. Проданюк Лазар Федорович
14. Долинчук Василь Петрович	39. Проданюк Никифор Миколайович
15. Кантимир Микола Миколайович	40. Печенюк Петро Лазарович
16. Кантимир Андрій Дмитрович	41. Угрин Іван Яцкович
17. Кантимир Микола Матвійович	42. Угрин Гаврило Яцкович
18. Кантимир Василь Матвійович	43. Юрійчук Василь Юрійович
19. Клевчук Лук'ян Якович	44. Юрійчук Тимофій Юрійович
20. Муринюк Микола Ілліч	45. Юрійчук Андрій Іванович
21. Муринюк Іван Ілліч	46. Юрійчук Василь Петрович
22. Муринюк Андрій Матвійович	47. Юрійчук Онуфрій Петрович
23. Мандяк Юрій Гнатович	48. Юрійчук Юрій Олексійович
24. Мандяк Іван Михайлович	49. Юрійчук Андрій Васильович
25. Мандяк Василь Тимофійович	

Списки жителів села, що воювали на фронтах Першої світової війни складені головою осередку Народного Руху України Михайлом Муринюком, при допомозі сільських старожилів. На жаль, з плином часу свідків тих подій вже з нами немає і сьогодні важко підтвердити достовірність цих даних.

В рядах українського січового стрілецтва героїзм і відвагу проявив уродженець села, вістун Андрій Пішак (1892 р. н.).

Багато наших родин не дочекалися своїх рідних з фронтів першої світової, дехто зазнав поранень і вернувся додому інвалідом. Після поразки Австро-Угорщини та Німеччини у першій світовій війні, переможці Англія і Франція у 1923 році на Паризській конференції передають Галичину у володіння Польщі. З умовою збереження української автономії, що Польщею не була виконана. Починається новий етап боротьби українців краю за свою державу.

МІЖ ДВОМА ВІЙНАМИ

ПІД ВЛАДОЮ ДРУГОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ

«ПРОСВІТА»

Польська влада в Красноставцях встановилася в 1920 році. Болісно сприймали покутяни польську окупацію краю. За непокору владі у 1923 році в Красноставцях проведено карну експедицію.

Запроваджено нові гроші: замість австрійських крон – польські марки. Незважаючи на тиск польських урядовців в селі не підтримали нові польські порядки, серед них вибори до сейму. Під тиском українських організацій польський уряд поновив роботу культурно – освітніх установ та організацій нашого народу. 30 вересня 1921 р. відбувся перший перепис населення за II Речі Посполитої. Другий перепис відбувся 9 грудня 1932 р.

У 1924 році в Галичині проведено нову грошову реформу: марки замінені на нову грошову одиницю – злоті у співвідношенні 1 : 800000. На один злотий треба було весь день сапати, підгортати, косити. Польська влада називала наші землі: «кресни всходне» (східні землі). Не одну грошову реформу пережив наш народ і після кожної найбільше страждав простий селянин, з важкою працею йому приходила кожна копійчина. Після приходу червоних визволителів, маленькі діти ще довго гралися австрійськими кронами і польськими злотими, що вже нічого не вартували за комуністів.

Важко давалася селу повоєнна відбудова господарства і культурного життя. Так, станом на 22 березня 1926 року читальня «Просвіти» мала в своїх

рядах тільки 29 членів. А «Сільський Господар» відновив свою роботу лише 13 червня 1929 року. Добре розвивалася кооператива «Злука». В результаті колонізаційної діяльності окупаційних властей школа в селі була перетворена на утраквістичну (з польсько-українською мовою навчання).

Перші повоєнні роки в житті села були відбудовчими. Соціальні негаразди доповнювалися політичним безправ'ям і національним гнітом. Проти нової влади, яка встановила на західноукраїнських землях жорстокий режим, жителі сіл боролись, як могли. Після проведення адміністративної реформи 1920 року було заборонено вживати назви: Галичина, замість неї вводилася нова назва краю – Малопольська Вєходня, замість українець – русин. Щоби відокремити західних українців від Великої України. Мешканці Снятинщини не збиралися миритися з польським шовінізмом, позбавлені збройного захисту вони відмовлялися платити податки і годувати польських жовнірів. Щоб побороти спротив населення 22 квітня 1920 року польська влада на Покутті оголосила надзвичайний стан і ввела польові суди. В 1921 році галичани зірвали спроби польської влади провести перепис, в якому не значилися українці. Так, вибори до Польського сейму і сенату 1922-го країни зустріли загальним бойкотом, вимагаючи заявленої в Парижі автономії. У грудні цього ж року польський уряд оголосив мобілізацію до війська. В села для залякування були направлені каральні жандармські загони.

Багато жителів сіл вирішили не посилати своїх дітей 25 лютого 1923 року до сентирунку (призовного пункту), виявляючи таким способом свій протест проти влади. Інцидент переріс у добре організований селянський спротив. Карна експедиція жорстоко розправилася з селянами Красноставців. Такі розправи були не поодинокими на Снятинщині, вони відбулися і в інших селах повіту. Про це писала львівська газета "Діло" за 19 квітня 1923 року. Каральні акції завдавали бідним селянським господарствам значних збитків.

Спеціальним законом міністра Грабського польська влада хотіла протягом двадцяти п'яти років всіх неполяків перетворити у поляків шляхом примусової асиміляції (те саме проводила московська держава). Всі

завойовники вважали себе представниками нібито вищої культури. Сумної слави зажила собі, так звана пацифікація 1930-1932 років. Під час якої поліція і військо входили в село, проводили арешти, били і навіть убивали українських селян, громили українські установи, ліквідовували наші школи, вищі навчальні заклади. Пацифікація була використана поляками для залякування українців під час парламентських виборів 1932 року. Але це полякам не допомогло, воно тільки посилило опір українського населення та привело до кількісного зростання ОУН, яка здійснила кілька десятків акцій – відповідей.

Основна частина мешканців села були малоземельними, а то і безземельними. Поміщицькі землі, розділені в часи ЗУНР, були повернуті їх польським власникам. Селяни, в більшості, мали не більше 2 – 3 моргів поля. Польська статистика наводить дані, що на Снятинщині 90% відсотків селян були бідняками. Ті хто мав більше 10 моргів вважався заможним. Жителі Красноставців, як і всі селяни Покуття, були під великим податковим тиском. Їм доводилося платити поземельний, комунальний, страховий, шляховий, базарний, спадковий податок. Податками обкладалися худоба, коні, свині й домашня птиця. Найважчим був поземельний, який порівняно з австрійським зріс у 2,5 рази. Таке економічне і політичне становище породило еміграцію селян за океан.

В урядовій статистиці, Варшава 1933-го року, по день 1-го квітня 1932 року, подано, що простір Красноставців становив 11,81 кілометрів квадратних, рільних ужитків було в той час 11,12 кілометрів квадратних, а орного поля тільки 10,20 кілометрів квадратних. На 30 вересня 1921-го року було будинків 313, мешканців в селі було 1392, а на 9 грудня 1931-го року будинків 329, мешканців – 1432, а на 1 січня 1939 року – 1490 мешканці.

І лише в кінці 1920-х років життя українців з поляками в одній державі почало набувати цивілізаційних форм. Парубки та молоді чоловіки перестали уникати призову до польського війська. У 1930-х роках більше десятка молодих хлопців з Красноставців було призвано на військову службу.

Більшість з них проходили службу недалеко – в Коломиї і Станіславі, рідше у Львові в піхоті та кавалерії (уланах). Багато з них брали активну участь у збройній боротьбі проти московських окупантів в 40 - 50-х роках.

Після Першої світової війни, у міжвоєнний період, відновлюються у сільських місцевостях основні культурно-освітні центри. Засновником відновленої читальні «Просвіта» у с. Красноставці у 1924 році став Василь Кнігніцький, син Івана. Читальня знаходилася у винаймленому приміщенні. При читальні працювала бібліотека, у якій організовувалися голосні читання, створювалися гуртки художньої самодіяльності. Просвітяни долучилися до збору матеріалів з історії визвольних змагань українського народу, збереження воєнних могил. На Зелені свята відправлялися Богослужіння в честь пам'яті борців, що полягли в боротьбі за Українську Державу. Відзначалися річниці бою під Крутами, народження і смерті Тараса Шевченка та Івана Франка. Впроваджувалися нові свята День Матері і День Української молоді.

Завдяки самовідданій праці членів «Просвіти» і активності мешканців села було за власні кошти придбано матеріали та збудовано приміщення для читальні. Про це свідчать архівні документи Державного архіву Івано-Франківської області, зокрема, справа, яка носить таку назву: «Переписка зі Снятинським повітовим староством про затвердження статутів, членів правління та реєстрації читалень українського націоналістичного товариства «Просвіта» в селах Снятинського повіту».

15 березня 1930 року за №1763 було написано звернення членів громади с. Красноставці до Високого Воєводства про намір збудувати в себе читальню «Просвіти», *«...що подають до відома Високого Воєводства по думці параграфу 4 з 15 листопада 1867 року та продекладаючи статут цього товариства в п'ятьох примірниках, просити:*

Високе Воєводство зволити це донесення разом зі статутом до свого відома. с. Красноставці 20 лютого 1930 року» (витяг зі звернення). Це прохання влада задовольнила.

Так було дозволено заснувати читальню «Просвіти» у селі. Звернення підписали перші члени «Просвіти» Михайло Кантемир, Стефан Юрійчук, Дмитро Грищук, Василь Кнігніцький, Василь Неп'юк, Іван Неп'юк, Василь Мандяк, Аврам Муринюк, Андрій Юрійчук, Петро Грищук, Іван Долинчук, Николай Грищук, Андрій Грищук, Лесь Долинчук, Василь Грищук.

За свої кошти селяни збудували Читальню «Просвіти» ім. Івана Франка. До цієї справи найбільше долучилися жителі Кута, а також Центру та Гори. Сільські люди жили бідно, тому допомагали як могли. Хтось своєю безоплатною працею, хтось грошима, матеріалами чи збіжжям. Зібрані кошти зберігалися в Проданюка М. І., який проживав навпроти. З настанням весни приступили до роботи, ті газди, що мали коні доставляли будівельний матеріал, майстри теслярі і столяри зводили будинок. Хто мав в господарстві акацію, рубав її, бо це йшло на підвалини і стовпи. Урочисте відкриття читальні відбулося у 1935 році на Зелені свята.

Слід відзначити і досить неприємний факт: на той час (XIX-те і початок XX-го ст.) село було поділено на два ворогуючі табори. Кут з частиною Цетру проти решту села. Часто доходило до жорстоких сутичок, навіть з камінням. Були випадки застосування вогнепальної зброї. Відомо, що під час цієї ворожнечі було вбито одного юнака, сина Тимофія Муринюка з Коржівки, старожили пам'ятають хрест, що стояв на місці його загибелі, при дорозі біля панського палацу. Колоніальній владі це було на руку, вона використовувала розбрат між нами у своїх цілях. Бо поки українці ворогують між собою, вони не несуть загрози окупантам.

Про цю ворожнечу писав навіть львівський часопис «Каменярі» у 1936 році: *«Союз Каменярів в Красноставцях також належить до найсильніших Союзів повіту, хоча в початках свого існування мав сильні перепони з боку таки своїх. Село було розбите на два ворожі кути (ох, ті кути, де то їх немає!), а до того ще й між старшими й молодими було сильне непорозуміння. Завданням Каменярів було погодити те все – і дійсно: що не зуміли чи не захотіли зробити старші, те зробила молодь: в селі*

наступила згода та співпраця на культурному й економічному полі і сьогодні село під кожним оглядом належить до найбільш свідомих й зорганізованих». Відгомін поділу села на два кути відчувався протягом всього ХХ-го століття.

Друга половина жителів села, що не приймала участь у будові читальні, збиралися на драматичний та хоровий гуртки у господарстві Вишньовської (тепер господарка Ярослава Дем'юка) на Осередку. Там вони добудували до стодоли шопу й вийшло досить просторе приміщення. Пізніше, нижче церкви, через дорогу у Турика (по сусідству з господаркою Мицкана Тимофія) планували збудувати й собі читальню. Вже навіть вдарили бетонний фундамент. Але з приходом большевиків в 1939 році на тому все зупинилося. Вже в 50-х роках фундамент розбили і використали для побудови колгоспної ферми.

З відкриттям будинку-читальні “Просвіти” поживавилася робота різних гуртків, за кошти громади придбана бібліотечна література. Створено сільський хор. Молоді члени “Просвіти” створили спортивне товариство “Каменярі”, яке постійно виступало зі стройовими та гімнастичними вправами на фестинах села.

У 1938 році завідував читальнею Клевчук Микола, який разом із Проданюком Василем організували драматичний гурток. З виставами та концертами самодіяльні артисти виступали у своєму і в сусідніх селах. Зі спогадів старших людей відомо, що концерти і вистави сільських аматорів користувалися великою популярністю серед селян. Перед початком виступу, всіма присутніми, виконувався національний гімн «Ще не вмерла Україна». Під час його виконання польський жандарм вставав і віддавав честь. Драматичним колективом керували Василь Михайлович Проданюк та Степан Петрович Юрійчук. Читальня у Красноставцях функціонувала як сільський клуб. Пізніше читальнею (клубом) у різні роки керували Турик Микола Дмитрович, Сиротюк Іван Матвійович, Юрійчук Василь Миколайович, Муринюк Іван Васильович, Процик Дмитро Миколайович.

У двадцяті роки минулого століття, окрім осередку «Сільського господаря», у Красноставцях працювали два кооперативи – споживчий і кредитовий.

«КАМЕНЯРІ»

*Не з приказу, а з власних хотінь
Розбиваєм ми чола граніту
Й не для нас, для нових поколінь
Для нового працюєм ми світу.
І підстави муруєм міцні
Під велику будівлю – Вкраїну
І марні ті зусилля, марні
І ті сіти, що ворог розкинув!*

(вірш - присвята, з часопису «Каменярі», число 4, квітень 1934 р.)

1931 року радикали в селі створили молодіжне товариство під назвою «Союз української поступової молоді ім. М. Драгоманова «Каменярі» (засноване у Львові 1927 року). Їхнім гаслом було: «Літо для спорту, зима для науки». Члени товариства розучували і виступали зі стройовими та гімнастичними вправами на фестивалях (фестинах) села та в інших селах.

За кошти членів товариства придбали спортивний інвентар – лещата, м'ячі та інше. Популярними серед «Каменярів» були біг, стрибки у довжину, ігри з м'ячем, плавання; у зимову пору – лещатарський (лижний) спорт і санкування. У зимові місяці власними силами організовували концерти, вистави, забави, виступи з рефератами. Товариство вело державницьку та національно-пропагандистську діяльність серед жителів села. Тому польська окупаційна влада всіляко старалася перешкодити його діяльності. Збереглися архівні дані про те, що в 1935 році Снятинське староство заборонило Красноставським «Каменярам» вивчати спортивні вправи на громадських угіддях. На середину 1930-х років товариство «Каменярі» на Снятинщині було одним із найдієвіших, а Красноставська філія – однією із найбільш активних. Метою «Каменярів» було фізичне і моральне виховання та

підвищення інтелектуального рівня молоді. Із цією метою були створені драматичні, хорові та спортивні секції, гуртки копаного м'яча (футболу), відбиванки (волейболу), шахів, будови веж (гімнастики), легко-атлетичних і ритмічних вправ.

«...Союз у Красноставцях також належить до найсильніших Союзів повіту. В селі сильно розвинений спорт: грають в відбиванку та копаний мяч. При Союзі існують гуртки: мішаний, мужеський, драматичний та самоосвітний, котрі як слід виконують свою працю. Членів є 93. Бібліотека досить велика, числить 128 книжок.» – З часопису «Каменярі».

25 серпня 1935 року відбулося повітове свято «Каменярів» у Снятині: проведено руханкові вправи, у яких взяли участь красноставські юнаки та дівчата. Повітовий «Союз «Каменярів» регулярно влаштовував районні каменярські наради (анкети). Зокрема 5 липня 1936 р. проведено спортивну нараду спортсменів Снятинщини, в якому взяла участь делегація Красноставських каменярів. // Каменярі. – 1936. – ч. 9. – с.12.

Із середини 1930-х рр. звичною практикою стало щорічне проведення повітових спортивних свят «Каменярів», у тому числі і в нашому селі. Наші «каменярі» та «каменярки» регулярно брали участь у таких заходах у різних населених пунктах повіту, зокрема 15.07.1934 р. у Белелуї (440 учасників). Для розучування вправ приїжджав інструктор зі Львова І. Гладкий.

24 травня 1936 року союз «Каменярів» с Красноставці організував та провів спортивне свято. В якому взяли участь каменярі Белелуї, Топорівців, Задубрівців, Устя, Вовчківців, Тучап, Видинова, Балинців, Торговиці, та Глушкова. На спортивному святі побувало понад три тисячі осіб, в тому числі і голова повітової філії каменярів Коломийщини І. Новодворський. // Каменярі. – 1936. – ч. 6. – с. 10.

На кінець 1930-х років на членів товариства посилюється вплив Організації українських націоналістів, але зважаючи на її нелегальний статус, діяльність каменярів не йшла в розріз із їхніми традиційними заняттями.

Про Каменярів нашого села згадує Михайло Бажанський в своїй книзі: «Творчий динамізм патріотизму моїх земляків». Гаслова енциклопедія, Дітройт, 1983.

«...Цю організацію творили місцеві клітини, повітові союзи, а на горі Загальний Союз у Львові, що містився при вулиці Міцкевича ч. 7. Союз розвивався досить добре, не зважаючи на польські перешкоди. Він провадив спортове і фізичне виховання. Видавав щомісячник, а пізніше тижневик, що звався “Каменярі”. Ставив волю, забороняв членам пити горілку та всі інші алкогольні напитки під заборонаю виключення із членства. Політично спирався на ідеології Української Соціалістично – Радикальної Партії (УСРП). Союз Каменярів входив, як повноважний член до Міжнародного Спортового Робітничого Союзу з Централєю в Брюсселі й секретаріатом у Празі. У двох Олімпіадах згадуваного міжнародного союзу брали участь змагуни Каменярів.

...Каменярівська організація вже в 1937-му році мала в 22-ох повітах – 12 повітових 254 місцевих Союзів з 13 245 членами. У цих Союзах було 72-ох гуртків копаного м'яча, 67 відбиванки, 56 лещетарських ланок, 67 шахових гуртків, 43 хори, 71 гуртків будови веж, 32 32 легко-атлетичних, 8 124 членів вправляли руханку й виконували вільноручні та ритмічні вправи. В Снятинському повіті було 3 850 членів, були вони в 24-х селах, в тому молоді, чоловічої статі, було три тисячі, а дівчат близько 800. Гуртки Каменярів існували в таких селах: Белелуя, Видинів, Волчківці, Ганківці, Драгасимів, Заболотів – місто, Завалє, Задубрівці, залуче, Ілинці, Карлів, Княже, Красноставці, Орелець, Підвисока, Попельники, Русів, Снятин, Стецева, Стецівка, Тулуків, Тучапи і Устє над Прутом. Про кожне село було звітлення в Громадському Голосі, в Календарях та своїх власних виданнях Каменярів.

...”Дня 25-го серпня 1935-го року відбулося Повітове Свято Каменярів у Снятині. Свято розпочалося вимаршом Каменярів на площу. До вправ стануло 284-ох Каменярів – 166 каменярок. Участь брали Каменярі з

Линець, Белелуї, Будилова, Устя, Тулови, Красноставців, Русова, Підвисокої, Задубрівців, Стецівки і Снятина. Перші прибули на площу Каменярі зі Задубрівців. Вправи розпочали Каменярки. Вправляли взірцево і гарно. Чоловічі випали надзвичайно гарно. Влада заборонила вправляти палицями. Дуже гарно представлялися оригінальні снятинські однострої. Закінчено свято вправами жіночого доросту з Красноставців, який зібрав найбільше оплесків. В часі свята, так серед Каменярів, як і гостей, панував бадьорий настрій”. Скільки написав “Громадський Голос” з 7-го вересня 1935-го року. Тут треба додати, що це свято попереджувати мав “Повітовий Каменярський Здвиг” заповіджений на неділю 18-го серпня того ж року на площі грища Сокола. Про це також заповіли вже обіжники і вся преса. Одначе прийшла заборона польської влади відбутися такий Здвиг Каменярів Снятинського повіту, про що Громадський Голос із 17-го серпня 1935-го року пише так: “Позір (увага) Снятинщина! Староство в Снятині заборонило Повітовий Каменярський Здвиг, котрий мав відбутися 18-го серпня 1935-го року”. Мало того в селі Задубрівцях арештовано І. Гладкого зі Львова інструктора Каменярів, що вправляв у вечірніх годинах. Помимо тих перешкод і переслідувань, Каменярі відбули в 1938-му році свій П’ятий З’їзд, по якому Каменярі засвоїли собі клич: “Кожний член Каменярів має навчитися якогось фаху”. Не дивно, що і другий ворог большевики перед втечею із Снятина вивезли багато з собою каменярських хлопців і дівчат.

*НАВЕДЕМО ЩЕ ДЕЯКІ ВИТЯГИ З ГАЗЕТИ «КАМЕНЯРІ», ЩО ВИДАВАЛАСЯ У ЛЬВОВІ, ПРО
КРАСНОСТАВСЬКИЙ СОЮЗ «КАМЕНЯРІВ»*

(нижче – титульна сторінка Каменярського часопису)

1934 рік

1. Снятинщина. Школа життя

КРАСНОСТАВЦІ. У нас Товариство Каменярі іменем Драгоманова заснувалося тому 3 роки взад. Помимо перешккод з боку теперішних виділів наших читалень Просвіти, котрі не хочуть дати нам приміщення, все таки вдалося вдержати молодь у Каменярській організації. Помимо того наш Союз Каменярів гарно розвиває свою працю. Для нашого товариства винаймаємо собі приватну хату, де сходяться члени робити відчити та проби. Союз Каменярів має дуже гарну бібліотеку за 250 зл. Та передплачує "Самоосвіту" і кілька примірників "Каменярів". Молодь покищо має чим зайнятися. Придбали ми прилади для різних ігор. Літом робимо вправи та ведемо різні гри, як копаний мяч, відбиванку. Зимою робимо відчити та приготовляємося до Каменярського Іспиту. Каменярі мають свій власний хор. Кожного року відбуваємо свята Шевченка і Франка. Товариство Каменярі має тепер 84 членів. Закликаємо всю молодь села Красноставців гуртуватися лише в Союзі Каменярів, бо там вона знайде і навчиться того, що потрібно молоді на шляху до кращого життя нашого народу. (число 4, квітень)

2. Снятинщина. З новими силами до праці

Пов. Союз скликав 18. III. ц. р.(1934) районову анкету до Красноставець, на яку мала прийти молодь зі Стецівки, Русова, Красноставець, Задубровець, Ганьковець, Белелуї і Устя. Деякі села, як Русів – який дав 90 учасників, втім 30 дівчат – Белелуя і Красноставці дуже гарно дописали. Натомість ніхто не прийшов з Устя і на жаль деякі члени Ради Пов. Союзу. Всіх учасників було около 400, втім дівчат біля 140 – так, що такої анкети молоді Снятинщина не памятає. Сходинами проводив голова Місц. Союзу, а секретарював т. М. Стефаник Л. з Русова.

На порядку нарад був плян праці в товариствах на літній сезон. Перший слово забрав т. К. Стефаник, котрий коротко представив теперішнє положення укр. працюючого народу, працю на освітнім і спортивім полі і завдання молоді. Освітньо-організаційний реферат виголосив т. І. Стефаник, голова Пов. Союзу, що вказав на недомагання нашої дотеперішньої освітньої праці, котру треба замінити новою, самоосвітною працею. Тому при кожнім Союзі треба оснувати “Самоосвітні гуртки”, як також “Драматичний гурток” і хор, котрі не лише причиняться до оживлення життя в товариствах, але дадуть змогу закупити книжки до бібліотеки і спортиві прилади. Говорячи про значіння книжки і часописів, звернув головну увагу на поширення видань “Самоосвіти” і час. “Каменярі”. Кожний Союз мусить передплатити всі видання “Самоосвіти” і “Каменярі”, а крім того Ради Союзів в Русові, Красноставцях і Белелуї мають подбати, щоби до їх сіл ішло найменше по 20 час. “Каменярів”, а до Стецівки, Задубровець, Ганьковець і Устя найменше по 10. За виконання цього робиться відповідальними місцеві Ради. Тов. Ю. Стефаник представив ціль і значіння руханки та спорту для працюючої молоді і подрібно подав плян, як та спортова праця має йти в товариствах. Треба негайно приступити до руханки і спорту, щоби ще цього літа устроїти районіві спортиві змагання. Для цього Пов. Союз в якнайкоротишому часі устроює курс для спортивих провідників.

По рефератах виявилася дискусія щодо порушених справ. Відспіванням національного гимну покінчилася 3-х годинна анкета. (число 5, травень)

Ів. С – к

3. Снятинщина. Друга районова анкета

Пов. Союз Каменярів у Снятині скликав на 15. липня ц. р. другу з черги районуву анкету поступової молоді до чит. “Просвіти” в Белелуї. Було заступлених 7 Місц. Союзів з таких сіл: Русів, Красноставці, Белелуя, Задубрівці, Тулова, Усте і Будилів. Всіх учасників було 440, в тім дівчат 180. Анкету скликано з метою поширити і поглибити працю в “Каменярах”. Освітно – культурний реферат виголосив т. Юрко Стефаник. Він вказав, що освіта є одним з найкращих засобів народу в боротьбі за свої права і піднесення культури. Т. Андрій Турик з Красноставець реферував про спорт та його велике значіння для селянства і робітництва. Організаційний реферат виголосив т. Іван Стефаник, голова Пов. Союзу.

По рефератах вив’язалася широка і розумна дискусія, в котрій забирало слово багато молодих товаришів (Дм. Проданюк з Красноставець). Ця дискусія показала, що в товариствах “Каменярі” є багато свідомих громадян, добрих бесідників та працівників. Це вказує, що наша ще молода організація у Снятинському повіті має гарну будучність.

З уважніших справ винесла анкета таку постанову щодо поширення час. “Каменярі”: Всі Місцеві Ради мають подбати, щоби до їхнього села йшла якнайбільша кількість примірників час. “Каменярі”, а вже найменше: до Русова 25 прим., Красноставеця 25, Стецівки 15, Тулови 15, Будилова 15, Устя 15, Задобровець 10 і до Ганьковець 5. За виконання цієї постанови до кінця ц. р. робиться відвічальними Ради даних сіл.

Анкету закінчено національним гимном. (число 10, жовтень)

Ів. С – к

4. Красноставці

Дня 11 листопада відбулася нарада Каменярів М. Союзу у Красноставцях. Зібрані вислухали реферат делегата і забирали голос у

дискусії. М. Союз Каменярів у Красноставцях – це один з найкращих Союзів у Снятинщині. Союз має поважну бібліотеку і прекрасний хор. В літі ц. р. улаштовано фестон. З якого гроші у більшій частині віддано на закупню книжок, що їх потрібно до науки для підготовки до каменярських іспитів. (число 12, грудень)

1935 рік

1. КРАСНОСТАВЦІ. Дня 19. І. 1935 р. відбулися Заг. Збори, на котрі явилось 76 членів. Відпоручником від Пов. Союзу був на Зборах т. І. Стефаник. Діяльність Ради згл. Союзу представляється дуже добре: т – во числить 115 членів, в тім дівчат 29; загального приходу було за рік 417. 48 зол., розходу 239.35 зол., а в касі остало 178.13 зол.. Бібліотека числить поверх 70 книжок. Одиною перешкодою є, що Виділ чит. “Просвіти” свідомо й уперто не хоче уділити Союзові приміщення, хоч читальня на загал світить пусткою і проявляє слабку діяльність, а виділові ще уважають себе “свідомими” Українцями. Г – во “Каменярі” через таку “свідомість” мусить наймати приватну хату. (число 1, січень) Ст.

СНЯТИНЩИНА. Героям зпід Крут

КРАСНОСТАВЦІ. Дня 30. січня ц. р. члени Місц. Союзу Каменярів уладили святочні сходи, присвячені пам'яті Героїв зпід Крут. Сходи відкрилися святочною промовою. На заклик предсідника присутні вшанували пам'ять поляглих повстанням з місць. Дальше тов. Вас. Проданюк відчитав з час. Каменярів статті про Крути. Після того каменярський хор відспівав цілу низку пісень. Дм. Проданюк, с. Мих.

Згода!

КРАСНОСТАВЦІ. У звязку з дописом поміщеним у 2-гому ч. “Каменярів” за лютий, стверджуємо, що відносини між Виділом читальні “Просвіти” і Місцевим Союзом Каменярів тепер наладнані. (число 2, лютий)

2. СНЯТИНЩИНА.

КРАСНОСТАВЦІ. Наш Місц. Союз обєднює саму сільську молодь. Нема в нашім товаристві жадних інтелігентів. Та помимо того працюємо.

В останніх часах відіграв наш аматорський гурток виставу “Страшна пімста” в нашому селі, в Русові, Белелуї і Підвисокій. Дня 17. березня відбули ми нараду молоді, на яку прибули відпоручники Повітового Союзу Каменярів т. т. Юрко і Василь Стефаники. На цій нараді тов. Юрко Стефаник виголосив реферат про Мих. Грушевського, якого пам’ять присутні в числі 87 членів вшанували повстанням з місць. Дальше обговорено плян праці нашої молоді на цей рік. Наряду закінчено відспіванням національного і соціалістичного гимнів. – нарада відбулася в домі Василя Проданюка.

(число 4, квітень) Дм. Проданюк (секретар Місц. Союзу Каменярів)

3. СНЯТИНЩИНА. Йдемо вперед!

Щоби оживити в більшій мірі та умасовити спорт по наших селах Повітовий Союз зааганжував спортового інструктора т. Гладкого зі Львова. І дійсно клич “Спорт у маси” є саме на часі. Бо хоч пора була невідповідна (час сапання) та були перепони посторонніх чинників – то все таки двотижневий повітовий рух, – спортовий курс у Красноставцях відбувся і всі учасники з 10 Союзів покінчили його вдоволяючо.

4. СНЯТИНЩИНА. Свято в честь М. Драгоманова

КРАСНОСТАВЦІ. Дня 14. VII. ц. р. відбулося у нас свято в честь патрона каменярської організації – Михайла Драгоманова. Саля Просвіти була битком набита. Вступне слово виголосив т. Мих. Кантимир. Потім слідували декламації і пісні хору.

Районовий здвиг Каменярів

Дня 4. серпня відбулося у Красноставцях велике районове свято каменярської молоді в якому взяли участь Каменярі: Красноставці, Снятин, Русів, Устє, Будилів, Підвисока, Белелуя, Стецівка і Задубрівці. Крім того прибули також гості з Коломийщини – села Балинців. Найцікавішою точкою свята крім веж були масові вправи, які випали дуже гарно і зробили на присутніх потрясаюче вражіння. До вправ пригравала орхестра з Карлова.

Для уладження цього свята величезну прислугу зробив спортовий інструктор Головної Ради Союзу Каменярів – т. І. Гладкий, який з цілою душею віддався праці для організації каменярського здвигу.

(число 9, вересень)

Д. Проданюк

5. СНЯТИНЩИНА.

Ожила по наших селах давня та незабутня традиція передвоєнних Січей і мрія про такий же рух, як перед війною. Завершенням тої отвертої праці мав Бути Повітовий Здвиг у місті Снятині, де можна би було показати перед своїми і чужими нашу молоду, але вже сильну організацію. А щоби такий Здвиг гарніше випав, попереджено його радоновим здвигом в Красноставцях в дні 4 серпня ц. р.

... Радісно було глядіти, як усміхнені та бадьорі Каменярки і Каменярі та малі дівчатка гарно і вправно виконували масові вправи. Захоплюючо випали також вежі товаришів з Балинець.

Треба зазначити, що в підготовці до здвигів, як взагалі у своїй діяльності спортовій, були різні перепони і заборони. Заборона відбутти пов. спортовий курс на приватній площі в Тулові; перепона у відбуванні цього ж курсу на замкненому подвір'ю читальні в Красноставцях; заборона вивчати масові вправи на громадських толоках, а вечерами в саях читалень.

Та все таки вложена з великим запалом праця не пішла на марне, бо 25 серпня уладжено таки Повітове Спортове Свято в Снятині, де наша організація виказала свою силу і красу. Майже щодня вечорами, а був час жнив, відбувалися масові вправи хлопців та дівчат, бо так хотілося показати всім ворогам і таки своїм нашу силу та завзяття! В масових вправах взяли участь всі Союзи, вчислені при районому здвизі, а крім них Союз в Тулові і "Рідна Школа" з Ілинець. Всіх вправляючих було 403, в тому дівчат 172, а хлопців 231. Свято розпочалося спільним вимаршом хлопців і дівчат на площу вправ. Перші виступили з вправами наші бадьорі та в гарному народньому строю дівчата. І всі вправи вільно ручні чи хустинками, крайками чи хоруговками жовто-синіми, чи то вінцями і пів обручами

замаєними бар вінчиком, всі гарно випали. Так і шукали очі, чи чого недокладного не побачуть, але нічого подібного! Здавалося, що ніби хтось пишний та різнобарвні квіти розсаджував по гризці, а вітер-пустун колише їх на всі сторони, а деколи аж пригинає низенько до землі.

А дівчатка з Красноставець то таки в подив ввели своїми дуже трудними вправами. Не диво, що по кожній вправі лунали рясні та негасаючі оплески. Хлопці виконали свої вправи “розоружені” з кийків, бо в останній хвилі заборонено вправляти кийками. Прикро було глядіти, як Каменярі стояли карно в рядах, а пару товаришів йшло між рядами і відбирали кийки. Також їхні вправи присутні нагородили сильними оплесками. По масових вправах відбулись змагання легкоатлетичні та гри мячем. Моральний а також матеріальний успіх того Свята великий. Видців поверх три тисячі, між якими були і піонери передвоєнного січового руху. Любо було слухати їхні зворушливі слова про гарне минуле та заохоту до витревалости на нашому вибраному шляху, котрий допровадить до кращого завтра. (число 10, жовтень)

6. СНЯТИНЩИНА.

КРАСНОСТАВЦІ. Дня 29. XI. відбулася Каменярська Нарада в справі лещетарства і Каменярських іспитів. Реферати виголосили тт. М. Кантимир і А. Муринюк. Рішено закупити лещата і спровадити інструктора для вишколу. Присутних около 100 осіб. (число 12, грудень)

1936 рік

1. СНЯТИНЩИНА

Велике спортово – руханкове свято

Красноставці. Союз Каменярів уладив дня 24. V. спортове свято. В святі взяли участь Каменярі зі сіл: Красноставців, Ганьківців, Белелуї, Задубрівців, Устя, Тулови, Волчківців, Видинова, Топорівців, Глушкова, Торговиці Пільної і з Балинців. Каменярські вправи випали дуже гарно, а зокрема вежі Каменярів з Балинців. У святі взяло участь понад три тисячі

гостей. На свято прибув також т. др. І. Новодворський, голова П. Союзу в Коломиї. (число 6, червень)

2. СНЯТИНЩИНА.

КРАСНОСТАВЦІ. Дня 14. VI. відбулася нарада Каменярів, при участі 80 членів. На початку т. Муринюк здав звіт зі Зїзду Каменярів у Львові. Потім т. Кантемир виголосив орг. Реферат. На нараді ухвалено протест проти поведіння фашистівської лоївки на “зборах” Просвіти у Львові. Між іншим ухвалено, що кожен член мусить передплачувати часопис Каменярі, придержуватися Каменярської карности. Народи закінчено відспіванням соціалістичного і національного гімнів.

1937 рік

1. **Красноставці.** Дня 15. II. Відбулося ширше засідання М. Ради, на яке прибув повітовий організатор Снятинщини, та реферував про працю в Каменярах.

2. СНЯТИНЩИНА.

Красноставці: Дня 19. 9. відбувся місцевий фестон Каменярів.

Дня 24. 10. Давала чит. Просвіти ім. Івана Франка, концерт у честь І. Франка. Всі хорові точки виконали члени М. Союзу Каменярів з Красноставець.

1938 рік

СНЯТИНЩИНА.

Красноставці: Дня 17. 4. 1938 відбувся 1-ший Каменярський Іспит, якому прислухувалось 130 гостей з Белелуї, Задубрівець, Красноставець, Підвисокої і Снятина. До Іспитів стало 12 членів М. Союзу. Іспит перепровадив т. Кантимир Михайло. До комісії іспитової увійшли тт. Процик Микола, Шлемко Микола, Березовська Франка, Угрин Юрко і Бурачинський Порфір. Найкраще відповідали: Пішак Василь і Антонюк Микола; дуже добре відповідали: Демюк Іван, Турик Федір, Гордійчук Іван і

Муринюк Ілько; добре відповідали: Непюк Іван, Юрійчук Николай, Муринюк Василь, Турик Николай, Турик Василь і Долинчук Михайло.

З приходом у вересні 1939 року московської радянської влади товариство «Каменярі» та інші патріотичні організації села було заборонено, їхні члени зазнали переслідувань. Багато Каменярів в 40-х роках ХХ ст. поповнили лави ОУН і стали на шлях боротьби проти московських окупантів за створення самостійної України, більше десятка було репресовано, дехто не вернувся з фронтів Другої світової війни.

Голова красноставського товариства Каменярів А. Муринюк в 1944 р. вступив у комуністичну партію. Очолюючи сільську раду допомагав більшовикам вивозити жителів села у віддалені райони Росії, боровся з підпіллям ОУН, був поранений. Брав активну участь у створенні колгоспу і був його першим головою, забирав людське майно для побудови ферми та інших колгоспних приміщень і разом з сільськими комуністами знищував каплички. Вийшовши на пенсію часто виступав у школі та клубі з комуністичною агітацією. За ініціативи вчительки російської мови Шульги Н. З. був почесним членом шкільної піонерської організації.

У селі добре організованою була група Української соціально-радикальної партії (УСРП). До 1926 року – Українська радикальна партія, одним із засновників якої був Іван Франко. Метою діяльності УРП була боротьба за соціальну справедливість і національне визволення простих українців. З 1927 року на Снятинщині повітову управу УСРП очолювали Михайло Вахнюк, посол польського сейму, родом з Русова, Василь Стефаник, Марко Черемшина та інші. Вона боронила інтереси селян перед визиском і боролася за право праці жителів краю, провадила культурну – просвітницьку роботу по селах.

У Красноставцях 9 лютого 1936 року відбулася районова нарада делегатів місцевих громад УСРП, в котрій взяло участь близько 200 осіб із сусідніх сіл (Белелуя, Задубрівці, Ганьківці). Народою керував Турик.

Реферати виголосили Ю. Стефаник (політичний), В. Зеленко (організаційний), Н. Шлемко (завдання молоді), А. Муринюк (про комуністичну кириню «Голуба» і його «Голосу Покуття»). Нарада засудила кириню (на місцях) роботу комунізуючих елементів, що організуються при «Голосі Покуття», вдаючи опозицію УСРП і вирішила посилити працю в поширенні преси. Нарада закінчилася національним та соціальним гімнами. Делегати із Красноставець брали участь в усіх нарадах, які тільки партія скликала по інших осередках. 9 лютого і 16 жовтня 1938 р. відбулася повітова конференція УСРП, на якій був присутній представник Красноставців.

Місцеву раду УСРП репрезентував дуже часто діяльний громадянин села Красноставці Михайло Кантемир. Він виголошував промови, читав доповіді (реферати) на різні актуальні теми того часу, був активним членом «Каменярів» і «Просвіти». Старші люди добре запам'ятали його промову в 1941 році перед приходом у село німців. Він тоді уже виступав як член ОУН-мельниківців та закликав людей до боротьби за самостійну Україну. За німців Михайло Андрійович працював у Снятинській Управі кооперації (Райсоюз), по сільському в «Зеленому домі». Найбільш активним він був у кооперативному ділі. Провадив місцеву кооперативу «Злука» (скарбником кооперативи був Василь Неп'юк), яка належала до найкращих в повіті, про що згадується в «Історії Українського кооперативного руху». У тій книзі є один цікавий факт: на загальних Зборах об'єднаної РСУК Західно-української кооперації в січні 1934 року, селянин Михайло Кантемир, делегат кооперативи «Злука» у Красноставцях Снятинського повіту, подав внесок, щоби для РСУК придбати або збудувати у Львові коштами об'єднаних кооператив «Дім Української Кооперації»: бо ж сором, казав він, «щоби верховна українська установа сиділа в чужому будинку, тоді коли майже кожна сільська кооператива має власну хату». З приходом других совітів Кантемир М. А. разом із повстанцями відступав на Захід. Заарештований НКВД у Чехії. Розстріляний ними 1945 року.

Кооперативи «Сільський господар» та «Злука» відігравали надзвичайно важливу роль, допомагаючи селянам при сівбі і жнивах. В 20-х роках ХХ ст., а особливо в 30-х роках село інтенсивно розвивалося, не тільки в національно – культурному аспекті, а й економічно. Газди старалися купити побільше землі, об'єднували свої зусилля (по двоє, чи потроє) для придбання різних механізмів. Зокрема, плугів, колісниць, кінних сівалок. Весь залізний реманент і інструмент (гралі, вила та ін.) були німецького виробництва, ними наші газди працюють дотепер. Січку в господарствах рубали за допомогою «кіратів». Коня водили по колу і він обертав спеціальний пристрій, що нарізував сіно, соломку, лабуз. Основною частиною «кірата» було масивне залізне колесо, діаметром близько півтора метра. Хто мав лише одного коня, то для оранки та інших робіт шукав собі «супруги», тобто такого ж господаря з одним конем.

За Польщі та Австрії існували свої одиниці вимірювання різних величин. Поле вимірювали моргами. Хто мав більше 20 моргів поля, рахувався багатим. В селі найбільше поля в одних руках було – 30 моргів. Морг (від німецького морген – ранок) це площа поля, що дорівнювала 0,56 га. Він рівнявся площі, що міг виорати чи скосити один робітник від сходу сонця до полудня. Масу вимірювали корцями. Один корець = 100 кг. Масу зерна ще вимірювали гарчиками. Гарчик – це високий глиняний горщик. Кількість снопів міряли на клані. Одна кланя = 30 снопам. Півкланя = 15 снопам. Надлишок врожаю селяни продавали, що дозволяло вже побудувати більшу хату та господарські приміщення – стайню, стодолу, яку будували просторою, щоб взимку всередині молотити зернові, були стодоли в яких розверталися коні з фірою.

Кооперативне товариство «Злука» працювало при читальні «Просвіти». У ньому українські селяни мали змогу купити необхідний у господарстві товар та харчові продукти, а також отримати позику без великих відсотків, на відміну від жидівських лихварів. Магазин працював під популярним на той час серед українців гаслом: «Свій до свого, по своє». Це було викликано тим,

що вся торгівля і фінанси знаходилися у руках жидів, як тоді називали в нас євреїв. Вони нещадно експлуатували та визискували селян. Не один сільський газда позбувся поля через жидівську хитрість та підступність. І українці змушені були боротися за свої права. Євреї – орендарі позичали гроші в заставу на землю, бо мала стала вартість. Появилися боржники, що не могли вчасно розплатитися. Тоді підписували векселі, росли відсотки. В Снятині проходили суди і ексекutori за несплату боргу чи податків забирали майно. Старші люди переказували, що за других поляків в Снятині в районі «Жучки», на місці сучасного магазину «Господар», євреї мали заготівельні пункти. Селяни там здавали вирощене збіжжя, тому що інших способів заробітку вони не мали. Користуючись своєю монополією на купівлю врожаю від селян, жиди дуже часто занижували ціни на зерно. На протести хліборобів відповідали: «Якщо не подобається ціна, то везіть і зсипайте зерно в Прут». Не маючи іншого виходу селяни змушені були годитися на жидівські умови. (Нагадує сучасну ситуацію з ціною на пальне під час жнив та оранки, чи не правда?) Тому громадські активісти та патріотично настроєні жителі слідкували за тим, щоб українці купували необхідні товари лише в українських магазинах («склепах», як тоді вони називалися). Крім магазину при читальні, ще один український магазин працював у приватній хаті, на розі вулиць Шевченка і Степана Бандери. Його власником був сільський газда – Бакалярник (по-сільському Кучер).

Кожне село мало своє свято – фестини. На цей захід сходилося все село, а також молодь із навколишніх сіл. На початку свята, незважаючи на заборону, звучав національний славень «Ще не вмерла Україна», піднімався синьо-жовтий прапор. Територія навколо прикрашалася жовто-блакитними стрічками. Потім відбувалися масові заходи: гуляння, спортивні змагання, гімнастичні вправи, розігрувалася лотерея. А ще посередині закопували високий стовп і на вершечку підвішували приз. Хто долізе до верха і зніме приз, то він стане його нагородою. Закінчувалися фестини співом «Ще не вмерла Україна». Це все дійство відбувалося навпроти старої школи, на

толічці (зараз там магазин «Рукавичка», а раніше була колгоспна контора та будинок побуту). Треба сказати, хоча польська держава старалася асимілювати Галичину, але за спогадами старожилів села на всіх сільських заходах (виставах, фестинах, концертах) був присутній постерунковий польський жандарм, він завжди вставав, скидав шапку і віддавав честь при виконанні «Ще не вмерла Україна». Окрім цього в селі щонеділі та в свята проводилася «забава». Старші парубки за гроші наймали сільських музиків, грали: скрипка, бас, цимбали. В теплу пору року забави відбувалися на повір'ї біля читальні, а в холоди всередині. Ця традиція протрималася до 70-х р. ХХ ст. І в наш час на «Маланку» в селі виводять забаву старші парубки.

На території школи, в районі дослідної ділянки, до 1944 року стояв панський палац-садиба. Це був один з найкращих палаців на все Покуття. За переказами старожилів, в другій половині ХІХ століття маєток у Красноставцях отримав за військову службу офіцер австрійської армії. Оскільки панські угіддя в селі були невеликі, то його дружина була незадоволена. І відмовлялася переходити до маєтку з Відня. Крім того вона йому докоряла тим, що товариші по службі отримали більш багаті землі. Пан на зло дружині та з гонору перед товаришами побудував величний палац. Будинок був цегляним, покритий бляхою. Цегляні будівлі на той час в селах були великою рідкістю. Мав кам'яні підвали, огорожений цегляним муром з гарною брамою. Для виїзду, пан тримав породистих коней і використовував бричку з багатим убранством. Через дорогу від палацу, на місці колишніх радгоспних теплиць, розміщувалися панські господарські будівлі. Там були великі стодоли для зберігання сіна і гумно (тік). Між паном і сільськими газдами була певна ворожнеча. Останні відмовлялися працювати в пана і перешкоджали це робити іншим. В панському маєтку працювали переважно безземельні селяни або жителі інших сіл. Коли пана не стало, управління маєтком перебрала пані. Вона намагалася продати його або передати в оренду сільським господарям. Навіть пропонувала, щоби вони виплачували гроші за маєток частинами. Газди не погодилися, давши таку відповідь: «В

нас є своє поле, нам би його обробити». Згодом для ведення господарства пані найняла братів Давидовичів, які за походженням були вірменами зі Стецівки (за іншими даними із-за Дністра). Вона намагалася і їм продати маєток.

При розпаді Австро-Угорської імперії в 1918 р. пані М. Коляса уклала угоду про виплату грошей частинами з братами Давидовичами. В цей час австрійські гроші знецінювалися. І брати змогли за короткий час зібрати необхідну суму. За переказами, що за суму виторгувану за маєток через два тижні у Львові можна було купити, хіба що двох когутів. Пані судилася з новими панами, але суд програла. Згодом між ними виникли непорозуміння і один із панів жив у палаці і володів більшою частиною поля, а другий отримав у власність млин і поле біля нього. У них була ще незаміжня сестра. Старші люди оповідали, коли до пана, що жив у маєтку зверталися по допомогу, то він посилав прохачів до брата зі словами: «Йдіть до нього, йому вода несе». Маючи на увазі власника млина, що працював завдяки енергії води. В загальному про пана жителі села залишили, в цілому, нейтральні відгуки. Працювали в нього за третину, тобто дві третини віддавали власнику, третину забирали собі. Це на польових роботах, а була робота за яку пан розплачувався грішми.

На весні 1944 року, коли німці покинули Покуття і встановилося безвладдя, мешканці села розібрали будинок і мур на будівельні матеріали. При цьому загинуло двоє чоловіків, їх вбила стіна, що обвалилася. Бляха з палацу служить до сьогодні на дахах наших односельчан. Однією з причин через які, зруйнували та розібрали панський палац, була боязнь приходу москалів, вони могли в підвалах влаштувати свої катівні. Що пізніше й підтвердилося, лише людей москалі катували в інших будівлях і підвалах.

Як раніше писалося, перший млин в Красноставцях був збудований біля річки навпроти Битої. Пізніше з розвитком технологій, млин побудували з протилежного боку села від Топорівців. На кінець ХІХ ст. від Торговиці до Устя на річці працювало сім млинів. В ті часи Совиця після великих дощів

розливалася і затоплювала поле навколо себе. Інколи вода доходила до людських осель. Тому новий млин побудували, приблизно на відстані 200 м від річки. Оскільки для роботи млина необхідна була протічна вода, то придумали пристрій, в селі його називали «Спусти», за допомогою якого перекривали русло річки і воду спрямовували по спеціально для цього прокопаному рівчаку до млина. Рівчак є дотепер. Тому поле між Совицею і тим рівчаком отримало назву – «Між водами». З південного боку млина вода з висоти близько трьох метрів падала на водяне колесо. Колесо оберталося і одночасно оберталося кам'яні ступи, (з'єднані з колесом за допомогою дерев'яних чопів) що перемелювали зерно. Млин був дерев'яний, накритий соломою. Ще в 70-х роках ХХ ст. можна було побачити «Спусти», водяне колесо, а один із каменів для жорнів зберігся до нашого часу.

Після того, як млин придбав новий власник, один із братів Давидовичів, в 1924 році було проведено зовнішній та внутрішній ремонт. Придбано і встановлено металічне обладнання виготовлене в Німеччині, яке працює до сьогодні. Біля млина була панська хата з цегли, подібна до сучасних хат – «чвораків». Її в 80-х роках радгосп продав на будівельний матеріал, одному із своїх працівників. Збереглася лише кам'яна пивниця. В млині працювали два мельники. Поле біля млина належало його власнику. В 1944 році пана, власника млина в його хаті застрелили підпільники. Версій існує декілька: чи за співпрацю з окупантами, чи за відмову допомагати підпіллю, поки не з'ясовано. За «радянщини» млин перекрили шифером, поставили електричні двигуни. Хоча на початку з утворенням колгоспу, він працював від «дизеля». І в наш час млин зберіг свій первісний вигляд та служить не тільки жителям села, але й сусідніх сіл.

ДРУГА СВІТОВА ВІЙНА

З ЛІТ БУРЕМНИХ

Як відомо для населення Західної України друга світова війна розпочалася 1 вересня 1939 року, після нападу гітлерівської Німеччини на Польщу. Чи були серед вояків польської армії, що воювали проти німців, жителі села не відомо. Про початок Другої світової війни старожили розповідали, що восени 1939 року над селом пролітав літак. Чи він був підбитий, чи пошкоджений, але з нього йшов дим і він упав за Стецевою, на буковинській стороні. Говорили, що ніби-то тим літаком тікали польські урядовці на Румунію. З 18-го на 19-те вересня на Снятинщину вступили частини Червоної армії.

19 вересня в Снятині перед ратушею відбувся мітинг, на якому було проголошено встановлення радянської влади у Снятинському повіті, тут були представники майже всіх сіл Покуття. На місцях створювалися тимчасові органи влади – ревкоми, які перебували під повним контролем військових, НКВД, партійних органів, присланих з Росії або Радянської України. Основним завданням нової сільської влади стало схвалення приєднання Західної України до УРСР, для чого необхідно було обрати свого посланця на Народні Збори до Львова. Вибори 22 жовтня проводилися з одного кандидата, на якого вказало компартійне керівництво, це були лояльні до нової влади безземельні або малоземельні селяни. З яких було сформовано ревкоми, а пізніше виконкоми сільських рад. Народні збори Західної України відбулися 26-28 жовтня 1939 року. Вони прийняли декларацію про входження Західної України до УРСР, встановлювалися комуністичні порядки і закони.

Конфіскація поміських земель з їхнім живим та мертвим інвентарем і садибними будівлями, згідно рішення Народних Зборів, здійснювалася без викупу через селянські комітети. Гранична норма земельної ділянки у приватній власності, в одних руках, не перевищувала 7 га орної землі, в залежності від місцевих умов – кількості безземельних селян і площі панської землі.

З приходом «перших совітів» в 1939 році пана Давидовича заарештували, подальша його доля невідома, як невідомо чи репресували його сім'ю. Переказували, що пізніше бачили одну із його доньок у Львові. Очевидці оповідали, коли москалі його забирали разом з родиною, він зі слізьми на очах, звертаючись до селян, вимовив такі слова: «Скінчилося моє панованє, жидів – торгованє, а ваше газди – газдованє». У панській садибі розмістили кілька навчальних кабінетів школи і дитячий садочок. Розподілом панських земель між безземельними та малоземельними селянами займався Селянський комітет.

Більшовицькі перетворення в селі більшість жителів не сприйняла, бо вони вели до руйнування уставленого способу життя і традицій, викликали несприйняття та протидію селян, які новою владою розглядалися, як «класові вороги». Хоча серед наших односельчан знайшлися такі, що пішли прислужувати московським комуністам. В Красноставцях членів комуністичної партії Західної України не було, але були симпатичні промосковського «Сельробу», що мав фінансову підтримку від більшовиків і проводив агітацію по підтримці радянського способу життя.

«Просвіта» та інші українські організації активно діяли до 1939 року. Із встановленням радянської влади діяльність українських товариств була заборонена, розпочалися репресії. Частину членів «Просвіти» – найактивніших, було заарештовано. Серед них – Турика Андрія, Печенюка Івана (перші односельчани – члени ОУН). Інші, щоб уникнути арешту, вимушені були піти в підпілля – це Неп'юк Іван Миколайович та Пішак Михайло Іванович. В 1940 році радянською владою прийнято постанову про виселення сімей репресованих та неблагонадійних у Сибір і Казахстан. З Красноставців у Красноярський край та Іркутську область 1940 року, були вивезені сім'ї Михайла Кантемира (член УСРП), Неп'юк Євдокії (жінка «Нечая»), Василя Муринюка (член ОУН).

На початку грудня 1939 року Політбюро ЦК ВКП(б) прийняло постанову про перехід на радянські гроші – рублі (на укр. мові –

карбованець). Обмін проводився за курсом: один польський злотий дорівнював одному карбованцю. 21 грудня злотий вилучався з обігу. В селах про перехід на нові гроші повідомили лише 20 грудня, це привело до ажіотажу і невдоволення населення. Тому, що банки не могли за один день здійснити обмін і в багатьох людей заощадження пропали. Після війни, в селі діти гралися польськими злотими і грошами, рідше це були австрійські крейцери.

17 січня 1940 року проведено адміністративну реформу, на базі Снятинського повіту створено два райони – Заболотівський і Снятинський, до якого ввійшло село Красноставці. Тоді ж, тимчасові комітети – ревкоми перетворили на сільські ради. В село на 50 років прийшла радянська влада. У той же час було прийнято партійне рішення про «добровільно–примусову» заготівлю сільськогосподарських продуктів у селян. У районі появилися невидані і нечувані досі організації: «Заготсіно», «Заготзерно», «Заготшерсть», «Заготхудоба», «Заготм'ясо», «Укрзаготшкіра» та інші.

Соціалістичні перетворення мали остаточним завданням створення колгоспів, але на такі радикальні заходи у Західній Україні влада, до війни, не наважилася, ще не мала сили. Щоби остаточно зламати село потрібні були репресії, залякування та знищення найбільш свідомих представників українського народу. Тому для прискорення соціалістичних перетворень влада, з досвіду подібних перетворень в УРСР, спершу застосувала економічні важелі. Вони визначалися різними нормами заготівлі для колгоспників і одноосібників. Для заохочення селян вступати до колгоспу на одноосібників було встановлено сільськогосподарський податок - своєрідний оброк по 20 кг м'яса з господарств, де до 2 га землі, по 30 кг, де 2-5 га, по 50 кг, де 5-7 га, причому м'ясо купувалося державою за 6-7 копійок за 1 кг в той час коли на ринку ціна 1 кг була 75 копійок; оброк зерном – від 1 га – по 90 кг зерна, за ціною 6 крб за 100 кг (на ринку ціна - 180 крб). Селяни у випадку, коли не мали власного м'яса чи зерна, змушені були купувати їх на ринку, а потім віддавати фактично задарма державі. Вводилися і нові податки - за

корову 60 крб, за коня 120 крб, за 1 га землі 5 крб, за фруктові дерева і т. д. Крім цих заходів економічного тиску, вводилися ще й облігації внутрішньої позики в примусовому порядку. Накладені податки на селян виявилися значно вищими, ніж за буржуазної Польщі – тоді хоч податок встановлювався відповідно до урожайності і фінансово-господарської спроможності господаря, останній кожух не стягували з селянина. Встановлена ж радянська податкова система відразу призвела до згортання особистого сільського господарства, вирубування садів і тощо (дані взято з книги: М. Мамчака «Драгасимів – село ДРАГИ синів»).

24 березня 1940 року відбулися вибори депутатів до вищих оргнів влади, а в грудні цього ж року до місцевих рад. У травні і грудні 1940 та в травні 1941 року проведено призови до Червоної армії. Хто був призваним з нашого села встановити не вдалося, там їх застала війна.

Після нападу гітлерівської Німеччини на більшовицьку імперію, в кінці червня через наше село відступали червоноармійці на конях. Рухалися вони через «Помірки» попри Юрка Никільчика дерев'яним мостом на Топорівці. За переказами, Юрко, що був ще малим хлоп'ям, за ними спостерігав і засміявся, тоді один із офіцерів на коні повернувся і хотів зарубати його шаблею, ледве дитина втекла верболозом.

Період німецької окупації у селі тривав від 01.07.1941 по 30.03.1944 року. За цей час у селі піддавалися арештам, побоям та насиллю 39 мешканців села. Снятинський район увійшов до Генерального губернаторства «Галіція». Німецької адміністрації в Красноставцях не було. Після створення дистрикту «Галичина» німці вернули колишню польську систему влади в селі. Збірною громадою «Landgemeine» з кількох сіл керував вїйт («Burgermeister»), а сільську управу «Dorfgemeine» очолював начальник громади «Gemeindevorstener», за звичкою його називали солтисом. Німецьке командування ввело облік населення, мешканцям села видали посвідчення особи – «ausweis». Після цього на населення наклали продовольчий контингент, примусовий продовольчий податок з вирощування культур. За

невиконання якого жорстоко каралося. Величина контингенту залежала від площі земельної ділянки та кількості членів сім'ї. після встановлення його розміру, господарю видавався наказ про доставку. Де були вказані, як заходи впливу, в разі її не виконання, так і види заохочення для тих, хто вчасно виконав доставку. Крім продовольчого контингенту на селян було накладено податки на нерухомість, дорожній, страховий.

Першого березня 1942 року було запроваджено нову валюту – польський злотий, до того часу в обігу були радянські гроші. Один окупаційний злотий рівнявся половині німецької марки.

Німецька окупаційна влада прагнула виглядати значно цивілізованішою за більшовицьку, скасувавши радянські заборони, що стосувалися національно – культурних традицій. Відновили роботу «Просвіта» та інші українські товариства. У населених пунктах Снятинщини відбулися святкові зібрання і урочисті богослужіння, вшанування пам'яті загиблих героїв-краян у роки Першої світової війни, національно-визвольних змагань західних українців у період української національної революції 1918–1923 рр., репресій радянської влади 1939–1941 рр., проведено Свято Могил і вшановано пам'ять Героїв. У Красноставцях була висипана висока могила і встановлено хрест Борцям за волю України в 1942 році. Могили висипали всім селом: молодий і старий, хлопець і дівчина, кожен українець поклав до неї свою грудку землі. Відбулося торжественне посвячення тієї могили при великому здвизі народу та парад юнаків на конях і дівчат, якими керував «Нечай» – Іван Неп'юк. Діячі «Просвіти», «Каменярів», ОУН невтомно трудилися, щоби піднести село до колишнього культурно-освітнього рівня. Попри переслідування німецькою окупаційною владою, широкого розмаху набуло культурно-мистецьке життя. Відродилися аматорські хорові та драматичні гуртки. Організовувалися святкові заходи з нагоди річниць дня народження Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки, Івана Мазепи, вшановували пам'ять Українських січових стрільців, Української Галицької армії, Героїв Крут.

Та радість і піднесення людей виявилися передчасними. Спочатку репресій та насильства зазнали учасники і симпатички ОУН, згодом розпочався набір молоді на роботу до райху. Серед жителів села проводив роботу Український центральний комітет, за його пропозицією добровільно весною 1943 року до дивізії «Галичина» записалися Антонюк Михайло Тимофійович (залишився на Заході), Антонюк Яків Васильович (подальша доля невідома), Гордійчук Іван Танасійович воював у складі дивізії «Галичина» у Франції, після повернення в Україну, був заарештований і ув'язнений. Після арешту повернувся у село. За зберігання зброї німці розстріляли Проданюка Федора Тимофійовича, Кантемира Михайла Андрійовича і Долинчука Василя, в яких знайшли карабіни з набоями.

Німецька окупаційна адміністрація в Русові, на місці панського фільварку, організувала сільськогосподарське підприємство («*lignschaft*»), на кшталт радянського колгоспу. На якому працювали жителі нашого села, які згідно графіка виходили на роботу до фільварку. Сільська управа визначала хто і скільки часу повинен відпрацювати безоплатно на сільськогосподарських роботах. На рік на одне господарство це складало кілька днів. Наглядачем там був лише один німець, який сильно накульгував через поранення на фронті.

Наприкінці 1941 або на початку 1942 року німці всіх сільських євреїв забрали в Снятинське гетто. Згодом їх розстріляли у хащі біля с. Потічок.

Навесні 1942 року німці посилили тиск на населення, вимагаючи чіткого виконання по здачі продуктового контингенту. За його несвоєчасне виконання застосовувались різні види покарання: розстріл, конфіскація господарства, тюремне ув'язнення, примусові роботи в таборах праці, штрафи, тощо (і навпаки, для тих, хто вчасно здавав продуктову ренту встановлювались відповідні заохочувальні премії). Великим тиском на селян і міщан Покуття були примусові акції по збору теплих речей для німецьких солдатів та грошових пожертв на потреби фронту. Глухе невдоволення серед місцевого населення зумовлювали і часті примусові роботи на ремонті доріг і

комунікацій, будівництві польових аеродромів, інших споруд військового призначення. Крім того, відділи праці Українського Краєвого Комітету займалися вербуванням працездатної молоді на роботи в Німеччину. Працюючи в Німеччині вони отримували крім харчів, одягу та ночлігу від господарів і певну зарплатню, що складала від 70 до 150 злотих на місяць. Частина українців виїжджала до Німеччини добровільно, піддавшись агітації, яку вели відділи праці Українського краєвого комітету (УКК) серед населення (філія такого уряду діяла і в Снятині). Кожна округа повинна була щомісяця відправити до Німеччини 7–8 тисяч робітників. Німецька адміністрація доводила план на кожен повіт, волость, село. Якщо добровольців не було, то сільські старости засобами свого впливу знаходили таких «добровольців» із числа багатодітних сімей, інша їх частина була сиротами чи напівсиротами.

Чимало жителів Красноставців (понад сорок) було насильно депортовано на примусові роботи до Німеччини. Зокрема, у 1942 році у Рейх було відправлено Муринюка Івана Миколайовича, 1919 р. н., Юрійчук Марію Петрівну, 1910 р. н., Антонюк Василю, дочку Грицька, 1900 р. н., Гаврилюка Федора, 1898 р. н., Стефурака Василя, 1912 р. н., Марковську Тетяну, 1912 р. н., Марковську Марію Прокопівну 1895 р. н. та Марковську Анну 1914 р. н. (офіційні радянські дані). За спогадами жителів села, крім них на примусові роботи в Німеччину були вивезені Муринюк Михайло Тимофійович (працював в бауера на полі), Долинчук Семен Петрович (після праці в концтаборі важив близько 30 кг), Мандяк Михайло Миколайович, Юрійчук Іван Тимофійович.

Німецька окупація в селі тривала до весни (березень) 1944 року. Майже цілий квітень в селі було безвладдя. Фактично влада перебувала в руках станиці ОУН. Лише з середини квітня розпочалася робота з відновлення радянської влади. Головною опорою нової влади стають війська НКВД, гарнізони яких були в кожному селі. Вони відновили сільську раду та призначили її голову. Сільська рада розмістилася у Процика Миколи, підвал

його хати став катівнею НКВД. По селі розвісили оголошення про мобілізацію всіх чоловіків віком від 18 до 50-ти років на війну. Для знекровлення та позбавлення резерву для поповнення УПА московсько-більшовицьке керівництво вирішило поголовно призвати всіх чоловіків в діючу армію. Польовим військоматам та Снятинському райвійськкомісаріату проводити мобілізацію призовників 1894–1926 років народження до Червоної армії допомагали внутрішні війська НКВД (в селі їх називали «червонопогонцями»). Бажаючих добровільно йти воювати за московські імперсько – загарбницькі інтереси не було, тому це мало вигляд облав на людей. Села в день мобілізації оточували війська Снятинського гарнізону. Цим облавам протистояла УПА. Деяким нашим односельчанам вдалося переховуватися до кінця війни і таким чином уникнути мобілізації.

У вівторок 14 травня 1944 року з нашого села відправлено в армію першу групу мобілізованих. Збір призовників проходив біля церкви, помолившись вони посідали на фіри і через «Каламітну» рушили до Снятинського військового комісаріату. Тої травневої днини було сонячно, за межі села їх проводжали дружини, діти, рідня. Більшість з юнаків і газдів, з русівського горба востаннє бачили своїх рідних та своє село. Над селом стояв дитячий та жіночий плач, багато красноставських родин в той день залишились без чоловіків, батьків, братів. На фронт того весняного дня пішло біля ста красноставських чоловіків. З Снятина пішки мобілізованих разом з групою супроводу на чолі з офіцером направили до Городенки, потім були Заліщики. Територія України по Дніпро піддавалася в той час бомбардуванням німецькими літаками, на щастя з наших ніхто не постраждав. Звідти потягом, з пересадкою їх завезли на Урал в навчальні табори. Навчання тривало пару місяців і вже в кінці літа багато наших односельчан потрапили на передову. Якщо проаналізувати списки мешканців Красноставців, які загинули на фронті, то значна їх кількість полягли не провоювавши і пару місяців.

Всі українці проходили перевірку на лояльність органами військового НКВД. Неп'юка В. І., Муринюка М. В, Пішака М. І., Юрійчука М. І., Юрійчука І., Кантимира М. М. заарештували в армії за доносом своїх односельчан, як членів ОУН. Вони були засуджені на 10 років таборів. Багато з мешканців села загинуло на фронті, їх без попередньої підготовки володіння зброєю кидали, як гарматне м'ясо на передову спокутувати свою «провину» – перебування на окупованій території та за сприяння повстанцям. Зі спогадів тих хто вижив і повернувся живим додому відомо, що нашим землякам не довіряли. За спогадами одного з них: «...ми в атаці, а за нами загранотряд НКВД». Пізніше проводилися мобілізації на війну ще протягом 1944 і 1945 років. Якщо в 1944 році командування УПА не перешкоджало призову в армію, то після великих втрат на фронтах та арешту в армії членів і симпатиків ОУН, провід організації заборонив своїм прихильникам йти в Червону армію, а вимагав від них вливатися в підпільну боротьбу.

Не повернулися до рідного дому, навіки залишившись лежати в чужій землі за архівними даними сімдесят шість мешканців села. Більшість полеглих похоронені за межами України у Латвії, Польщі, Чехії, Німеччині, Угорщині. З набуттям Україною Незалежності, кожного року 14 травня, в сільському Храмі Божому служиться заупокійна відправа і парастас за жителями Красноставців, що загинули на фронтах Другої світової війни. До 2014 року за їхні душі, 9 травня відправлялася панахида біля пам'ятника односельчанам, що не вернулися з війни. Після російської окупації Криму та початку україно – російської війни на Донбасі, панахида відправляється 8 травня, в День Пам'яті та примирення, як в усіх європейських державах.

ЗАГИНУЛИ НА ФРОНТАХ

Аксанюк Василь Якович, 1920 р. н., с. Красноставці, українець. Мобілізований у червні 1944 р. Рядовий. Помер від ран 15.10.1945 р. Похов.: с. Стріхаль, Литва.

Антонюк Василь Михайлович, 1924 р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований у червні 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти у листопаді 1944 р.

Антонюк Василь Олексійович, 1914 р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований у травні 1944 р. Рядовий. Помер від ран 2.01.1945 р. Похов.:
м. Поремба, Польща.

Бажан Василь Іванович, 1924 р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований у травні 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти у березні 1945 р.

Бажан Іван Андрійович, 1918 р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований у червні 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти у 1944 р.

Бакалярник Василь Іванович, 1919 р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований 24.04.1941 р. Рядовий. Пропав безвісти у липні 1944 р.

Бакалярник Василь Никифорович, 1919 р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Пропав безвісти у липні 1944 р.

Бакалярник Іван Васильович, 1909 р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований у червні 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 29.04.1945 р. Похов.:
м. Брно, Чехія.

Бакалярник Іван Дмитрович, 1921 р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований у травні 1944 р. Рядовий. Помер від ран 26.12.1944 р. Похов.:
м. Даугавпілс, Латвія.

Варзарук Юрій Юрійович, 1926 р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований у травні 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 20.04.1945 р. Похов.:
м. Берлін, Німеччина.

Гнидко Іван Матвійович, 1922 р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований у червні 1944 р. Рядовий. Помер від ран 15.09.1944 р. Похов.:
с. Рупулі, Бауський р-н, Латвія.

Гнидко Михайло Васильович, 1922 р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований у травні 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 25.09.1944 р. Похов.:
с. Сієнц-Сало, Бауський р-н, Латвія.

Гнидко Тимофій Іванович, 1913р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований у червні 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти у лютому 1945 р.

Гузій Михайло Дмитрович, 1912 р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований у червні 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 24.11.1944 р. Похов.:
с. Кішмартоні, поблизу м. Будапешт, Угорщина.

Дзвизинський Василь Петрович, 1911 р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований 14.05.1944 р. Рядовий. Пропав безвісти у квітні 1945 р.

Дзвизинський Іван Петрович, 1918 р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований у травні 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 16.02.1945 р. Похов.:
с. Рітерсдорф, Катовіцьке в-во, Польща.

Дмитрунець Ілля Михайлович, 1909 р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований у червні 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 06.04.1945 р. Похов.:
м. Калінінград, Росія.

Долинчук Василь Онуфрійович, 1908 р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований у травні 1944 р. Рядовий. Помер від ран 18.09.1944 р. Похов.:
м. Самара, Росія.

Долинчук Микола Онуфрійович, 1919 р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований у травні 1944 р. Рядовий. Загинув у бою в 1944 р. у Латвії.

Долинчук Михайло Іванович, 1919 р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований у травні 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 27.10.1944 р. Похов.:
с. Інні Ліспайський р–н, Латвія.

Долинчук Олексій Онуфрійович, 1902 р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований 14.05.1944 р. Рядовий. Пропав безвісти у жовтні 1944 р.

Кантимир Іван Андрійович, 1900 р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований у травні 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти у січні 1945 р.

Кантимир Микола Іванович, 1922 р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований у травні 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти у січні 1945 р.

Кантимир Михайло Никифорович, 1923 р. н., с. Красноставці,
українець. Мобілізований 13.05. 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти у січні
1945 р.

Кантимир Федір Матвійович, 1905 р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований у червні 1944 р. Рядовий. Загинув у бою в 1945 р. у
Німеччині.

Кірик Микола Іванович, 1907 р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти у 1945 р.

Клевчук Андрій, син Марії, 1918р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований у травні 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти у січні 1945 р. у
Литві.

Книгницький Іван Миколайович, 1922 р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований у червні 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 05.04.1945 р. Похов.:
с. Петронель, поблизу м. Гайнбург, Австрія.

Книгницький Василь Іванович, 1921 р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований у травні 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 24.09.1944 р. Похов.:
с. Сієнц-Сало, Бауський р–н, Латвія.

Книгницький Ілля Миколайович, 1903 р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований у травні 1944 р. Рядовий. Помер на фронті від хвороби 22.11.
1944 р. Похов.: м. Самара, Росія.

Королук Григорій Васильович, 1907 р. н., с. Красноставці, українець:
Мобілізований у червні 1944 р. Рядовий. Помер від ран 21.02.1945 р. Похов.:
м. Шпротава, Зеленогурське в-во, Польща.

Мандяк Василь Андрійович, 1903 р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований у травні 1944 р. Рядовий. Подальша доля невідома.

Мандяк Василь Матвійович, 1905 р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований у червні 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 15.10.1944 р. Похов.:
ст. Ауце, Латвія.

Мандяк Михайло Іванович, 1923 р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований у травні 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 01.11.1944 р. Похов.:
с. Заги, Литва.

Мандяк Онуфрій Михайлович, 1902 р. н., с. Красноставці, українець. Мобілізований у червні 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти у 1944 р. у Калінінградській обл., Росія.

Муринюк Василь Матвійович, 1914 р. н., с. Красноставці, українець. Мобілізований у травні 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 15.10.1944 р. Похов.: ст. Ауце, Латвія.

Муринюк Михайло Миколайович, 1920 р. н., с. Красноставці, українець. Мобілізований у червні 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 23.11.1944 р. Похов.: с. Гавекен, Польща.

Неп'юк Василь Іванович, 1912 р. н., с. Красноставці, українець. Мобілізований у травні 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 17.09.1944 р. Похов.: с. Страде-Малі, Бауський р-н, Латвія.

Неп'юк Іван Юрійович, 1924 р. н., с. Красноставці, українець. Мобілізований у червні 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 24.01.1945 р. Похов.: с. Фрідріхсвілле, Польща.

Неп'юк Микола Дмитрович, 1910р. н., с. Красноставці, українець. Мобілізований у травні 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 02.11.1944 р. Похов.: с. Ендруши, Лієпайський р-н, Латвія.

Неп'юк Микола Іванович, 1907 р. н., с. Красноставці, українець. Мобілізований 13.05.1944 р. Рядовий. Пропав безвісти у квітні 1945 р.

Неп'юк Микола Михайлович, 1908 р. н., с. Красноставці, українець. Мобілізований у травні 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 23.09.1944 р. Похов.: с. Сільзініски, Латвія.

Неп'юк Микола Петрович, 1921 р. н., с. Красноставці, українець. Мобілізований у травні 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 21.09.1944 р. Похов.: с. Сієнц-Сало, Бауський р-н, Латвія.

Неп'юк Микола Якович, 1903 р. н., с. Красноставці, українець. Мобілізований у травні 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 25.10.1944 р. Похов.: м. Нестеров, Калінінградська обл., Росія.

Неп'юк Михайло Якович, 1906 р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований у травні 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 10.11.1944 р. Похов.:
с. Азпурви, Ліспайський р-н, Латвія.

Никільчик Іван Андрійович, 1911 р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований Снятинським РВК. Рядовий. Загинув у нім. полоні 09.09.1944
р.

Никільчик Микола Васильович, 1911 р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований у червні 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти у березні 1945 р.

Никільчик Петро Григорович, 1912 р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований у травні 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 22.12.1944 р. Похов.:
с. Халопи, поблизу м. Будапешт, Угорщина.

Панченко Юрій Юрійович, 1925 р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований у травні 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 17.04.1945 р. Похов.:
м. Калінінград, Росія.

Печенюк Іван Михайлович, 1906 р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований у травні 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 25.10.1944 р. Похов.:
м. Нестеров, Калінінградська обл., Росія.

Печенюк Микола Годосійович, 1920 р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований у травні 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти у березні 1945 р.

Печенюк Степан Михайлович, 1910 р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований у червні 1944 р. Рядовий. Подальша доля невідома.

Печенюк Степан Теодорович, 1908 р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований у червні 1944 р. Рядовий. Подальша доля невідома.

Пішак Василь Антонович, 1922 р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований у червні 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти у вересні 1944 р.

Проданюк Василь Ілліч, 1921 р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований у травні 1944 р. Рядовий. Помер від ран 15.10.1944 р. Похов.:
ст. Ауце, Латвія.

Проданюк Василь Миколайович, 1916 р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований у травні 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 28.01.1945 р. Похов.:
м. Ехентау, Німеччина.

Проданюк Василь Олексійович, 1915 р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований у червні 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 13.01.1945 р. Похов.:
сmt. Добровольськ, Краснознаменський р–н, Калінінградська обл., Росія.

Свищук Іван Миколайович, 1922 р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований Снятинським РВК. Рядовий. Пропав безвісти 28.10.1944 р.

Свищук Микола Григорович, 1906 р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований у травні 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 13.02.1945 р. Похов.:
с. Мендромірц, Поморське в-во, Польща.

Тумачок Іван Томович, 1923 р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований у травні 1944 р. Рядовий. Помер від ран 21.02.1945 р. Похов.:
с. Дінздурбе, Лієпайський р–н, Латвія.

Тумачок Йосип Гнатович, 1911 р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований у травні 1944 р. Рядовий. Подальша доля невідома.

Тумачок Микола Дмитрович, 1910 р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований у травні 1944 р. Рядовий. Помер від ран 02.03.1945 р. Похов.:
м. Райзау, Німеччина.

Угрин Василь Якович, 1902 р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований 13.05.1944 р. Рядовий. Пропав безвісти у січні 1945 р.

Угрин Юрій Якович, 1900 р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований 14.05.1944 р. Рядовий. Загинув у бою 21.09.1944 р. Похов.: с.
Садумники, Бауський р–н, Латвія.

Урсуляк Микола Іванович, 1907 р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований у травні 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 24.09.1944 р. Похов.:
с. Сієнц-Сало, Бауський р–н, Латвія.

Фуштор Ілля Ілліч, 1914 р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований у червні 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти 20.03.1945 р. у
Литві.

Шлемко Іван Іванович, 1908 р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований у травні 1944 р. Рядовий. Помер від ран 14.02.1945 р. Похов.:
м. Реден, Поморське в-во, Польща.

Шологін Никифор Дмитрович, 1905 р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований у травні 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 19.10.1944 р. Похов.:
ст. Ауце, Латвія.

Юрійчук Іван Миколайович, 1902 р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований 12.06.1944 р. Рядовий. Пропав безвісти у лютому 1945 р.

Юрійчук Іван Михайлович, 1909 р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований у червні 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти 07.03.1945 р. в
Угорщині.

Юрійчук Іван Петрович, 1908 р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований у червні 1941 р. Рядовий. Помер від ран 30.09.1943 р. Похов.:
с. Мамаєво, Смоленська обл., Росія.

Юрійчук Михайло Іванович, 1912 р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований 14.05.1944 р. Рядовий. Загинув у бою 21.09.1944 р. Похов.: с.
Сієнц-Сало, Бауський р-н, Латвія.

Юрійчук Михайло Петрович, 1909 р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований Снятинським РВК. Рядовий. Помер від ран 26.09.1944 р.
Похов.: с. Бекерскола, Латвія.

Юрійчук Степан Петрович, 1904 р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований у травні 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 15.10.1944 р. Похов.:
ст. Ауце, Латвія.

Якубійчук Павло Пантелійович, 1910 р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований у червні 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 08.12.1944 р. Похов.:
с. Сасоломбата, поблизу м. Будапешт, Угорщина.

Якуб'як Ілля Федорович, 1913 р. н., с. Красноставці, українець.
Мобілізований у червні 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти у січні 1945 р.

Ті, які вижили в найжорстокішій за всю історію людства війні,
повернувшись живими додому зразу відчували на собі всі «принади радянської

влади»: колективізацію, боротьбу з релігією, українськими звичаями і традиціями, виселення у Сибір. Деякі з колишніх фронтовиків, після капітуляції Німеччини не змогли терпіти знущань «совітів» над селом, повернувшись з армії перейшли в УПА, зокрема Угрин Іван Никифорович. Кілька чоловіків прийшли з війни інвалідами. Перебування на фронті, поранення, нагороди нічого не значили до 1965 року, 20-річчя Перемоги над фашизмом. З того часу ветерани вшановувалися владою і отримали достойні пенсії. Про вдовиць та сиріт комуністично – московська влада не згадала ніколи.

У часи бездержавності українці дуже часто перебували по різні лінії фронту, стріляючи та вбиваючи одні одних, воюючи за чужі імперські, загарбницькі інтереси. Так було і в Першу, і в Другу світові війни, вже в котрий раз пересвідчуючись в істині прислів'я: «Якщо не хочеш годувати чужу армію, то годуй свою», а ще «Тримаймо порох завжди сухим».

На початку 60-х років у селі односельчанам, які загинули на фронтах Другої світової війни встановлено пам'ятний обеліск, а у 1967 сучасний пам'ятник роботи Львівської скульптурної фабрики.

НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНИЙ РУХ

ІСТОРІЯ ОДНІЄЇ СІМ'Ї

У сім'ї звичайного Красноставського газди Неп'юка Івана Михайловича було троє дітей. Як усі сільські діти вони допомагали батькам у господарстві та ходили до початкової школи. Із початком Другої світової війни два сини, Микола (1920 р. н.) та Дмитро (1923 р. н.) вступили до лав ОУН та стали активними учасниками збройної боротьби нашого народу із московсько-більшовицькою заразою.

Неп'юк Микола на псевдо «Зоряний» воював на Косівщині у складі відділу УПА – «Гуцульщина». У середині 40-х років загинув у нерівному бою біля села Соколівка Косівського району. Як переказували жителі

Соколівки, що працювали в нашому селі, «Зоряний» керував референтурою СБ-ОУН на тих теренах. Коли війська НКВД оточили в горах відділ УПА, в якому воював Микола, він добровільно залишився прикривати відхід побратимів у безпечне місце. Під скалою була єдина стежка в гори, яку до останнього набою, більше години зі скорострілом, утримував «Зоряний» – Неп'юк Микола. В українських Карпатах залишився на вічний спочинок Герой України...

Батькові у 1944 році місцевий зрадник на прізвисько Богдан, штиком розпорів живота біля верби, яка росте дотепер на Севериновім городі. Після цього він у важких муках помер. Наймолодшу, сестру Василену (1930 р. н.) московсько-більшовицькі завойовники по-звірячому замордували в 1947 році на храмове свято Архистратига Михаїла в капличці біля читальні, побудованій їхнім дідом Михайлом.

Неп'юк Дмитро Іванович (псевдо – «Хмара») був одним із організаторів підпілля ОУН в нашому селі. А після переведення керівника повстанців «Нечая» у Гвіздецький район очолив збройний спротив окупантам. Не один раз Дмитро – «Хмара» разом із хлопцями вступали у бій з червонопогонниками. Керував «Хмара» нападом на більшовицький конвой, що супроводжував вивезення родин підпільників у Сибір 1944 року, серед яких була його сім'я. Повстанський рух не зміг би тривати такий довгий час без підтримки звичайних людей. Багато разів повстанці під проводом «Хмари» вступали в бій з ворогами нашого народу, знищили не один десяток москалів, захищаючи жителів села та сусідніх поселень від сваволі завойовників.

«Хмара» був дуже відважною людиною. До цього часу про нього переказують легенди. Кілька разів переодягнувшись, заходив в саме лігво ворогів, будівлю НКВД в місті Снятині. З розповіді старших газдів: в 1946 році до голови сільради Антонюка Івана (Янчика) звернувся один із керівників прокуратури, який багато наслухався про «Хмару» з пропозицією познайомитися з керівником підпілля. В один із його приїздів до села він

обідав в голови сільради, коли до хати зайшов чоловік вдягнутий по-сільському. Ввічливо привітався: «Слава Йсусу Христу» з газдою та гостем, а почастивавшись – сказав: «Бувайте здорові». Через якийсь час прокурор запитав у голови: «Хто це?». Почувши у відповідь, що це «Хмара», сильно розлютився. Янчик отримав 10 років ув'язнення за цей «жарт».

На «Святу Неділю» 13 червня 1947 року «Хмара» зі своїми побратимами Антонюком Миколою Федоровичем та Гузіюком – «Кармелюком» переховувалися у хаті Танасіхи Костевої (нижче Хапівського), але як і серед кожного народу, так і в нас були зрадники. Підпільники не знали, що село оточено так званою «червоною мітлою». За 30 срібняків три місцеві іуди видали ворогам місцезнаходження «Хмари». Щоб спіймати Провідника були викликані гарнізони внутрішніх військ зі Снятина, Заболотова і Коломиї. Подвір'я оточили десятки НКВДистів, відстрілюючись підпільники розійшлися в різні сторони. Першим арештували Миколу Антонюка, якого цілу добу катували у сільській раді, що розміщувалася в Процика Миколи. «Кармелюкові» вдалося відірватися від переслідувачів та заховатися в криниці на господарстві Тумачка І. Не один раз москальські зайти брали з неї воду, але повстанця не виявили. Вночі «Кармелюк» вибрався з криниці і його довго відтирали горілкою, щоб зігрітися, тому він перебрався у сусіднє село Топорівці. Побратими помстилися зрадникам, стративши двох із них.

Дмитро, вискочивши з хати, відходив пшеницею в напрямку дороги на Задубрівці. На жаль, «Хмара» був поранений в ногу вище стегна, стікаючи кров'ю, він відстрілювався до кінця, знищивши близько десятка ворогів. Загарбники намагалися взяти його живим, не рахуючись із втратами. Коли в автоматі закінчувалися набої, залишався ще револьвер, який виявився пошкодженим при перестрілці. З останнім патроном та словами «Слава Україні», у полі біля сільського цвинтаря, перестало битися серце Героя України Дмитра Неп'юка – «Хмари». Вороги боялися і мертвого героя. Його тіло забрали до Снятина, а що з ним кати зробили невідомо до нашого часу.

Після загибелі Провідника у селі наступного дня склали про нього пісню. У наш час на місці останнього бою Дмитра встановлено пам'ятний хрест та кожної Святої неділі відправляється панахида за його душу і душі його побратимів.

Мати Героїв-мучеників за Україну деякий час переховувалася у родичів у селі Русові, звідки була родом. Та 1964 року серце матері не витримало. Вона похована на сільському цвинтарі.

ПІСНЯ ПРО ДМИТРА НЕП'ЮКА-ХМАРУ

Тихо верби шелестіли,
Місяць небо осіяв,
Як усії тайні плани
Юда катам розказав.
Рання зоря лиш потухла,
Зрадник за гроші думав.
За котрії друга Хмару,
Ворогам на смерть продав.
І зібрали кати військо
Із-за всього доокола,
Як запіяв перший півень.
Обступили округ села.
І почали наші друзі,
З Хмарою в поле тікати.
Закричали більшовики:
Уверх руки здімайти!
Не здамося більшовикам,
Бо нас сила більша йде.
Погинете, як собаки.
Нас Бандера в бій веде!
Поранили друга Хмару,
І вже просять, щоб ся здав.

Він до них із автомата
Ще три серії стріляв.
Обступали друга Хмару,
Зо всіх боків навкруги.
Пріч собаки, не підхотьте.
Най не бачу більше вас.
Тяжко ранений друг Хмара
На земельку сідає.
І останній вже разочок
Усіх разом прощає.
Прощавайте рідна ненько,
Що на світ цей привели,
І прощай рідна сестричко.
І ти любко дорога.
Ждіть на мене батьку й брате!
Вийдіть проти мої друзі.
Голос пострілу роздався,
Похилилась голова.
Підходили більшовики,
Як ті з поля хижаки.
Обступили мертве тіло,
Зо всіх боків навкруги.
І привезли друга Хмару.
І поклали, щоб лежав.
І під тую капличеньку,
Що його дідусь будував.
І привезли його друга,
І почали катувать.
Це ваш Хмара, ваш Провідник,
Що боровся за всіх вас.

Як привели його милу
І почали катувать.
Ти його знала і кохала,
Не хотіла нам сказать.
Пам'ятайте малі діти –
Завтра неділенька Свята,
Як у селі Красноставцях
Сталась страшна новина.
У неділю дуже рано
Сумно дзвони загули.
Пішла вістка по Україні, –
Друга Хмару забили.
У понеділок дуже рано
Зрадник гроші рахував.
За котрі він друга Хмару
Ворогам на смерть продав.
Його брата в горах убили,
Ніхто не знає, де він є.
А сестричку молоденьку
У капличці розстріляли.
Як у селі була облава,
Батька з хати забрали.
На городі під вербою
Кишки з нього випустили.
Мати батька поховала
В своєму рідному селі.
За дітей вона не знала,
Бо вороги забрали.
Лишилася стара мати
І нікого не має.

Куди ходить лиш думає,
Слізьми ся умиває.
Так пішла уся родина,
За Україну померла.
Слава нашій Україні
І Героям Слава!

Записала: Неп'юк (Мандяк) Марія Іллівна, червень 1947 р.

ЗДОБУДЕШ УКРАЇНСЬКУ ДЕРЖАВУ – АБО ЗАГИНЕШ У БОРОТЬБІ ЗА НЕЇ

*Коли запала тиша на Землі,
Європа тішилась, отримавши свободу.
Та довго ще вела важкі бої
Маленька армія великого народу!
Їх не вітали сурми, барабани.
Втирала мати очі рукавом,
Йшли безусі хлопці-партизани,
Аби не жити на своїй землі рабом.
І кожен чув, як стукотять вагони
Через мости небачених річок.
Везуть сибірськими снігами ешелони
Дружин, батьків і навіть діточок.
Не треба сліз обдурений народе.
Пройшли роки, тепер побачив ти,
Що не буває справжньою свобода,
Якщо її на танках привезти.
У багатьох тепер на серці камінь.
Багато слів високих і пустих.
Нема хрестів над їхніми кістками,
І нікуди нам квіти принести.*

Діяльність у селі товариств «Просвіта», «Січ», «Каменярі», кооперативів «Сільський Господар» і «Злука» та прагнення українців до волі, до створення Самостійної України призвели до підняття національної свідомості нашого народу, спротиву його загарбникам і окупантам (польським, німецьким, московським), повстань і збройної боротьби за своє визволення від поневолення.

У другій половині 30-х років (близько 1938 року) у селі створюється станичний осередок Організації Українських Націоналістів – революційної (ОУН-р). Під впливом УВО-ОУН перебували більшість культурно-просвітницьких організацій повіту. До 1939 року відомо про чотирьох членів ОУН(б) з нашого села. Турик Федір Миколайович (1913 р. н.) служив у польській армії, Неп'юк Іван Миколайович (1913 р. н.) теж служив у польській армії, Муринюк Василь Іванович, Печенюк Іван Танасійович (1913 р. н.). Це були активні в громадському житті села юнаки, добре начитані. За Польщі діяльність ОУН була заборонена, тому вони діяли законспіровано. Першим станичним ОУН у Красноставцях став Іван Неп'юк – «Нечай», що був також членом районного проводу ОУН в Снятинському повіті. Згодом до станиці ОУН(б) увійшло багато молодих хлопців і дівчат, що поставили своїм завданням боротьбу за створення Самостійної Соборної Української Держави. Оскільки в 1939 році в руки московських чекістів попали архівні документи польської поліції, багато членів і симпатиків ОУН було ув'язнено та розстріляно. Організація перейшла в глибоке підпілля. За зв'язок з закордонним Краківським підпільним проводом ОУН відповідав «Нечай».

Крім бандерівської організації, в селі проводили роботу і мельниківці, членом ОУН(м) був Кантемир Михайло Андрійович. За неперевіреними даними (за спогадами Миколи Юрійчука), ще кілька хлопців склали присягу і вступили на початку 40-х років в Русові в мельниківську ОУН під керівництвом Миколи Плав'юка. У 1939 році з приходом «перших совітів» почалися репресії, заборонено всі українські національно-просвітницькі організації. В 1940 році НКВДисти заарештували Турика Ф. М. і Печенюка І.

Т., яким висунули звинувачення: активні учасники підпільної організації, яка готувала повстання проти радянської влади, з метою побудови Самостійної України. Подальша їхня доля невідома, найвірогідніше – розстріляні в Станіславській тюрмі 1940, або в Дем'яновому лазі 1941 року. Неп'юку І. М. та Муринюку В. І. вдалося втекти. І вони перейшли на нелегальне становище. Хоча ОУН зазнала значних втрат, але підпільний націоналістичний рух зломлений не був. Ще глибше законспірувавшись, підпільні центри організації відновили діяльність станиць й збільшили свою чисельність. Ряди організації поповнюються новими борцями. Сільська станиця ОУН постійно підтримувала контакт з керівними органами організації за допомогою зв'язкових. Підпільники гуртували молодь, розповсюджували націоналістичну літературу: «Чин і ідея», «Рій», «Пашня і будяки», поширювали листівки (їх друк здійснювався молодими дівчатами – підпільницями). ОУН не припиняла своєї діяльності, її метою залишалася незалежна соборна Україна.

«Районний провід ОУН спершу розміщувався в Княжому, у кінці 1941 року – у Вовчківцях, згодом, із завершенням формування сотні УПА, був перенесений до Красноставців. З початком війни між двома тоталітарними режимами, між фашистською Німеччиною і більшовицько – московською імперією у оунівців була надія на створення Української Держави. Підпільним зв'язком у село дали знати про підготовку до проголошення самостійної України і викликали представників на цю акцію. У червні 1941 року від районного проводу ОУН Снятинського повіту до Львова на проголошення Акту відновлення Української Держави відбула делегація у складі Дмитра Филипчука (сільський вчитель, родом з Стечеви, проживав у Княжому, один з перших організаторів ОУН на Покутті), Дмитра Гнідана з Княжого, «Львівського» – Петра Личука зі Стечеви і «Нечая» – Івана Неп'юка з Красноставців. Збір делегації проводився у Стецівці, звідки Нестор Гушватюк возом dopravив їх до залізничної станції у Видинові. Після повернення делегації зі Львова розпочався масовий вступ, у першу чергу

молоді, до лав ОУН та формування підпільних загонів народної самооборони – УНС». (З книги «Повстанський рух на Покутті»). Тоді ж при станиці ОУН створено жіночу мережу.

У зв'язку з проголошенням у Львові 30 червня 1941 р. Акта відновлення Української державності владу в Красноставцях перебрала ОУН, що легалізувалася, над читальнею вивісили синьо-жовтий прапор. Такий розвиток подій не влаштовував німецьких окупантів, у плани яких не входило створення Української держави. Тому незабаром по всій Галичині поширилися репресії та жорстоке переслідування членів ОУН. В селі в господарствах членів організації проведено обшуки, шукали зброю та націоналістичну літературу і агітацію. ОУНівці перейшли на нелегальне становище. ОУН(б) організовує таємний вишкіл юнаків і дівчат, зокрема, підстаршин та медсестер в Коломийському районі (Муринюк М. Ф.). проводяться різні організаційні заходи: протягом 1942-1944 років облаштовуються криївки і бункера, заготовляється зброя і військово спорядження, через магазин (склеп), що розміщувався в одній половині хати Пішака, станиця ОУН отримувала необхідний матеріал для пошиття обмундирування. Пошиттям форми для вояків займалися – Муринюк Васирина, яка була за це репресована, кравчиня Фальботна, полька за національністю, проживала біля церкви. Крім військових мундирів шили білі маскхалати для зимової пори. В селі в той час проживала ще одна кравчиня – Вишньовська.

У 1942–1944 рр. красноставські оунівці проходили вишколи та готувалися до боротьби (у 1942–1944 рр. кожної неділі під керівництвом «Нечая» та «Підпоручника» проводилися військові вправи з юнаками). Будувалися криївки (по сільському бункери), заготовлялися зброя, боєприпаси, медикаменти, одяг тощо. Часто криївки-бункери облаштовувалися у господарствах селян (у стодолах, на горищах, в прибудовах, пивницях тощо). Керівництво організацією здійснювали «Нечай» та «Східняк» (інше псевдо – «Підпоручник»), який був родом із

Східної України, мав при собі ординарця-охоронця. За переказами він виявився подвійним агентом, провокатором. Пізніше переведений у гори, де був викритий і страчений. Для того, щоб завоювати довір'я підпілля, «Підпоручник» застрелив офіцера МГБ на Осередку, а також під його орудою підпільники знищили автомобіль з червонопогонцями, від церкви авто потягли та скинули біля мосту на Русів, «з берега» у Совицю. Автомобіль в річці валявся більше півроку. З наближенням фронту організація посилює свою діяльність, залучаються нові члени. Жителі села, навчені гірким досвідом 1939–1941 рр., були проти повернення радянської влади.

З приходом на терени Західної України Червоної армії та поступовим відновленням діяльності радянських органів влади, розпочалася нова сторінка в історії збройного підпілля ОУН-УПА, яке залишилося віч-на-віч зі своїм одвічним ворогом – московсько-більшовицькими окупантами в боротьбі за Українську Самостійну Соборну Державу. В селі створюється боївка ОУН. Українські повстанці стали, насамперед, в обороні мирного населення краю, над яким знову нависла сокира політичних репресій. У свою чергу ОУН-УПА відчувала всебічну підтримку населення міст і сіл краю, яке чинило доступний йому спротив становленню влади радянського зразка. Згідно рішення Головного Командування УПА від 1 березня 1944 року територія Станіславської області складала четверту військову округу «Говерла», що входила до складу УПА-Захід. На тактичному відтинку «Дністер» (Городенківський, Обертинський, Гвіздецький та Заболотівський райони) оперував курінь «Дністер» під командуванням «Юрка». Зі створенням УПА в краї із новою силою розгорнулися національно-визвольні змагання. 1944 р. вищий провід ОУН реформував повіти у надрайони. Красноставці разом з Снятинським райпроводом підпорядковувалися Городенківському надрайонному проводові ОУН, який перебував під контролем Тактичного Відтинка УПА «Гуцульщина».

Згідно архівних даних та інформації, що наведена в книгах «Залуччя

над Черемошем» (автори: Ярослав і Любомир Романюки) і «Повстанський рух на Покутті» (автори: Ярослав Романюк, Володимир Карий і Ольга Слободян) в березні і квітні 1944 року в Красноставцях формувалася одна із сотень Покутського куреня. Наводимо скорочений уривок з цих книжок:

... Навесні, після відходу німецьких військ адміністративна влада ще належно не встановилась, зате армійське НКВС «Смерш» активно запрацювало й розпочало пошук і арешти осіб, яких підозрювали у належності до українських націоналістичних організацій. Воєнні комісаріати закликали готуватися до мобілізації у Червону армію. Тому на спільній нараді районних проводів ОУН Снятинщини і Городенківщини прийнято рішення: з людей, яких підозрює НКВС, та з бажаних членів ОУН і симпатиків створити курінь УПА, здислокувати його в Буковинських Карпатах і згуртувати з Буковинською українською самооборонною армією (БУСА). Для цього було утворено координаційний провід із представників районних проводів ОУН за участю крайового провідника Буковини «Мотрі». На координаційній раді «було ухвалено: негайно розіслати станичним накази готувати списки комплектації майбутніх вояків по псевдах з особливою рекомендацією інтелектуальної придатності. Протягом трьох днів списки по станицях мали бути закінчені та представлені координаційній раді для остаточного визначення, а залучені повинні бути готовими будь-якої хвилини до виступу за визначеним маршрутом під командою похідного станичного, який призначався станичним села з погодження кущового проводу ОУН.

На раді координаційного проводу ОУН курінним новоствореного куреня призначено Т. Кубійовича, сотенним першої сотні - учителя Ковбальюка Никифора («Забіяка»), сотенним другої сотні - заступника коменданта української поліції Котика Степана («Кіт», «Махно»), Призначався тільки основний склад команди з наданням права комплектувати курінь нижчими чинами за власним добором.

Рада проводів узагальнила рішення такого порядку, що майбутні вояки

УПА, аби уникнути переслідування їхніх родин, повинні зі своїх сіл виступити на збір дислокації куреня разом з призваними до Радянської Армії, щоби громада була переконана в тім, що всі чоловіки зі села мобілізовані в армію. Майбутні вояки УПА виходили із села разом з усіма на збір у призначені станиці сіл – Красноставці, Белелуя та Тулову. До прибулих із Городенківщини долучалися снятинці і через річки Прут та Черемош організованими чотами переходили в Буковинські Карпати.

У селі Красноставцях порядкував прибулий сотенний «Забіяка», в Белелуї – Командир СБ куреня «Остряниця», а в Туловій – сам курінний «Магістр». Збір проводився у першій декаді квітня 1944 року і тривав три дні при постійній зв'язковій інформації, куди були підключені зв'язківці Городенківського і Снятинського районних проводів ОУН та Буковинського крайового проводу ОУН. Десь приблизно 10 квітня в Красноставцях отримали наказ частині куреня виступити в село Тулову, де очікували чоти сіл Белелуя та Тулова. На той час там було згуртовано всіх прибулих новобранців УПА з обох районів - Городенківського і Снятинського. Зібралось близько ста вісімдесяти осіб, з яких утворено дві сотні, що їх очолили сотенний «Забіяка» та командир СБ «Остряниця». Тої ж ночі прибули в село Попельники, здійснивши вдалу переправу через Прут між селами Видинів та Карлів (тепер - Прутівка).

У селі Попельники вони змушені були розквартируватись на непередбачений постій, хоча планували здійснити перехід у Карпатський ліс за одну ніч. Зв'язкові із буковинської сторони донесли, що якесь військове з'єднання зупинилося на відпочинок у тих теренах. Тільки десь аж на другу чи третю ніч вирушили з села. Переправились на другий берег Черемошу і дісталися в Міліївські і Карпатські ліси.

Дві інші сотні змінили свій маршрут і переходили Прут Устянським бродом. У загоні виявився провокатор, який видав час переходу. За Карловом повстанці прийняли бій в урочищах Триліски. Прорвавши облогу вони через три дні з'єдналися із сотнею «Забіяки» в Веловецьких лісах Буковини. В

курені нараховувалося більше 300 чоловік. Переслідуваний НКВДистами загін передислокувався на гору Острій Ківок під самі Чернівці. Пізніше рішенням окружного проводу ОУН курінь розформували, частина його злучилася з БУСА і приєдналася до групи УПА – Захід. А основний склад повернувся на Снятинсько–Городенківські терени для створення станичних, кущових, районних, надрайонних та окружних боївок ОУН для захисту місцевих людей. Повстанці, які мали мобілізаційні посвідчення, повернувшись у свої села, разом з іншими мобілізованими подалися до Червоної армії і відправлені на фронт. Більшість з них на радянсько–німецькому фронті була заарештована (їх видали свої односельчани) і запроторена до Сибіру, або згинула в штрафних батальйонах.

Точних даних про участь жителів нашого села в Покутському курені встановити не вдалося. Але оскільки одна із його сотень формувалася в Красноставцях, то обов’язково серед бійців куреня були наші односельчани і не випадково шестеро з них були заарештовані в армії та відправлені на каторгу в Магаданські табори.

Мобілізації до Червоної армії перешкоджали члени ОУН і учасники УПА, що перейшли на нелегальне положення. Хто не піддався радянській пропаганді і не боявся наслідків дезертирства йшов у «бандери». У той час, коли батьки і сини воювали на фронтах, в селі комуністична влада проводила каральні акції проти мирних жителів. Партійне керівництво та силові структури вдаються до кардинальних дій, спрямованих на ліквідацію збройного підпілля ОУН-УПА. В село часто приїздять загони внутрішніх військ, квартируючи у сільській раді. З числа місцевих зрадників створюється винищувальний (істрібітельний) батальйон, «стрибки» по-сільському. До загону «стрибків» увійшли перші сільські комуністи, колишні «сельробівці» і прості селяни з середовища малоземельних, що повірили більшовицькій пропаганді про «щасливе комуністичне майбуття». Порівняно із сусідніми селами красноставський підрозділ був малочисельний, часто до нас з каральними акціями приходили запроданці з інших сіл. Стрибки мали

зброю, пройшли відповідне військове навчання і отримали «бронь» від фронту. Але багато з них співпрацювали з підпіллям, часто повідомляючи повстанців про облави і небезпеку. Керував ними оперуповноважений НКВД Онуфрій Марковський, зі слів очевидців тих подій відомо, що він допомагав повстанцям та людям, яких звинувачували у допомозі підпільникам.

Зразу після визволення покутських сіл від фашистів німецьких, НКВД ССРСР (прийшли фашисти радянські) видало розпорядження: «Сім'ї у складі яких є оунівці, що перебували на нелегальному становищі, або тих, що займалися бандитизмом, а також сім'ї засуджених оунівців, взяти на облік і виселити до тилкових областей Союзу». Більшість бійців ОУН-УПА не злякалася труднощів і не зламалася психологічно. Заслуга в цьому політвиховників, які знаходили всі можливі і доступні шляхи, щоб донести правду до різних верств населення. 14 жовтня 1944 р. на Покрову близько 50 юнаків і дівчат нашого села під керівництвом «Нечая» та «Східняка (Підпоручника)», в урочищі «Нора» між Красноставцями і Задубрівцями прийняли присягу УПА. Збройне підпілля очолив Неп'юк Іван Миколайович – «Нечай». Частина вояків переправилася в Карпати на з'єднання з регулярними сотнями УПА. Наші односельчани воювали в сотні «Скуби».

Прості люди допомагали повстанцям чим могли: переховували під час облав, в багатьох господарствах були облаштовані бункери. Повідомляли про місцезнаходження ворогів, були зв'язковими та кур'єрами, допомагали з одягом та харчуванням. Через сільського поштаря Неп'юка Іллю Івановича доктор Муринюк зі Снятина передавав повстанцям медикаменти і перев'язочний матеріал. На самих початках боротьби, хлопці навіть переховувалися в хатах, що знаходилися поблизу читальні та сільради. Зокрема в Муринюк Євдокії, нижче Славка Варварючиного. Вороги не сподівалися на таке зухвальство. Відомо, що деякий час, літо і осінь 1944, повстанці квартирували в stodолі Долинчука на Горі.

Виконуючи рішення партії й уряду з ліквідації збройних відділів ОУН-УПА, Нарком внутрішніх справ Л. Берія та Нарком державної безпеки

СРСР В. Меркулов видали 9 травня 1944 року спільний наказ «О мероприятиях по усилению борьбы с оуновским подпольем и ликвидация вооруженных банд ОУН в западных областях Украинской ССР». Керуючись наказом, внутрішні війська НКВС 1 листопада 1944 року розпочали широкомасштабну операцію з ліквідації збройних відділів ОУН-УПА, відому як «перший хрущовський нажим».

Почалися арешти членів організації: Мандяк Микола Іванович – 08.09.44, Муринюк Іван Тимофійович – 27.09.44, Бакалярник Ірина Іванівна – 14.11.44, Юрійчук Параска Михайлівна – 14.11.44, Ступарик Марія Михайлівна – 23.11.44, Мандяк Євдокія Остапівна – 06.12.44, Муринюк Василина Андріївна – 06.12.44.

Першим із повстанців загинув Юрійчук Іван Семенович – «Гонта» (один із організаторів підпілля), в грудні 1944 р. Поранений у Ганьківцях, полями відходив у напрямку Красноставців і на краю села, вечірньої пори, чути було постріли та вибухи гранат. Побратими таємно вночі поховали його на сільському цвинтарі. Разом з ним виконував завдання «Віт» – Неп'юк Василь Миколайович, якого москалі поранили і заарештували. Це був брат «Нечая», згодом помер в ув'язненні. Категорично відмовлявся від праці в таборі, за словами очевидців твердив, що не буде працювати на кацапів.

Наприкінці того ж місяця (грудень 1944) під час облави в бункері на місці згорілої хати Михайла, Петра Вітового загинули Василь Аврамович Муринюк – «Соловій» та Василь Матвійович Гнидко – «Ведмідь» (активні учасники «Каменярів», драматичного та хорового гуртків «Просвіти»). За свідченнями односельців їх видав запроданець, на криївку окупанти натрапили, після того як один із них провалився в невеличку яму. Щоби не попасти живими ворогам у руки, молоді герої пострілялися. Тіла убитих повстанців, везли селом попри рідні хати, а батько і матір «Соловія» боялися вийти з хати, щоби страшна доля не спіткала всю родину. Мертвих підпільників поклали біля хати Яцка Аксанюка, а всю вулицю (сучасна Гора) примусили йти їх розпізнавати. Батько «Ведмедя», який проживав по-

сусідству, зі сльозами на очах до самої своєї смерті згадував те жахіття, як змушений був відмовитися від сина. Подальша доля мертвих героїв невідома, за словами очевидців їх відвезли до Городенки.

Першою значною акцією підпільників став бій в грудні 1944 р. біля церкви та старої школи з червонопогонниками і стрибками, які намагалися вивезти сім'ї селян на Сибір. Біля церкви влаштували засідку, і коли з долини підійшла колона, вогнем зі стрілецької зброї розігнали охорону, а жителі порозбігалися по домівках. Найбільш потужний вогонь по окупантах вівся з скоростріла, розміщеного на дзвіниці. Коли в 2014 році перекривали церкву, то на блясі виявлено багато дірок від куль. Щоб помститися, москалі підпалили більше двадцяти сільських хат. Це була найбільша пожежа в нашому селі. Втікаючи з села кілька червонопогонників на чолі з офіцером перестріли літнього чоловіка Івана Кантемира з кіньми. Коні забрали, а його самого розстріляли під Задубрівською хащею і завезли до крайньої хати. За переказами москалі були страшенно перелякані, бо так втікали, що коні наче летіли.

Про цей бій писала діаспорна газета «За Самостійність»,

Мюнхен 1947 р.:

«На кінець жалюгідна картина в часі другого приходу большевиків до села Красноставці. Підпільників з цього села було 38, родини, яких большевики хотіли вивезти в грудні 1944-го року. Відділ підпільників при вивозі напав на большевиків і люди повтікали: господарства всіх, що повтікали спалено».

Відомості про цю подію є і в «Літописі УПА»:

«22.12.1944 р. в с. Красноставці українські повстанці врятували перед вивозом семеро українських родин, вбили п'ятьох сталінських людоловів».

В «Літописі УПА» є ще дві згадки про наше село:

«31.05.1947 р. під час облави на село Красноставці, відступаючи з села підпільники ОУН без власних утрат убили двох емведистів, у тому числі одного лейтенанта, і двох поранили».

08.07.1948 р. в с. Красноставці підпільники здемолювали (захотили) приміщення сільради, знищили всі документи і телефонний апарат.

У 1945 році «Нечая» перевели в Гвіздецький район, кущовим провідником став «Львівський», а красноставську боївку очолив Дмитро Неп'юк – «Хмара». А з 1946 року «Хмара» – кущовий провідник. Після його загибелі 13 червня 1947 року керівництво організацією перебрав Микола Гузік – «Кармелюк».

На жаль, дуже часто повстанці страждали через місцевих запродавців. Якщо на початку боротьби зради відбувалися або з ідейних міркувань (місцеві комуністи або прихильники радянської влади), а також коли ув'язнені не витримували нелюдських катувань. То пізніше дуже часто зраджували за фінансову або матеріальну винагороду, чи за посаду при новій владі.

У 1945 р., на Храмове свято Архистратига Михаїла, десять хлопців із Кіцманьщини йшли на з'єднання з боївкою «Хмари». Про це хтось повідомив окупантів, які під дерев'яним мостом на Русів влаштували засідку. Оскільки буковинці були беззбройними, то всі вони попали в полон. Після страшних катувань п'ятох із них розстріляв місцевий прислужник окупантів Богдан, а інших п'ятох забрали до Снятина в МДБ. Молодих хлопців – націоналістів місцеві прислужники окупантів закопали на «Млаках», за переказами на колишньому «ксьондзовому» городі, на жаль місце поховання п'яти Героїв знайти не вдалося. Пізніше зрадника Богдана (не плутати з одним із останніх підпільників Іваном Сливчуком на псевдо «Богдан» з Топорівців) повстанці стратили, як і багатьох інших іуд.

У 1946 році (можливо 27. 11. 1946) в Русові загинули Іван Мандяк – «Огірок» і Михайло Долинчук – «Довгун». Після того, як повстанців оточили в криївці і закінчилися набої, вони зі словами «Слава Україні» пострілялися, щоб не здатися ворогам живими. Разом з ними були два вояки з Русова і Стечеви. Всіх чотирьох побратими вночі таємно перевезли і поховали на

нашому цвинтарі (русівського повстанця звали – Бовковий Іван Миколайович, 1924 р. н., псевдо «Скакун»).

31.10.1946 р. у Підвисокому убили трьох повстанців і привезли в Красноставці, поклавши їх понівечені кулями й багнетами тіла біля могили «Борцям за волю України». Серед загиблих був військовий референт Городенківського надрайпроводу зі Стечеви Личук Петро Іванович на псевдо «Львівський», в сотні якого воювали наші односельчани та підпільники сусідніх сіл: Топорівців і Підвисокого. (Згідно даних книги «Реабілітовані історією», 26.10.1946 року в Підвисокому загинули разом з «Львівським» два топорівські хлопці – Радомський Іван Михайлович, 1924 р. н., псевдо «Соловейко» і Сливчук Василь Іванович, 1925 р. н., псевдо «Прут», обидва поховані на красноставському цвинтарі. Що червоні карателі зробили з мертвим тілом Петра Личука невідомо).

Для залякування мирних жителів та членів руху Опору карателі часто вбитих повстанців везли селом і виставляли їх замордовані тіла біля символічної могили або сільради. А людей, навіть дітей зі школи, для залякування заставляли йти дивитися та розпізнавати. Часто московські людолови знущалися над мертвими героями і забирали з них взуття та одяг.

Одночасно з планами «остаточної» ліквідації «залишків» збройного підпілля ОУН-УПА, партія й уряд у 1947 році намагалися здійснити «суцільну колективізацію» в західних областях України. Це питання розглядалося на пленумі ЦК ВКП(б) та ЦК КП(б)У в лютому-березні 1947 року. Для прискорення темпів колективізації в Снятинський район зі східних областей України і Росії було направлено сотні партійних чиновників та тисячі працівників НКВС, НКДБ. Вони мали завдання вивозити з сіл продукти і людей. І лише діяльність сільської боївки ОУН-УПА не дозволила створити в Красноставцях колгосп. Це врятувало наше село від голоду 1947 року. В районі були зафіксовані смертельні випадки голодної смерті, зокрема в селах Княже, Драгасимів, а найбільше в Стецеві в якій був колгосп. Героїчна боротьба наших односельчан проти московських загарбників не

дозволила здійснити масове переселення села, яке спіткало такі населені пункти, як Тучапи і Драгасимів.

8 березня 1949 року неспокійно вночі було на Осередку, гавкали собаки і подавала голос худоба. А ранком господарство Федика (тепер господарка Романчука) було оточене москалями, які відкрили смертельний вогонь із автоматів та кулеметів по будівлі і господарці. В хаті та на подвір'ї тоді загинули Мирослав Клевчук – «Милий» і два повстанці: Петрук Василь Васильович – «Соловей» із Орельця і Тимчук Василь Іванович – «Вій» із Вовчківців. Зі слів очевидців відомо, що «Милий» відходив в бік потічка і його прошила кулеметна черга біля хвітки на город. Один із повстанців спробував вирватися з оточення в напрямку дороги і на виході з подвір'я його дістали смертельні кулементи набої. Другий повстанець загинув зразу на стриху в хаті. Спочатку погонці – карателі забрали тіла двох героїв, про третього вони не знали, тому що в кімнаті вони виявили речі двох хлопців. Але знайшлися «доброзичливці» серед наших односельчан і на другий день червонопогонці вернулися за тілом третього підпільника. Про смерть трьох побратимів є оповідання «Останній бій на Осередку» в книзі «Повстанський рух на Покутті».

Весна. Березень 1947 року. Сніг ще лежав по ярах, зсувався з дахів, погойдувався на гілках дерев, які були сонними від зимової сплячки, на дорогах «каша». Ще не перемогла весна, але боротьба йшла і перемога мала бути за нею, за весною. Вона заглядала у кожну хату, в кожний закуток села — на городи, поза хатами та клунями, горобці уже заглядали під стріхи.

З-за церковної бані, яка віддавала холодним блиском бляхи, на поверхню віконного скла впав сонячний промінець. Він чомусь обмацував приємну постать молодої жінки, легенько ковзнув її обличчям, задивився в сині очі, які здавалися бездонними як море.

До Марії Проданюк, а це була саме вона, жителька Красноставців, заговорила сусідка. Прозвучали, на перший погляд, такі невинні слова про те, що вона йде у село, а Марійка мусить подивитись до хати, де вариться обід

і доглянути його. Це була умовна розмова, яка мала зовсім інший зміст. Марійка повинна була зрозуміти, що на горіщі хати присутні повстанці. Вона накинула на себе хустку, кептар і хотіла вибігти з хати.

Та в цей час на порозі став солдат і сказав, Щоби вона збиралася і пішла до сусідки. У відповідь він почув, що з сусідкою вони не розмовляють. Але солдат не вгавав, схопивши дівчину, поволік до сусідської хати. Силоміць приведена до хати, вона стала перед солдатом ніби живим щитом, за яким і сховався той солдат. Весь цей час вона була під прицілом автоматів, а в хаті було повно їдкового диму.

З-під комина печі, через дверці кухні, скрізь, через кожну щілину до хати просочувався дим, а сам будинок був оточений військовими. На якийсь порятунок була марна надія. Тільки бій і ніхто ^{її} інший не міг вирішити долю людей, які присвятили себе великій ідеї — Незалежності України. Настала невиразна, зрадлива тиша. Солдат, прикриваючись дівчиною, перевертав усе в хаті. Тут він знайшов дві пари чобіт, два білих маскхалати і ще необачно залишений у поспіху військовий партизанський кітель. Все це він зібрав і передав через вікно іншим солдатам, а сам вискочив з хати Вона залишилась один на один з ворогом. Почувся шепіт, з якого вона зрозуміла, що мусить тікати з хати якнайшвидше, бо повстанці починають бій і мусять прориватися.

*Вона, не чекаючи більше вказівок, з усіх сил подалась повз хату поза городи... З-заду стрекотіли автомати. На допомогу військовим у Красноставці з Русова виїхав гарнізон, а Марія стала на розпутьті. Дві протилежні думки розривали їй **ще** визрілу і мало досвідчену душу. Перемогла жадібність. Це і була її помилка*

Побігла на русівську дорогу. Зустріла викликаний нею гарнізон і назвала детально місце бою. Її навіть перепитували, чи вона все правильно сказала, думала відмовиться від своїх слів. Вперлася. Не помилилася. Подумав солдат, який і перепитував її: «Гірка твоя слава, народі український, коли зранене тіло точить чирва запродавства,

зради»...

А в селі йшов бій. Масова атака на хату. Автоматні черги прошивають стріху. Важко поранено «Вія». Він дав наказ відходити без нього. «Милий» вискочив на двір. Ворожа зброя на мить заткнулася. В цей час вискочив «Соловей» і побіг поза хату. Хилився до землі, плутаючи сліди, вийти на дорогу. Коротка черга притиснула до землі ворогів, що залягли зі сторони дороги. Це використав «Милий» і побіг у кінець дороги. Але ноги обпекло залізо, і вони стали надто важкими. Про втечу уже не могло бути і мови. Чекісти думали що він убитий, а він у цей час брав на приціл солдата, який першим наближався до нього. Подумки попрощався з матір'ю, з Україною. На хвилину стало тихо... і сухий тріск останнього патрона. Для Мирослава Клевчука настала ніч.

«Соловей» зумів вибігти на дорогу, але шлях до волі уже був відрізаний. Автоматні черги стали перехресними. Тіло його злилося з землею. Важкопоранений «Вій», за цей час знищив всякі записки, вхідні і вихідні «штафети», шифрований код, літературу, все, що могло би зашкодити людям, які тісно працювали з ОУН. Розуміючи, що відхопить у той світ, він помолився, важко стікаючи кров'ю, був при світлій пам'яті, але не міг рухатись, в руці тісно затиснув пістолет. Сили натиснути на курок у нього ще вистачило.

...Вона не чула жодного слова, коли зачитували вирок про покарання у десять років тюрми за активну участь у підпільній організації УПА. На останньому слові вона не мала, що говорити. Залишився маленький Тарасик, її радість, її життя, сирітка безпритульний.

*Таким був цей бій у Красноставцях для повстанців «Милого» — Мирослава Клевчука, «Вія» — Василя Тимчука, «Солов'я» — Івана ... (Василя Петрука), ну і для Марії **Проданюк** (засуджена на десять років за зв'язки з УПА).*

Першого вересня 1949 року в бункері на Вовчківському полі, недалеко від каплиці на Галицькому гостинці, разом із кількома

підпільниками з сіл Снятинщини загинули керівник технічної ланки Городенківського надрайонного проводу ОУН Параска Угрин – «Мірта» (одна із найактивніших членів та організаторів руху Опору в селі, місяцем раніше в Топорівцях загинув її брат, а сестру з батьками вивезли в Караганду) і Микола Юрійчук – «Голуб». На місці їх останнього бою у наш час встановлено та освячено пам'ятний хрест. Ось як описує загибель «Мірти» Роман Яхневич в своїй книзі: «Пом'яни їх, Господи!»

«...1949 року на полі села Вовчківців оточені групами НКВС Олекса Чернявський «Юрко» - мешканець цього села, і Ярослав Равлюк «Крук» з Орельця. Про «Мірту» відомо тільки її псевдо та те, що вона походила із села Красноставців (машиністка групи). В одній групі першого постю з Ярославом «Круком» і «Міртою» була мати Ярослава. Вона тимчасово переховувалася від переслідувань НКВС. Коли всі постюї були оточені ордою окупантів чотирьох районів (Снятинського, Заболотівського, Косівського та Гвіздецького), мати попросила надрайонного провідника «Сталевого» не залишати їх живими.

«Не маю права, була відповідь. Ви вільні люди, не стрільці. Простіть, але на вас рука не підніметься...»

Швидкою морзянкою заспівали скоростріли. Кільце звужувалося. У хлопців закінчувалися набої. Славко розгріб яму, швидко запхнув туди документи, накрит і притоптав їх землею. Востаннє зблиснув вороненою сталлю в руках пістоль. Мати відкрила широко очі. Думки билися в блискавичному вихорі: «Синку, стій, ти ще вступиш вмерти... Тобі тільки вісімнадцять... А-а-а-й! Синку!». Але замовчала... Не сміла. Та ж він дав присягу Україні... « Так, так, я віддаю тобі сина, Україно моя, віддаю назавжди...». І коли пістоль вже був наведений цівкою на праву скроню, мати на мить відвернулася. Не змогла...

Коли в тому страшному божевільному двобої життя та смерті в частках секунди мати прийшла до пам'яті, то було вже все закінчено, - син, її єдиний син припав обличчям до рідної землі... Лише з лівої скроні стікала

ще теплим обличчям кров, її кров, стікала єдина надія неньчина...

Раптом крикнула востаннє «Мірта»: «За волю України! Прощайте!». І приставила пістоль під підборіддя. В пекельному герці боротьби вистрілу не почули. Лиш тихо здригнувся під волоссям череп. І кров... кров... Все обличчя, шия, все... Все в крові...»

Щоб позбавити підпілля підтримки, радянська влада почала репресії проти мирного населення. Шляхом терору, морального та фізичного тиску каральні органи та їхні місцеві прислужники намагалися ліквідувати так звані «бандвияви». Згідно архівних документів за 1949 рік у Снятинському районі найбільш ураженим «оунівським бандитизмом» було село Красноставці.

Про діяльність та загибель, ще однієї підпільниці з нашого села написано в книзі «Повстанський рух на Покутті» (про неї в книзі є два уривки): «...Двічі виривалась з більшовицьких пазурів «Софійка» – Софія Кантемир. Народилась вона у Красноставцях Снятинського району 1926 року, була друкаркою районного проводу ОУН. У сусідньому селі Топорівці Городенківського району потрапила в більшовицьку засідку і була впіймана, але зуміла втекти. Вдруге в катівнях МДБ опинилася навесні сорок сьомого. Змордовану і покалічену її везли на очну ставку до Коломиї. На зворотній дорозі мужня дівчина на ходу вистрибнула з потяга перед самим носом у начальника МДБ Філатова та його охорони. Кулі, які були пущені навздогін за нею, лише легко поранили втікачку.

... склад кущового проводу № 1 (запрутянські села) виглядав так: керівник проводу «Юрась» – Микола Фербей (1927 р. н., с. Драгасимів), друкарка «Софійка» – Софія Кантемир (1926 р. н., с. Красноставці), стрілець «Явір» – Ваиль Семотюк (1928 р. н., с. Карлів), стрілець «Непорадний» – Федір Никифороук (1929 р. н., с. Карлів). Криївка повстанців знаходилася у с. Горішнє Залуччя у stodолі господарства Олени Семелюк.

На той час друкарка «Софійка» була легендарним ветераном оунівського підпілля. В ОУН вступила 1945 року. 1946-го була вперше

арештована в с. Топорівці, проте зуміла втекти. Навесні 1947 року заарештована вдруге. Через два тижні після цього емгебисти зловили зв'язкову Софії у Коломийському районі, яка на допиті видала багато підпільних таємниць. У червні 1947 року «Софійку» повезли на очну ставку зі Снятина до Коломиї. На зворотній дорозі, скориставшись тим, що охорона на чолі з офіцером МДБ Філатовим задрімала, підпільниця вискочила із потяга між селами Вовчківцями і Видинів. Отямившись, вартівці почали стріляти по Софії, але це вже було марно. Жінка із села Орелець переховувала деякий час її в себе вдома та допомогла вилікуватись після тяжких більшовицьких побоїв. Після видужання друкарка «Софійка» знову стала на шлях боротьби за вільну Україну. Сімя Кантемирів за підпільну діяльність своєї дочки 1947 року була вивезена в Казахстан. Перед своєю героїчною загибеллю підпільниця «Софійка» встигла відправити своїм рідним три листи.

... 2 травня 1950 року під час облави військ МДБ у с. Горішнє Залуччя у stodолі Олени Семелюк була виявлена криївка з повстанцями: провідником «Явором» та друкаркою «Софійкою». Оунівці намагалися втекти на конях, але побачивши, що вони оточені, спочатку відстрілювалися до останнього набою. А потім застрелилися самі. Тіла провідника «Явора» та друкарки «Софійки», певний час лежали біля приміщення МДБ (зараз приміщення районної поліклініки) у м. Снятин, а потім їх закопали на єврейському цвинтарі. Олена Семелюк (1917 р. н., с. Горішнє Залуччя) за переховування у криївці членів ОУН отримала 25 років таборів на Колімі.

За підтримку бандерівців наших людей цілими сім'ями вивозили на спецпоселення у Казахстан та на Далекий Схід Росії. Не одна красноставська родина зазнала переселенського горя. Багато з них навечно залишилися у чужій землі. Вивозили сім'ї учасників ОУН-УПА, тих хто допомагав підпіллям, а також заможних селян. Людей брали цілими родинами, часто серед ночі, на збір давали лічені хвилини. Люди спаковували найнеобхідніші речі і під конвоєм їх доправляли на залізничну станцію. А далі переповнений

товарний вагон, декілька тижнів дороги, антисанітарія з мінімумом води та їжі. Везли їх у рідкозаселені райони – від Уралу й до Тихого океану. Жахливі умови тривалого транспортування часто приводило до різних захворювань, а то й смерті маленьких дітей, старих та хворих. Померлих, як правило, просто викидали з вагона наче тварин. На новім місці чекали холодні бараки, суворий клімат та інші негаразди. Нерідко тих кого довели просто висаджували в тайзі. Залишені господарки і нажите майно колонізаторами конфісковувалося та розграбовувалося, у хатах переселенців працювали державні установи: сільська рада (Процика Миколи), пошта (Процик Євдокії), медпункт (Муринюка Аврама, Антонюка Федора). Московські людолови мало чим відрізнялися від татарських наїзників.

18 травня 1950 р. на свято Вознесіння у селі Топорівці загинув Микола Гузік – «Кармелюк», на той час керівник сільського руху Опору, кушовий провідник ОУН., Повстанці перебували в одній із хат в Крайняках, де вони ночували. Схованку і місце перебування підпільників видав місцевий зрадник. Вранці вороги оточили хату та відкрили вогонь по наших хлопцях, спочатку «Кармелюка» поранили і вже раненого добив прикладом оперуповноважений МГБ Паничевський з Ясенова-Пільного. За переказами Паничевський співпрацював з підпіллям і йому живі свідки були не потрібні. Разом із «Кармелюком» загинули Свищук Іван Миколайович і Шлемко Василь з Белелуя (за даними окупантів – Свищук Нестор Миколайович).

Енкаведисти та «стрибки» влаштовували облави та обшуки в селі, дуже часто за доносами місцевих запродавців, які за юдині срібняки прислужували окупантам. Облавники ходили з довгими металевими тонкими стержнями-шпицями, якими протикували землю, сіно, соломі шукаючи криївки повстанців. Заарештованих підпільників тримали у підвалі сільради, що знаходилася у хаті вивезеного Процика Миколи. Часто виводили на допити, били, катували, ламали кістки. За розповідями очевидців, стіни були червоні від крові мучеників. Юнаки та дівчата мужньо зносили нелюдські муки. Те саме повторювалося у тюрмах Снятина, Коломиї, Станіслава.

Місяці допитів, катувань, роки каторги і заслань. Не всі герої дочекалися вільної України.

Після «Кармелюка» керівником красноставського підпілля став Михайло Проданюк – «Рубан», який загинув 5 грудня 1952 року. Останню схованку повстанці влаштували у скирті на Нивах біля криниці. Їх видав місцевий чоловік, якого звинуватили у співпраці з ОУН за донесенням зрадника «Клима». Коли вороги оточили криївку, там перебували «Рубан» із побратимом, охоронцем райпроводу ОУН, на псевдо «Кармелюк». Уродженцем с. Чернятин Городенківського району Паращуком Іваном Федоровичем, 1934 року народження, вчорашнім десятикласником, за словами наших односельців студентом Чернівецького університету. Щоб не здатися живими, молоді герої зі словами «Слава Україні» підірвалися гранатою, за іншою версією «Рубан» і побратим застрелилися, проявивши неабияку витримку, мужність, загинувши смертю героїв. Хлопці билися по козацьки і свої молоді життя віддали дуже дорого, застреливши з автомата кількох червонопогонників. Вороги до криївки привели рідного брата Михайла Миколу, після побоїв його заставили лізти в криївку, який і витягнув мертвих героїв. Завойовники на санях перевезли тіла хлопців, які сильно обгоріли до сільської ради, що знаходилася в хаті Проциків (навпроти сучасної школи) і силою зводили людей, щоби їх розпізнавати. Привели навіть дітей зі школи. З розповідей учнів школи того часу відомо, що понівечені та обгорілі тіла хлопців лежали в рові на плащ-палатці, а директор школи Гукасов штовхав їх ногами і виражався всім відомим кацапським «язиком». Що нелюди зробили з мертвими невідомо, за деякими даними відвезли до Городенківського будинку управління МГБ. З ними в криївці переховувався ще й третій вояк (оскільки він був родом з Чернятина, згідно книги «Реабілітовані історією», найбільш підходить: Бурдега Василь Іванович, 1924 р. н., освіта початкова. Проживав нелегально. Заарештований 06.12.1952, засуджений на 25 років таборів і 5 років пораження в правах. Звинувачення: член ОУН, псевдо – «Ігор», інформатор УПА. Як бачимо був

заарештований на другий день після загибелі «Рубана» і «Кармелюка» отже, їх видав той самий зрадник). Він сидів у тюрмі з Петром Клепесем, приїзжав в село і за словами очевидців хотів знищити зрадника, що їх видав. Відомо, що на початку 50-х років «Рубан» з двома побратимами («Повстанець» і «Богдан») в Задубрівцях під час кіносеансу в сільському клубі застрелили зрадника «Явора», який видавав наших людей. За переказами, цією ж трійкою в с. Устя застрелений вбивця батька Хмари. Це був останній вияв збройного опору окупантам у селі. За майже десять років збройного спротиву москальським загарбникам наші герої знищили не один десяток ворогів та місцевих запродавців, яких виявила служба безпеки ОУН.

В кінці нашої розповіді про героїв – підпільників хочу привести дані з книги Михайла Андрусяка: ОСТАННІ З КОГОРТИ «ЗАЛІЗНИХ», що стосуються безпосередньо теренів наших сіл. На початку 50-х років боротьбу з окупантами продовжували одиниці. Найбільшої шкоди підпіллю в той час завдали зрадники. За даними Михайла Андрусяка на сторону ворога в 1951 році перейшов окружний референт Служби Безпеки ОУН Роман Тучак – «Клим». Він завдав величезної втрати підпіллю, завдяки цьому зраднику було знищено опір окупантам в Снятинському, Городенківському, Коломийському, Косівському, Жаб'ївському районах. Оскільки він був одним з найвищих керівників, то йому звітували керівники районних проводів ОУН, він багато знав і про все доповідав найвищому керівництву обласної МГБ та партійної москальської влади. Від кацапів він отримав оперативні псевдоніми – «Тарас Степанович» і «Клим». Ось деякі з його донесень:

с. 55; до Городенківського надрайонного проводу ОУН входять районні проводи:

1. Городенківський

2. Снятинський. Керівник «Артем» (Антонюк Іван Максимович, 1931 р. н., уродженець села Прутівка, нелегал від 1949 року, загинув 19.11.1951 р. в с. Тулова) з ним бандити «Олег» (Ватаманюк Іван Васильович з с.

Підвисоке), «Сірко» (Фербей Іван Павлович, 1928 р. н., уродженець с. Драгасимів, нелегал з 1948 р., загинув з Артемом, за донесенням «Тараса Степановича»), «Рубан» (Михайло Проданюк, с. Красноставці),

3. Заболотівський. ...

4. Чернилицький. ...

5. Гвіздецький.

...сторінки 79-84; ... Новачки: «Рубан» – з Красноставців, весна.

... Підпільними базами у Снятинському районі є такі села: Карлів, Підвисоке, Красноставці й частково Задубрівці. Продукти харчування підпільники беруть з колгоспів. У Снятинському – Підвисоке, Тулова, Красноставці, Задубрівці, Карлів. Фінанси організація черпає від продажу бофонів серед адміністрації.

...Забезпечення криївками слабе. Тут підпільники звикли квартирувати літом, а іноді й зимою, наверху. Криївки не дуже зручні. Для переховування часто не вистачає повітря. В криївках не варять, а утримуються на домашніх продуктах. Спосіб маскування дуже примітивний. Скриньки, а на них до 20 сантиметрів глини. Криївки будують зазвичай під хатою, зважаючи на проблеми харчування. Деякі криївки знаходяться біля хат і вхід не з хати.

...Технічні засоби.

Техніка поставлена слабо. У надрайоні є дві техланки, які у своєму розпорядженні мають три друкарські машинки та одну гутенбергівку. З них діючими є дві машинки, а взимку — гутенбергівка. Крім того, є одна машинка в надрайонного проводу. Тепер вживають заходів для того, щоб кожен район мав свою машинку.

Майже всі закупівлі - машинки, шрифти, папір, копіювальний папір - здійснюють у Чернівцях у місцевих євреїв.

...Зв'язки.

...«Грім» передає пошту до Снятинського району «Сіркові» й «Карпові» (Семотюк Микола Степанович, 1932 р. н., уродженець с. Прутівка, нелегал

від серпня 1951 р., загинув з «Артемом»), місце зустрічі біля Манчулової криниці, між селами Тучати й Видинів.

«Сірко» передає пошту «Олегові» й «Рубанові», місце зустрічі на полях між селами Тулова й Белелуя. Між Устям і Белелуєю є на головній дорозі міст, від нього йдемо в напрямку Заболотова, там є перехрестя доріг. З цього перехрестя повертаємо в напрямку Белелуї і йдемо дорогою, а відтак видолинком (незорана смуга між: двома полями) доходимо до місця, де дорога проходить нижче полів (вивіз). У цьому вивозі і є пункт.

«Олег» передає пошту до Городенківського району «Богданові» і «Бойвовому». Місце зустрічі в хаті над Млинівкою з боку села Красноставці. У хаті є пожила жінка, хлопець, здається, на ім'я Іван, був в істрибках, і маленька дівчинка, мама якої працює прибиральницею в Снятині (дитина, здається, позашлюбна). Хата ця в селі Топорівці.

Далі визначеної лінії немає, а зустрічі відбуваються в обумовлений час.

...«Олег» і «Рубан» зимують у Підвисокому, в хаті, де живуть дві дівчини. Скоро повинні робити другу криївку в цьому самому селі, недалеко від сільради.

Із щирим вітанням «Тарас Степанович»

5.II.1951 року

... Продовжуючи заходи з реалізації даних «Тараса Степановича», в чагарнику біля села Топорівці (між Топорівцями і Красноставцями, в цей день в Красноставцях було храмове свято), у вказаному «Тарасом Степановичем» місці, на пункті зустрічі 21 листопада 1951 р. закладена засідка, на яку о 22 годині вказаного числа вийшли два бандити, один з яких вбитий, а другий, користуючись темрявою ночі, втік поранений.

За словами мешканців села, що знали учасників тих подій: в той день в Красноставцях відбулася нарада підпільників з багатьох сіл. Зустріч проходила в хаті Вулана, в полі за селом. Партизанів було попереджено про облаву, «Повстанець» з «Рубаном» відходили на Підвисоке, але натрапили на гарнізон МГБ, що рухався з цього села з облавою, для знищення

українських націоналістів. Два побратими, змінивши напрямок, надіялися заховатися в Топорівцях. Їх побачили і почався нерівний бій, «Повстанець» загинув, а «Рубан» отримавши кульове поранення в ногу добрався до Стечеви. Там був таємний бункер, для лікування Михайла побратими приводили з Городенки лікарів.

Вбитим виявився заступник керівника Снятинського районного проводу ОУН «Олег», він же «Повстанець» - Ватаманюк Іван Васильович, 1930 року народження, уродженець села Підвисоке Снятинського району, нелегал від 1947 року.

При ліквідації вилучені трофеї: два автомати й пістолет.

«Повстанець» був учасником терористичних актів над працівниками міліції і працівниками МГБ у Снятинському районі.

9 вересня 1950 року за його участі (з «Рубаном» і «Богданом») в селі Красноставці вбитий молодший лейтенант міліції Дубров і поранений голова колгоспу Муринюк («Андрей»).

15 січня 1951 року в селі. Задубрівці вбитий завідувач клубом Миколайчук (тою самою трійкою).

3 липня 1951 року в селі Підвисоке вбитий член ВЛКСМ, колгоспник Юрійчук.

31 жовтня 1951 року в селі Підвисоке вбиті працівники міліції Никифороук і Журавський.

...10 серпня цього року (1952 р.) нами, з допомогою агента «П. І.», викритий у зв'язках з підпіллям ОУН житель села Красноставці Снятинського району Станіславської області, який дав признавальні покази про зв'язки з учасниками Городенківського районного проводу ОУН «Богданом» і «Рубаном». Він дав обіцянку підвести бандитів під оперативний удар, показавши місце переходу цих бандитів. На місці переходу вказаних бандитів нами впродовж двох тижнів виставлялися секрети. Уночі з 26 на 27 серпня цього року (1952) на секрет наткнулися два бандити, які йшли з інтервалом 20 метрів. Тому старший секрету прийняв

рішення пропустити бандитів і бити їх при поверненні назад, але один з бандитів вийшов просто на секрет, що змусило відкрити по ньому вогонь. Цього бандита вбили, а другому вдалося втекти (доля другий раз відвела стару з косою від Михайла, на жаль ненадовго). Вбитим виявився «Богдан» - Сливчук Іван Васильович, 1930 року народження, уродженець села Топорівці Городенківського району Станіславської області. У вбитого вилучено: гвинтівку і 30 патронів до неї.

З розповідей жителів села відомо, що засідку москалі влаштували біля верби, яка росте дотепер, на межі між двома городами Грищука Василя і Муринюка Аврама, коли хлопці вночі переходили стежкою з села на «Долини» по них людолови відкрили стрільбу. Іван (псевдо «Богдан») з Топорівців загинув одразу, а Михайло Проданюк – «Рубан» отримав поранення в руку. Скочивши з межі він побіг до Совиці і річкою по воді добрався в Белелуя, де заховався в надійних людей. Вороги довго ще освітлювали небо ракетницями, розшукуючи повстанця. Вбитого на полуторці москалі везли селом в Городенку, в кінці Кута діти пасли вівці і їх заставили лізти на кузов автомобіля впізнавати юнака. Зі слів дітей відомо, що підпільник був у вишитій сорочці залитою кров'ю, нижче грудей та босий, чоботи стягнули окупанти.

З донесень цього зрадника, можна зробити наступний висновок: починаючи з 1951 року в наших селах (Красноставці, Підвисоке, Топорівці) на нелегальному становищі перебували «Рубан», «Повстанець» і «Богдан», за два роки вони знищили не одного ворога. І лише зрада тих, яким вони довіряли зупинила їхню боротьбу. Після загибелі «Повстанця» і «Богдана» Рубан пішов на контакт з чернятинськими хлопцями. І до самої смерті з ними продовжував боротьбу. Слід відмітити, що крім нелегалів опір чинили і ті, що жили цілком нормальним життям. Останнім загинув з Снятинського району Іван Боротинський із села Зібранівка 24 січня 1953 року, 1933 р. н., на псевдо – «Білий». Він був керівником Городенківського райпроводу ОУН.

Разом з ним поляг смертю героїв референт СБ на псевдо – « Аркас» Дмитро Ухач з Іллінців, якому було 23 роки.

На території села загинули і поховані на місцевому цвинтарі його жителі – члени ОУН-УПА: Гордійчук М. Д. («Сагайдачний»), Клевчук Я. Л. («Милий»), Неп'юк В. М. («Армієць»), Юрійчук І. С. («Гонта»), Долинчук М. О. («Довгун»), Мандяк І. В. («Огірок»). Де тіла інших полеглих героїв невідомо, зі слів їхніх сучасників декого московські окупанти закопали біля Снятинського цвинтаря внизу коло гаражів, а деяких забрали в Городенку.

Внаслідок вказаних вище причин у 1949 році в селі уже нараховувалося 1150, а в 1959 році ще менше – 1051 мешканців. Із ліквідацією збройного опору українських національно-визвольних сил тут було утворено колгосп.

До середини 50-х років ХХ ст. рух Опору поступово згасає, переходячи в неактивну фазу. Як написала сучасна буковинська письменниця Марія Матіос: «Господарі явочних місць пасуть білих ведмедів, а чорноброві соколи чекають – недочекаються тоненької свічки в поминальні дні над своїми могилами, розкиданими по полях та лісах рідної землі, викосили молодий цвіт, ніби косою. Інших виловили. Ще інших – із примусу чи зі слабкості продали вчорашні свої. Одних – постріляли. Других – заслали в тюрми чи в Сибіри. Дехто – прорвався за кордон, дехто – правдами-неправдами легалізувався, чекаючи слушного моменту, щоб витягнути гвери».

У важких умовах доводилося вести боротьбу нашим повстанцям, коли зневіра роз'їдала серця, коли облавники за допомогою місцевих запродавців вистежували їх, залишилися найзапекліші – «камінні». Без будь-якої зовнішньої допомоги, лише підтримувані звичайними людьми вони боролися проти армії, що завоювала половину Європи. Багато часу перебували і мучилися в криївках та бункерах. Жартома називали їх між собою «три по два»: довжина, ширина й висота бункерів приблизно дорівнювали двом метрам. Приходилося у сніг, у холод, нестерпну спеку та в негоду зберігати

крайню обережність, терпіти довге перебування у закритому просторі. Переважно у бункерах містився тапчан, видовбана в стіні ніша для харчів, та «комин» для надходження свіжого повітря, часто не вистачало харчів та заїдали блощиці та воші. Після кожної облави повстанські ряди рідшали, залишилися одиниці. Дехто не витримував і здався. А найстійкіші боролися до загину, але не каюлися. За словами М. Матіос:

...ми не були з ними в лісі,
 не ридали в кулак над раненими й убитими,
 не місили з ними сніги й не спали в листі,
 не били воші по криївках
 і не їли воду, запиваючи її водою.

Та їхня боротьба не була марною. Вони не дозволили знищити волю та прагнення нашого народу до власної держави, мову, звичаї та культуру, вивезти народ із рідної землі. Їхній дух та прагнення відродилися наприкінці 80-х та на початку 90-х рр., коли ми дочекалися Української держави. Їхні діти і внуки продовжили українську національну революцію: стояли на київському Майдані 2004 р., палили шини та чинили опір, беззбройні виступили проти антинародного, антиукраїнського режиму у 2013–2014 рр. Уже у наш час взяли зброю в руки, щоб захистити Україну від нашого найлютішого ворога – московської орди на Донбасі. Вічна пам'ять та слава нашим Героям.

КЕРІВНИКИ КРАСНОСТАВСЬКОЇ ОУН ТА ЗБРОЙНОГО ПІДПІЛЛЯ НА ТЕРЕНАХ КРАСНОСТАВЦІВ ТА СУСІДНІХ СІЛ

РОКИ	ПСЕВДО, ПРИЗВИЩЕ, ІМ'Я	МІСЦЕ ПРОЖИВАННЯ
1938 – 1945	«Нечай» – Іван Неп'юк, син Миколи;	с. Красноставці, 1913 р. н. –

	керівник Красноставської станиці ОУН, член Снятинського райпроводу	№16.12.1945
1945 – 1946	«Львівський» – Личук Петро, син Івана; військовий референт Городенківського надрайпроводу ОУН	с. Стецева, 1921 р. н. – №31.10.1946
1946 – 1947	«Хмара» – Дмитро Неп'юк, син Івана; керівник Красноставської станиці ОУН, військовий референт Снятинського райпроводу ОУН	с. Красноставці, 1923 р. н. – №13.06.1947
1947 – 1950	«Кармелюк» – Микола Гузіїк, син Михайла; керівник Красноставської станиці ОУН	с. Красноставці, 1927 р. н. – №18.05.1950
1950 – 1951	«Повстанець», «Олег» – Іван Ватаманюк, син Василя; заступник керівника Снятинського райпроводу ОУН	с. Підвисоке, 1930 р. н. – №21.11.1951
1951 – 1952	«Рубан» – Михайло Проданюк, син Михайла; керівник Красноставської станиці ОУН,	с. Красноставці, 1931 р. н. – №05.12.1952

	член Городенківського надрайпроводу ОУН	
--	---	--

РЕПРЕСОВАНИ ДО ВІЙНИ

Турик Федір Миколайович, 1913 р. н., селянин, служив у польській армії. Заарештований 10.12.1940. Звинувачення: член ОУН, розвідник станичної ОУН. Військовим трибуналом 12-ї армії Київського ОВО 11.04.1941 засуджений до розстрілу з конфіскацією майна; дата смерті й місце поховання невідомі.

Печенюк Іван Танасійович, 1912 р. н., освіта початкова, селянин. Заарештований 19.12.1940. Звинувачення: член ОУН. Військовим трибуналом 12-ї армії Київського ОВО 11.04.1941 засуджений на 10 років позбавлення волі та на 5 років порожнення в правах із конфіскацією майна. Загинув в ув'язненні, дата смерті й місце поховання невідомі.

Новодворський Іван Йосипович, 1890 р. н., с. Красноставці, освіта вища. Проживав у м. Снятин, адвокат. Заарештований 23.09.1939. Звинувачення: член УСРП. Станіславським обласним судом 25.03.1940 засуджений на 6 років позбавлення волі та на 3 роки порожнення в правах із конфіскацією майна. Загинув в ув'язненні, дата смерті й місце поховання невідомі.

ВОЯКИ ОУН-УПА, ЯКІ ЗАГИНУЛИ В БОЯХ З ВІЙСЬКАМИ ОКУПАНТІВ

Неп'юк Іван Миколайович, 1913 р. н., референт СБ Гвіздецького райпроводу ОУН, псевдо – «Нечай», загинув 16.12.1945. у с. Острівець Городенківського р-ну. Організатор та керівник красноставської ОУН до 1945 р., переховувався у бункері з кількома повстанцями. Криївку видав зрадник. Коли вороги оточили бункер зав'язався бій, оскільки в криївці перебували керівники підпілля, друзі намагалися допомогти і відбити своїх товаришів. Під час бою ті, хто перебував у бункері загинули, їхні тіла карателі забрали з собою.

Неп'юк Дмитро Іванович, 1923 р. н. військовий референт райпроводу ОУН, псевдо – «Хмара», загинув 17.06.1947. Керівник красноставської ОУН після «Нечая».

Гузійк Микола Михайлович, 1927 р. н., керівник кущової ОУН, псевдо – «Кармелюк», загинув 18.05.1950 у с. Топорівці. Керівник красноставської ОУН після «Хмари».

Проданюк Михайло Михайлович, 1930 р. н., член Городенківського райпроводу ОУН, псевдо – «Рубан», загинув 05.12.1952 у с. Красноставці. Керівник Красноставської ОУН після «Кармелюка». У неповних двадцять років взяв у руки зброю, щоб не дозволити окупантові топтати нашу землю. Останній Герой з Красноставців, що поклав своє молоде життя за Україну.

«ГЕРОЇ НЕ ВМИРАЮТЬ! СЛАВА УКРАЇНІ! ГЕРОЯМ СЛАВА!»

Неп'юк Микола Іванович, 1920 р. н., псевдо – «Зоряний», брат «Хмари», загинув наприкінці 40-х рр. біля с. Соколівка Косівського р-ну.

Неп'юк Василь Миколайович, 1919 р.н., вояк УПА, псевдо – «Віт», брат «Нечая», поранений у Ганьківцях, помер в ув'язненні, відмовлявся від праці в таборі.

Юрійчук Іван Семенович, керівник кущової ОУН, один із організаторів підпілля в селі, псевдо – «Гонта», загинув 1944 року у с. Красноставці.

Муринюк Василь Аврамович 1927 р. н., вояк УПА, псевдо – «Соловій», активний симпатик ОУН, учасник Каменярів та інших українських націоналістичних організацій села. учасник народної самодіяльності, мав гарний голос, загинув у грудні 1944 в бункері (криївці) на городі Михайла, Петра Вітового.

Гнидко Василь Матвійович, 1925 р. н., вояк УПА, псевдо – «Ведмідь», загинув у грудні 1944 року у бункері (криївці) на городі Михайла, Петра Вітового разом із «Соловієм».

Угрин Параска Михайлівна, 1923 р. н.(за даними окупантів 1919 р. н.), нелегалка з 1944 року, друкарка (керівник технічної ланки) Городенківського

надрайпроводу ОУН, псевдо – «Мірта», загинула 01.09.1949 року у бункері на полі біля с. Вовчківці.

Юрійчук Микола Миколайович, 1920 р. н., вояк УПА, псевдо – «Голуб», загинув 01.09.1949 року у с. Вовчківці разом із «Міртою».

Долинчук Михайло Онуфрійович, 1923 р. н., вояк УПА, псевдо – «Довгун», загинув у 1946 році у с. Русів (застрелилися, щоб не здатися живими, з ними був третій з іншого села, таємно вночі поховані на цвинтарі).

Мандяк Іван Васильович, 1927 р. ., вояк УПА, псевдо – «Огірок», загинув у 1946 році у с. Русів (з Долинчуком М. О.).

Угрин Іван Михайлович, 1929 р. н., охоронець кушової ОУН, псевда – «Лев», «Любий», загинув 03.08.1949 року у с. Топорівці (в бункері у Крайняках), брат «Мірти».

Кантимир Іван Миколайович, 1927 р. н., стрілець боївки СКВ, псевдо – «Ясен», загинув 1946 р. у Ковборах між Красноставцями та Белелуєю.

Кантимир Софія Андріївна, 1929 р. н., друкарка райпроводу ОУН, псевдо – «Софійка», загинула 02.05.1950 року у с. Залуччя Коломийського р-ну.

Клевчук Мирослав Лук'янович, 1928 р. н., оргреферент райпроводу ОУН, псевда – «Милий», «Вій», загинув 08.03.1949 року у с. Красноставці (вбили на Осередку біля Романчукової хати).

Аксанюк Микола Якович, 1927 р. н., вояк УПА, псевдо – «Цвях», загинув у Карпатах.

Свищук Іван Миколайович, 1922 р. н., станичний ОУН, загинув 18.05.1950 року у с. Топорівці разом із «Кармелюком». За даними, що надали односельчани.

Свищук Нестор Миколайович (дані взяті з архіву СБУ), 1930 р. н., розвідник кушової ОУН, загинув 18.05.1950 року у с. Топорівці (це швидше за все Свищук Іван Миколайович, хоча роки народження не співпадають). Місце народження не встановлене.

Юрійчук Тимофій Якович, 1920 р. н., вояк УПА, псевдо – «Тимко», загинув у Карпатах.

Гордійчук Дмитро Миколайович, 1925 р. н., вояк УПА, псевдо – «Крук», помер на засланні.

Гордійчук Микола Миколайович, вояк УПА, загинув (помер після поранення), брат Гордійчука Д.М.

Гордійчук Микола Дмитрович, 1927 р. н., вояк УПА, псевдо – «Сагайдачний». Переховувався в бункері влаштованому в Гнилій під містком до подвір'я Кантемира Ярослава, під час облави «червоної мітли», застрелений на городі Кантемира Миколи в Гнилій, на Великодну п'ятницю 1946 або 1947 року. Очевидці оповідали, що якби не втікав, то можливо заишився б живий..

Хапіцький Василь Гаврилович, 1911 р. н., член ОУН, псевда – «Вуйко», «Рибик», загинув у липні 1945 року у с. Красноставці (вбили на Гуральні).

Антонюк Іван Іванович, 1930 р. н., розвідник кущової ОУН, псевдо – «Кармелюк», загинув 10.08.1948 року. Ніс «штефету», застрелили біля музею у с. Русів.

Сливчук Григорій Онуфрійович, 1911 р. н., народився у с. Топорівці, жив у Куті, стрілець боївки кущової ОУН, кулеметник, псевдо – «Довбуш», загинув 06.01.1948 року на полі у с. Ясеніві-Пільному.

Тимчук Василь Іванович, 1923 р. н. Народився у с. Вовчківці, охоронець райпроводу ОУН, псевдо – «Вій», загинув 08.03.1949 року у с. Красноставці (на Осередку).

Петрук Василь Васильович, 1929 р. н., народився у с. Орелець, стрілець боївки кущової ОУН, псевда – «Соловей», «Баран», загинув 10.03.1949 року у с. Красноставці.

Зеленко Іван Іванович, народився у с. Вовчківці 1929 р., охоронець кущової ОУН, псевдо – «Наливайко», загинув 09.02.1949 року у с. Красноставці.

ПОМЕРЛИ В СЕЛІ

Угрин Іван Никифорович, 1920 р. н., освіта початкова, селянин. Заарештований 01.03.1949. Звинувачення: вояк УПА. Військовим трибуналом військ МВС Станіславської області 18.08.1949 р. засуджений на 25 років позбавлення волі та 5 років пораження в правах із конфіскацією майна.

Аксанюк Василь Миколайович, 1926 р. н., вояк УПА, псевдо – «Яструб», воював у Карпатах, повернувся до села після відступу частини сотні на Захід, проживав нелегально, заарештований 1946, засуджений на 10 років таборів.

Турик Микола Михайлович, 1925 р. н., вояк УПА, псевдо – «Скала», заарештований після поранення у Задубрівській хащі. Помер після ув'язнення в Снятині.

Книгницький Михайло Васильович, 1927 р. н., освіта початкова, проживав нелегально, селянин. Заарештований 24.03.1946. Звинувачення: вояк УПА (боївки «Львівського» та «Хмари»), псевдо – «Потурнак». Військовим трибуналом військ МВС Станіславської області 22.11.1946 р. засуджений на 15 років каторжних робіт і 5 років пораження в правах із конфіскацією майна.

Неп'юк Василь Миколайович, 1926 р. н., вояк УПА, псевдо – «Армієць», заарештований 02.10.1945 на Осередку, разом з Пішаком І. і Бакалярик В. Звинувачення: член ОУН, помер у селі після ув'язнення.

Угрин Василь Степанович, 1927 р. н., освіта неповна середня, селянин. Заарештований 20.08.1945. псевдо – «Ворон», поранений під Битою. Звинувачення: вояк УПА. Військовим трибуналом військ МВС Станіславської області 05.06.1946 р. засуджений на 10 років позбавлення волі.

Никільчик Тимофій Палагни, 1927 р. н., малописьменний. Проживав нелегально. Заарештований 06.07.1946. Звинувачення: вояк УПА (боївка «Хмари», курінь «Скуби»), псевдо – «Конус». Військовим трибуналом військ

МВС Станіславської області 05.09.1946 р. засуджений на 15 років каторжних робіт.

Пішак Іван Антонович, 1927 р. н., вояк УПА, псевдо – «Любий», заарештований у вересні 1945 (за даними МГБ 02.10) на Осередку разом із «Армійцем» і Бакалярник Василюю у криївці між подвійною стелею.

Антонюк Микола Федорович, 1928 р. н., освіта початкова, селянин, проживав нелегально. Заарештований 13.06.1947. Звинувачення: вояк УПА (боївка «Хмари»). Особливою нарадою при МДБ СРСР 28.07.1948 засуджений на 7 років позбавлення волі.

Грищук Василь Дмитрович, 1923 р. н., вояк УПА, псевдо – «Ворон».

Бажан Іван Іванович, 1926 р. н., вояк УПА, псевдо – «Кугут», воював у Карпатах, повернувся в село, після поранення заарештований.

Муринюк Микола Васильович, 1932 р. н., освіта початкова, селянин. Заарештований 01.03.1949 р. Звинувачення: член ОУН, псевдо – «Буйний», інформатор станичної ОУН. Особливою нарадою при МДБ СРСР 10.12.1949 р. засуджений на 5 років позбавлення волі.

Бакалярник Семен Андрійович, 1920 р. н., освіта початкова, селянин, проживав нелегально. Заарештований 02.11.1945 р. Звинувачення: вояк УПА (1945), псевдо – «Скрипник». Військовим трибуналом 23-ї механізованої дивізії 19.12.1946 засуджений на 10 років позбавлення волі та 5 років пораження в правах із конфіскацією майна.

Проданюк Михайло Тимофійович, 1912 р. н., вояк УПА, псевдо – «Самійло».

Мандяк Микола Петрович, 1926 р. н., вояк УПА, псевдо – «Мазепа».

Кантимир Василь Никифорович, 1928 р. н., вояк УПА, псевдо – «Олег».

Олійник Василь Данилович, 1925 р. н., вояк УПА, псевдо – «Швець».

Солоджук Іван Іванович, зв'язковий ОУН, воював у Чорному лісі під проводом Василя Андрусика – «Різуна», заарештований та ув'язнений.

Мандяк Михайло Петрович, 1928 р. н.

ЗАГИНУЛИ ВІД НКВД-МГБ

Мандяк Микола Іванович, 1926 р. н., освіта неповна середня, вчився у Коломийській гімназії, селянин. Заарештований 08.09.1944 р. Звинувачення: член молодіжної ОУН, читав літературу антирадянського змісту. Військовим трибуналом військ НКВС Станіславської області 28.11.1944 р. засуджений на 10 років позбавлення волі. Загинув в ув'язненні.

Аксанюк Микола Микитович, 1882 р. н., освіта початкова, селянин. Заарештований 07.03.1946. Звинувачення: переховував вояків УПА. Військовим трибуналом військ МВС Станіславської області 10.11.1946 засуджений на 10 років позбавлення волі та 5 років порожження в правах із конфіскацією майна. Загинув 08.12.1947 в ув'язненні. Місце поховання невідоме.

Антонюк Федір Миколайович, 1884 р. н., освіта початкова, селянин. Заарештований 07.03.1946. Звинувачення: переховував вояків УПА. Військовим трибуналом військ МВС Станіславської області 17.08.1946 засуджений на 10 років позбавлення волі та 5 років порожження в правах із конфіскацією майна. Загинув в ув'язненні. Місце поховання невідоме.

Долинчук Дмитро Олексійович, 1893 р. н., малописьменний, селянин. Заарештований 23.03.1946. Звинувачення: його будинок відвідували вояки УПА, готував для них їжу. Військовим трибуналом військ МВС Станіславської області 22.11.1946 засуджений на 6 років позбавлення волі та 3 роки порожження в правах із конфіскацією майна. Загинув в ув'язненні. Місце поховання невідоме.

Аксанюк Фрасина Іванівна, 1927 р. н., померла в ув'язненні.

Долинчук Параска, розстріляв зрадник «Явір».

Неп'юк Катерина, мати «Армійця», померла в ув'язненні.

Неп'юк Іван Михайлович, 1908 р. н.

Неп'юк Василина Іванівна, 1930 р. н.

Неп'юк Василь Михайлович, (р. н. невідомий).

Турик Микола Іванович, 1920 р. н., помер після ув'язнення.

ЗААРЕШТОВАНІ В АРМІЇ

Юрійчук Микола Іванович, 1921 р. н., освіта початкова. Рядовий 21-го ЗСП 23-ї ЗСД. Заарештований 03.11.1944. Звинувачення: член ОУН. Особливою нарадою при НКВС СРСР 03.03.1945 засуджений на 10 років позбавлення волі. Жив у Закарпатській області.

Муринюк Микола Васильович. 1906 р. н., освіта початкова, член «Каменярів». Рядовий 21-го ЗСП 23-ї ЗСД. Заарештований 03.11.1944. Звинувачення: член ОУН. Особливою нарадою при НКВС СРСР 03.03.1945 засуджений на 10 років позбавлення волі. Помер на Колимі.

Неп'юк Василь Ілліч, 1911 р. н., освіта початкова, член «Каменярів», касир кооперативи «Злука». Рядовий 21-го ЗСП 23-ї ЗСД. Заарештований 03.11.1944. Звинувачення: член ОУН. Особливою нарадою при НКВС СРСР 03.03.1945 засуджений на 10 років позбавлення волі, помер в ув'язненні.

Пішак Михайло Іванович, освіта початкова. Рядовий 21-го ЗСП 23-ї ЗСД. Заарештований 03.11.1944. Звинувачення: член ОУН. Особливою нарадою при НКВС СРСР 03.03.1945 засуджений на 10 років позбавлення волі, помер в ув'язненні.

Кантемир Михайло (Гома) Миколайович, освіта початкова. Рядовий 21-го ЗСП 23-ї ЗСД. Заарештований 03.11.1944. Звинувачення: член ОУН. Особливою нарадою при НКВС СРСР 03.03.1945 засуджений на 10 років позбавлення волі.

Юрійчук Іван, освіта початкова. Рядовий 21-го ЗСП 23-ї ЗСД. Заарештований 03.11.1944. Звинувачення: член ОУН. Особливою нарадою при НКВС СРСР 03.03.1945 засуджений на 10 років позбавлення волі.

РЕПРЕСОВАНІ

Мандяк Євдокія Остапівна, 1924 р. н., освіта початкова, селянка. Заарештована 06.12.1944. Звинувачення: кур'єр станичної ОУН, переховувала вояків УПА. Військовим трибуналом військ НКВС

Станіславської області 02.02.1945 р. засуджена на 10 років позбавлення волі та 3 роки позбавлення в правах із конфіскацією майна.

Муринюк Василина Андріївна, 1924 р. н., освіта початкова, селянка. Заарештована 06.12.1944. Звинувачення: шила білизну для вояків УПА, переховувала вояків УПА. Військовим трибуналом військ НКВС Станіславської області 02.02.1945 р. засуджена на 10 років позбавлення волі та 3 роки позбавлення в правах із конфіскацією майна. Померла в ув'язненні.

Муринюк Іван Тимофійович, 1927 р. н., освіта початкова, селянин. Заарештований 27.09.1944 р. Звинувачення: член молодіжної ОУН, читав літературу антирадянського змісту. Військовим трибуналом військ НКВС Станіславської області 28.11.1944 р. засуджений на 10 років позбавлення волі.

Муринюк (Антонюк) Марія Федорівна, 1922 р. н., освіта початкова, селянка. Заарештована 21.12.1945. Звинувачення: член ОУН, зв'язкова станичної ОУН. Військовим трибуналом військ МВС Станіславської області 28.04.1946 р. засуджена на 10 років позбавлення волі та 5 років позбавлення в правах із конфіскацією майна.

Бакалярник Ірина Іванівна, 1928 р. н., освіта початкова, селянка. Заарештована 14.11.1944. Звинувачення: кур'єр станичної ОУН. Військовим трибуналом військ НКВС Станіславської області 02.02.1945 р. засуджена на 10 років позбавлення волі та 3 роки позбавлення в правах із конфіскацією майна.

Северин Олена Павлівна, 1927 р. н., освіта неповна середня. Проживала нелегально. Заарештована 19.09.1947. Звинувачення: член ОУН, псевдо – «Галка», керівник жіночої сітки підрайонного розводу ОУН, організаційний референт Городенківського проводу ОУН. Військовим трибуналом військ МВС Станіславської області 18.12.1947 р. засуджена на 25 років позбавлення волі та 5 років позбавлення в правах.

Свищук (Муринюк) Євдокія Аврамівна, 1925 р. н., освіта початкова, селянка. Заарештована 09.05.1945. Звинувачення: член ОУН, псевдо –

«Вірна», станична ОУН. Військовим трибуналом військ НКВС Станіславської області 06.06.1945 р. засуджена на 15 років каторжних робіт і 5 років позбавлення в правах із конфіскацією майна.

Бакалярник (Аксанюк) Василина Миколаївна, 1920 р. н., освіта початкова, селянка. Заарештована 02.10.1945 на Осередку з «Армійцем» і «Любим». Звинувачення: член ОУН, псевдо – «Марійка», станична ОУН. Військовим трибуналом 38-ї армії 06.03.1946 р. засуджена на 10 років позбавлення волі із конфіскацією майна.

Клевчук Микола Тимофійович, 1922 р. н., освіта початкова, селянин. Заарештований 09.03.1949. Звинувачення: член ОУН, псевдо – «Фунфул», зв'язковий ОУН, збирав продукти й гроші для УПА. Військовим трибуналом військ МВС Станіславської області 08.06.1949 р. засуджений на 25 років позбавлення волі та 5 років позбавлення в правах.

Юрійчук Параска Михайлівна, 1923 р. н., освіта початкова, селянка. Заарештована 14.11.1944. Звинувачення: кур'єр ОУН. Військовим трибуналом військ НКВС Станіславської області 02.02.1945 р. засуджена на 10 років позбавлення волі та 3 роки позбавлення в правах із конфіскацією майна.

Якуб'як Олена Іванівна, 1907 р. н., малописьменна, селянка. Заарештована 04.08.1945. Звинувачення: зв'язкова станичної ОУН, переховувала вояків УПА, готувала їм їжу. Військовим трибуналом військ МВС Станіславської області 02.09.1946 р. засуджена на 10 років позбавлення волі та 3 роки позбавлення в правах із конфіскацією майна. Загинула 24.09.1946 в ув'язненні, місце поховання невідоме.

Аксанюк Марія Петрівна, 1922 р. н., освіта початкова, селянка. Заарештована 28.03.1946, псевдо – «Зоряна». Звинувачення: мала зв'язок з ОУН. Військовим трибуналом військ МВС Станіславської області 04.06.1946 р. засуджена на 10 років позбавлення волі та 5 років позбавлення в правах із конфіскацією майна.

Антонюк Іван Тимофійович, 1913 р. н., освіта початкова, селянин, голова сільради. Заарештований 18.03.1949. Звинувачення: розвідник станичної ОУН, проводив антирадянську пропаганду. Особливою нарадою при МДБ СРСР 28.09.1949 засуджений на 10 років позбавлення волі.

Аксанюк Василь Іванович, 1924 р. н., освіта початкова, селянин. Заарештований 02.11.1948. Звинувачення: зв'язковий УПА, розклеював листівки антирадянського змісту. Особливою нарадою при МДБ СРСР 12.02.1949 засуджений на 10 років позбавлення волі.

Бакалярник Василь Дмитрович, 1911 р. н., освіта початкова, селянин, Заарештований 18.03.1949. Звинувачення: переховував вояків УПА. Особливою нарадою при МДБ СРСР 28.09.1949 засуджений на 10 років позбавлення волі.

Гнидко Євдокія Михайлівна, 1929 р. н., освіта початкова, селянка. Заарештована 11.09.1950. Звинувачення: постачала продукти ОУН. Особливою нарадою при МДБ СРСР 04.07.1951 засуджена на 10 років позбавлення волі.

Гордійчук Іван Андрійович, 1922 р. н., освіта початкова, селянин. Заарештований 02.08.1949. Звинувачення: член ОУН, псевдо – «Козак», проводив антирадянську агітацію, поширював націоналістичні листівки. Особливою нарадою при МДБ СРСР 09.09.1950 засуджений на 10 років позбавлення волі.

Гордійчук Петро Васильович, 1911 р. н., малописьменний, селянин. Заарештований 20.12.1947. Звинувачення: зв'язковий станичної ОУН. Особливою нарадою при МДБ СРСР 05.06.1948 засуджений на 10 років позбавлення волі.

Долинчук Михайло Васильович, 1920 р. н., освіта початкова, селянин. Заарештований 13.06.1947. Звинувачення: фотографував вояків УПА, зберігав літературу націоналістичного змісту. Станіславським обласним судом 08.07.1947 засуджений на 7 років позбавлення волі та 3 роки пораження в правах.

Клепей Петро Семенович, 1930 р. н., народився у с. Поточище, освіта початкова, селянин. Легалізувався. Заарештований 29.10.1948. Звинувачення: ухилився від вивезення на спец поселення, збирав гроші для УПА. Особливою нарадою при МДБ СРСР 20.04.1949 засуджений на 10 років позбавлення волі. Вийшовши на волю одружився в с. Красноставці, де помер.

Книгницька Олена Миколаївна, 1917 р. н., малописьменна, селянка. Заарештована 23.03.1946. Звинувачення: мала зв'язок із вояками УПА. Військовим трибуналом військ МВС Станіславської області 03.06.1946 р. засуджена на 10 років позбавлення волі та 5 років пораження в правах із конфіскацією майна.

Мохорук Юрій Іванович, 1930 р. н., освіта початкова, с. Топорівці, проживав у Красноставцях, мельник, заарештований 09.07.1946 р. Звинувачення: зв'язківець станичної ОУН, переховував вояків УПА. Військовим трибуналом військ МВС Станіславської області 05.09.1946 р. засуджений на 5 років.

Неп'юк Тимофій Семенович, 1930 р. н., освіта неповна середня, селянин. Заарештований 12.06.1947. Звинувачення: зв'язковий станичної ОУН. Особливою нарадою при МДБ СРСР 05.06.1948 р. засуджений на 7 років позбавлення волі.

Проданюк Василь Васильович, 1903 р. н., освіта початкова, селянин. Заарештований 08.08.1945 р. Звинувачення: переховував вояків УПА, постачав їм продукти, ремонтував зброю. Військовим трибуналом 101-го СК 04.03.1946 засуджений на 10 років позбавлення волі та 5 років пораження в правах із конфіскацією майна.

Прокоп'юк Степан Петрович, 1918 р. н., освіта початкова, мельник. Заарештований 09.07.1946. Звинувачення: переховував вояків УПА. Військовим трибуналом військ МВС Станіславської області 05.09.1946 р. засуджений на 10 років позбавлення волі та 5 років пораження в правах із конфіскацією майна.

Свищук Марія Миколаївна, 1925 р. н., освіта початкова, селянка. Заарештована 12.03.1946. Звинувачення: переховувала вояків УПА. Військовим трибуналом військ МВС Станіславської області 27.07.1946 р. засуджена на 10 років позбавлення волі та 3 роки позбавлення в правах із конфіскацією майна.

Северин Марія Андріївна, 1900 р. н., малописьменна, селянка. Заарештована 12.10.1945. Звинувачення: кур'єр станичної ОУН. Військовим трибуналом військ НКВС Станіславської області 24.12.1945 р. засуджена на 10 років позбавлення волі та 3 роки позбавлення в правах із конфіскацією майна.

Сиротюк Микола Мокійович, 1888 р. н., малописьменний, селянин. Заарештований 23.03.1946 р. Звинувачення: переховував вояків УПА, готував для них їжу. Військовим трибуналом військ МВС Станіславської області 22.11.1946 засуджений на 6 років позбавлення волі та 3 роки позбавлення в правах із конфіскацією майна.

Турик Онупрій Миколайович, 1900 р. н., освіта початкова, селянин. Заарештований 12.03.1946. Звинувачення: переховував вояків УПА. Військовим трибуналом військ МВС Станіславської області 09.09.1946 засуджений на 10 років позбавлення волі та 5 років позбавлення в правах із конфіскацією майна. 25.03.1947 справу припинено.

Федюк Марія Михайлівна, 1926 р. н., народилася у с. Сопів Коломийського району, освіта неповна середня. Проживала у с. Красноставці, фінансовий агент. Заарештована 31.07.1947. Звинувачення: член ОУН, псевдо – «Калина», станична ОУН. Особливою нарадою при МДБ СРСР 17.01.1948 р. засуджена на 10 років позбавлення волі.

Хим'юк Іван Матвійович, 1919 р. н., освіта початкова, боєць групи охорони колгоспу. Заарештований 12.09.1950. Звинувачення: переховував членів ОУН, постачав їм продукти. Особливою нарадою при МДБ СРСР 04.07.1951 засуджений на 8 років позбавлення волі.

Шологін Андрій Михайлович, 1900 р. н., малописьменний, селянин. Заарештований 23.03.1946. Звинувачення: інформатор станичної ОУН. Військовим трибуналом військ МВС Станіславської області 22.11.1946 засуджений на 8 років позбавлення волі та 3 роки позбавлення в правах із конфіскацією майна.

Ступарик Марія Михайлівна, 1926 р. н., народилася у с. Задубрівці, освіта початкова. Проживала в с. Красноставці, вчителька. Заарештована 23.11.1944. Звинувачення: член ОУН. Військовим трибуналом військ НКВС Станіславської області 23.03.1945 р. засуджена на 10 років позбавлення волі та 5 років позбавлення в правах із конфіскацією майна.

Загарук Олена Петрівна, 1927 р. н., народилася у с. Стецева, освіта середня педагогічна. Проживала в с. Красноставці, вчителька. Заарештована 09.07.1947. Звинувачення: передала підпілля 320 крб. Особливою нарадою при МДБ СРСР 28.07.1948 засуджена на 10 років позбавлення волі.

Юрійчук Дмитро Миколайович, сидів на засланні у Воркуті.

Гордійчук Іван Танасійович, 1920 р. н., заарештований в 1944, звинувачення: служив у дивізії СС Галичина.

ВИСЕЛЕНІ НА СПЕЦПОСЕЛЕННЯ

1940

Муринюк Іван Ілліч, дружина Катерина, донька Васирина – Іркутська обл. (Росія).

Кантемир Параска з синами Миколою та Ярославом.

Неп'юк Тимофій, дружина Гафія, донька Євдокія (жінка «Нечая»), донька «Нечая» – Марія. Вивезені у грудні 1940 р. Красноярський край до 1947 р.

1944

Проданюк Микола Іванович, дружина Марія, померла на засланні – Іркутська обл.(Росія).

Мандяк Іван, дружина Софія – Архангельська обл.(Росія).

Хабаровський край (1950 р.)

Неп'юк Іван Танасійович, дружина Анастасія Іванівна, діти – Марія, Наталія.

Долинчук Петро, дружина Тетяна, діти – Микола, Василина.

Неп'юк Василина Василівна, діти – Ілля, Марія, зять – Процик Мирослав Миколайович, загинув на засланні.

Мандяк Василь, дружина Євдокія, діти – Микола, Ілля, Марія.

Кравчуки – Ірина, Марія, Євдокія з мамою.

Хапіцька Євдокія з мамою.

Турик Андрій, дружина Марія, діти – Євдокія та Ірина (у шлюбному вінку під час весілля з Кривуциком).

Через два тижні:

Муринюк Аврам Васильович, дружина Оксана, донька Тетяна із зятем Свищуком Василем Лук'яновичем.

Литвиневич Оксана (Матійчукова) з синами – Мирославом, Ярославом, в село не повернулися.

Клевчук Тимофій, дружина Євдокія, діти – Марія, Параска.

Процик Михайло з дружиною Євдокією.

Неп'юк Гафія, Неп'юк Євдокія («Нечая» жінка) з донькою Марією (вдруге).

Муринюк Василина Іванівна.

Долинчук Тетяна.

Казахстан, Караганда

Мандяк Петро, дружина Марія, син Михайло перебував в ув'язненні (Петра Вітового).

Кульганик Марія, діти – Олена, Марія.

Кантимир Микола Матвійович, дружина Василина, сестра Марія, син Тимофій.

Проданюк Василь, дружина Марія, діти – Мирослав, Василина.

Угрин Михайло Якович (тато «Мірти») з дружиною, донька Євдокія.

ПІД РАДЯНСЬКО-МОСКОВСЬКОЮ ВЛАДОЮ.

КОЛЕКТИВІЗАЦІЯ

Великою бідою для всього українського селянства, а також для нашого села стала «примусово-добровільна» колективізація. Якщо за «перших совітів» (1939–1941рр.) у Красноставцях були лише одноосібники (в 1940 р. нова влада наклала на селян великі податки), то з приходом «других совітів», навесні 1944 року більшовицько-колгоспне рабство прийшло і до нас. Із відступом німецької армії в краї поступово встановлюється більшовицька влада.

В цей час на Городенківщині відбувалися важкі бої між наступаючою Червоною армією і німецьким вермахтом. З цих сіл до нас переселилися Іван Романчук і родини з села Чортовець (по-сільському Чортовецькі). В 1945 році, під час виселення українців з Польщі, в наше село переселили дві родини з Лемківщини. Це сім'ї Григорія Дар'янича та Качурів. Їхні діти проживають в нас до цього часу.

Наприкінці весни 1944 року, створено земельну комісію, жителів села поділили на: куркулів, підкуркульників і бідняків. Якщо родина володіла земельною ділянкою більше 15 соток, то вважалася підкуркульником. Одноосібникам встановили плани здачі «контингенту», та плани по вирощуванню сільськогосподарських культур. Це був, по-суті, той самий порядок, що й за німців. Якщо за німецької окупації «контингент встановлювався із можливостей сім'ї», то «за других совітів», норми здачі затверджувалися зверху, незважаючи ні на врожай, ні на інші обставини. Хто був не в силі виконати завдання по здачі сільськогосподарської продукції, той оголошувався ворогом народу і підлягав репресіям. До того ж серед селян, які і так не мали грошей примусово – добровільно розповсюджували

облігації державної воєнної позики, щоб викупити позику приходилося продавати останнє майно в господарстві.

По хатах ходили солдати з «уповноваженими» та місцевими прислужниками загарбників. Вимітали геть чисто все, що знаходили на господарстві, шукали скрізь, не звертаючи уваги на малих дітей та вдовиць війни. Щоб врятуватися від голодної смерті, жителі села стали приховувати продукти харчування. За це можна було поплатитися тюремним ув'язненням. Красноставські люди не бажали вступати до колгоспу. Активна протидія селянства та підпілля ОУН перешкоджали проведенню колективізації та встановленню радянської влади після Другої світової війни. Позиція нової влади стосовно одноосібників полягала в тому, щоби ліквідувати їх, як класового ворога. На них сільською радою заводилися документи і вони були першими кандидатами на депортацію з села. Головною опорою нової влади стають органи НКВД та їхні гарнізони. Почалися арешти та виселення сімей – учасників підпілля та тих, хто їм допомагав та співчував – у Сибір, Казахстан та на Далекий Схід. Більшовики діяли переважно вночі. Гоподарства тих сімей, що подала на виселення сільська рада та затвердив райвиконком, оточував озброєний до зубів загін НКВД. Давали півгодини на збори в дорогу, потім під конвоєм везли до Снятинської тюрми. Багато наших земляків скуштували гіркої участі арештантів та переселенців.

Якщо за німців в селах діяла комендантська година, то після визволення всіх жителів сіл більшовицька влада прив'язала до місць проживання. Селянам не видавали паспорти, вводилося по-суті кріпосне право. Село покинути було неможливо, за порушення паспортного режиму можна було потрапити в тюрму або до Сибіру. Без дозволу з сільської ради не можна було покидати межі села. Цю заборону прискіпливо контролювали дільничний міліціонер і гарнізон НКВД.

В 1947 році запанував голод. В наше село, яке не знало голоду, бо ще не було колгоспу, приходили люди з Молдавії та з горів. Односельчани допомагали їм чим могли. За розповідями старших людей багато померло

басарабців у Залуччі, де був спиртзавод і вони об'їлися барди. В нашому селі, щоб вижити люди з горів – гуцули міняли на зерно все, що мало якусь цінність: одяг, господарські речі.

Щоб зламати опір «куркулів» та одноосібників, РМ УРСР 21 червня 1947 року прийняла постанову «Про оподаткування сільськогосподарським податком куркульських господарств».

Лише наприкінці 40-х років ХХ ст., після того, як був зламаний активний опір підпілля ОУН шляхом залякування та терору, економічного та фізичного примусу створили в селі колективне господарство. Для цього, взимку з 1948 на 1949 рік, в село прибула група НКВДистів, що оточила село. Людей виловлювали по селі. Хто як міг, то ховався у навколишніх селах – Топорівцях, Русові та інших. Селян, яких впіймали, силою приводили до читальні (приміщення старого клубу) і до сільської ради, яка знаходилася в хаті депортованого Процика Миколи. Заставляли підписувати заяви для вступу у колгосп. Хто відмовлявся, того залякували, а часто й лупцювали до втрати свідомості. Доти поки цей чоловік, а часто це були жінки, що залишилися вдовами після війни, не підпишеться, або просто зробить хрестик на вже заготовленій заяві. Оскільки це була зима, то ще й обливали водою і роздягнених виводили на вулицю, на сильний мороз. За зиму, з допомогою каральних органів, комуністична влада вибила ці заяви майже з усіх селян.

І вже навесні у 1949 році на території с. Красноставці було створено кооператив ім. Л. Українки. Керівником сільськогосподарського кооперативу було призначено місцевого комуніста Муринюка Андрія Матвійовича. Сільські прислужники нової московсько-більшовицької влади разом з окупантами розбивали людські стодоли, стайні, шопи, комори та інші господарські прибудови. З цього будівельного матеріалу будували колгоспні приміщення: комору, тік, стайні для худоби. По черзі йшли в обійстя господарів і забирали худобу, коней, сільськогосподарський реманент – плуги, кінні сівалки, млинки, борони, вози, січкальні, кірати та багато чого

іншого. Селом чулися плач та прокльони людей. Фактично було ліквідовано сільського господаря як клас українства. Сьогодні собі важко уявити, що одного дня прийдуть до тебе в подвір'я і почнуть відбирати все майно, яке нажив не тільки ти, а й твої предки, зароблене власною важкою працею, власним мозолям, придбане не одним поколінням. І це все ми, українці, мусіли перетерпіти, поки не дочекалися власної держави. Загоростренням цієї боротьби стала депортація сільських мешканців у віддалені райони Росії. Для боротьби з селянством прийнято закон «Про п'ять колосків». За яким було ув'язнено багато сільських жителів. Якщо селянин, після збору урожаю на колгоспному полі зібрав для себе залишки і його на цьому зловили, то він міг отримати тюремний термін. Декілька наших односельчан за цим законом були ув'язнені. Багато з них брали участь у так званих комсомольських (де комсомольцями і не пахло, всі роботи виконували в'язні) будовах, зокрема: Неп'юк Олена Андріївна відбудовувала Сталінград та проклала «комсомольський» Волго-Донський канал. На будівництві якого за її словами загинула не одна тисяча репресованих українців.

Люди в колгоспі працювали за трудовні. На один трудовдень треба було відпрацювати декілька календарних днів. Встановлювалося кріпацтво, ще гірше, як за панщини.

Постановою Ради Міністрів СРСР від 28 січня і 19 квітня 1948 р. запроваджено було обов'язковий мінімум трудовнів на кожного члена колективного господарства. Для підлітків віком 12–16 років – мінімальна кількість 50 трудовнів, для неповнолітніх віком 16–18 років і для дорослих – не менше 120 трудовнів на рік. Система нарахування одного трудовдня не значила один робочий день, він нараховувався від виду, кількості і складності роботи.

Відпрацювати встановлений нормативний річний мінімум трудовнів ще могли фірмани, ковалі, столяри, доярки, скотарі. А ті, переважно жінки, що працювали в полі, не могли за один робочий день виробити один трудовдень.

На перших роках існування кооперативу механізації сільськогосподарських робіт не було зовсім, основним знаряддям праці був усуспільнений у селян реманент, а тяговою силою коні. В обробітку кооперативу було 900 га землі. У полі люди працювали вручну від сходу до заходу сонця, а були ще дома діти, яких треба було доглянути, та сімейне господарство із присадибною ділянкою – головною годувальницею родини. Вручну косили, складали в снопи, молотили і т. д. Як переповідають старші односельці, голод 1947 року наше село оминув, тоді ми були одноосібниками, хоча рік був неврожайним. А з утворенням колгоспу запізнали, що таке недоїдання та інші негаразди.

У 1952 році керівником кооперативу було призначено колишнього уповноваженого працівника НКВД Марковського Онуфрія Онуфрійовича, який пропрацював до 1953 року.

З 1954 і до 1957 рр. сільськогосподарський кооператив ім. Лесі Українки у с. Красноставці очолював Личук Юрій Тодорович (комуніст зі Стечеви).

КОЛГОСПНЕ ЖИТТЯ

У 1959 році на території с. Красноставці було створено колгосп ім. Івана Франка, до якого входили жителі трьох сіл: Красноставці, Белелуя, Задубрівці. Центральна садиба знаходилася на території с. Красноставці. Головою колгоспу ім. І. Франка призначили Киф'юка Миколу Ілліча, жителя с. Задубрівці.

У 1959 році господарство очолює Казарінов Юрій Петрович. А у 1960–1961 рр. керівником колгоспу призначили Зайцева Панаса Семеновича. Це були так звані «десятитисячники» – комуністи з промислових районів СРСР, які мали посилити партійно-більшовицький вплив на селі. Як оповідали старші чоловіки, одного разу Казарінов з активом господарства оглядали посіви зернових. Побачивши, як серед пшениці рясно зацвіли жовтим бур'яни ріпиці, він спитав: «Что это?». На відповідь пролунало: «Це

чепуха», на що партпрацівник сказав: «Что побольше надо этой чепухі». Це свідчить про рівень компетентності партійного керівництва сільським господарством.

У 50-60-і роки люди жили дуже бідно. Часто не було, що їсти та одягнути. За хлібом ходили пішки аж до Снятина. Неможливо було щось придбати через нестачу грошей, яких у колгоспі важко було заробити. Особливо тяжко було тим сім'ям, що залишилися без чоловіків. Із села неможливо було виїхати, оскільки селянам не видавали паспорти. Щоби вирватися з колгоспного рабства, молодь часто вербувалася на всесоюзні будови Донбасу та інших промислових районів величезної імперії. Умови праці в колгоспі були жахливі, часто у сильний мороз, сніг, холод, болото люди працювали в гумових чоботах та легко вдягнуті. З розповідей старших людей відомо, що для обробітку власного городу приходилося самим впрягатися у плуг, щоб обробити власну невеличку земельну ділянку аби не вмерти з голоду.

У 1961 році головою колгоспу ім. Івана Франка призначили Луку Юрійовича Стефаніка. А у 1963 році господарство ім. Івана Франка перейменовано на колгосп «Шлях до комунізму», керівником якого до 1965 року залишився Стефанік Лука.

Перші трактори – марки ДТ-54, на якому працював тракторист Мандрикович Михайло Михайлович та трактор ХТЗ, на якому працював тракторист Проданюк Микола Миколайович, з'явилися у селі на початку 50-х років. У цей же час з'явився і перший автомобіль. Це була вантажівка марки ГАЗ-51, на якій водієм працював Муринюк Михайло Тимофійович. Його дітей в селі так і називають – Михайло «шоферів» та Тимофій «шоферів».

На початку сімдесятих років минулого століття виробничий напрям місцевого колгоспу «Україна» становив рільництво й тваринництво. За ним було закріплено понад 4 тис. га сільськогосподарських угідь. Господарство

мало 3 млини, пилораму, 2 олійниці, 2 майстерні для ремонту механіки. Керівника городньої бригади Д. В. Савчука було удостоєно ордена Леніна.

Красноставській сільській раді тоді підпорядковувалися села Белелуя та Задубрівці. Число мешканців Красноставців у 1971 році становило 1209 осіб. На цей час припадає розвиток і становлення основної інфраструктури села. В селі працювала восьмирічна школа, клуб, бібліотека, фельдшерсько-акушерський пункт, дві крамниці.

РАДГОСПІНЕ ГОСПОДАРСТВО

У 1966 році керівником господарства призначено Чепигу Василя Васильовича, мешканця м. Снятина. Це призначення багато в чому вирішило долю, як господарства, так і всього села. Жінка Василя Васильовича, Наталія працювала сільським фельдшером. У цей час розпочалося будівництво нової школи. А з будівельних матеріалів, що залишилися від старої школи побудовано житло для працівників господарства (в якому мешкав Ж. Д. Габро), зараз у ньому розміщується ФАП. За радянської влади фельдшерсько-акушерський пункт знаходився у помешканні Антонюка Федора Миколайовича, знищеного більшовиками у 1944 році, сім'ю якого виселили з власного будинку. Житло для працівників на дві сім'ї також звели біля нової школи.

У 1969 році колгосп «Шлях до комунізму» перейменовано на колгосп «Україна», який проіснував до 31 травня 1971 року. Його керівником і надалі залишився Василь Васильович Чепига.

За всі ці роки господарство спеціалізувалося на вирощуванні зернових – пшениці, ячменю, вівса, кукурудзи, проса та чумиза; з овочів – помідорів, огірків, цибулі, капусти, моркви, столового буряка. Також вирощували кавуни. У тваринництві спеціалізувалися на виробництві молока, вирощуванні ВРХ, свиней, овець, курей та гусей. За час існування колгоспу у селі було побудовано автогараж, зерносховище, кузню, свинарник, конюшню, сінажну яму, контору, корівники.

Згідно Постанови Ради Міністрів УРСР №205 від 10 травня 1971 року колгосп «Україна» було реорганізовано в радгосп «Україна». З 1 червня 1971 року радгосп «Україна» було підпорядковано Українському республіканському об'єднанню «Сортнасінняовоч». Директором радгоспу призначили Чепигу Василя Васильовича. Спеціалізація господарства була направлена на виробництво та вирощування насіння овочевих та кормових культур. Тобто у структурі посівних площ більше 70% займали угіддя для вирощування кормових буряків, капусти, моркви, огірків, столового буряка, редиски, часнику, цибулі, щавелю, пастернака, селери. Ці культури висівали перший рік, коли одержували плоди, наступного року ставили на висадки (тобто насіння), а саме: кормовий буряк II року; капуста II року; морква II року; столовий буряк II року та цибуля II року.

Напрямок тваринництва був м'ясо-молочний, тобто виробництво молока, ВРХ, свиней. За час існування радгоспу життя селян стало легшим.

У вересні 1971 року передчасно помер керівник господарства Чепига Василь Васильович, який багато зробив для розвитку села. Наказом Українського республіканського об'єднання «Сортнасінняовоч» наступним директором радгоспу «Україна» було призначено Габра Жоржа Даниловича, вихідця із Житомирщини, який пропрацював директором господарства до квітня 1987 року. У квітні 1987 року черговим директором радгоспу призначено Кокорила Богдана Ілліча. Габро Ж. Д. перейшов працювати завідувачем гаражу, а через декілька років повернувся на Житомирщину.

У 1988 році жителі села Задубрівці від'єдналися від радгоспу «Україна».

А 1990 року Всесоюзним об'єднанням по виробництву, заготівлі і збуту насіння овочевих культур і картоплі «Сортнасінняовоч» було зроблено розподіл радгоспу «Україна» на два господарства – радгосп «Україна» у с. Белелуя та новостворений радгосп «Вільна Україна» у с. Красноставці (зادля цього представники села їздили до Москви). Спеціалізація господарства

збереглася. У тваринництві виробництво було спрямоване на виробництво молока та відгодівлю ВРХ та свиней.

9 квітня 1990 року директором радгоспу «Вільна Україна» було призначено Пішака Івана Дмитровича. Після роз'єднання у 1990 році у радгоспі «Вільна Україна» в обробітку було 1196 га землі: у т. ч. ріллі –712 га; а саме: кормовий буряк I року – 55 га, капуста I року 40 га, морква I року 12 га, кормовий буряк II року 110 га, капуста II року 55 га, морква II року 15 га, пастернак 80 га, щавель 35 га, тюльпани 5 га, пшениця 120 га, ячмінь 80 га, овес 45 га, кукурудза 60 га.

На початку 70-х років у радгоспі почали вирощувати цибульки тюльпанів. Красноставські тюльпани славилися на усій території Івано-Франківської області та в Україні, адже на той час це видовище було незвичайне, особливо коли тюльпани розпочинали цвісти (квітень – травень). Тоді у Красноставцях, немов пливло «червоне море». Насіння тюльпанів завезли з Криму із радгоспу «Первомайський», який теж був підпорядкований республіканському об'єднанню «Укрсортнасінняовоч». Окрім радгоспу, квіти тюльпанів вирощували сільські люди на продаж до весняних свят. Це стало суттєвою підмогою для підвищення матеріального добробуту наших людей.

Від 1994 року наказом республіканського об'єднання «Укрсортнасінняовоч» директором радгоспу «Вільна Україна» було призначено Пішака Миколу Івановича.

Згідно Постанови Кабінету Міністрів України від 29.04.1994 р. №276 та наказу регіонального відділення Фонду державного майна України по Івано-Франківській області за №1010 від 28.08.1996 року, радгосп «Вільна Україна» перетворено у Відкрите акціонерне товариство «Вільна Україна». Головою ВАТ «Вільна Україна» обрали Пішака Миколу Івановича.

За роки існування господарства було побудовано майстерню для ремонту сільськогосподарської техніки, холодильну камеру для зберігання та осушування тюльпанів, дім механізатора, телятник, огорожі для телят,

корівник, критий тік, теплиці, бензозаправку, піднавіс на сіно, овочесховище, силосну яму, стадіон та багато іншого.

У виробництві радгоспу брали участь такі виробничі підрозділи: у рослинництві – польова бригада (бригадир Аксанюк В. А), тюльпани (керівник Юрійчук І. І, пізніше – Муринюк В. М.). У тваринництві – ферма. Автопарк (завгар Процик В. І.), ремонтна майстерня,будівельна і дорожня бригади.

Автопарк та машинотракторний парк за часів існування радгоспу був найбільшим за кількістю машин на увесь Снятинський район. Кількість автомобілів становила – 21шт., тракторів – 18 шт., комбайнів – 6 шт., возів кінних – 8 шт. Плуги, культиватори, сівалки, гноєрозкидачі, причепи та інша сільськогосподарська техніка становила приблизно 35 шт. За великі досягнення у трудовому змаганні неодноразово наші працівники господарства були нагороджені, серед них: Гаврилюк Катерина Іванівна нагороджена орденом «Знак пошани», переможці трудового змагання – Мандяк Микола, оператор машинного доїння, Северин Василь Данилович, помічник бригадира тракторної бригади, Романчук Іван Михайлович, тракторист – нагороджений медаллю «За доблесну працю», Сметанюк Іван Михайлович, тракторист – переможець трудового змагання, Никільчик Василина Григорівна, доярка, «Ударник дев'ятої п'ятирічки», «Переможець трудового змагання 1976 року», Неп'юк Іван Миколайович, комбайнер, «Герой жнив-78», Мандяк Михайло Миколайович (Софіїн), тракторист, нагороджений орденом «Знак Пошани», «Ударник дев'ятої п'ятирічки». Неодноразово господарство було відзначено грамотами республіканського об'єднання «Укрсортнасінняовоч» м. Київ за великі досягнення у виробництві насіння овочевих та кормових культур.

За час існування господарства, після закінчення збору урожаю зернових, щороку проводилося свято «Обжинки», на якому нагороджувалися кращі працівники, які досягли високих трудових успіхів. На святі організовували урочистий концерт, спортивні змагання, ігри та КВН.

Виступали відомі артисти, зокрема Назарій Яремчук, Павло Дворський, Іво Бобул та ін.

Після скасування панщини та за другої Польщі, селяни свою худобу та вівці випасали на своїх земельних наділах. З утворенням колгоспу і пізніше за радгоспу, особливо за Брежнєва, появилися громадські пасовища. Одна половина села (Кут і частина Центру) випасали корів та молодняк ВРХ на Михайла Андрієвого бавці і Фрасининій. А друга половина (Осередок та інші) – на Ланищах і за Бердою. Це було великою радістю для дітей; в полі проходили різноманітні ігри, найчастіше грали в футбол. Інколи в копаний м'яч грали Кут проти іншого кутка села, або Красноставці проти Підвисокого чи Русова, бували й сутички. Купалися в ставках, ловили рибу і раки, збирали ожини, суниці, слухали розповіді старожилів села. Після збирання врожаю, дозволялося випасати худобу на інших полях. Найбільшою радістю дітвори був час, коли можна було пасти худобу в «Кутичку» (серпень-вересень), в природному кутку між Круглою, Совицею і рівчаком, за яким було Топорівське поле з городниною. Поряд було Дубниче з вербовими лісками. До всіх інших розваг для дітвори додалося варіння юшки (в тому місці Совиці, нижче Спустів, водилося найбільше раків і риби), що особливо смакувала в полі. Худобу в поле перший раз виганяли на Юрія давнослов'янське свято Велеса, покровителя домашньої скотини) – шостого травня.

У 2000 році розпочалося розпаювання майна та землі колишнього радгоспу «Вільна Україна». Для оцінки і розпаювання майна була створена комісія у складі 23 осіб, головою якої обрали В. Т. Угриня.

Оскільки на той час приміщення сільського клубу та бібліотека у ньому були дуже старі, було вирішено вивести із паювання приміщення контори.

Власними силами розпочато реконструкцію другого поверху приміщення контори під зал. Трактористи Дем'юк Микола Васильович, Мандяк Михайло Миколайович, Шлемко Іван Миколайович, Матійчук Микола Васильович та інші під керівництвом голови агрофірми Миколи

Пішака повністю реконструювали другий поверх контори, після чого 2001 року безкоштовно передали приміщення колишньої контори на баланс сільської ради, яке у даний час функціонує як сільський клуб.

У березні 2000 року створено приватну агрофірму «Насінневод», засновник – Пішак Микола Іванович. Це господарство орендує у власників земельних паїв 172, 40 га землі, у т. ч. ріллі 172, 40 га. Уся земля орендована у власників земельних паїв, з якими укладено договори оренди на користування земельними паями. Господарство займається вирощуванням зернових та технічних культур, а саме: озимої пшениці та ріпака, соняшника, сої, кукурудзи.

Агрофірма бере активну участь у житті села. За її рахунок утримується сільська футбольна команда. У 2002–2004 роках господарство витратило чималі кошти на будівництво ГРП та на інші потреби, пов'язані із газифікацією села. Агрофірмою виготовлено проекти освітлення сільських вулиць. Активну участь та допомогу надало господарство у святкуванні 150-річчя побудови церкви – храму Архистратига Михаїла та 600-річчя ювілею нашого села.

СПОРТ

Немале значення у житті мешканців села мали фізична культура та відпочинок. При господарстві активно діяли футбольна, волейбольна, баскетбольна, хокейна команди; шаховий, легкоатлетичний та інші гуртки. Команди неодноразово виходили переможцями у районних і обласних змаганнях. На все Прикарпаття славився стадіон, один із кращих сільських стадіонів західного регіону України.

За футбольну команду «Колос» виступали гравці із сіл Красноставці та Белелуя. Вона неодноразово ставала переможцем районної першості та виборювала кубок району. У 80-х – на початку 90-х років брала участь в обласних змаганнях груп «В» і «Б» та всеукраїнському турнірі товариства «Колос» серед аматорських сільських колективів по футболу. Кращі спортсмени села Мандяк Василь (Біба), капітан команди, Процик Василь

(Самохін), Никифорок Іван, Давидович Микола, Мандяк Микола (Юрович), Никільчик Іван, Гордійчук Михайло, Неп'юк Микола, Гарасим Петро були відомі далеко за його межами. За нашу команду виступали колишні футболісти чернівецької «Буковини» – Іван Гакман (капітан «Буковини» у середині 80-х рр.), Віктор Максимчук, Володимир Мельник – гравець юнацької збірної СРСР, Роман Угринчук – майстер спорту, Борис Фінкель – гравець дніпропетровського «Дніпра», учасник першого офіційного матчу збірної України з команою Угорщини. Інструкторами по спорту у різний час працювали Угрин Василь Тимофійович, Гордійчук Михайло Андрійович і Процик Василь Іванович.

Фінансування спортивних змагань велося за рахунок господарства.

При господарстві також було створено дружину цивільної оборони, яка неодноразово виходила переможцем у районних змаганнях.

ТОРГІВЛЯ ТА СПОЖИВЧА КООПЕРАЦІЯ

Лише співпрацюючи і домовляючись між собою, колись люди могли виживати при різних життєвих обставинах. Суспільна взаємозалежність, людська солідарність, розвиток науки, капіталу і трудових відносин зумовили виникнення кооперації. Елементи добровільної співпраці присутні у середньовічних селянських громадах. Після скасування панщини, отримавши землю у свою власність, селяни вже не могли очікувати опіки від поміщика і підтримки громади. Відтоді на них самих лягли обов'язки платити податки, утримувати сільські церкви, школи, оплачувати судові витрати. Маючи можливість заробити гроші, селяни отримали змогу їх нагромаджувати й вкладати у створені ними кооперативні спілки у формі внесків-паїв. Це стало можливим лише в кінці XIX на початку XX століття.

Першими ластівками кооперативного руху в нашому селі стали: заснування читальні «Товариства Просвіта» (1888), Красноставської «Січі» (1902), осередку «Сільського господаря» (1910) та діяльність кооперативи «Злука» (20, 30-і роки XX ст.). За Польщі сільські кооперативи входили до

Ревізійного союзу Українських кооперативів (РСУК). Про торгівлю та комерцію за часів Австро – Угорщини і другої Польщі оповідалося вище. Кілька слів необхідно написати про наступні роки.

Після так званого “воз’єднання” українських земель в 1939 році та встановлення радянської окупаційної влади, було націоналізовано оптові та роздрібні торгові підприємства та обмежено приватну торгівлю. Торгівельні організації об’єдналися з Укоопспількою. По селах створювалися споживчі товариства. В період 1941 – 1944 років на теренах краю діяли філії «Народної Торгівлі» спілки українських споживчих кооперативів. Після відходу німців було відновлено діяльність радянської споживчої кооперації. Метою якої було повний державний контроль над торгівлею.

В Красноставцях створюється споживче товариство. Почав свою роботу «Сільмаг». Магазин розміщувався в єврейській хаті ... (сім’ю якого забрали в 1941 році німці в Снятинське гетто) навпроти читальні. Зараз на тому місці господарка Любомира Кульганика. Ще один магазин працював в хаті Дмитра Пішака (пізніше ту господарку придбала Ніна Колотило). Як згадують старожили села, в той час в магазинах було дуже мало товару, та й то він продавався по спискам в основному вчителям та працівникам сільради. Пізніше відкрився господарський магазин в хаті, яку конфіскували у Михайла Кнігніцького. Дотепер збереглася бочка, з якої селянам продавали нафту (гас) для керогазів. На початку 90-х хату повернули законним власникам. Для працівників господарства в 70, 80-х роках в поле виїжджала «автолавка». За радгоспу працював ще один магазин на фермі.

На початку 70-х років в центрі села побудували та відкрили новий просторий магазин на два відділи: продовольчий та промисловий. Господарський магазин (по сільському «залізний») подовжив працювати в хаті Кнігніцького М.. В цей же час в селі відкрилося кафе «Левада» від «Громадського харчування». До того пиво і алкогольні напої продавали в дерев’янім ларку біля радгоспного гаража.

З початком перебудови відновлюють свою роботу сільські споживчі товариства (ССТ). В 1991 році починає свою роботу Красноставське ССТ (голова Гнидко Т.І.). до якого, крім нашого села, належали – Белелуя, Задубрівці, Ганьківці, Шевченкове, Рожневі поля та Зібранівка. Товариство проіснувало до початку 2000-х років.

Після проголошення Незалежності України і курсу на ринкові відносини і «дикий» капіталізм, кооперація почала занепадати. Торгові точки приватизуються. Причиною чому стали непослідовна економічна політика уряду, непосильний податковий тиск, нерозвинутість громадянського суспільства. На даний час вся сільська торгівля перебуває в приватних руках.

НА ЗОРІ НАЦІОНАЛЬНОГО ВІДРОДЖЕННЯ

ОСЕРЕДОК РУХУ «ВІДРОДЖЕННЯ»

У другій половині 80-х років минулого століття розпочалася так звана Горбачовська відлига. Подув вітер перемін, поневолені народи московської імперії розпочали боротьбу за національне визволення і побудову власних держав. Шляхом воскресіння та національного і духовного відродження рухався український народ. Наприкінці 80-х років створюються різні неформальні громадські та політичні організації, зокрема ТУМ ім. Тараса Шевченка, Зелений світ та ін. Релігійні громади починають боротьбу за відновлення Української Греко-Католицької церкви та створення незалежної від Москви Української Православної церкви Київського патріархату.

Першими з-поміж гідних синів і дочок України, у яких збереглася любов до Батьківщини, які виборювали переможну незалежність України, були рухівці. Переломною віхою Відродження у нашому краї став 1990-й рік. Особливий мітинг на честь Злуки УНР та ЗУНР відбувся 21 січня у Снятинському кінотеатрі ім. І. Франка, організований ТУМом. На ньому були присутні жителі села Муринюк Михайло Миколайович, Муринюк Василь Миколайович і Давидович Іван Валерійович. Вперше замайоріли

синьо-жовті прапори та пролунав національний гімн «Ще не вмерла Україна». Краєм прокотилися багатолюдні мітинги і зібрання громадян.

У березні цього ж року в хаті Юрійчука Василя Степановича зібралися сільські активісти – господарі Муринюк Михайло Миколайович, Муринюк Василь Миколайович, Дідух Михайло Іванович і Давидович Іван Валерійович для створення осередку Руху у селі. Було прийнято рішення про більш широку участь небайдужих людей. І за декілька днів на сільському стадіоні за участі десятків мешканців села створено Красноставський осередок НРУ «Відродження». Навесні на установчій конференції створилася районна організація Народного Руху України «Січ Покуття», в якій активну участь взяли делегати Красноставського осередку. Боротьба партійних функціонерів та органів КГБ проти наших патріотів та створення осередків Руху, їхні погрози були безсильними. У жовтні 1990 року на установчій конференції в Києві створено всеукраїнську організацію Народного Руху. Серед делегатів від Снятинщини брав участь у роботі конференції наш односельчанин Клепей Петро Семенович.

Першою значною акцією нашого осередку став піший похід рухівців від старого клубу до церкви недільним весняним ранком на чолі з Антонюк Наталією Миколаївною, яка несла синьо-жовтий прапор. Похід супроводжувався агітацією до політичної боротьби за Україну. Тоді вперше у новітній історії села привселюдно піднято синьо-жовтий прапор (пошитий Юрійчуком Василем Степановичем). Хоча ще й до цього молоді хлопці ходили колядувати з синьо-жовтим прапором, увечері 6 січня 1990 року (Аксанюк Василь, Угрин Микола, Клевчук Микола, Долинчук Василь, Гордійчук Михайло).

Головою осередку жителі села обрали Муринюка Михайла Миколайовича, який головував ним аж до своєї смерті в 2012 році. Після нього головою Руху обрано Мицкана Тимофія Миколайовича. З 2014 року голова осередка Муринюк Микола.

Красноставський осередок Руху став активним учасником усіх політичних акцій, що відбувалися на теренах краю. 25 лютого 1990 р. на Снятинському стадіоні відбувся багатотисячний мітинг на підтримку кандидата до Верховної Ради України Д. Захарука, редактора першої демократичної газети «Агро». Який переміг на виборах першого секретаря обкому компартії. Це була перша звитяга демократичних сил. Відтоді в нашому селі перемагали лише кандидати від національно-патріотичних сил. Ще однією незабутньою подією в житті краю, в якій взяли участь наші рухівці, стало святкування 90-ї річниці створення Завальської «Січі» 5 травня 1990 року.

Рухівці насипали у селі на місці зруйнованої москалями символічну могилу «Борцям за волю України». Освячена 15 липня 1990 року. Біля могили встановили стенди з іменами усіх односельчан, які служили у рядах Українських січових стрільців та Української Галицької армії, брали участь у збройній боротьбі ОУН-УПА, були репресовані органами НКВД та загинули в тюрмах і на засланні. Відновили могилу та відслужили панахиду похованим на старому цвинтарі загиблим повстанцям. Біля пам'ятника односельчанам, які загинули у Другій світовій війні 11 жовтня 1992 року встановили пам'ятний хрест та дошку з іменами наших односельчан, які в 40-х і в 50-х роках боролися за створення Самостійної Соборної Української держави. Відбудували першу капличку біля дороги на Русів та відновили і насипали символічну могилу «Скасування панщини 1848 року». Освячена 22 серпня 1990 року. Встановили хрест на місці загибелі провідника повстанців Неп'юка Дмитра Івановича (Хмари) та багато ін.

У жовтні 1990 року у Снятині руховець Угрин Микола Іванович взяв участь у голодуванні за демонтаж пам'ятника ката українського народу – Леніна. 21 жовтня ідол у райцентрі упав.

Зі здобуттям Україною Незалежності члени осередку збирали підписи за заборону комуністичної партії. Стали активними учасниками й агітаторами усіх виборчих кампаній різних рівнів, що відбувалися в нашому

селі. Сільським головою першого демократичного скликання обрали рухівця Пішака Василя Івановича. Делегація Красноставських рухівців брала участь у похованні В. Чорновола.

Рухівці села були учасниками Помаранчевої (2004) Революції – Угрин М. І., Угрин М. М., Глібчук М. І., Мандяк М. В., Муринюк М. В., Клевчук М. М., Гордійчук М. А., Пішак В. І. та Революції Гідності (2013–2014) – Угрин М. І., Глібчук М. І. (перебували на Майдані 20 лютого 2014 р., з 18 лютого на Майдані перебували Антонюк Федір та Антонюк Микола), а також Угрин М. М., Муринюк М. В., Гордійчук М. А., Клевчук М. М., Давидович І. В. перебували на Майдані в середині грудня 2013 р. Слід відзначити нашого односельчанина Івана Шугаєва, що був учасником Помаранчевої революції, а також в грудні та січні 2013-2014 рр. протягом кількох тижнів працював волонтером у Будинку профспілок – штабі Революції Гідності. Михайло Гордійчук, Василь Дар'янич, Микола Муринюк та Микола Угрин взяли участь у «Марші мільйонів» першого грудня 2013 р. Що відбулося після жорстокого побиття протестувальників, в основному молоді, на Майдані Незалежності вночі 30 грудня, які вимагади від влади підписання асоціації з Європейським Союзом. Власне з чого і почалася Революція Гідності. З ініціативи нашого осередку збиралися кошти на допомогу Майдану у 2004 та 2013 роках, а також на допомогу односельчанам, які воюють із московським агресором на сході України.

Рухівці і тепер є ініціаторами та організаторами усіх велелюдних сільських заходів, зокрема: дня пам'яті Т. Г. Шевченка, Дня Незалежності, панахиди присвяченій річниці УПА та інших. Завдяки ентузіазму та громадянській позиції членів осередку у селі підтримується патріотичний і націоналістичний дух народу. Проводяться толоки біля пам'ятних могил, тощо.

Окрім Народного Руху України у селі на зорі творення незалежної України діяли й інші осередки політичних партій: Української республіканської партії (активність – середина 90-х років), Української

народної партії (активність – початок 2000-х рр.), Всеукраїнського об'єднання «Батьківщина» (активна діяльність під час виборчих кампаній).

КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІЙ РУХ

1990 року у нашому селі також відновлено роботу «Просвіти». Першими активними членами стали майже всі педагоги Красноставської школи. Вони активно включилися в роботу з роз'яснення та впровадження у життя «Декларації про державний суверенітет України». Головою «Просвіти» обрано Кнігніцьку Марію Іванівну. Влітку, 15 липня 1990 року, школярі під керівництвом педагогів Кнігніцької М. І. та Угриня В. М. разом із сільськими аматорами провели велелюдне віче та концерт під синьо-жовтими прапорами на сільському стадіоні, присвячене річниці села та організоване Народним Рухом України.

Організовувалися масові виступи із залученням молоді, присвячені Дню проголошення незалежності України, створенню УПА, святкування Шевченківських днів, відкриття могили борцям за волю України. Розроблено заходи сприяння розвитку української мови, функціонування української мови у школі і селі. Тепер у складі «Просвіти» є усі вчителі школи. Просвітяни зібрали важливі дані про членів УПА – вихідців із села та оформили їх у сільській «Книзі пам'яті». Красноставський осередок товариства «Просвіта» залучає молодь до різних напрямків культурної та народознавчої роботи.

ПАМ'ЯТНИК Т. Г. ШЕВЧЕНКУ

До сторіччя від дня народження Великого Кобзаря, яке широко відзначалося по усій Україні і в нашому краї, централія «Просвіти» у Львові видала спеціальну відозву до українців Галичини. У ній містився заклик, аби на честь Кобзаря у кожному селі на видному місці насипати символічну могилу. Десятого березня 1914-го року, в день смерті Тараса Шевченка, у

всіх українських церквах Покуття відправлено панахиди. Символічна могила національному Пророку у нашому селі насипана до початку літа 1914 року.

Під час Першої світової (австрійської, як говорили в селі) війни, Снятинщина у вересні цього ж року була захоплена російськими військами. У краї запроваджено жорстокий окупаційний режим. Усі українські установи закрито. Почалися репресії проти місцевого населення. Так, у листі за травень 1915 р. до очільника січового стрілецького руху Сеня Горука Марко Черемшина писав: «...в Красноставцях, як оповідають, могилу Шевченка розрили і зогидили. Взагалі звірилися над усім, що українське...».

Повторно могила генію-поету була висипана 1925 року, власними силами жителів нашого села. На ній встановлено пам'ятний бетонний знак у вигляді обеліска (висотою 0,5 м), на вершині якого був металічний хрест, зрізаний москалями у 40-х роках ХХ ст. На обеліску з чотирьох сторін вибито написи: «1. ПАМ'ЯТКА ГЕНІЯ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА; 2. БОРИТЕСЯ. ПОБОРИТЕ. 3. УЧИТЕСЯ БРАТИ МОЇ ДУМАЙТЕ ЧИТАЙТЕ. 4. ВСТАВАЙТЕ КАЙДАНИ ПОРВІТИ» (правопис збережено).

Навколо могили висаджено чотири берези, які росли до 1967 року. Того року тодішнім керівником дорожньої бригади Мельничуком Тимофієм Михайловичем вони були зрубані і на їх місці посаджено нові, що ростуть до сьогоднішнього дня.

У 1969 році з ініціативи тодішнього голови колгоспу «Україна» Чепиги Василя Васильовича могилу було забрано, а пам'ятний знак перевезено на сільський цвинтар, де він зберігається біля поховання Кантимира Никифора Михайловича. Сільська громада була незадоволена і вимагала відновлення пам'ятника.

Замовити та виготовити бюст поета в той час, коли комуністична влада Кобзаря неофіційно забороняла, було складно. Але завдяки Чепизі В. В. пам'ятник знайдено у скульптора на садовгородній ділянці м. Івано-Франківська і привезено в село, цього ж року його встановлено.

З часом, від 1969 р. до 2016 років пам'ятник від впливу природно-кліматичних умов руйнувався і прийшла пора його замінити. У 2016 році за 11 тисяч грн. придбано новий бюст Кобзаря, який встановлено до 600-ї річниці першої писемної згадки про село, а також викладено тротуарну плитку та виконано реконструкцію постаменту і прилеглої території. 21 вересня 2016 року, на свято Різдва Пресвятої Богородиці відбулося урочисте відкриття нового пам'ятника Тарасу Шевченку. Панахиду та освячення здійснив настоятель нашого храму отець Василь. З вітальними словами до громади звернулися представники влади: сільський голова – Михайло Угрин; голова Снятинської РДА – Богдан Свіщовський; депутат районної ради – Микола Пішак; голова сільської Просвіти – Марія Книгніцька; вчителька української мови – Марія Муринюк. Учні школи та сільський хор дали невеликий концерт. Новий пам'ятник Великому Кобзареві в центрі, поряд з Божим Храмом став ще однією окрасою села.

СІЛЬСЬКІ СВЯТИНІ

ЦЕРКВА

Про першу церкву у селі відомо від 1553 року. В нас було православне духовенство, але за своїм майновим станом воно мало відрізнялося від тогочасного селянина. Як відомо Львівська та Перемишлянська єпархії не прийняли Берестейської унії з Римською Вселенською церквою, тому православні парохії нашого краю, в тому числі і красноставська мали значно менші права порівняно з польською католицькою церквою. Польська влада і церква старалися всіляко утискати і зневажати православне духовенство та парафіян. Так тривало до 1770 року. У своїх мемуарах писар хрестоносців Неккер під час походів у Галицьку землю 1495 року писав: «Загальний подив серед війська хрестоносців викликав руський піп з бородою, босоногий і в сірій опочні». Відомо, що на той час селянин для священика давав дві мірки жита, про інші виплати на церкву невідомо.

Станом на 1 січня 1754 року сільська церква разом із храмами у селах Балинці, Белелуя, Бучачки, Ганьківці, Задубрівці, Кулачківці, Підвисоке, Русів, Стецева та Хом'яківка входила до Городенківського деканату. У 1747 (1753) році парохом села був священник о. Григорій Мусікевіч, а 1782 – о. Іван Кропільницький.

До 1700 року церква в селі була православною, а з прийняттям Львівською єпархією цього ж року унії, церква стала уніатською. Після приєднання Галичини до Австрійської імперії в 1772 році церква стала називатися греко – католицькою і була урівняна в правах з римською католицькою церквою. В 1784 році для навчання греко – католицьких священників у Львові при університеті, засновано духовну семінарію за зразком семінарії у Відні. Навчання проводилося руською, тобто українською мовою. Українці отримали освічених священників, що стало передумовою не тільки культурного, а політичного розвитку нашого народу.

У книзі М. Бажанського «Краса Снятинщини» про нашу церкву написано: в 1832 році філія Белелуйської парафії, Снятинського деканату, парох о. Йосиф Кернякевич (1792 р. н.), вірних 861 особа. В 1841 році парох о. Данило Окуньовський (1803 р. н.), вірних 1100 осіб, римо-католиків було 3 особи. В селі було три придорожні каплиці.

У 1866 році на кошти громади села, під орудою о. Івана Озаркевича, побудована нова церква. Освячена в пам'ять святого Архистратига Михаїла і всіх небесних сил безтілесних, в якій ми, Слава Богу молимося і у даний час. З тих пір 21 листопада для нашого села є храмовим святом. Цього дня після святкового Богослужіння мешканці села накривають святкові столи та приймають гостей і родичів з сусідніх сіл. З дерева бані старої церкви зведено баню в новій церкві над Вівтарем, а у 1867 році з цього ж матеріалу побудована дзвіниця. Церква хрестоподібна, іконостас п'ятиярусний. В 1912 році була перекрита бляхою, яка прослужила 101 рік.

В 1879-му церква мала 1314 парафіян. Власник посілости М. Вржовська.

В 1910 році мешканців 1600, власник посілости Марія Коляса.

Далі подаємо перелік парохів, які служили в храмі святого Архистратига Михаїла села Красноставці, про котрих збереглася інформація:

священик о. Григорій Мусікевич (дата призначення – 1747, Городенківський деканат, пізніше церква в Красноставцях перейшла під юрисдикцію Снятинського деканату);

священик о. Іван Кропільницький (1782);

священик о. Данило Окуньовський (1841–1852 рр.);

священик о. Іван Озаркевич (1852–1884 рр.), заходами котрого була побудована церква і відкрита школа;

священик о. Володимир Озаркевич (1884–1892 рр.);

священик о. Іван де Шилінг Сінгалевиц (1892–1907 рр.), число вірних - 1270;

священик о. Володимир Сінгалевиц, 1881 р. н. (1907–1913 рр.), при ньому церква була перекрита бляхою, число вірних - 1477;

священик о. Василій Залуцький (1913–1926 рр.);

священик о. Іван (Іоан) Самолевич (1926–1944 рр.), число вірних - 1477.

Духовне життя Красноставців також тісно пов'язане з ім'ям священика о. Іоана Сінгалевица.

Іоан (Іван) Сінгалевиц (28.01.1838 – 31.03.1915) рукоположений (висвячений) на священика 7 жовтня 1866 року. Молодого отця направили на роботу до гуцульського села Березова (9.XII.1866 – 7.IV.1869), звідти – у Рожнів (20.04.1869 – 15.05.1874). 16 травня 1874 року І. Сінгалевиц з Рожнева прибув до Новоселиці. У новоселицькій парафії він правив у 1882–1884 рр. Надалі його перевели до Белелуї, разом з цією духовний отець обслуговував і парафію в Красноставцях.

За переконаннями, священик Іоан Сінгалевиц був москвофілом. Не любив радикалів і соціалістів і дуже часто виступав проти них. Вони також критикували духовну особу. Так, радикальний часопис «Громадський голос»

за 15 квітня 1899 року помістив кореспонденцію, в якій зазначалося, що священник «обдирає» своїх парафіян немов вовк овечок, а тому через таких як він ... наші селяни до Канади утікають».

З Белелуї та Красноставців в 1907 р. священника о. І. Сінгалевича перевели у с. Задубрівці, де він помер 31 березня 1915 року.

В духовне життя Красноставців вписав яскраві сторінки і священник о. Василь Залуцький. Духовну освіту **о. Василь Залуцький** здобув у Львові, де був рукоположений (висвячений) на священничий сан 16 грудня 1894 року. А далі доля пов'язала його із Прикарпаттям.

У 1906 році він поселився у Балинцях, де 1909 року був «системним співробітником з правом управи». А наступного року о. В. Залуцький отримав окрему парохію у Белелуї (дочірня церква у Красноставцях). Дбаючи про духовне та фізичне здоров'я своєї пастви різнобічно підтримував діяльність звичайного «брацтва церковного без статутів і брацтва тверезості» у цих селах, опікувався школами, всяко заохочував розвиток місцевих читалень «Просвіти», інших національних товариств.

У 1926 році священника призначили настоятелем храму Успення Пречистої Діви Марії у селі Коршеві на Коломийщині.

Багато про що мріяв, багато ще прагнув зробити священник о. В. Залуцький. Але 30 вересня 1931 року його неспокійне серце зупинилося. Вічний упокій о. Василь знайшов на церковному подвір'ї дорогого йому храму.

У 1926 році парохом Белелуї став священник **о. Іоан (Іван) Самолевич**, який народився 24 березня 1888 року в «Старім Місті ад Лежайськ повіту Лантуц». Рукоположений на священничий сан 30 квітня 1916 року в Церкві Воскресіння Ісуса Христа в Станиславові єпископом Григорієм Хомишином.

Свій священничий шлях розпочав завідателем у Турці деканату Коломийського (з 1 жовтня 1918 року до 19 квітня 1921 року); далі – в Россільній деканату Богородчанського (20 квітня 1921 р. – 4 травня 1922 р.), Похівці деканату Богородчанського (5 травня 1922 р. – 23 вересня 1926 р.).

Двадцять четвертого вересня 1926 року о. Іоан Самолевич став до священничих обов'язків у селі Белелуї Снятинського деканату. Крім того, від 25 грудня 1926 до 15 квітня 1930 рр. був завідателем у Задубрівцях того ж деканату. Довгий час виповнював душпастирські обов'язки доїжджаючого завідателя дочірної Церкви у сусідніх Красноставцях. Викладав релігію в нашій школі.

Принагідно зауважимо, що парафія в Белелуї заснована 1763 року. Церква Успення Пресвятої Діви Марії дерев'яна, виставлена і освячена 1844 року. Наділена відпустом у 1873 і відновленому у 1911 рр. До белелуйської парафії належала церква св. Михаїла в Красноставцях (дерев'яна, побудована 1866, а освячена наступного року Божого) з трьома придорожніми каплицями. Патроном храмів була белелуська філія Наукового Товариства ім. Т. Шевченка у Львові. І в Белелуї, і в Красноставцях діяли церковні братства та Апостольства Молитви.

На початок ХХ ст. у метриках записано греко-католиків 1458 осіб. За книгою: «Шематизм греко-католицької єпархії Станіславської» від 1907 року в Красноставцях; греко-католиків – 1477, латинян – 4 (напевно панська сім'я), євреїв – 63.

За Шематизмом Станіславської єпархії з 1938-го року греко-католиків було 1456, латинників 13, а жидів 30. Школа двоклясова, утравістична.

Такою парафія, на чолі якої стояв о. Іоан Самолевич, залишалася до 1939 року. Після німецько-фашистської окупації і повторного встановлення радянської влади у 1944 році священника заарештувало НКВД і він помер у в'язниці.

5 листопада 1944 року делегація наших односельчан брала участь у похованні Митрополита Андрея Шептицького у соборі Святого Юра. Возом добиралися на вокзал, а звідти потягом до Львова. Всі були вдягнуті по-сільському в національному одязі.

1946 року греко – католицька церква була заборонена і перейшла в підпілля. Парафія в нашому селі перейшла під юрисдикцію Московської

православної церкви. Нова безбожна влада відразу розпочала репресії проти духовенства і віруючих. За розповідями очевидців в 1944 році після нападу повстанців на колону червонопогонників, що вивозили односельчан, один із москалів забіг до церкви і пустив автоматну чергу по іконах. Зупинив його старший офіцер. В 1947 р. московські нелюди на Храмове свято, в капличці біля читальні, замордували сестру «Хмари» Василюк.

Священиків, які відмовлялися переходити в православну віру оголошували ворогами народу і позбавляли сану, багатьох судили та заслали в Сибір. Церкви масово закривалися, з них знімали хрести, розбирали каплички. Замість христів на могилах ставили стовпи з п'ятикутною зіркою (на нашому цвинтарі їх було кілька). Забороняли священикам освячувати хати і будівлі, супроводжувати траурні процесії до місць поховань. Школа була відділена від церкви, а церква – від держави. В державних установах, навчальних закладах насаджувався войовничий атеїзм. Переслідувалися ті, що ходили колядувати, святити паску, хрестили дітей, брали церковний шлюб та виконували інші релігійні обряди. Не тільки члени партії, а й прості громадяни, які працювали на державних роботах могли позбутися посади чи роботи за дотримання релігійних звичаїв. Відповідали навіть за дітей, які ходили до Храму Божого або колядували на Різдвяні свята. На Різдво й на Великдень місцеві комуністи організовували чергування вчителів, щоби виловлювати дітей, які колядували або ходили освячувати «паску» і цокатися писанками у Світлий понеділок. У навчальних закладах на великі церковні свята організовували спортивні змагання, конкурси, а для дорослих суботники. В селі були випадки коли у Великодню п'ятницю голова колгоспу залив водою піч з великодніми пасками (короваями і «бабками»). Партійних працівників, вчителів, сільську інтелігенцію змушували в своїх хатах знімати зі стін образи. Всякими способами перешкоджали вступу випускників шкіл до духовних навчальних закладів. Отаким чином виховувалися покоління безбожників, нівельовувалися тисячолітні християнські та українські цінності, нищилися народні мораль і культура.

У 1964 році Белелуська святиня (як і чимало інших храмів Покуття) була закрита, оскільки на території укрупнених колгоспів (чи сільських рад) радянська влада не дозволяла мати більше однієї діючої Церкви. На Белелуя, Задубрівці та Красноставці, в яких знаходилася контора колгоспу (згодом – радгоспу), відкритою залишили тільки церкву в Красноставцях.

У післявоєнні роки були важкі часи, не вистачало священників, і в селі не було постійного священнослужителя, а тому красноставчани запрошували священників з інших сіл, щоб у неділю чи свята відслужити Службу Божу, охрестити дитину чи похоронити померлого. Серед них були наступні духівники:

священик о. Пісецький, (1950–1959 рр.), мешкав в Белелуя, за архівними даними, з часів німецької окупації симпатик (учасник) ОУН, пізніше надавав підпіллю грошову допомогу;

священик о. Йосиф Жовнірович (1959–1961 рр.), у даний час Долинський декан;

священик о. Володимир Франчук (січень 1963 р. – жовтень 1963 р.);

священик о. Зіновій Болахівський (листопад 1963 р. – вересень 1964 р.);

священик о. Іван Березюк (жовтень 1964 р. – квітень 1965 р.);

священик о. Костянтин Морський (червень 1965 р. – квітень 1968 р.);

священик о. Микола Балацький (травень 1968 р. – липень 1968 р.);

священик о. Петро Якимчук (1968–1984 рр.), родом із с. Попельники;

священик о. Михаїл Никифорок (1984–1988 рр.), родом із с. Топорівці;

священик о. Василій Бойчук (1988–1994 рр.), родом із с. Ганьківці;

священик о. Петро Дяків (1994–1998 рр.), родом із с. Пістинь.

За часів панування московсько – комуністичної влади церква та український народ зазнали гонінь і великих втрат. Та, Слава Богу, все змінюється і ті страшні часи відійли у небуття. Настала епоха відродження наших традицій, державності і духовності. В 1990 році красноставська парафія з отцем Василем Бойчуком вийшли з Російської православної церкви

і перейшли до Української Автокефальної Православної Церкви. Розпочалася нова сторінка життя нашого Божого Храму.

У 2001 році виконано ремонт церкви: позолочено іконостас та ікони. Упродовж 2014–2015 рр. стараннями громади села та благодійників проведено зовнішній ремонт та перекриття церкви, а у 2015 році зроблено реконструкцію дзвіниці та її внутрішній та зовнішній ремонт. Під час цих робіт на дзвіницю встановили третій найменший дзвін, виготовлений 1865 року. Який раніше двонив на уроки та перерву учням в старій школі, від часу її заснування. За переказами найбільший дзвін в роки Другої світової війни старші газди заховали, щоб не пішов на переплавку. Його на жаль знайти не вдалося.

Особлива благодать Господа нашого Ісуса Христа над цим святим храмом, адже за весь час свого існування, і навіть у найстрашніші для нашого регіону атеїстичні, советські часи, храм був відкритий. У ньому підносили свої молитви до Бога не тільки мешканці села Красноставці, але і навколишніх сіл: Белелуя, Задубрівці, Топорівці, Русів.

РОЗВИТОК ТА ПІДПОРЯДКУВАННЯ НАШОЇ ЦЕРКВИ

НАЗВА	ПІДПОРЯДКУВАННЯ
Церква східного (візантійського) обряду до 1303 р	Галицька єпархія (м. Галич), Київська митрополія, Вселенського (Константинопольського) патріархату
Церква східного (візантійського) обряду 1303 – 1391	Галицька митрополія, Вселенського (Константинопольського) патріархату. Незалежна від Київської митрополії
Церква східного (візантійського) обряду	З 1391 р. Львівська єпархія, Вселенського (Константинопольського) патріархату.

1391 – 1700	<p>До 1596 р. перебувала в єдності з Київською митрополією.</p> <p>У 1596 р. разом з Перемишлянською єпархією не прийняла унії з Римом</p>
<p>Українська Уніатська Церква східного обряду</p> <p>1700 – 1772</p>	<p>З 1700 р. Львівська єпархія прийняла унію (Бересстейська унія 1596 р., яка об'єднала Західну та Східну українську церкву Київської митрополії під проводом Римського Папи), Римська католицька церква</p>
<p>Українська Греко – Католицька Церква східного обряду</p> <p>1772 – 1946</p>	<p>У 1772 році після приєднання до Австрії українську церкву урівняли в правах з католицькою і змінили назву з уніатської на греко - католицьку</p> <p>У 1808 р. відновлено Галицьку (м. Львів) митрополію, Римська католицька церква</p> <p>У 1885 р. створено Станіславську єпархію, Львівська митрополія. Римська католицька церква</p>
<p>Російська Православна Церква</p> <p>1946 – 1990</p>	<p>У 1946 р. Українську Греко – Католицьку церкву заборонили, московські завойовники церкву в селі насильно перепідпорядкували Московському патріарху</p>

Українська Автокефальна Православна Церква 1990 – 1992	У 1990 р. на вимогу парафіян священник Василь Бойчук з церковною громадою вийшли з підпорядкування РПЦ та ввійшли у відновлену УАПЦ.
Українська Православна Церква Київського патріархату 1992 – 1996	У 1992 р. в місті Києві на об'єднавчому Всеукраїнському соборі було створено УПЦ КП, до якої увійшла наша церква
Українська Автокефальна Православна Церква 1996 – 1998	Наша церква, після чергового церковного розколу, з отцем Петром належала до УАПЦ, Івано-Франківської єпархії
Українська Православна Церква Київського патріархату 1998 –	З 1998 р. і до наших днів церква в Красноставцях у підпорядкуванні Снятинського деканату, Івано – Франківської єпархії УПЦ КП

КАПЛИЧКИ

До приходу московських загарбників у нашому селі налічувалося чотири каплички, які були зруйновані місцевими комуністами наприкінці 50-х та початку 60-х років. Із початком відродження України односельчани вирішили їх відбудувати.

Капличка біля дороги на Русів (перша відновлена за наших часів). Освячено капличку на честь св. Івана Хрестителя та хрест на могилі скасування панщини 22 серпня 1990 року.

Першого липня на зборах осередку Руху за ініціативи голови осередку Муринюка М. М. за ті гроші, що зібрали від громади вирішили відбудувати капличку і відновити символічну могилу скасування панщини, знищених

московськими яничарами. 4 липня 1990 року розпочали будівництво і закінчили 14 серпня цього ж року. Капличку поставили на тому місці, де була зруйнована в 50-х роках капличка побудована Кантимиром Іваном із Коржівки на початку ХХ ст. Від старої каплички зберігся хрест (схований Муринюк Василюю Федорівною), що вінчає капличку дотепер. Була ще дуже гарна, різьблена з дерева статуя Івана Христителя, яка на жаль втрачена.

Капличку будували рухівці:

Муринюк Михайло Миколайович,

Муринюк Василь Миколайович,

Пішак Василь Іванович,

Клепей Петро Семенович,

Угрин Василь Тимофійович,

Юрійчук Василь Степанович,

Клевчук Михайло Миколайович,

Руданець Ярослав Миколайович,

Мандяк Микола Васильович,

Аксанюк Микола Васильович,

Неп'юк Василь Миколайович,

Дідух Іван Михайлович,

Мурували: Долинчук Петро Семенович,

Бойчук Михайло Васильович,

Дем'юк Ярослав Васильович,

Гордійчук Микола Петрович,

Долинчук Микола Петрович;

Мандяк Василь Петрович.

Штукатурили: Бойчук Михайло Васильович,

Долинчук Петро Семенович,

Аксанюк Марія Петрівна.

Робили верх і покривали бляхою: Печенюк Петро Васильович,

Юрійчук Василь Семенович,
Долинчук Петро Семенович,
Бойчук Михайло Васильович,
Проданюк Іван Васильович.

Статую Івана Христителя виготовив Юрійчук Іван Васильович.

Малював: Гордашко Іван Васильович.

Робили побілку і оформлювали: Богач Марія Іванівна,

Аксанюк Марія Петрівна,

Грищук Марія Дмитрівна.

Допомагав матеріально та будматеріалами Пішак Іван Дмитрович.

Капличка біля читальні. Освячена 28 серпня 1994 року на честь Успіння Пресвятої Богородиці. Стара капличка була збудована дідом Неп'юка Дмитра Івановича («Хмари») та Неп'юком Михайлом Танасківим, який через Коломийський суд відсудив у русівської вдови з сином землю і на відмолення гріхів поставив каплицю. У листопаді 1947 року в цій капличці москалі по-звірячому замордували його внучку Василю. Її розвалили в 1956 р. На місці старої каплички Неп'юк Василь Миколайович (1944 р. н.) та Неп'юк Ганна Григорівна (1948 р. н.) збудували нову.

Капличка на Толічці. Збудована Долинчуком Миколою Петровичем.

Засновники: Долинчук Петро Семенович,

Неп'юк Михайло Миколайович,

Якуб'як Ілля Миколайович,

Аксанюк Василь Андрійович,

Муринюк Лук'ян Миколайович,

Бакалярник Василь Семенович.

Гроші на будову здавали жителі села. Побудована 1992 року. Освячена 19 грудня 1993 року. Носить назву св. Миколая Чудотворця. Стара капличка знаходилася 100 м нижче по дорозі на Помірки.

Капличка коло церкви. Освячена 27.08.1995 року в честь Успіння Пресвятої Богородиці. Побудована Муринюком Михайлом Михайловичем в

1994 році в офіру на згадку про матір, за турботу, за недоспані ночі. В цьому йому допомогли люди, які доклали багато зусиль, щоб була вона гарною. Художник зі Львова Михайло Сорич – член Спілки художників України, Олександр Сідлярчук – проєктант і муляр та Григорій Андріюк з Підвисокого – спорудив верх каплички.

Стара капличка, що була на тому місці, зруйнована місцевими комуністами на початку шістдесятих років.

Капличка Юрка Никільчика. Освячена 8 листопада 1994 року на св. Дмитрія в честь Пресвятої Діви Марії. Збудована на кошти Неп'юк Євдокії Михайлівни, Никільчик Марії Михайлівни, Неп'юк Орисі Михайлівни, Никільчик Орисі Юріївни. Початок будівництва 1991 рік. Будували Сопотик Василь, Шологон Іван Михайлович з Топорівців і Долинчук Петро Семенович.

Капличка в Куті. Освячена 2006 року на честь семи Архангелів Божих. Побудована Проданюком Василем Івановичем.

Капличка навпроти Василя Даниливого. Освячена в честь св. Володимира. Побудована Ганною Маркитан та її чоловіком Богданом.

Капличка біля могили Борцям за Волю України. Освячена в 2007 році в честь св. Василя Великого. Поставлена отцем Василем Руданцем, настоятелем нашого храму. Будував Бойчук Михайло.

Капличка на Коржівці. Освячена в 2001 році в честь цілителя Пантелеймона. Побудована Пішаком Іваном Антоновичем. Онук Петро Шугаєв в 2016 році зробив її реконструкцію.

Капличка біля церкви (ст. Богородиці). Освячена в 2011 році в честь Різдва Божої Матері. Побудована на кошти Неп'юк Орести Михайлівни.

Капличка на цвинтарі. Освячена 20 листопада 2016 року в честь святого Архистратига Михаїла. Побудована Віталієм Юрійчуком на згадку про батька Михайла Юрійчука.

Священик о.Турик Андрій – греко-католицький духівник у м.Снятині, який у радянську добу підпільно вів богослужіння та здійснював хрещення новонароджених дітей. Перший священик родом з нашого села.

Священик о. Долинчук Василь проводить своє священиче служіння на Миколаївщині.

Священик о. Антонюк Роман проводить своє священиче служіння на Київщині.

Священик о. Куцак Любомир – священик у селах Будилів та Любківці.

Священик о. Бигар Михайло проводить своє священиче служіння на Буковині.

Священик о. Угрин Іван – священик у м.Чернівці.

Священик о. Угрин Михайло проводить своє священиче служіння на Київщині.

Священик о. Проданюк Микола проводить своє священиче служіння на Київщині.

Настоятель Храму Святого Архистратига Михаїла у с.

Красноставці

Митрофорний протоієрей Василь Ярославович Руданець народився в селі Красноставці Снятинського району Івано-Франківської області в сім'ї робітників.

1992 року – закінчив Красноставську неповну середню школу.

1994 року – закінчив на відмінно Задубрівську середню школу.

Після закінчення школи поступив на навчання до Івано-Франківської духовної семінарії, яку закінчив успішно по першому розряду у 1998 році.

З 1995- 1997 рр. ніс послух іподиякона у Митрополита Івано-Франківського і Галицького Андрія (Абрамчука).

19 серпня 1997 р. рукоположений в сан диякона, 28 серпня 1997 р. - в сан священика Митрополитом Івано-Франківським і Галицьким Андрієм (Абрамчуком).

З вересня 1997 р. – по лютий 1998 р. ніс послух настоятеля семінарського храму св. ап.Іоана Богослова.

З травня 1998 р. – настоятель церкви Святого Архистратига Михаїла с. Красноставці Снятинського району.

З серпня 2005 р. – по листопад 2009 р. одночасно звершував пастирський послух у селі Підвисоке.

2003 - 2008 рр. – навчався на філософсько-теологічному факультеті Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича, де отримав вищу освіту за спеціальністю «Релігієзнавство», викладач філософсько-релігієзнавчих дисциплін.

З 2013 р. – вчитель християнської етики в Красноставській школі.

1. НАРИСИ ІСТОРІЇ ОСВІТИ. ПЕРСОНАЛІЇ. СКРИЖАЛІ ПАМ'ЯТІ

ШКОЛА ЗА ЧАСІВ АВСТРО-УГОРСЬКОЇ ІМПЕРІЇ

Нічого в світі вічного немає,

Усе колись з'являється, зникає.

Це знають всі, і це не зміниться ніколи.

Лиш одне є вічне – шлях до школи.

Не за високими горами, не за сімома морями, а у нас, у нашому рідному селі є невеличка країна знань і дитячих мрій. Ця країна чарівна і надзвичайно цікава. Усім хлопчикам і дівчаткам відкриває вона свої двері, а потім, протягом багатьох років, дає їм знання, наповнює їхні серця мелодією любові і краси, цілеспрямованості, перших перемог, надій і сподівань. І так уже повелося споконвіку, що школа на селі – це своєрідний оберіг, добрий дім і теплий вогник для дітей та дорослих.

Як чудово сказав про школу В.О. Сухомлинський:

“Школа повинна бути: школою радості для дітей, школою творчості для вчителів та школою спокою для батьків”.

Після хліба – найдорожча для народу школа. Заповідь давня, але висока її справедливість нині відчувається по-новому гостро. Всі ми родом зі школи. За партою починалися наші достоїнства і недоліки, все те, що нас сьогодні радує і тривожить.

Літа спливають, відходять у небуття. Скільки перших і останніх дзвоників пролунало на подвір'ї нашої школи, скільки поколінь випускників вийшли у доросле життя по рушниковій стежці, що починається на її порозі. Проте стіни рідної школи пам'ятають кожного учня, її вікна світять їм провідною зорею, а двері завжди гостинно відкриті для них.

Учителі! Скільки дитячих сердець пройшло через їхні турботливі руки, скільки широких шляхів відкрили для своїх вихованців. Усе їхнє життя пов'язане з нашою школою. У народі кажуть, що письменник живе у своїх книжках, художник – у картинах, скульптор – у створених ним скульптурах, а вчитель – у думках і справах учнів. Тому кожна людина все життя з почуттям вдячності згадує рідну школу й своїх вчителів. Адже в прожитому шкільному дні було щось неповторне, незабутнє, що лишає відбиток у нашій душі. Життєві дороги нелегкі і тернисті, і без знань на них не обійтись, бо за словами відомого нашого земляка, поета С. Пушика:

“ Людина без знань – це босоногий мандрівник, який не сміє йти в далеку дорогу, бо назад не вернеться”.

Учителям рідної школи присвячується

В Галичині, де давно було втрачено традиції державності, а панівна верства виявилася покатоличеною і спольщеною, роль лідера культурно-національного руху взяло на себе уніатське духовенство. Крім того, на відміну від Наддніпрянської України, де культурно-національне відродження було ініційоване «знизу» опозиційно налаштованими представниками соціальної еліти, аналогічні процеси на західноукраїнських землях значною мірою були спровоковані соціальними й культурно-адміністративними заходами австрійського уряду.

Перший етап національно-культурного відродження в Галичині розпочинається 1772 р. – з часу приєднання краю до Австрійської монархії. У 1774 р. в Австрійській державі введено закон про обов’язкову шкільну освіту для дітей від 5 до 12 років. Законом створювалася нова система шкільної освіти, яка передбачала існування трьох типів шкіл: перший для сільської місцевості – парафіяльні однокласні школи, в яких діти навчалися читати, писати, рахувати рідною мовою.

Є відомості про те, що до відкриття державних шкіл в селах Галичини існували так звані школи – дяківни. Де основними вчителями були напівписьменні дяки, які могли лише навчити алфавіту. Хоча русини склали понад 70 % населення Східної Галичини, але жодних прав ні політичних, ні економічних вони не мали. Особливо важка ситуація була у гуманітарній сфері. Тому чи була в нашому селі школа – дяківна не відомо, є лише перекази, що перший дяк в селі з’явився в кінці XIX століття.

Розвиток освіти в нашому краї серед селян розпочався в середині XIX ст. Перша друкована згадка про школу в с. Красноставцях зустрічається в праці «Словник географічний» (том I. – с. 128), в якій сказано про те, що 1867 року греко-католицьким священником Іваном Озаркевичем (05.07.1826 – 09.02.1903) в селі Красноставцях при церкві Святого Архистратига Михаїла

була відкрита «однокласова етапова школа», тобто того ж самого року, коли освячена церква, яка діє до сьогоднішніх днів.

Священик о. І. Озаркевич народився у с. Глибоке Богородчанського повіту. Школу народну і гімназію закінчив у Станиславові, філософські студії у Чернівцях, а богослов'я – у Львові. Звінчаний із Теофілею Окуневською і рукопокладений на духовний сан 12 листопада 1884 року. Був завідателем парохії у Белелуї (до якої належала також церква в с. Красноставцях) Снятинського повіту (1848–1852), а в 1852–1884 рр. – парохом. З 1860 р. – декан Снятинський, пізніше – комісар для справ сервітутових і шкільних. У 1868–1884 рр. був віце-маршалком (заступником голови повітової Ради) у Снятині та довший час – членом окружної шкільної Ради, вибраним зі Снятинського повіту. У своїх церковних громадах Белелуї та Красноставцях постійно обирався громадським радником.

Школа в Красноставцях, як уже зазначено вище, була побудована завдяки вмілому керівництву отця Івана, який мав організаторські здібності і став першим вчителем для дітей. У школі навчали релігії, читати, писати руською (тобто українською), німецькою та польською мовами, арифметики. Учителі звертали увагу на формування знань учнів з німецької мови, оволодіння чотирма арифметичними діями. Виховувались покірність, сімейний послух. Навчально-виховна мета досягалася, в разі потреби, через фізичне покарання.

У цій же праці («Словник географічний», Т. IV. – С. 639), зазначено, що у 1885 році мешканців села нараховувалося 1220 осіб, а школа вже – двокласова. На панському дворі М. Вржковської мешкала 21 особа. До панських дітей вчителі приїжджали з Коломиї.

У 1903 році в нашому селі та в інших населених пунктах Снятинського повіту з ініціативи товариства «Сільський господар» організовано збір продуктів харчування для учнів-українців Снятинської реальної школи, так звані «зсипки».

У роки національно-визвольних змагань 1918–1919 рр. велика увага приділялася становленню національної школи. 24 листопада 1918 року в Снятині відбулася Крайова вчительська конференція, одним із рішень якої було розіслати по всіх школах ноти та слова славнів «Ще не вмерла Україна», «Боже великий єдиний», наголошувалося на обов'язковому вивченні курсу історії України. Школа в нашому селі переходить з двохрічного на чотирирічне навчання.

У ЧАСИ ПОЛЬСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Після закінчення українсько-польської війни Снятинщина і наше село опинилися в складі відродженої польської держави. Почався наступ на українську школу. Серед шкіл краю поширюються «утраквістичні» (двомовні) школи. Але українською мовою дозволялося викладати лише релігію, ручну працю, малювання і фізичну культуру, отже фактично, навчання велося польською мовою. Єдиним способом, який дозволяв вплинути на вибір мови навчання в школі, був плебісцит. У законі передбачалося, що за умови внесення необхідного подання в певній місцевості батьків або опікунів 40 українських дітей віком від 7 до 14 років, мова викладання в школі могла бути переведена на українську. Шкільні плебісцити виявились одним із чинників, що актуалізували на Снятинщині освітнє питання. Результатом їх було заснування по селах дитячих садків, читалень, освітніх курсів. Однак на шляху реалізації цього закону польська влада на місцях створювала чималі перепони.

Громадськість Снятинщини бойкотувала вступ українських дітей до польськомовних навчальних закладів. Керівник Снятинського повітового староства 4 квітня 1922 р. повідомляв Станиславівське воєводське управління: «Також з ряду фактів пробивається тенденція бойкотування з боку українського населення польських народних шкіл, яке, підбурюване «Українським педагогічним товариством», прагне до відкриття приватних українських шкіл (курсів) з явною антипольською тенденцією». Бойкот

системи польської освіти продовжувався і в 1930-х рр. Так, у 1932 р. учні с. Красноставці відмовилися ходити в утравістичну школу та слухати уроки польських педагогів через те, що керівника школи, українського вчителя Володимира Струця відправили працювати на територію західної частини Другої Речі Посполитої (в етнічну Польщу). Після цього, за сприяння депутата польського сейму М. Вахнюка (родом із сусіднього с. Русова), було відкрито в селі навчальний заклад товариства «Рідна школа». Отже, з 20-х років до 1932 року управителем школи працював В. Струць. Значну фінансову допомогу українські школи отримували від Українського педагогічного товариства, яке з 1926 р. змінило свою назву на «Рідна школа».

У цей час (20–30 рр. ХХ ст.) в селі Красноставцях діяла чотирирічна початкова школа (офіційна назва – Двоклясова публична вселюдна школа). Вона збудована наприкінці ХІХ або на початку минулого століть на території теперішньої сільської ради за кошти сільської громади та при сприянні влади повіту. Її в нашому селі називали «старою» школою.

Режим у школі був суворий. Биття різками за відставання в навчанні або великі пустощі проводилися за участі батька. Легким покаранням був удар лінійкою по лівій долоні. Без причин, звичайно, нікого не карали і до каліцтва не доходило. Влітку учні ходили босі, зимою – в «дерев'янках» (виготовлених власноручно з дерев'яних заготовок). Багато учнів, які не встигали в навчанні «репетувало», тобто залишалися в тому ж класі ще на один рік. Батьки часто відривали дітей від навчання для того, щоб вони допомагали виконувати домашні роботи по господарству. До школи діти ходили з сумкою з домотканого полотна, до якої клали грифельну дощечку та «рисик» для письма на ній, а також олівець, ручку, каламар для чорнила. Якщо була фінансова змога, то до сумки клали ще підручники та зошити. У класах були стіл для вчителя, лавки для учнів, дошка для письма та велика рахівниця. Денне навантаження вчителя становило 10 год.

Незважаючи на багатівікове гноблення та намагання окупаційної влади змусити український народ забути свою мову, культуру, звичаї,

традиції і обряди жителі села зберегли їх, тому що мали високу національну свідомість, активно боролися за національне відродження та проти колонізаційних процесів в освіті. З тих часів у нашому селі побутує така бувальщина. На уроках вчителька-полька вимагала від дітей співати гімн Польщі, та учні-українці його переробили на свій лад:

Ще польська не згінела,

Ще полек русинови

Але згинуть мусить.

Чистить бути мусить.

(Бути-з польської черевики)

За Польщі та в 30-х і 40-х роках ХХ ст. управителем (директором) школи, а також вчителем української мови, історії та математики був високоосвічений інтелігент-педагог Іван Лук'янович Стрілецький. У період визвольних змагань за Українську Державу він перебував у рядах Українських Січових Стрільців, за що пізніше переслідувався каральними органами загарбників, особливо НКВД.

У 30-х роках ХХ ст. окрім І. Л. Стрілецького в «старій» школі працювали: священик о. Самолевич (викладав релігію), вчительки-польки: Кучма (по сільському Кучмова, викладала польську мову), Вовдувна (письмо, читання).

В 1933 р. школа деякий час була закрита через епідемію тифу, що лютував на Покутті.

Приміщення «старої школи» ділилося на дві частини. В одній були дві великі класні кімнати (на схемі – цифри 1, 2), а в іншій жив управитель (директор) школи зі своєю сім'єю (на схемі – цифри 3, 4 і букви Д, У). Діти навчалися до та після обіду. Часто одна і та сама вчителька одночасно вела уроки в різних класах. Обдаровані діти після закінчення 4 класу нашої школи продовжували навчання на платній основі в гімназіях Снятина, Коломиї, Городенки, якщо дозволяли статки батьків, наприклад, відомий лікар Михайло Муринок, що закінчив Віденський університет і провадив лікарську практику в Снятині. Сільські жителі жили бідно та важко працювали, тому гімназійну освіту мали змогу отримати лише одиниці.

ШКОЛА РАДЯНСЬКОГО ЧАСУ (У 40–50 РОКАХ ХХ СТ.)

Першого вересня 1939 року розпочалася друга світова війна, німецькі війська зайняли Польщу. А 17 вересня в наш край прийшли «червоні визволителі». Ідеологічні зміни не оминули й систему освіти та виховання. Національний зміст навчання замінювався класово-комуністичним. З цією метою у Західну Україну направлялися педагогічні кадри, які вже мали відповідний досвід. Однак повністю забезпечити педагогічними кадрами було неможливо, тому в школах продовжували працювати понад 70 відсотків вчителів старої формації. Із приходом «перших совітів» у 1940 році, згідно прийнятої постанови РНК УРСР від 04.03.1940 р. всі школи були реорганізовані. Красноставська школа з 01.09.1940 р. стала семирічною. Встановлювалося безплатне навчання рідною мовою, запроваджені перехідні навчальні плани, замість польської мови уводиться російська. Почалася русифікація системи освіти (команди на уроках фізичного виховання подавали російською, використовували на виховних заходах твори російською мовою тощо) та обов'язкове атеїстичне виховання для дітей і дорослих. «Згори» запроваджено п'ятибальну систему оцінювання, правила поведінки та тривалість уроку. Створюються різні комуністичні за ідеологією учнівські організації. Учням забороняється відвідувати Божий храм, тих, хто все-таки ходив до церкви, карали або батьки мали неприємності. Довіри до вчительства не було, як зазначав секретар ОК КП(б)У Груленко вони «належали до різних контрреволюційних партій, організацій, значна частина із них проводить скриту ворожу роботу в школах. Комуністичне виховання дітей в школах в значній мірі тільки через це поставлено незадовільно. Багато вчителів не можуть забезпечити комуністичного виховання дітей, тому необхідно було б негайно звільнити їх від роботи, але цього поки що не можна робити через відсутність підготовлених кадрів». Розпочалися переслідування місцевих вчителів. Репресіям була піддана і студентська молодь.

1939 року пана з сім'єю заарештували більшовики, а в палаці дідича відкрили дитячий садочок та класи для навчання дітей. Вчителем української мови в панському будинку працював Іван Порайко з Устя. За розповідями учнів того часу, за німців їм видавали безплатне взуття – дерев'янки (підощва у нього була з дерева). Це була допомога добродійної організації – Українського допомогового комітету. Можливо були й інші види допомоги, зокрема для вчителів. Навчання в панському палаці тривало до 1944 року.

У липні 1941 року в село прийшли німці. На цей час у Красноставцях вже активно діяла Організація Українських Націоналістів (ОУН). На адміністративних будинках вивішено синьо-жовті прапори та оголошено Акт про відновлення Української Самостійної Держави від 30.06.1941 р. Та окупанти жорстоко розправилися з українськими націоналістами, проведено обшуки. Члени ОУН перейшли в підпілля. Проте німецька влада дозволила вести навчання рідною мовою, практично за радянськими програмами. 11 липня 1941 року у Львові відбулася краєва нарада вчителів, учасники якої ухвалили відновити вчительську організацію «Взаємна Поміч українського вчительства» (ВПУВ), затвердили структуру української школи та прийняли звернення до українського вчительства краю розпочати активну роботу по відродженню української національної школи. У період німецької окупації, яка тривала з 1 липня 1941 по 30 березня 1944 років школи отримали статус державних. У селі тоді діяла початкова школа (4 класи), офіційна назва – Триклясова прилюдна народна школа з українською мовою навчання. За спогадами, діти навчалися і в панській садибі, де виділено для цього декілька кімнат.

З приходом «других совітів» у 1944 році у вересні до першого класу пішли діти різних років народження – «переростки». Всіх дітей, що пішли до школи в перший клас в 1943 році, в 1944 р. знову повернули до першого класу. Велика кількість дорослих хлопців та чоловіків пішли в підпілля для продовження боротьби за Українську державу. У післявоєнні роки почалася колективізація, багато односельчан загинуло в боротьбі з окупантами, або

було виселено з села в Сибір, Казахстан, Далекий Схід, Колиму, а з ними і їхні діти. Велика кількість пізніших випускників нашої школи народилися в тих далеких краях. Люди жили дуже бідно, школа не була забезпечена підручниками, унаочненням, не було зошитів. Учні, як і за Австрії та за Польщі, ходили до школи босі, а взимку – у саморобному взутті-дерев'янках та в домотканому одязі. Матеріально-побутове становище педагогічних працівників було важким. Більшість вчителів були не місцеві, тому жили на квартирах селян. У зв'язку із збільшенням кількості класів, приміщення «старої школи», яке налічувало п'ять класних кімнат, не могло вмістити необхідну кількість учнів. Для навчальних кабінетів та шкільної майстерні (тепер гараж на господарстві Процика Ярослава) використовувалися хати сімей, що були виселені радянською владою в далекі та суворі краї Московії. Це такі господарства, як Процик Євдокії, Процика Ярослава та Мандяка Івана. В різні роки там розміщувалися пошта і сільська рада. Після відкриття нової школи в хаті Я. Процика працював дитячий садочок.

У повоєнні буремні роки багато вчителів краю активно співпрацювали з підпіллям ОУН і УПА, чим могли допомагали нашому народові у боротьбі із загарбниками. Серед арештованих та засуджених вчителів Снятинщини є вчителі Красноставської школи: Олена Загарук та відомий громадський діяч і публіцист зі Снятина Володимир Северин. За спогадами учнів, він любив з старшокласниками пограти у волейбол. Серед героїв його документальних творів є багато жителів нашого села.

В боротьбі за Українську Державу не стояли осторонь і учні школи. Вони чим могли допомагали нашим хлопцям, зокрема, з харчуванням (носили в криївки їжу), передавали «штафети» – повідомлення, а також повідомляли про приїзд у село та дислокацію «червонопогонників». Це не могло пройти повз пильне око спецслужб та каральних органів.

Під час виселення сімей у Росію, разом з родинами були вивезені учні нашої школи: 15 березня 1949 р. – Долинчук Васирина, Літвінкевич Мирон, Літвінкевич Станіслав, Юрійчук Марія, Клевчук Параска; 15 грудня 1949 р. –

Мандяк Ілля, Неп'юк Наталія, Неп'юк Марія; 10 лютого 1950 р. – Мандяк Марія (дані взято з книги обліку учнів, за попередні роки інформація не збереглася).

Після Івана Лук'яновича, який через переслідування радянською владою змушений був перейти на роботу в село Белелуя (де помер і похований), директором школи була призначена Білінська – родом із Львівщини, що раніше працювала в нас вчителькою. А після неї директорами працювали вчителька з Київщини Світлана Гуляй, мала двох доньок (вчилися в нашій школі), Пшеничний – колишній льотчик. На війні мав контузію, розмовляв, як українською, так і російською мовами, родом зі Східної України. У 1952-1953 навчальному році Сергій Гукасов (вірменин, хвалився, що виріс з Берією) вороже ставився до боротьби нашого народу за національне визволення та побудову власної держави. Ці два керівники дбали більше про комуністичне виховання дітей, ніж про їхнє навчання.

З 1 вересня 1959 року школа стала восьмирічною. Офіційна назва – Красноставська восьмирічна школа. З організацією в селі колгоспу (колективізації, яка відбувалася примусово з застосуванням репресій та фізичного примусу) учні та працівники школи допомагали колгоспникам на сільськогосподарських роботах. Зокрема, збирали урожай (картоплю, буряки, овочі, фрукти та ін.), прополювали зернові культури, сапали на полях, під час канікул працювали на жнивах, тваринницькій фермі та зерновому току, пізніше в радгоспі при збиранні та сортуванні цибульок тюльпанів. Це було суттєвою допомогою для сімейного бюджету. Колгосп, а пізніше радгосп взяли шефство над школою та допомагали їй матеріалами, при організації екскурсійних поїздок, при різних святкових заходах (подарунки на Новий рік, тощо).

. НОВІТНЯ ІСТОРІЯ ШКОЛИ

В кінці 60-х років, у зв'язку із збільшенням учнів та з необхідністю покращення навчально-виховного процесу, виникла необхідність побудови

нової школи. При допомозі місцевої влади та держави в 1968 році було введено в експлуатацію приміщення нової школи. В цьому ж році відбулося офіційне відкриття. Новорічне свято для дітей у 1968 р. вперше проведено в спортзалі новозбудованої школи. Навчання в школі розпочалося з III чверті 1968–1969 навчального року – 11 січня. Школа побудована на місці колишнього панського двору, обгородженого цегляним муром, та садиби (палацу, який деякий час використовувався для навчання дітей при німцях), що були зруйновані і розібрані на цеглу та будматеріали жителями села в 1944 року, жителі села побоювалися, що панський палац (в якому були підвали) використають москалі, як тюрму НКВД для катувань та знущань над українцями.

Нова школа розрахована на 270 учнів. Налічує 11 навчальних кабінетів, майстерню для роботи з деревом і металом, спортзал, їдальню (актовий зал), бібліотеку та різні допоміжні приміщення. Класи забезпечено навчально-технічними засобами навчання, майстерню – верстатами та обладнанням, спортивний зал – відповідним інвентарем. Для опалювання окремо побудовано котельню, що спершу працювала на вугіллі. Виконано благоустрій шкільного подвір'я. При школі діяла навчально-дослідна ділянка, на якій учні школи під керівництвом вчителя (завідуючого) вирощували сільськогосподарську продукцію для їдальні та на продаж. Крім цього, в школі були теплиця (яку здавали в оренду для вирощування квітів) та кролятники, в яких учні розводили кролів. Вони самостійно заготовляли корми і займалися годівлею пухнатих улюбленців. В той час особливо цінувалися шкірки вуханів. В школі тоді і тепер діють хоровий та танцювальний гуртки, а також різноманітні спортивні секції. Учні школи регулярно брали та беруть участь в районних різноманітних конкурсах та виставках, спортивних змаганнях (районній спартакіаді), де неодноразово ставали призерами, а також і переможцями.

Щорічно школярі школи є постійними учасниками I та II етапів Всеукраїнських предметних олімпіад. Майже кожного року учні займають

призові місця на II етапі, що проходить в м. Снятині (районній олімпіаді школярів).

В 70-х та 80-х роках ХХ ст. учні школи вели активну переписку з школярами країн колишнього Радянського Союзу. Завдяки такій переписці було встановлено зв'язок з Латвійською республікою, де поховані наші односельчани, які загинули на полях боїв Другої світової війни. Жителі Латвійського містечка Вацумінієкі впорядкували та доглядають братську могилу з останками воїнів, серед яких є полегли з нашого села. Учні школи сприяли тому, що вдови, діти та родичі полеглих воїнів змогли побувати на їхній могилі.

Після того, як колгосп реформовано в радгосп «Україна» значно покращилася матеріально-технічна допомога нашій школі. Фізичний та хімічний кабінет забезпечено необхідними приладами та устаткуванням для дослідів і лабораторних робіт, навчальні класи отримали на той час сучасні, НТЗ навчання – кінопроектор, магнітофон, діапроектори тощо.

З прийняттям закону про загальну середню освіту, у 70–80-х роках працювала вечірня школа, в якій отримували середню освіту жителі села, різного віку, що з певних причин її не мали. Пізніше вечірня школа була реорганізована в Красноставський консультпункт при Снятинській заочній школі.

Завдяки шефській допомозі та організаторським здібностям класних керівників учні школи неодноразово виїжджали на екскурсії. Зокрема, побували в містах Київ, Львів, Чернівці, Хотин, Брест, Яремче, Москва та інших.

З 1 вересня 1989 року школа стала дев'ятирічною і отримала назву Красноставська неповна середня школа (НСШ).

СУЧАСНЕ ЖИТТЯ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

З початком демократичних перетворень учні і вчителі школи беруть активну участь у національному відродженні краю та села. Всі вчителі школи

стали членами Товариства Української Мови ім. Т. Шевченка (в наш час товариство «Просвіта»), першої національно-демократичної організації, що боролася за українську державність в кінці ХХ ст. Головою «Просвіти» в 1990 р. обрано Книгніцьку Марію Іванівну. Вони активно включилися в роботу по роз'ясненню та впровадженню в життя «Декларації про державний суверенітет України».

Влітку 1990 року школярі під керівництвом педагогів Книгніцької М. І. і Утрина В. М. разом із сільськими аматорами провели велелюдне віче та концерт під синьо-жовтими прапорами на сільському стадіоні, присвячене річниці села та організоване Народним Рухом України. З проголошенням Незалежності України школа є активним учасником та організатором всіх патріотичних і масових заходів на території села. Це такі свята, як Шевченківські дні, День пам'яті та примирення, День Перемоги, День Матері, День Героїв, День Незалежності, Свято Захисника Вітчизни на Покрову та інші загальношкільні заходи. Для учнів школи регулярно організуються тематичні виховні заходи, а також предметні конкурси-вікторини.

З 1 вересня 1995 року школа називається Красноставська загальноосвітня школа І–ІІ ступенів (ЗОШ).

Вчителі та працівники школи брали участь у Помаранчевій (2004) революції та у революції Гідності (2013–2014) на київському Майдані. 25 листопада 2004 року учні школи з саморобними транспарантами в центрі села організували стихійний мітинг протесту проти фальсифікації виборів президента України. Після якого разом з учителями пройшли вулицями села з гаслами: «Ющенко – наш президент!» та «Банду – геть!»

В 2002 році депутатом районної ради Білоконь К. С. школі подаровано перший персональний комп'ютер з операційною системою Windows 95.

З 2005 року котельня школи працює на газовому паливі. А 2007 року згідно державної програми з комп'ютеризації шкіл І–ІІ ступенів, в нашій школі встановлено навчально-комп'ютерний комплекс (НKK), що налічує 4

учнівські та 1 учительський комп'ютери. У грудні 2015 року для школи в НКК було виділено два нових ПК та ноутбук. На сьогодні в навчально-комп'ютерному комплексі є п'ять персональних комп'ютерів для навчання школярів.

Шефську допомогу надає колишній учень нашої школи, тепер депутат Снятинської районної ради Пішак М. І., завдяки йому ми отримали сучасні музичний центр (2010) та ноутбук (2015). Це розширило можливості для навчання і виховання підростаючого покоління.

В 2013 році школа виграла тендер «Проект Європейського союзу та Програми розвитку ООН – Місцевий розвиток, орієнтований на громаду», завдяки якому було замінено більше половини дерев'яних вікон на металопластикові. В приміщеннях та в класах стало тепліше і затишніше.

В листопаді 2015 року розпочалися роботи з облаштування та ремонту внутрішніх санвузлів для учнів. Їх планується завершити восени 2016 р. На початку 2016 року решту дерев'яних вікон замінено на металопластикові, за кошти виділені районною владою та частково батьків і вчителів. Підготовчі роботи виконані працівниками школи. Влітку 2016 року за рахунок районного і обласного бюджетів замінено всі зовнішні двері на металопластикові та перекрито металочерепицею дах шкільного корпусу. Цьому посприяли Гладій В. І., Пішак М. І., Дудкевич В. І., Угрин М. І. В цей непростий час: економічна криза, війна з москалями на сході України, треба відзначити, що підготовка школи до нового навчального року здійснюється частково за кошти батьків та вчителів.

Допомагають місцеві підприємці, а саме Муринюк Марія Василівна (ПАФ «Насінневод»), Неп'юк Оксана Дмитрівна (кафе-магазин «Старий клуб»), Кушицький Віталій (магазин «Рукавичка»).

У важкий час випробувань для України, на захист суверенітету та незалежності держави стали випускники нашої школи. На Донбасі з московськими окупантами воюють Угрин Петро Миколайович (1987 р. н.) – борець Добровольчого Українського Корпусу «Правого сектора», Мандяк

Михайло Іванович (1977 р. н.) – доброволець-контрактник, старший сержант 80-ї бригади аеромобільних військ України (десантник), Файфрук Петро Петрович (1985 р. н.) – прапорщик спеціалізованих військ Міністерства внутрішніх справ України, Антонюк Віталій Миколайович (1983 р. н.) – боєць Добровольчого батальйону «Київська Русь». Військовим капеланом

Школа пишається своїми випускниками, серед них є представники різних професій. Це – священики, військові, лікарі, науковці, вчителі, інженери, юристи, економісти, керівники державних та інших установ, а також працівники багатьох галузей народного господарства.

ДИРЕКТОРИ ШКОЛИ

1. Озаркевич Іван Іванович (Белелуя) з 1867 року.
2. Володимир Струць, за Польщі до 1932 року.
3. Стрілецький Іван Лук'янович з 1932 по 1948 роки.
4. Білінська, Гуляй, Пшеничний, Гукасов з 1948 по 1954 роки.
5. Гафійчук Василь Дмитрович (уродженець Задубрівців)
з 01.09.1954 р. по 16.08.1956 р.
6. Антонюк Микола Іванович (уродженець Красноставців – перший директор з нашого села) з 16.08.1956 р. по 23.08.1957 р.
7. Дідух Микола Матвійович (уродженець Русова)
з 23.08.1957 р. по 30.10.1965 р.
8. Юрійчук (Шульга) Надія Зосимівна (Київська обл.)
з 01.11.1965 р. по 05.09.1969 р. , з 01.09.1977 р. по 16.08.1978 р.
9. Пугач Дмитро Дмитрович (Джурів) з 05.09.1969 р. по 01.09.1971 р.
10. Лукащук Мирослав Васильович (Заболотів)
з 01.09.1971 по 25.03.1975 р.
11. Т.В.О. Тумачок Василина Іванівна (Красноставці)
з 26.03.1975 р. по 01.09.1975 р.
12. Анатійчук Степан Миколайович (Стецева)
з 01.09.1975 р. по 10. 05.1976 р.

13. Андрушко Іван Васильович (Джурів) з 31.08.1976 р. по 30.06.1977 р.
14. Яремчук Василь Дмитрович (Іллінци) з 31.09.1978 р. по 01.09.1979 р.
15. Шумко Богдан Миколайович (Потічок) з 01.09.1979 р. по 15.09.1990 р.
16. Книгніцький Михайло Миколайович (Красноставці)
з 15.09.1990 р. по 20.06.1995 р.
17. Гнидко Марія Мирославівна (Красноставці)
з 20.06.1995 р. по 31.08. 2014 р.
18. Т.В.О. Юрійчук Ганна Дмитрівна (Красноставці)
з 31.08.2014 р. по 02.02.2015 р.
19. Муринюк Микола Васильович (Красноставці) з 02.02.2015 р.

ОФІЦІЙНІ НАЗВИ ШКОЛИ

Роки	Офіційна назва школи	Кількість класів
1867	Красноставська однокласова етапова школа	Один
1885	Красноставська двокласова етапова школа	Два
1920-1939	Красноставська двокласова публична вселюдна школа	Чотири
1941-1944	Красноставська трикласова прилюдна народна школа з українською мовою навчання	Чотири
1940, 1944-1959	Красноставська семирічна школа	Сім
з 01.09.	Красноставська восьмирічна школа (ВІІІ)	Вісім

1959 р.		
3 01.09. 1989	Красноставська неповна середня школа (НСШ)	Дев'ять
3 01.09. 1995	Красноставська загальноосвітня школа (ЗОШ) I–II ступенів	Дев'ять

КІЛЬКІСТЬ ДІТЕЙ У ШКОЛІ ПО РОКАХ

роки	К-сть класів	К-сть учнів	роки	К-сть класів	К-сть учнів
До 1920	2	Біля 40 (не всі сільські діти в ті роки відвідували школу)	1978	8	132
			1979	8	
			1980	8	141
			1981	8	118 (120)
1920- 1945	4	На світлинах з середини 30-х років учнів в школі від 60 до 70	1982	8	110 (114)
			1983	8	103
			1984	8	109
			1985	8	123
1950	7	126	1986	8	122
1951	7	126	1987	8	122
				відкрився нульовий клас	

1952	7	121	1988	8	109
1953	7	117	1989	8	
1954	7	114	1990	9	129
1955	7	97	1991	9	133
1956	7	103	1992	9	131
1957	7	108	1993	9	135
1958	7	110	1994	9	134
1959	7	109	1995	9	127
1960	З 1 вересня відкрився 8 клас, а 12 жовтня 8 кл. закрили	116	1996	9	137
			1997	9	140
			1998	9	132
1961	7 класів Відкрилася вечірня школа сільської молоді	113	1999	9	124
			2000	9	127(113)
			2001	9	121
1962	7	114	2002	9	116
1963	Відкрився 8 клас, 5 клас через малу к-сть учнів закрили	126	2003	9	112
1964	8	122	2004	9	113
1965	8	131	2005	9	99

1966	7, не було випускників	140	2006	9	95
			2007	9	91
1967	8	162	2008	9	88
1968	8	175	2009	9	86
1969	8	184	2010	9	79
1970	8	185	2011	9	79
1971	8	188	2012	9	79
1972	8	197	2013	9	77
1973	8	186	2014	9	78
1974	8	176	2015	9	80
1975	8	157	2016	9	69
1976	8	136	2017	9	
1977	8	132	2018	9	

ВИПУСКНИКИ, ЯКІ ЗАКІНЧИЛИ ШКОЛУ НА «ВІДМІННО»

рік	Прізвище, імя випускника
1968	

Історія розвитку медицини в с. Красноставці

Всі загарбники, аби завоювати довір'я у завойованих ними націй, старалися розвивати освіту та медицину, щоби утвердитися, як держава, що дбає про добробут поневоленого народу. Не були винятком ні перша Річ Посполита, ні Австро – Угорська імперія, ані тоталітарні друга Польща і більшовицька комуна. То лише була машкара справжнього життя. Насправді ні одна чужа влада не дбала про свій нарід, а прагнула якнайбільше його уярмити, поневолити і використати, як дешеву робочу силу.

Зі слів старожителів села Мандяк Олени Іванівни, 1908 року народження, Процика Іллі, 1908 р.н., Проданюк Марії Іванівни, 1914 р.н., Муринюка Василя Івановича, 1920 р.и., Муринюк Катерини Лук'янівни, Антонюк Марії Дмитрівни, 1919 р.н., охорона здоров'я в населеному пункті впроваджувалась наступним чином,

З 1926 року в селі медичну допомогу надавав "лікар" Гаврилук (родом з гір — "гуцул"), медичної справи навчався в польській армії. Мав термометр для вимірювання температури тіла. Добре лікував шлунково-кишкові захворювання, Якщо в селі хтось хворів, наказував "десятниківі " сторожувати,, щоб ніхто не входив в це подвір'я і не виходив, рідним хворого давав термометр міряти температуру. Харчували таких хворих тільки кислим молоком і вареною картоплею.

Акушерсько-гінекологічну допомогу надавали бабки-повитухи Олена Процик (Гнатиха Палієва), Марця Антонюк (Андрія Онуфрійшиного сестра).

З 1931 року медичну допомогу жителям села надавав лікар із Снятина п. Муринюк Михайло Ількович, який дуже часто приїжджав в село, де він народився.

Перший медпункт існував у Васи́лини Фе́дунишиної з 1940 року, де працювала, медсестра. Потім медпункт знаходився у дворі Аврама Мури́нюка. Тут уже працювали дві медсестри: із східних областей, і санітарка — Мотро́на Давидович (Гарасимичка). Цей медпункт мав дві кімнати і коридор, тут уже було два ліжка для хворих. Потім медпункт знаходився у дворі Іллі Мандя́ка (сім'ї даних господарів вивезли на Далекий Схід), тут працювали дві медсестри, Тоня і Женя, вони були родом із Донбасу, працювала також і санітарка.

З 1947 року в домі Анто́нюка Фе́дора (господарку конфіскували після його арешту) відкрито медпункт, де уже працював санінструктор, а згодом фельдшер І. Д. Найкалик із Підвисокого. У 1952 році відкрито в цьому приміщенні лікарню, де малося 10 ліжок, і де хворі лежали уже цілодобово; також була пологова палата. Першим дипломованим лікарем в Красноставській дільничній лікарні з 1952 року працював випускник Чернівецького медичного інституту Петрук Григорій Федорович, родом з с. Орелець. В 1954 році його змінив випускник Станіславського інституту Захарія Іван Прокопович, вихідець з с. Попельники. З ними працював фельдшер Анатолій (прізвище не пам'ятають). Короткий час в лікарні працювали лікарі Проскурницький І. М., Грикуляк Е. М. Нерідко в лікарні лікаря не було, і тоді лікарнею завідували фельдшери (Лапкова В. А. та інші).

У 1960 році лікарню ліквідовано, а в цьому приміщенні знову став діяти ФАП. Працювали в ньому Ольга Блоха, медсестра родом із східних областей (вийшла заміж в Задубрівцях), фельдшер Наталія Чепига.

А з 1972 року замість Наталії Чепиги багато років завідувачкою ФАПу працювала Марія Аксанюк, санітаркою Гордійчук Ори́ся Васи́лівна. Із всіх медичних працівників., які раніше працювали в селі, найкращі враження у старших людей залишились про лікаря Михайла Мури́нюка і фельдшера Наталію Чепигу, санітарку Елеонору Мури́нюк.

Останні роки у ФАПі працюють завідувачкою Галина Якуб'як і акушерка Любо́в Ми́цкан, з 2007 року остання перейшла працювати на посаду

акушерки Белелуйської амбулаторії.

З 1991 року на ФАПі працює Якуб'як Галина Іванівна, народилася в с.Підвисоке, з 1989 проживає в Красноставцях. Закінчила Чернівецький медичний коледж. Від 2002 року і до наших днів дільничним лікарем працює Муринюк Іван Васильович. З 2014 медсестрою на ФАПі працює Цапчук Ольга Михайлівна.

СУЧАСНЕ ЖИТТЯ

Нині в селі налічується 250 дворів, проживає 971 житель. На території села працює сільська рада: голова Михайло Іванович Угрин, секретар Кантемир Катерина Михайлівна. Сільська рада, голова і депутатський корпус беруть активну участь у громадському та культурному житті села, зокрема є ініціаторами і організаторами патріотичних, масових заходів, збору добровільних коштів, благоустрою та підготовки і проведення святкування ювілею села. У добробут села щоденно вкладають свої сили та звитяги його мешканці. Наше село багате на родючу землю і працьовитих людей, що творять сучасну історію села. Є досягнення в сільськогосподарському виробництві. Більшість наших людей працюють на землі, з якої переважно живуть.

Четвертого червня 1961 року в селі біля старого клубу відкрили пам'ятник – бюст нашому видатному «будителю душ селянських» Іванові Франку.

На сьогоднішній день на території населеного пункту діють с/г підприємства ПАФ “Насінневод” (засновник Пішак Микола Іванович, директор Муринюк Марія Василівна), фермерське господарство “Роксолана” (Пішак Любов Іванівна), фермер Пішак Іван Миколайович, фермерське господарство Аксанюка М. І.

Економіка села має аграрно-комерційний напрямок. На його території працюють приватні підприємці – Неп'юк Оксана Дмитрівна (магазин-кафе

“Старий клуб”), Кушицький Віталій (магазин “Рукавичка”), Книгніцька Інна (магазин-кафе “Меридіан”), Гарасим Петро Іванович (кафе “Левада”).

Депутатом районної ради в 2015 році обрано Пішака М. І. На даний час Микола Іванович працює на посаді першого заступника голови Снятинської районної державної адміністрації. За підтримки районної та обласної рад отримано фінансове забезпечення на встановлення нового погруддя великого Кобзаря та проведено частково благоустрій території церкви.

Охороною здоров'я опікується ФАП (фельдшерсько-акушерський пункт), де працюють дитячий лікар Муринюк І. В., фельдшер Якуб'як Г. І., медсестра Цапчук О. М. Завідуючим Снятинською центральною поліклінікою працює уродженець нашого села Кантемир Іван Тимофійович.

Вихованням та навчанням підростаючого покоління займаються дитячий садочок “Віночок” (завідуюча – Антонюк Наталія Ярославівна) та загальноосвітня школа І-ІІ ступенів (директор – Муринюк М. В.).

В 2015 році розпочалася підготовка до святкування 600-річчя першої писемної згадки про село та 150-річчя освячення нашої церкви Святого Архистратига Михаїла (настоятель храму – отець Василь Руданець). Створено оргкомітет до підготовки свята, до якого ввійшли громадські активісти. Дієву допомогу у організації ювілею надали Білокінь Катерина Семенівна та Пішак Микола Іванович.

Неділя 25 вересня 2016 року, стала знаковою подією в житті Красноставців та всього славного Покуття. В цей день ми відзначали 600-тя першої писемної згадки про наше село і 150-тя побудови храму святого Архистратига Михаїла. Свято розпочалося біля оновленої, як писанка, церкви із зустрічі Високопреосвященішого Митрополита Івано-Франківського І Галицького Іоасафа. На святковій літургії були присутні Снятинський декан протоієрей Михайло Марусяк, 29 священників з Снятинщини, Городенківщини, Косівщини, Буковини та Київщини, представники обласної і районної влади, парафіяни, вірні з багатьох куточків України та поза її меж. На Службі Божій настоятелю храму о. Василю

Владика дарував Митру і поблагословив парафіян та село. Опісля відбулося покладання квітів до пам'ятників Т. Шевченку, воїнів, що загинули у другій світовій війні, могили Борцям за волю України та преподобному Іову Манявському. Біля якого Владика Іосаф вручив пам'ятні медалі Кирила та Мефодія і медалі Іова та Феодосія Манявських вірним та парафіянам, що найбільше долучилися до розбудови Української церкви. Парафіянам за ревну працю на славу рідної церкви і утвердження віри були вручені владикою Благословенні Грамоти. Під проводом святих отців і керівників області та району святочна процесія урочистою ходою рушила до урочисто прикрашеної та оновленої школи. На її порозі духовних отців і представників обласної та районної влади хлібом і сіллю зустріли учні школи зі своїми наставниками. Владика Іосаф благословив підростаюче покоління та навчальний заклад для праці на благо рідної землі. В цей час на території шкільного спортивного майданчика вирувало імпровізоване містечко Красноставської щедрості та гостинності з Кута, Центру, Гори, Осередка, Коржівки і Гнили. Всі бажаючі могли скуштувати смачні наїдки та напої. Тут були справжні красноставські борщ та начинка.

Сільське свято поблагословив Снятинський декан протоієрей Михайло Марусяк, побажавши всім Божого Благословення, для села та всієї України миру і доброботу. Після чого з вітальним словом до односельчан та гостей свята звернувся сільський голова Михайло Угрин. Від імені сільської громади подякував всім односельчанам, меценатам і тим небайдужим, хто допомагав в організації свята. А також представникам обласної, районної влади, депутату районної ради Миколі Пішаку за фінансову допомогу в благоустрої села. Із величною подією шістсотлітнім ювілеєм села учасників та гостей привітали голова Івано-Франківської обласної ради Олександр Сич, перший заступник голови Івано-Франківської обласної ради Василь Гладій, голова Снятинської районної адміністрації Богдан Свіщовський, перший заступник Снятинської РДА, наш земляк, Микола Пішак, що був одним з ініціаторів свята, депутат обласної ради Василь Дудкевич, голова товариства

Просвіта Мирослав Попадюк. У вітаннях та побажаннях прозвучало багато добрих слів про наших односельчан, про любов до малої Батьківщини – рідного села, до України. Наше свято відвідало багато поважних гостей, серед яких були вихідці з нашого села – успішні люди в різних галузях народного господарства. Вітання линули з багатьох країв і держав. У відкритті свята прозвучали пісні про село, їх виконали автори Петро Корж та Василь Угрин. Ведучі святкового дійства, вчителі школи Марія Муринюк та Петро Тумак зі сцени привітали найстарших і наймолодших жителів села, а також подружню пару Грищуків, що прожили в шлюбі 68 років. На спортивному майданчику вирувало дійство до самого вечора. В якому взяли участь сільський хор, гості з Белелуя, Задубрівців, Підвисокого, Джурова, молодіжний ансамбль з Чернівців. Пішаком Миколою Івановичем презентована книжка про село, одним з авторів, якої є директор школи Микола Васильович Муринюк. Були приємні сюрпризи, іменні календарики, сервізи, пакети з гербом села. У піснях і танцях далеко за північ, майже до самого ранку гомонів день села.

Церква с. Архістратиґа Михаїла (1866), пам'ятники Т. Г. Шевченку (2016), І. Я. Франку (1961) та пам'ятник преподобному Іову Манявському (2011), могила Борцям за волю України – ті святі обереги, які об'єднують і творять поважних красноставських господарів у сильних українським духом людей, у націю, у народ, сповнений чину і посвяти.

Динаміка кількості мешканців села за останні роки:

01.01.2009 р. – 1017	01.01.2016 р. – 971
01.01.2010 р. – 1005	
01.01.2011 р. – 984	
01.01.2012 р. – 976	
01.01.2013 р. – 966	
01.01.2014 р. – 968	
01.01.2015 р. – 975	

СІЛЬСЬКА ВЛАДА

Важливу роль в житті та історії села відігравала місцева влада. Від якої часто залежали долі людей (зокрема вивезення родин до Росії, призов до війська, тощо), вирішення багатьох питань життя села і громади, розміри податків та їх сплата.

З архівних даних відомо, що за першої Речі Посполитої селом управляв отаман (1564 рік – отаман Михайло) і село жило ще за старим «руським правом». З посиленням польського гніту «руське право» відмінено і з XVII століття селом керував призначений польською владою солтис або вйїт. З 1772 року, після приєднання до Австрійської імперії було проведено адміністративну реформу. Сільську владу представляла вибрана демократичним шляхом гміна і вибраний громадою, вільними голосами – вйїт. До вйїта виставлялися відповідні вимоги. Це мав бути поважний, досвічений газда та добрий господар, що користувався повагою серед людей. Секретар гміни мав уміти читати і писати.

У часи ЗУНР керівником села також був вйїт. За часів другої Речі Посполитої з 1920 до 1939 року вйїт призначався керівником збірної громади з кількох сіл, а солтис був начальником гміни (канцелярії) окремого села. Вони вже не обиралися громадою, а призначалися повітовою владою. Обиралася лише гміна (сільський уряд). Солтис носив спеціальний латунний нагрудний знак польською мовою «Начальник гміни». За німецької окупації владою призначався «начальник громади», якого в селі звали по-старому солтис.

Управління в Красноставцях у першій половині XX ст. здійснювалося вйїтом. На місці сучасної церковної резиденції, було збудовано будинок уряду – канцелярію (гміну), що мала дві кімнати. Одна для влади, а в іншій тримали затриманих правопорушників. Зі спогадів старожилів села відомо, що вйїтом за поляків був Петро Мандяк, а за німців Михайло Турик – призначені повітовою владою з Снятина. Це були державні чиновники. Керівники громадського уряду в селі називалися солтисами. Вони виконували розпорядження вйїта. Солтис мав ще посланця, його в селі називали – «дижурним». За поляків солтисом був Микола Аксанюк, а за німців Микола Процик. В обов'язки «дижурного», (ним був Гаврилюк) входило повідомляти селян про сплату податків, для цього він виходив на горб біля сучасної контори і

гучним голосом об'являв жителям, щоби сплачували необхідний збір. А ще він слідкував за дотриманням порядку в полі, щоби господарі не порушували меж та не випасали худобу на чужому полі. За це селяни платили йому частиною свого врожаю. В 30-х роках гміна розміщувалася в Задубрівцях, там також діяв жандармський постерунок. В нас була лише канцелярія, вїта не було, керівництво селом здійснював солтис. Село патрулював постерунковий жандарм. Він був присутній на всіх заходах, що відбувалися в селі – фестинах, виставах, концертах, забавах та інших. При собі носив палицю і міг зайти в любую хату. Вдень ходив по вулицях та дворах і, якщо у когось виявляв непорядок чи кириню, накладав грошовий штраф.

З приходом «перших совітів» повіти перейменували в райони. Владу в селі представляв спочатку Тимчасовий революційний комітет (ревком), а з січня 1940 року – сільська рада на чолі з головою виконавчого комітету (головою виконкому), який призначався партійним керівництвом району переважно з безземельних або малоземельних селян і виконував директиви вищестоящої влади. Першим головою ревкому а пізніше головою сільської ради був Василь Гнидко з Осередку.

Після приходу «других совітів» на керівництво сільської ради було покладено обов'язок формувати списки родин «куркулів» і «ворогів народу». Необхідність подання на виселення з села родин односельчан була головною причиною частоті зміни голів сільради.

ГОЛОВИ КРАСНОСТАВСЬКОЇ СІЛЬСЬКОЇ РАДИ.

Гнидко Василь Михайлович: 1939 -1940 рр.

Антонюк Іван Тимофійович: 1944 – 1945 рр., 1947 – 1949 рр.

(в 1949 році заарештований за зв'язок з підпіллям ОУН).

Богданюк Степан Васильович: 1945 – 1947 рр.

Кантимир Василь Олексійович: 1949 – 1950 рр.

Муринюк Андрій Матвійович: 1950 -1952; 1960 - 1961 рр.

З 1959 до 1992 року до Красноставської сільської ради входило троє сіл: Красноставці, Белелуя, Задубрівці.

Матійчук Гнат Ілліч: 1952 – 1960; 01.01.1961 – 01.06.1971 р.

Кантимир Василь Васильович: 01.06.1971 – 31.12.1978 р. Збудовано новий адміністративний будинок, в якому розмістилися – сільська рада, поштове відділення, ошадкаса, а також зведено торгові точки – сільмаг і кафе «Левада».

Пронюк Федір Іванович: 01.01.1080 – 01.03.1985 р.; 01.07.1987 – 01.04.1990 р.

Кокорило Богдан Ілліч: 01.03.1985 – 0107.1987 р. Заасфальтовано центральну дорогу.

Поливанюк Василь Дмитрович: 01.04.1990 -31.12.1991 р.

З 01.01.1992 Белелуя та Задубрівці відокремилися від нашої сільської ради, утворивши власні.

Пішак Василь Іванович: 01.01.1992 – 01.04.2002 р. Перший демократично обраний голова с/р.

Тумачок Микола Іванович: 01.04.2002 -01.04.2006 р. Проведено газифікацію села.

Гуцул Ганна Михайлівна: 01.04.2006 – 01.12.2015 р. Зведено пам'ятник Іову Манявському.

Угрин Михайло Іванович: 01.12.2015 - . Проведено реконструкцію пам'ятника Тараса Шевченка, відзначено річницю села, відновлено вуличне освітлення..

ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ СЕЛА КРАСНОСТАВЦІ

Наприкінці хотілося би зробити деякі узагальнення та підсумки щодо історії села. На мою думку, це найкраще зробити у вигляді табличних даних. Зрозуміло, що при цьому не уникнути деяких повторень, а також частина даних є суперечливими. Оскільки різні історичні та краєзнавчі джерела містять подеколи відомості, що різняться між собою. Як уже зазначалося вище, відомостей про давнину села майже не збереглося. Отже:

Роки	Перебування в державних утвореннях
Доба Галицько – Волинського князівства (до 1349 р.)	
1242-1244	Втікачі від татаро-монгольських ординців засновують село Тополівка
1349	Польський король Казимир завойовує Галицько – Волинське

	князівство		
1370-1387	Галичина і село Тополівка під владою Угорщини		
з 1387 і до 1772 року під польською владою (королівство Польща, I Річ Посполита)			
біля 1400 р.	Переселенці з Тополівки після епідемії засновують село Красноставці		
1416	Перша письмова згадка про Красноставці		
XIV - XVII століття напади загарбників – поневолювачів: татар, молдован, турків			
біля 1500	Красноставці королівське село (засновується королівський маєток)		
1545	В історичних джерелах згадується село Красноставці, як наново заселене		
1549	Красноставці, як королівське село входить в Белелуйську (Устечківську, Устя було містом) державу, посесор (або орендар) якої Андрій Тенчинський		
	Кількість мешканців	Кількість родин	Додаткові відомості, історичні джерела
1564	78, за іншими даними - 132	12 (13)	<i>Сіреджук П. Інвентар Снятинського староства 1752 р. – Косів : «Писаний Камінь», 2015.</i>
1565		2	Розбіжності можна пояснити тим, що жителі села могли переховуватися як від нападників, так і від сплати податків
1565		12	
1579	54	9	
1662		4	Втрати в ці роки були від холери, яка лютувала в 1654 році
1665		2	
1670		10	

1675	За історичними джерелами знищене внаслідок польсько-турецької війни 1672-1676 років		
1765	На той час в селі проживало 7 жидів		
1768	426	71	З них одна родина молдованина Кузьми Кантиміра
1687-1787	Власник Устечківської держави з нашим селом чесник Великого Князівства Литовського Михайло Ронікер		
1772-1918	Під владою Австрійської імперії (Австро – Угорщини)		
1780	На той час в селі проживало 29 поляків		
1781	465	37	Цікаво: сім'я складалася з 12 чоловік
	З 1787 власники панського маєтку нащадки С. Коссаковського		
1800	635	Пізніше маєток у Красноставцях купив український шляхтич литовського походження Отто Комар	
1841	1100		
1870	1243	В 1879 р. власниця маєтку М. Вржовська	
1890	1270	288	
1900	1403	307	
1912	1639	Серед них 63 жидів, 4 поляки, власниця маєтку Марія Колясса	
1914-1920	Окупація села військами російської імперії (двічі), деякий час в 1918-1919 рр. село було під українською владою – ЗУНР		
1920-1939	Під владою Польщі (II Річ Посполита)		
1921	1377 (1392)	309 (313)	З них 33 жида, 13 поляків, маєток у 1918 р. купили пани Давидовичі
1931	1523 (1432)	329	59 жидів, 6 латинників

1938	1557	59 жидів, 6 латинників, Згідно Шематизму Станіславської єпархії	
1939	1490	Польська урядова статистика подала лише кількість українців	
1949	1150	345	Дані про к-сть домогосподарств за ці два роки взято з книги обліку учнів школи
1953		320	
1959	1051		
1971	1209		
2010	1005	270	
2016	971	250	

Аналізуючи даний матеріал, ми бачимо, що до початку XVIII століття наше село було невеликим населеним пунктом. Кількість родин не перевищувала двох десятків. Причинами цього могли бути, як часті напади загарбників або хвороби так і намагання мешканців уникнути виконання різних повинностей. Тобто люди часто переховувалися від цих нападів і зафіксувати точну їх кількість було неможливо. В наш час відчуваються невеликі відмінності у мові, різноматних народних обрядах між нашим селом і сусідніми населеними пунктами. Це свідчить про досить тривале існування села без частих безпосередніх контактів між ним та сусідніми селами. Ми повинні бути глибоко вдячними нашим далеким предкам за те, що вони в ті важкі часи зуміли крізь віки різноманітних лих і катастроф зберегти село від зникнення, яке спіткало не одне поселення в Україні.

Різке зростання села спостерігалось протягом XVIII і XIX століть, особливо після його приєднання до Австрії. Сім'ї на той час були багатодітними, якщо розглянути статистичні дані по роках, то побачимо: за 1781 рік, 465 жителів на 37 родин. Після нескладних арифметичних підрахунків виходить, що одна родина складалася в середньому більше за 12 осіб. Якщо врахувати батька з матір'ю і дідуся з бабусею, то виходить, що в одній сім'ї було 8 і більше дітей. А ще треба врахувати на ті часи високу дитячу смертність і відсутність медичного обслуговування. І хоча в

1900 році середній показник кількості членів однієї родини трохи вищий за 4 особи, зі спогадів старожилів ми знаємо, що і в першій половині ХХ століття наші сім'ї були в основному багатодітними, мали по троє і більше дітей..

Найбільша кількість жителів в селі була перед Першою світовою війною, після якої спостерігається закономірне зменшення населення. Найбільшого зменшення кількості мешканців село зазнало після Другої світової війни. Більше сотні загинуло, коло двох десятків родин було вивезено в Росію і Казахстан. Між двома війнами спостерігається розвиток села. Село більше не змогло вийти на рівень заселення, як перед Першою світовою війною.

Різке зменшення населення спостерігається в кінці ХХ і на початку ХХІ століття. Це в першу чергу пов'язано з складною економічною ситуацією в Україні та масовим виїздом на роботу за кордон, особливо молоді і людей середнього віку. Найбільше наших односельчан виїхало в Португалію, Іспанію, Італію, Грецію, Польщу, Чехію. Є наші і в Англії, США, Бельгії та інших країнах. Багато з них створили свої сім'ї на чужині. Це призвело і до значного скорочення учнів у школі.

ЛЮДИ НАШОГО СЕЛА

Муринюк Михайло Ількович

(13.11.1895 – 10.10.1956)

Народився в селянській родині в с. Красноставці Снятинського повіту 13 листопада 1895 року; в сім'ї, де було шестеро дітей, він був другою дитиною. Він вийшов з народу і служив йому до кінця своїх днів. Перед Першою світовою війною помирає його мати. Після закінчення ним 3 класів нашої школи батько, побачивши здібності сина до навчання, віддає його до Кіцманської гімназії, що на Буковині. Закінчив там 8 класів.

З 1914 року був на війні в австрійській армії, попав в італійський полон, де був до 1919 року. Звідти поступив у Віденський університет на медичний факультет (в деяких довідках написано, що вчився в Інсбруку), який через дев'ять років закінчив. Навчання було платним, і він щороку платив 100 доларів. Матеріально йому допомагав батько і два брати. Для того, щоб закінчити навчання батько продав поле. Змушений був і сам працювати у вільні години, заробляючи гроші на навчання. Після

його закінчення жив у Жидачеві, де оженився з Надією Скоробагатою, яка працювала в аптеці. Їздив у Польщу, але там роботи йому не дали.

В 1931 році приїхав до Снятина і розпочав приватну лікарську практику, а потім став працювати і в повітовій лікарні. Став членом УЛТ в 1936 році. З 1941 року назначений директором (головним лікарем) лікарні, цю посаду займав і в роки німецької окупації і тривалий час після війни, з перервами до 1956 року. Доктор Муринюк ніколи не відмовляв нікому в лікуванні.

Після Другої світової війни під час визвольних змагань ОУН-УПА допомагав воїнам УПА ліками, сам лікував хворих і поранених воїнів. Це ж саме робив і при німецькій владі. Займався багатьма лікарськими спеціальностями: терапією, акушерством і гінекологією, онкологією. Був простим, доступним, не цураючись свого селянського походження. Як свідчать його односельці, брав за прийом три долари. Старші Красноставські люди ще пам'ятають народного лікаря. Наші люди в той час жили бідно, тому він допомагав бідним хворим, давав їм свої гроші на придбання ліків. Розмовляв доктор Муринюк чистою українською мовою, хоча знав також німецьку, чеську, молдавську, єврейську, російську. З краянами міг забалакати і на нашому діалекті. Він неодноразово приїжджав в наше село та в інші села бричкою, щоб допомогти хворим, або надати консультацію сільським фельдшерам.

Спочатку жив на приватній квартирі, потім збудував власний будинок. Мав одну дочку, яка рано померла, так само як і її син Юрко, учитель фізвиховання. Залишилися в Снятині правнуки д-ра Муринюка. Багато зробив Муринюк Михайло Ількович для підняття на вищий рівень медицини на Покутті. Та, на жаль, за щоденними турботами і працею він мало приділяв уваги своєму здоров'ю. 10 жовтня, після другого приступу серце доктора перестало битися. Помер він раптово, восени 1956 року від інфаркту міокарда в лікарні під час підготовки до чергової операції.

На прощання зі своїм земляком прийшло багато жителів села. Труна з його тілом була поміщена в приміщенні районного Будинку культури. На похорони зібралися люди всього міста і навколишніх сіл. Очевидці розповідають, що такої велелюдної похоронної процесії (від будинку культури до лікарні і далі аж до самого цвинтаря) Снятин не бачив до того і після. То була всенародна шана доброму лікарю, своєму земляку.

Наприкінці XIX століття народилися і вчилися разом з Михайлом Муринюком у Кіцманській гімназії його друзі Пішак Андрій і Іван Юрійчук, які після закінчення гімназії вчителювали. Це були перші вихідці з села, які здобули в ті часи вищу освіту.

Кантемир Іван Іванович

(14.01.1947 – 27.05.2005)

14 січня 1947 року в селянській сім'ї народився майбутній професор Кантемир Іван Іванович. Навчався в Красноставській восьмирічній школі, яку закінчив в 1961 році. Продовжив навчання в Снятинській середній школі ім. В. Стефаніка, яку закінчив із золотою медаллю в 1964 році. Був переможцем математичних районних шкільних олімпіад. В цьому ж році вступив на математичний факультет Чернівецького державного університету. Університет закінчив в 1969 році з червоним дипломом за спеціальністю – обчислювальна математика. Після закінчення університету, як кращого студента було запрошено до вступу в аспірантуру при Київському державному університету ім.Т. Шевченка.

У 1974 році успішно захистив дисертацію на здобуття вченого ступеня кандидата фізико-математичних наук і працював на кафедрі вищої математики ХТІПО (Хмельницького технологічного інституту Поділля) на посадах: асистента, старшого викладача, доцента, професора. Професор Кантемир І.І. при кафедрі створив наукову лабораторію навчальних програм та інформаційних систем для швидкого впровадження у навчальний процес сучасних інформаційних технологій.

Учасник багатьох наукових міжнародних конференцій та семінарів. Автор понад 55-и наукових та методичних праць пов'язаних з математичним забезпеченням роботи літаючих апаратів, автором п'ятьох підручників з курсу вищої математики.

Кантемир І. І. брав активну участь в діяльності Народного Руху України. Активний учасник громадського і наукового життя університету. Іван Іванович досяг великих успіхів науковій діяльності, про свідчать численні нагороди і грамоти. У свій час наймолодший кандидат фізико-математичних наук України.

Помер Іван Іванович Кантемир несподівано, 27 травня 2005 року. Похований у місті Хмельницькому.

Кантемир Микола Тимофійович

(.1938 – .2005)

Микола син Тимофія і Марії народився в простій селянській родині. Як і всі діти війни зазнав воєнного і післявоєнного лихоліть. Після закінчення Красноставської семирічки, продовжив навчання і отримав середню освіту. Першим музичним інструментом в житті були цимбали. В селі не обходилося без штатного цимбаліста, його запрошували на весілля і забави.

Вищу освіту здобув у Харківському державному інституті культури по класу диригування хором та оркестром і культпросвітня робота. В 60-х роках один рік працював у рідній школі вчителем музики і співів. Після чого довгі роки пропрацював викладачем музичних дисциплін в Коломийському педагогічному училищі. Грав в оркестрі народних інструментів при навчальному закладі, в якому його поважали викладачі і студенти. Має звання «Відмінник народної освіти».

На початку 90-х років брав активну участь у громадських справах та в національному відродженні. Член Коломийської організації Української республіканської партії з часу її створення (11.10.1991), організатор осередку УРП в Красноставцях.

М. Т. Кантемир один із співзасновників літературно-мистецького об'єднання – студії «Гроно» при редакції часопису «Снятинська вежа». Друкувався в демократичних часописах Коломиї та Снятина, а також Волині. Автор поетичних збірок «Відлуння любові» (2005) і «Перлини чистого серця» (2005).

Кнігніцький Ярослав Михайлович

1960 р. н.

Народився в селі Красноставці Снятинського району Івано-Франківської області в сім'ї вчителів. Закінчив Красноставську восьмирічну школу (1975) та Снятинську середню школу (1977). У 1983 році закінчив Київський інженерно-будівельний інститут, в у 1997 році – фінансову академію в м. Москва, у 2006 році – магістратуру Київського національного економічного університету Імені Вадима Гетьмана. З 1996 року працював на керівних посадах у банківських закладах України та Росії. З 2003 року займався створенням банку ВТБ в Україні, який очолював до 2008 року. На даний час працює головою правління Японсько-російського банку ЯРбанк.

Нагороджений

2005 рік – «Лаври Слави», Європейська Асамблея Бізнесу (Оксфорд, Англія) – за високу управлінську майстерність.

2006 рік – «Золотий Ягуар», Асамблея ділових кіл – за бездоганну репутацію в бізнесі.

2007 рік – Золотий хрест «Лицар Вітчизни» – за високу національну гідність, патріотизм та ефективну участь у розбудові Української держави.

2008 рік – «Золотий меркурій», Всеукраїнський інститут ефективного управління – за особистий внесок у розвиток інтеграційних процесів між Україною і Росією.

2011 рік – нагороджений орденом преподобного Іова та Феодосія Манявських – за особистий вклад у зміцнення православ'я.

Член-кореспондент Академії словесності та вишуканих мистецтв. Член національної спілки фотохудожників України.

Никифорок Василь Дмитрович, народився 06.11.1948 р. Закінчив Івано-Франківський інститут нафти і газу. Працює в Івано-Франківському національному технічному університеті нафти і газу. Декан економіки і підприємництва. Кандидат економічних наук.

Проданюк Микола Михайлович, народився 01.11.1957 р. Закінчив Львівський політехнічний інститут. Працює в Національному університеті «Львівська Політехніка». Кандидат технічних наук, доцент. Автор багатьох наукових праць та досліджень.

Пішак Микола Іванович, народився 24.01.1967 р. Закінчив Львівський сільськогосподарський інститут за спеціальністю агрономія та Львівську державну с/г академію за спеціальністю інженер, землевпорядник. Працював агрономом, директором радгоспу «Вільна Україна», начальником відділу земельних ресурсів Снятинського району. На даний час перший заступник голови Снятинської РДА.

Кантемир Іван Тимофійович, народився 07.02.1958 р. Закінчив Одеський медичний інститут. Працював хірургом в центральній та східній Україні. На даний час завідує поліклінікою.

Муринюк Микола Васильович, народився 11.12.1966 р. Закінчив фізичний та математичний факультети Чернівецького національного університету ім. Юрія

Федьковича. Працював вчителем у рідній школі. На даний час директор Красноставської ЗОШ І–ІІ ст.

Угрин Михайло Іванович, народився 02.10.1960 р. Закінчив Сімферопольський сільськогосподарський технікум. Працював на різних посадах в радгоспі «Вільна Україна». На даний час сільський голова с. Красноставці.

Муринюк Василь Васильович, народився 27.12.1972 р. Закінчив фізичний факультет Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича. Працював учителем у рідній школі та вчителем загальноосвітніх закладів м. Чернівці. На даний час викладач Індустріального коледжу м. Чернівці.

Білоконь Катерина Семенівна, народилася 28.01.1963 р. Закінчила Харківську юридичну академію. Працювала в Тисменецькому відділі соціального забезпечення, Приморському суді м. Одеси, зав. юридичним відділом Снятинського райвиконкому. З 1997 року займає посаду завідувача Першої Снятинської районної державної нотаріальної контори. Юристами працюють діти Василь та Ірина.

Петрова (Юрійчук) Наталія Іванівна, народилася в с. Красноставці, проживає в м. Київ. Закінчила юридичний факультет Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Працювала в Київській міській раді, згодом приєдналася до Київської адвокатури. Пройшла тривалі професійні стажування в Канаді, Великій Британії, США. Є визнаним експертом з питань свободи вираження поглядів, прав людини, незалежності судової влади. Залучалася Радою Європи, ЮНІСЕФ, ОБСЄ, Агенцією США з міжнародного розвитку, посольством Канади, БіБіСі до роботи в цій якості в Україні, Чорногорії, Молдові, Туркменістані, Таджикистані. Викладає курс медіа права для студентів Національного університету «Києво-Могилянська академія» в Могилянській Школі Журналістики та читає лекції з питань комунікації в Національній школі суддів. Автор численних публікацій й посібника «Медіа право» (2007).

Сестра Угрин Алла Іванівна займається адвокатською діяльністю в м. Київ. Закінчила Харківський юридичний інститут.

Северин Василь Лазарович,

Гнидка Мирослав Васильович, 1984 р. н. Закінчив юридичний факультет Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича. Здійснює адвокатську

діяльність, проживає в м. Київ. Спеціалізація – цінні папери, земельне право, внутрішні та зовнішні державні позики. Входить до наглядових рад акціонерних компаній, фінансових установ та професійних учасників фондового ринку.
